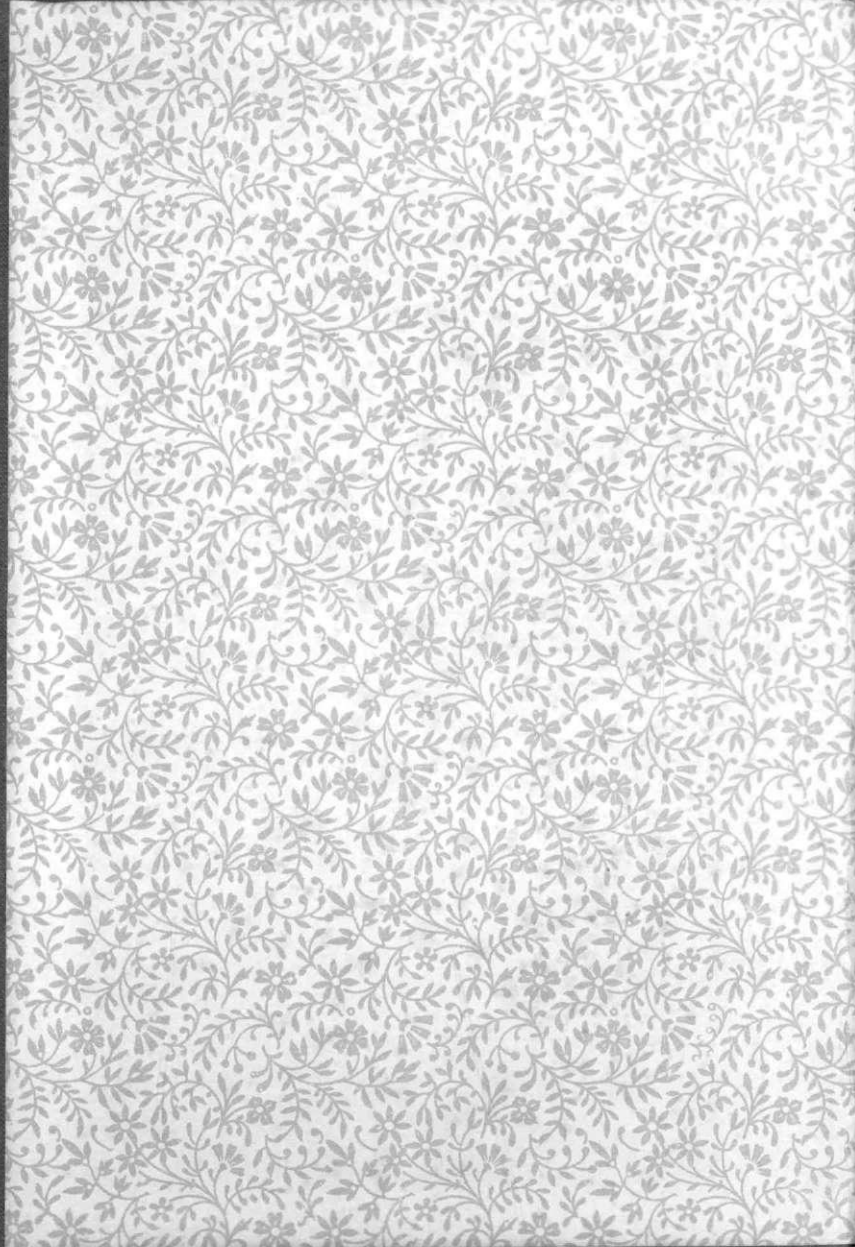
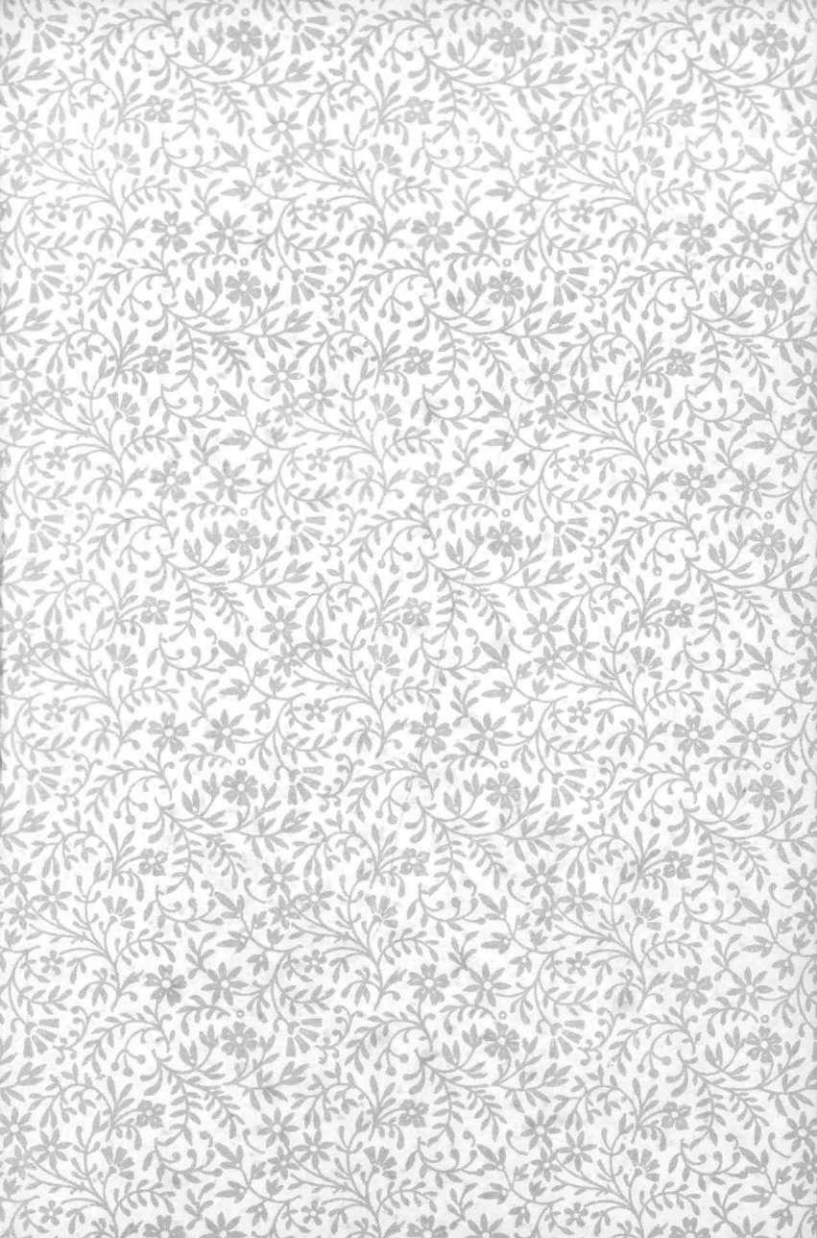

Tavčarjeve

Povesti. III.

POVESTI.

SPISAL

DR. IVAN TAVČAR.

III. ZVEZEK.

V LJUBLJANI.

ZALOŽIL PISATELJ.

TISKALA IG. PL. KLEINMAYR & FED. BAMBERG.

1898.

35423

II Cc

030003955

KAZALO.

Prva *ležeče tiskana letnica* kaže, kdaj je bila povest spisana; druga *stoječe tiskana letnica* pa naznanja, kdaj je bila povest prvič tiskana.

	Stran
I. Ivan Solnce. Zgodovinska novela. — 1885	
— Slovan, 1885 in 1886	1
II. Grajski pisar. Zgodovinska podoba. — 1889	
— Ljubljanski Zvon, 1889.	239

Janez Solnce.

Zgodovinska novela.

I.

Leta 1660., zadnje dneve mesca julija, je mrgolelo po ulicah ljubljanskih vse polno podeželskega plemstva. Po prodajalnicah so ti vitezi nakupavali, kar so potrebovali zase in za svojo družino. Mlajši — sinovi — pa so se v novih opravah gnetli po tlaku, lazili za meščanskimi dekleti, se pretepali z dijaštvom in mesarji ter banketovali sedaj tu, sedaj tam. Starejšim kakor mlajšim pa je življenje ugajalo mnogo bolj v mestu nego po pustih graščinah! Več vzrokov je bilo privabilo to plemstvo v mesto. Pred vsem se je takrat vedelo že gotovo, da pride mesca septembra cesar Leopold v mesto in da se mu bodo tedaj poklonili deželni stanovni. Zategadelj so morali sivi očetje s kmetov marsikaj nakupiti, novih oblek starim in mladim doma, ki je vse hotelo gledati z lastnimi očmi,

kako bode cesar Leopold jezdaril v belo Ljubljano. Drugi vzrok je bil ta, da je ravno tedaj tičala v mestu nemških komedijantov družba, katera je pred visokimi stanovi namerjala igrati prekrasno «akcijo», posvečeno stanovom samim — seveda za dober slovenski denar! Ravno za tistih dni — in to je bil zadnji, a ne najmanjši vzrok — je bila razpisala njegova milost deželni maršalek sejo deželnega odbora, in sicer zaradi slučaja, ki je v tistih časih z grozo in studom napolnjeval vse kranjsko plemstvo, gospodov prelatov ne izvzemši. Slučaj pa je bil tale. Deželnih stanov soud *vitez Janez Solnce* se je bil zaljubil v hčerko bogatega ljubljanskega ranarja, ki si je bil s puščanjem, prodajanjem suhih zelišč in drugim takim trgovstvom pomagal do bogastva. Ta ranar je slovel zaradi svojega bogastva, a še mnogo bolj zaradi svoje hčere, ki je bila res krasna kakor luna v jasni noči. A ranarji so bili takrat zaničevani, in rokodelčič, ki je šival usnje ali pa krpal platno in živel slabo, je pogledaval z velikim zaničevanjem po našem ranarju in njegovi hčerki. In vsakdo je menil, da ji usoda ne bode dodelila drugega ženina, če se ne oglasi sin kakega zaničevanega ranarja, ki jo je lahko vzela, ne da bi si nakopal sramoto nase in na hišo svojo! Pa stvar se je zasukala drugače. Pričelo se je govoriti po mestu, da je mladi in plemeniti Janez Solnce zaljubljen v Ano Rozino in da lazi k

njej v tihih večerih. Ali saj se poznajo plemenitniki! Taki gospodje si napravljajo kratke čase ter imajo svoje igre! In ona, ranarjeva, je kakor nalašč rojena za take šale! Ko se je naveliča, pa bode zašlo to «solnce», in nihče mu ne bode mogel ničesar očitati, ker je morala takoj vedeti, kam vodi taka pot! In meščanstvo se je smejalo. A smejanje se je izpremenilo v strmenje, ko je nekega jutra počila po mestu novica, da se Janez Solnce poroča pri očetih kapucinih z Ano Rozino. Vse mesto je skupaj vrelo. In res je prišel Janez Solnce iz male cerkve, in vodeč Ano Rozino s seboj, je šel v svojo hišo ž njo kot ženo, ki se mu je izročila po božjih zakonih. A kak je bil pri tem! Svetlih oči je stopal v bleščeči svoji obleki po ulicah ter se smejal plemenitim znancem, ki so se čudili ter odpirali usta. Med vicedomskimi vrati je srečal deželni glavar, ekselencija Volk Engelbreht Turjaški, svatovsko družbo, ki se je polna spoštljivosti stiskala v stran, da bi se napravil prostor velikemu gospodu in konju njegovemu. Zagledavši deželnih stanov souda, je pobrzdal Volk Engelbreht in ustavil svojega konja ter zbadljivo povprašal, je li Janez Solnce zašel med nemške komedijante, da o belem dnevi v tej družbi lazi okrog? Ali mladi «deželan» se je globoko priklonil, prijel Ano Rozino za belo ročico ter dejal glasno:

«Ekselencija, Vaša milost, to je sedaj moja žena!»

Ekselencija Volk Engelbreht je na ta odgovor prav močno prebledel, pogledal temno, in kakor črn oblak na nebu se mu je razprostrl srd po ošabnem obrazu. Obrnil je konja ter oddirjal, kolikor mu je prostor dopuščal, po vicedomskih ulicah, kakor bi se za njim podila četa ljutih Turčinov.

V mestu je zavladala silna razburjenost, posebno plemenitaška mladina se je togotila ter škripala z zobmi. Ob večerih so se zbirali sinovi iz najboljših rodbin pred hišo Janeza Solnca ter mu pobijali okna. Ali naš vitez se je ta čas solnčil v ljubezni svoje mlade soproge ter bil toliko previden, da je tičal med stenami svoje kočice in da ni prihajal na jasni dan.

Medtem se je razširila vest o Janeza Solnca poroki tudi po deželi, kjer ni napravljala manjšega vtiska nego v beli Ljubljani. Ko se je izvedelo, da se hoče deželni odbor sam pečati s to prevažno zadevo, je bilo vse radovedno, kaj bodo ukrenili dežele očetje. Vse je tedaj tiščalo v mesto, nekoliko iz radovednosti, nekoliko pa iz tistega gotovo živalskega čuta, vsled katerega je človek vedno rad navzočen, če se izvršuje ostra kazen nad soudom človeške družbe. Ni ga imel prijatelja Janez Solnce, in vse je hrepenelo izbrisati madež, ki ga je brezvestni ta vitez vtisnil na svetlo bliščečo čast domačega plemstva.

II.

Bilo je kake štiri tedne po poroki Janeza Solnca. Krasno jutro poznega poletja je objemalo belo Ljubljano. Ni se kazalo megle na jasnem obnebjju, in solnce je imelo še prav prijetno in občutno moč. Dasi je bilo obilo viteštva v belem mestu, sta bila o ranem jutru samo dva jezdeca v prostorni deželni jezdarnici. Dolgo, leseno to poslopje je stalo nekako na tistem mestu, kjer čepi sedaj naše deželno nemško gledališče. Po visoki strehi je frfotala neštevilna tolpa vrabičev ter glasno kričala. Pred glavnim vhomom, na sprednji strani, sta slonela dva deželnih stanov strežaja, oblečena v rumeno in modro barvo, ter zaspano zrla na trg in na vice-domska vrata, kjer se je lahko vsak trenutek prikazal ta ali oni veliki gospod. Na gradu, v tako imenovanem piskavčevem stolpu, je bilo ravnokar sedem odzvonilo, v znamenje, kako je nekdam turški krvoločni pes brezuspešno naskakoval krščansko to mesto.

V jezdarnici sta bila tedaj samo dva jezdeca. In še ta dva sta leno jezdarila na okrog ter se dovoljevala, da sta konja po lastni svoji volji premikala kopita po peščeni areni. Jezdeca sta se razločevala po starosti in po obleki ter bila videti tudi po značaju različna. Starejši je nosil okrog vrata nekak kolar; to je pričalo, da je služabnik svete cerkve, a ne posvetni vitez, kar

bi bil morda kdo sklepal po drugi opravi. Snel je bil klobuk z glave ter ga držal navzdol ob konjevem trebuhu. Tik njega je skakal velik, kodrast pes ter se metal kvišku proti klobuku v gospodarjevi roki. Ko je ob priliki pograbil z belimi zobmi po klobuka širokih okrajih, je dejal gospod: «V kot, Seladon! Sedaj nimam časa zate.»

In pes jo je v hipu pobral k steni v kot ter z bistrimi pogledi od ondod zasledoval svojega gospodarja, na okrog jezdečega.

Drugi jezdec je bil prav mlad, bilo mu je morda komaj osemnajst do devetnajst let. Ali pri vsej svoji mladosti je bil vendar opravljen, kakor bi ravnokar hotel planiti v tolpo sovražnikov v najhujše klanje. Pod nosom se mu še ni kazalo najmanjše znamenje moške brade; ali navzlic temu je nosil ob strani na močnem jermenu težak meč, ki je s svojim velikim držanjem napravljaj groze in smrti vtisek. Glavo si je bil zavil v temno železno čelado, ki se je je tako tesno prijemala, da se je videlo iz dalje, kakor bi bil mladi naš vitez brez las. Dasi je to pokrivalo bilo pregrozno vojaško, je bil obraz, ki se je skrival pod njim, vendar prav miroljuben, in črni kodri, ki so se izpod rjavega železa usipali na rame, so dajali nekaj dekliskega temu obrazu. Navzlic bojni opravi, v kateri je tičal; navzlic močnemu oklepu, pod katerim je sopel z nekako težavo, in navzlic velikanskim

ostrogam, ki so mu tičale ob petah, naš junak ni napravljajl vojaškega vtiska. Povsod mu je silil človek «miru in sprave» na dan.

Ta «orjak» je jezdil torej ob strani duhovnika ter z veliko, vdano spoštljivostjo obračal proti njemu svoj z železom obviti obraz.

«Vi torej, prečastiti gospod protonotar», je vprašal prav v tistem hipu, «ne verujete, da se nahaja v zakladih prirode nekaka tinktura, ki izpreminja vsakovrstne kovine v čisto zlato?»

«Nemogoče ni», odgovori protonotar doktor Janez Ljudevit Schönleben, «in ako hoče naš Bog, ki je ustvaril vse, nastane tudi taka tinktura. Moje mnenje pa je, da bi bilo potem slabše na zemlji. Mnogo zlata, mnogo pregrehe! Ergo je Bog ni ustvaril te tinkture, ker ni hotel pomnožiti pregrehe ter ne za vedno postaviti v sredo slabotnega človeštva tistega zlatega teleta, okrog katerega je izvoljeno ljudstvo že plesalo v puščavi. To je moje mnenje, mi liber baro!»

«Velečastiti gospod protonotar!» zdihne mladi baron, «moja vednost je revna, in s teološko sveto Vašo učenostjo se ne predrznem boriti. Preponižno pa vendar menim, da so v skrivnostih ustvarjenega sveta, ki so samo podoba skrivnosti našega svetega Boga (ki ga častim iz vsega srca!), tudi tiste moči, ki bi skuhale, naj je po koncentrovani ekstrakciji, naj je po kaki drugi poti, čisto zlato in pa — kamen philosophorum!»

«Bog nam v svoji modrosti ni odkril vseh skrivnosti», odgovori protonotar, «in če naj nam po njegovi visoki volji ostane kaj skritega, nam bode ostalo to skrito do konca človeških dni! Tu nam ne pomaga nikaka chimia!»

Rahel smeh se je prikazal na resnem licu učenega gospoda.

«Vi tedaj tudi ne verujete, gospod protonotar», vpraša baron živo, «da se dá iz naravnih prikazni tolmačiti naša temna prihodnjost? Vi ne verujete, da se iz besed, ki se dado zložiti iz črk Vašega ali mojega imena, dá sklepati na Vaše ali moje lastnosti? O vsem tem mi je pravil star žid, ki sem ga na svojem potovanju v starem Bambergu obiskal lansko leto. Odkril mi je različna arcana, in sam sem kriv, če mi ni vse ostalo v pregrešni moji glavi!»

Protonotar Schönleben se je lahko zasmel.

«Pokažite mi svojo vednost, mi liber baro», je dejal dobrovoljno, «odkrijte mi svojo skrivnost!»

«Ali naj vzamem jako častito Vaše ime?» vpraša oni z radostjo.

«Ne mojega, ne Vašega imena! Saj so Vam znane moje lastnosti in Vaše meni!»

«Tudi prav! Ali katero ime naj vzamem?»

«Vzemimo prevzvišeno ime presvetlega vladarja!»

«Leopoldus!» vzklikne mladi vitez ter se ponosno dvigne v sedlu. Bilo je to ime, ki je

tedaj navduševalo vsako plemenitaško srce; tedaj, ko so stanovi in vsi vdani podložniki koprneli na prihod ljubljenega vladarja.

«Radoveden sem!» in doktor Schönleben ustavi svojega konja. Tudi mladi baron stori tako.

«Leopoldus!» vzklikne še enkrat. Nekaj časa premišljuje o tem, kako bi se sestavile besede iz črk, ki so v imenu cesarjevem. Končno izpregovori kipeče:

«Pello duos! Dva bode podrl v prah in prisilil v pobeg. Z ene strani mu kaže zobé ošabni Galec, po naših zemljah hlepeč! Na drugi strani pa razteza penasti goltanec krutosrčni Turčin! Ali oba bode naš Leopoldus potolkel, kakor je potolkel Jozua Moabičana in Gateje! Pello duos!»

«Bene!» ga pohvali Schönleben, «in upajmo, da se uresniči to Vaše prorokovanje! No», dostavi potem, čutivši, da hoče vitez še govoriti, «ali Vam še teče vir proroštva!»

«Sol de lupu! Pobil bode posebno Osmana, tega volka tracijskega, ki že toliko sto let sesa kri iz matere Evrope ter tepta po svetih gredicah svetega krščanstva! Ali najvišjemu našemu gospodu pa bode od tega volka izšla slava, solncu enaka!»

«Pristavite še tretje!» reče Schönleben, «in potem se rad klanjam Vaši vedi, ki mi je bila do sedaj neznana!»

«Vivat Leopoldus! Duplo sole! Na njegovi duši se žarita dve solnci, svetu v strmenje! Prvo, svetlo solnce je cesarska njegova modrost; drugo in od prvega še bolj žareče pa je njegova milost, njegova clementia, njegova neskončna ljubezen, ki objema vse nas! Zategadelj vidite, prečastiti gospod protonotar, da je božja previdnost vsakemu rojenemu bitju že v ime vlila nekaj temne prihodnjosti. Kdor je učen, si bode raztolmačil marsikaj že iz imena samega, kar se potem v prihodnjosti uresniči! To ni samo domišljija, to je nekaj tiste skrivnosti, ki po božji volji deluje povsod okrog nas, v najmanjšem prahu, kakor tudi v mogočni, v nebo kipeči skalini!»

Ničesar mu ni odgovoril protonotar. Morda je bil smehljaj, ki se mu je napravil okrog ustnic, nekoliko sarkasten, morda tudi ne! Kdo ve? Bili so tedaj časi, ko so olikani in neolikani zdihovali še v sponah vraže in teme. Smehljaj na licu protonotarjevem ni ostal skrit mladeniču. Ohladivši se od navdušenja, s katerim ga je bilo napolnilo cesarsko ime, je izpregovoril tožno:

«Vi se smejete, velečastiti? Morda se Vam vse to vidi smešno? Ali za Boga, gospod protonotar, kaj naj počenjamo plemeniti mladeniči sedaj? Ali naj z lopato premetavamo rušo kakor umazan težak; ali naj imamo pivnice, v katerih se drago in dobro prodaja ta nova nemška pijača, to pivo, ki se je ravnokar

priklatilo v deželo? Ali je resnica, da se plemič ne sme prikazati na duševno polje, da ne bi služil drugim, poklicanejšim v posmeh? Plemič ima dolžnost povsod in o vsaki priliki služiti svoji domovini; njej ima posvetiti svoj meč, železno svojo pest! Njej v čast mora pa tudi zastaviti duševne svoje moči, da ni samo po telesu plemič, temuč, in še mnogo bolj, tudi po duhu! To je moje mnenje, velečastiti gospod protonotar, ker se ne sme in ne more zahtevati, naj so kranjski plemiči — duševni lenuhi!»

Malo se je kazalo mladeničevega lica izpod čelade, ali to, kar se je kazalo, je bilo rdeče kakor makov cvet. Iz oči pa je sijal govorniku svit navdušenja in ponosa. Tudi protonotarju se je razžaril obraz in z vidno zadovoljnostjo je zrl na mladega svojega prijatelja.

«Zares», mu je odgovoril, «zares, mi Weicharde, zavezani ste naši Karnioliji, temu karneolu med deželami, posvetiti vse svoje moči! In kakor je Tarkvinij nekdanj srčno svojo kri, to je rodnega svojega sina, daroval očetnjavi svoji, tako ste vi kranjski plemiči dolžni naši domovini darovati vse moči, vse misli svojega duha! In ali morda očetnjava ne zahteva tega od vas, in ali vam pravi ona: ležite v postelji in prespite svoje življenje? Oj ne! Naša domovina, Carniola, zlata boginja, ima svojo slavo, divno svojo preteklost! In želja njena je, da stopi v zbor drugih rodov, da jo spoznajo in

po spoznanju časte. Kaj je sedaj Carniolia? Extrema Germaniae pars ad meridiem! Drugega nič! Ali kaj bi lahko bila, če bi jo poznali tam zunaj? Carniolia!» vzklikne latinski, ustaviši konja, «inquam antiqua et nova, quae hactenus a condito mundo plurimarum gentium migrationibus, culturis, ruinis, per adversos pariter ac prosperos Fortunae casus iactata, quasi in umbra delituit! In kako to, mi amice? Odgovor ni težak: quia nullius unquam calamo illustrata! In ali je drugače glede narave in njenih krasov? Kdo pozna našo zemljo, naše gradove, naše gore? Kdo pozna preslavno genealogijo naših slavnih rodov? Vidite, mi liber baro, tu je bojišče, kjer naj bi plemiči naši slavili svoje premage. Tu je polje, kjer se koplje zlato, ne da bi potrebovali ‚chimiae‘ in njenih skrivnosti! A sedaj je čas, da odrinem. Aló, Seladon!»

Podal je roko mlademu tovarišu v slovo; letá jo je spoštljivo poljubil.

«Hvala Vam, velečastiti», izpregovori ponizno; «Vaše besede so mi padle v srce, kakor rumeno zrno v plodovito zemljo».

«Ali Vi še ostanete?»

«Še! Poklicali smo na boj tega odpadnika, Janeza Solnca! Nekoliko mladih ljudi nas je, in vedenje tega viteza nam ne ugaja. Morda bode teklo nekaj krvi tu, danes! Če Bog da! Ali, velečastiti! kako je Vaše mnenje o vedenju

Janeza Solnca? Ali bi se deželan kranjski mogel še bolj osramotiti, kakor se je osramotil ta človek? Kako je Vaše mnenje?»

«Moje mnenje?» odgovi oni mehko. «Jaz sem služabnik božji in ravnati se mi je po izreku: ne sodi, da te ne bodo sodili! Sicer pa se spominjam, kar poje naš pesnik:

Omnibus semper placuisse, res est
Plena Fortunae: placuisse paucis
Plena virtutis: placuisse nulli
Plena doloris!»

Potem še dostavi: «Deo gratias!» To rekši, odjezdi iz jezdarnice. Okrog njega pa je napravljajal pes Seladon mogočne skoke ter glasno lajal. Mladi baron — bil je to *Janecz Vajkard Valvazor* — je ostal sam ter zamišljen dovoljeval, da je konj počasi stopal po pesku. Morda se mu je tedaj v plemeniti duši utrnila prva iskra o tisti časti vojvodine kranjske, s katero je potem proslavil svoje ime za vso slovensko prihodnost!

III.

Skoro potem se je pripodila v jezdarnico tolpa mladih plemičev ter s hrupom in krikom pozdravljala barona Valvazorja. Ker se je bil pred kratkim vrnil s svojega potovanja po Nemčiji, so ga obsipali mladi prijatelji toliko iskreneje, ker so ga nekateri danes videli prvič po njegovem povratu.

«Dobro došel v Karniolijo! Bog te pozdravljaj v domovini!» Taki in enaki klici so mu doneli naproti in stiskati je moral mnogobrojno rok. Bila je to izvoljena tolpa kranjskega tedanjega plemstva, in mnogo veleslavno ime je bilo zastopano v njej. Athems, Turjaški, Barbo, Purgstall, Jankovič, Paradajzar in drugi so podili konje po pesku na okrog. Vsi so bili mladi, življenja in zdravja polni; krasne podobe! Dika vseh pa je bil mlad človek, kateremu je bilo komaj dvajset let. Pod malim nosom so se mu kazali prvi pričetki volnenih brkov; ali izpod zakroženih temnih obrvi so mu zrle mile oči tako poželjivo, kakor bi se nikdar ne hotele nasititi! Bil je to *Furi Ljudevit*, bastard turjaški. Janez Vajkard Turjaški, tedaj že knez in vojvoda v Šleziji ter vsemogočni minister na Leopoldovem dvoru, je bil oče njegov. Pravilo se je, da ga je rodil s kmečkim dekletom; drugi zopet so trdili, da ga je s svojega potovanja po Beneškem prinesel nazaj in da se tedaj pretaka po mlademu človeku vroča laška kri. Gotovega se ni vedelo ničesar nego to, da je knez Janez Vajkard nezakonskega tega zastopnika svoje krvi silno ljubil. Ko je Leopold prevzel vladarstvo, se je moral ločiti prekanjeni minister od svojega ljubljenca. Cesar, ki je bil menda v svoji mladosti odmenjen duhovskemu stanu, je sodil o takih «pregrehah» ostreje, kakor je bilo to v tedanjih časih v navadi! Bil je tankih

občutkov, če se mu je povedalo kaj takega. Zategadelj je Janez Vajkard poslal svojega nezakonskega sina v Ljubljano, Volku Engelbrehtu na vrat, kjer so ga uvrstili med konjico deželnih stanov ter mu na videz odredili službo korneta. V resnici pa je bil Juri Ljudevit tudi v Ljubljani prvi lenuh svojega časa. Zaradi prečudne krasote svoje se je z milobnim vedenjem hipoma vsilil tudi Volku Engelbrehtu v srce, da je bil slep, ali da se je vsaj delal, kakor bi bil slep! Ker naš Juri Ljudevit je počenjal, kar se mu je zljubilo! Nevaren je bil ljubljanskemu ženstvu, in to omoženemu, kakor tudi deviškemu. Lazil je za mladimi dekletimi, a tudi za zakonskimi ženicami. In vsak meščan je prebledel kakor stena, če je opazil Jurija Ljudevita plaziti se okrog hiše, ker je takoj vedel, da velja to plazenje ali mladi ženici ali pa hčerki tam zgoraj! Bil je spreten pretepač in v največje veselje si je štel, v družbi z dijaki o večernem mraku napadati in pretepati miroljubne rokodelčiče ljubljanske. Časih je izpremenil simpatije ter je potem v družbi z mesarji (ki so bili v tedanjih časih najsilovitejši pretepači v Ljubljani!) tolkel po dijakih, svojih prejšnjih prijateljih. Pil je mnogo ter imel prečudno lastnost, da se ni izlepa upijanil. Če so tovariši že pod mizo ležali ali pa gledali kalno kakor deževna lužina, je stal naš Juri Ljudevit trdno kakor hrast na nogah in gledal z očmi bistro kakor ščuka, če se ji približuje plen.

Tudi danes je bil prijezdaril v deželno jezdarnico ta ljubljenec sreče, ki je razlivala nanj vse čarobnosti lahkega brezskrbnega življenja. Na belem konju je bil prijezdaril, a v strmenje svojim tovarišem je povešal glavo. Druge dneve je vpil, a danes je stanovitno molčal. Komaj da je pozdravil prijatelja Vajkarda. Potem pa je zapustil gnečo sredi jezdarnice (kjer je zbrani družbi baron Valvazor pripovedoval o svojem potovanju) ter ob strani počasi gor in dol jezdaril. Samotarju se pridruži nekak velikan, ki je na širokem jermenu nosil silno težak meč ter kazal svetu obraz, ki je bil kakor polje razoran. Pridružil se je tedaj s svojim konjem Juriju Ljudevitu ter dvignil klobuk z glave, da se je prikazala velika pleša in pa na desnem licu dolga brazgotina, v kateri se je nekdanj kopala turška sablja. Zasmel se je ter dejal veselo:

«Kak si danes, Ludovice? Če mi čez nekaj dni kdo pové, da si vstopil v samostan pri očetih kapucinih, mu bodem verjel! Tako puščavniški se vedeš danes!»

Oni je obrnil obraz proti njemu ter dejal lahko: «Ti si, Aricaga?»

«Da, jaz, Janez Aricaga, polkovnik kirazirskega polka Ferarri! A sedaj te z vso resnostjo vprašam, kaj ti je, da sedaj nekaj dni povešaš peroti, kakor bi si jih bil opalil kje? Ali se kesáš svojih neštevilnih pregreh? Ali si se gledal

v sanjah s hudičem, ki je hotel pograbit po nekrščanski tvoji duši? Ali kaj ti je sploh? Tvoji dobri prijatelji smo v skrbeh, in kaj naj počnemo, če te izgubimo? Povej mi torej!»

Juri Ljudevit se je pazno ozrl na okrog. Videč, da sta sama, odgovori: «Dragi polkovnik doživel sem nekaj — prav čudnega! Če mi obljubiš, da bodeš molčal, in da se ne bodeš šalil z menoj, ti povem vse!»

Polkovnik Aricaga je gledal strmeče lahkoživnemu svojemu prijatelju v obraz.

«Vraga, ali je stvar tako resna? Obečam ti molčati kakor kamen, ki je zasut globoko v zemlji!»

«Doživel sem nekaj čudnega!» izpregovori Juri Ljudevit, «in sam ne znam, kako si naj razrahljam to stvar. Spominjaš se še onega dne, ko nam je njega milost gospod vicedom napravil banket. Med drugim se je govorilo tudi o tem, kaka bi morala pač biti ženska, da bi mene užgala za stalno ter mi vzbudila resno ljubezen. Trdil sem, da take ženske na svetu ni, kakor ni cvetja, ki naj bi za vedno vezalo frfotajočega metulja! Mnogo smo se šalili, in ti, prijatelj Aricaga, si se nalil tako, da si se končno zvalil pod mizo. V pozni noči sem plazil po štiri tvoje vojake, da so svojega gospoda polkovnika domov zvelkli. Lehko bi bili to storili drugi tvoji prijatelji, a jaz sem hotel polku pokazati, kako slaboten mu je načelnik, če ima nekaj kapelj vina v želodcu, ha! ha!»

«Da bi te vrag pekel na sodnji dan!» se zajezi Aricaga.

«Ko so te odnesli tvoji dobri kirazirji — za Boga je bil to smešen prizor, in njega milosti gospodu vicedomu se je tresel trebušček, kakor trepetlika o pišu! — sem odrinil proti domu. Zapustil sem pijano družbo ter sam taval po ulicah. Luna je čarobno sijala. Tudi meni se je vsilila nočna tišina v dušo, in pričel sem — moliti. Nikdar ne ležem počivat, da ne bi molil, in če sem še tako pijan! Štirikrat sem dokončal «Ave», ko sem dospel do doma. Legel sem. Iz razgretih možganov pa ni hotela misel, da ima neskončno usmiljeni Bog morda res tako žensko zame, ki bi me razgrela in razvnela, kakor je razgreta in razvneta ognjena gora, ki sem jo videl v divni Italiji. To pa ti pravim, dragi moj Aricaga, nasitil sem se že tega navadnega ženstva, ki sili za mano, kakor sili vešča za plamenom! Zaspal sem ter imel prečudne sanje. Obkrožale so me kroginkrog puste megle. Kamor sem hotel pogledati, povsod so se valili sivi oblaki, sive megle! Tesnost se mi je polastila trpečega srca in od groze mi je koprnela duša. Kar se razklenejo sivi oblaki, in megla se razvleče! Tedaj pa se mi je prikazala s svetlim žarom obkrožena njena podoba! In jaz sem menil, da je boginja. Nagnila je glavico kakor roža, če jo poljubi prvi solnčni žarek; razprostrla je trepalnice in luč svojih pogledov

razlila name, in vse občutke in vse misli mi je pretopila zavest, da je to ženska, ki mi jo morda pošlje večno milostni Bog, da zatre pregrešne strasti v razuzdanem mojem srcu, da me prekrsti in prerodi v novo človeško bitje. Ker o tem, kar sedaj počenjamo, Aricaga, vendar ne bodeš trdil, da je pametno življenje!»

«Ne bode ti kazalo drugega, ljubi moj Ludovice, nego samostan!» se je smejal polkovnik. «Ko vedno na ženske misliš, ni čuda, da se ti še celo v sanjah prikazujejo! To so otročarije, pijan si bil in v pijanosti si zaspal, pijani prihodnji redovnik moj!»

«Tudi sem mislil, da je tako. Ali poslušaj, kako je bilo potem! Oni dan, ko je pri očetih jezuitih pridigal pater Teobaldus, sem bil v cerkvi ter vestno poslušal gorečo božjo besedo. Kakor žareče oglje je padala v mojo dušo, in povsod me je peklo in skelelo, ker globoko tičim v pregrehah! Pri vratih ob steni sem slonel in kes mi je rojil po duši. Tedaj, Aricaga, pa je stopila ženska v božji hram, ženska, ki je živela v mojem spominu od tiste noči! Kakor boginja je vstopila ter obstala na cerkvenem pragu. Otrpnila je pred svetlimi mojimi pogledi. Obkrožala jo je svetloba jasnega dneva, ki se je pri širokih vratih vsiljeval v cerkveni mrak. Bila je kakor tedaj v sanjah, bila je kakor pomlad sama, ki je najkrasnejša med letnimi časi! Ogenj večne sreče je zaplapolal po meni,

in v presladki nadi sem dejal svojemu duhu: Usmiljeni Bog, ti jo pošiljaš, da postanem boljši in pravičnejši! Stopala je mirno ter sramežljivo zrla k tlom. Da, Aricaga, bila je ona, ki sem jo gledal v sanjah! Vsaka črtica njenega obraza se je bila vsekala v moje srce! Nikakor se ne motim, bila je ona; to bodem trdil do tistega trenutka, ko me pogoltne bleda smrt!»

Umolknil je. Ali naš Aricaga je bil sedaj radovednejši nego prej.

«In potem?» je vprašal. «Vraga, tako se to vendar ni končalo!»

«Čakal sem, da je minila služba božja. V hvaležnosti sem molil Boga ter mu dajal čast, da mi je ta cvet stresel na pusto stezo mojega življenja. — Ko je bilo malone že vse odšlo, je prišla iz božjega hrama. Dvignila je pogled ter takoj opazila, da čakam nanjo. Kri ji je zakipela v obrazek in kakor plaha srna je odhitela. Še pogledala me ni, dasi sem se ji ponizno, globoko poklonil.»

«In kdo je?»

«Kdo je! Še nikdar je nisem videl poprej. Po obleki pa sem sodil, da je plemkinja! Ali sedaj poslušaj, kdo je! Naj je, kar če, toliko ti povem, Aricaga, da je že sedaj prikovano moje srce na njeno in da bom napel vse, vse moči, da si jo prisvojim. Pretaka se mi Turjačanov kri po žilah in Turjačani so v tej deželi te oblasti, da dosežejo, kar hočejo!»

«Povej vendar sedaj, kdo je!»

«Poslušaj torej! Obtičal sem na mestu ter zrl za njo. Tik mene je stala tolpa mladih učencev. Ti so tudi gledali za njo, in nekdo je izpregovoril: krasna je kakor večerna zarja! Drugi pa je vprašal: kdo je, ker je ne poznam? Kaj, ti ne poznaš najkrasnejše ženske tega mesta? so vpili vsi; ti ne poznaš krasne hčerke mestnega ranarja, ki je sedaj viteza Solnca gospa? Aricaga, hotela mi je kri zastati! Da, ranarjeva hči je in sedaj žena tega plesnivega viteza, ki ga hočemo danes z meči malo pretipati!»

«Ranarjeva hči!» je zakričal Aricaga, «prijatelji ondi v sredi, prijatelji sem!»

Z močjo ga je pograbil Juri Ljudevit za komolec: «Aricaga, če izpregovoriš še eno besedo, ti sunem meč v trebuh, in to tako gotovo, kakor se mi pretaka turjaška kri po žilah!»

Aricaga je izprevidel, da se mu ni šaliti. Prihrumeli so tovariši, povprašujoč radovedno, kaj hoče. Polkovnik je iskal izgovora, in je zašel v stisko, da ni tedaj prijezdil v jezdarnico tisti, o katerem se je takrat po ljubljanskem mestu sukalo največ govorice. Vitez Janez Solnce, ki je prav v tistem hipu prijezdaril v jezdarnico ter skokoma ustavil konja sredi nje, se je ozrl kakor sokol po zbrani družbi. V pozdrav je snel široki svoj klobuk z glave ter ga nagnil

proti tlom, kakor daleč je sezal z roko. Kdor je mogel sneti svoje pokrivalo, ga je tudi snel. Umolknilo je vse.

Bil je Janez Solnce tiste dni v cvetu svoje mladosti. Kakor oglje črni lasje so se mu vsipali po vratu na ramo ter mu objemali obraz, poln moške krasote. Na obrazu se mu je žarilo in ponosno je spuščal oko po zbrani družbi. Strmelo je vse, nekoliko že zategadelj, da je sploh prišel, a še veliko bolj pa zategadelj, ker vitez Solnce ni bil nikakor opravljen za boj. Razun meča in ostrog ni bilo videti železja na njem; ni nosil niti čelade, niti oklepa kakor drugi, ki so ga klicali v dvoboj. Nekaj časa niso vedeli plemiči, kaj naj bi počeli.

«Kaj vruga», se je oglasil končno Aricaga, «ali se bode s cvetjem bojeval?»

V resnici je imel Janez Solnce rdečo rožo v svoji roki ter jo časih pritisnil na svoja usta.

«In če nimam drugega nego to cvetje, pa bi se še ne bal polkovnika, širokoustnika Aricaga!» je odgovoril vitez zaničljivo.

«Hudiča!» je zatulil Aricaga nato, «name se obeša!» In polkovnik je izvlekel svoj meč in takoj zasadil ostroge konju v trebuh, da se je spel. Ali Juri Ljudevit mu je pograbil po uzdi ter potisnil živinče k sebi, govoreč:

«Pusti, Aricaga!» Danes ni tvoj dan! Drugi smo na vrsti!»

«Kaj da ni moj dan! In ali misliš, da bom požiral v želodec, kar mi bode Janez Solnce v pičo pokladal!»

Hotel je udariti na Solnca. Ali predenj so se postavili v vrsto Juri Ljudevit, baron Vajkard in še dva druga v železje zavita plemiča, da se razljučeni polkovnik ni mogel niti geniti z mesta. Z grozno kletvijo je potisnil svoj meč v nožnico ter se rotil na vse kriplje, tako da so ga prijatelji le s težavo in počasi utolažili.

Potem se je postavil Juri Ljudevit sredi jezdarnice ter pričel, obrnivši se proti Janezu Solncu, razkladati z resnim in slovesnim glasom nekak manifest, s katerim se je vitez Janez Solnce klical v boj, ker je omadeževal grb svojega viteštva. Govoril je v cvetočih, prenapetih frazah, kakor je bilo običajno nekdanj na viteških turnirjih, ko so se prenapeti vitezi s prenapetimi besedami klicali v boj!

«Poklicali so te», je dejal zavestno, «štirje čisti, neomadeževani, plemeniti in hrabri vitezi na boj, da s svojo krvjo opereš madež, ki si ga vtisnil na jasni grb! Tvoji predniki, Janez Solnce, so si izvolili leva v grb, in kakor levi so branili pred vsem svojo čast. Tudi zvezde nosiš na dvojnem polju v svojem grbu, v znamenje, da so tvoji predniki cenili svojo čast tako jako, kakor so visoko zvezde na nebu! Ali ti si, Janez Solnce, postal kakor bojazljiv zajec, ki zapušča svoje mladiče ob preteči nevarnosti! In zvezde

si strgal s svojega grba ter jih pomešal v blato! In mi smo tvojim prednikom na ljubo poprijeli za meč, da te v pravičnem boju ponižamo, kakor bi te ponižal tvoj oče, ko bi bil doživel sramoto tega časa!» — Končal je z dostavkom, da se ima boj vršiti štiri dni in da ima Janez Solnce po svoji volji določiti, po kaki vrsti se hoče bojevati s hrabrimi, čistimi, plemenitimi vitezi, ki so ga poklicali na to bojišče.

Z veliko potrpežljivostjo je poslušal vitez Solnce tirade, s katerimi ga je oblival Juri Ljudevit.

«To, kar si govoril o plašljivem zajcu, to le sam pogoltni, Juri Ljudevit!» je dejal mirno. «Vas vseh, in kakor ste zaviti v železje, se ne bojim!»

Pognal je konja v kot ter ondi nekje na steni pripel rdeči cvet, da se je videl iz dalje kakor kaplja rdeče krvi.

«To cvetje branim s svojo srčno krvjo», je vzkliknil ponosno, «in vas vse, plemeniti gospodje, če imate toliko poguma, kolikor besed, kličem na boj! Cvet, ki ga je poljubila najkrasnejša vsega ženstva v beli Ljubljani, vam vržem v zobe z zasmehom in zaničevanjem. Vivat Solnce!»

Z navdušenim tem vzklikom je zavihtel meč iz nožnice ter se postavil s konjem pred cvet, ki ga je hotel braniti s svojim življenjem.

Silni nemir je razburil družbo. Vse je prevpil polkovnik Aricaga! V hipu je bilo golih mečev o belem dnevi kakor bliskov o nevihti. Z veliko težavo je pomiril Juri Ljudevit razkačene duhove.

«Prijatelji», je izpregovoril ponosno, «vsi vendar ne bodete pali po enem! Mi smo v oklepih, oni pa v mehki obleki kakor ženska, ki nosi dete na rokah! Vse naj se izvrši v redu, kakor se je dogovorilo. In brez hrupa, prijatelji, da nam vrag ne privede gospoda glavarja ali vicedoma na vrat. Potem je tako vse izgubljeno! Pomirite se, prijatelji, in ti, Aricaga, ne tuli, kakor bi se s svojim polkom drvil za Turki!»

Neradi so utihnili plemiči. Stopili so nato v stran ter se srpo in temno ozirali po onem, ki jih je bil javno zasmehoval.

«Tako ne bomo končali stvari, gospod Solnce!» je ogovoril Juri Ljudevit viteza v kotu, eden za drugim! Danes smo tu štirje, kakor vidite. Izvolite si tistega, s katerim se hočete ta dan boriti! Jaz bi si za svojo osebo štel v veliko srečo, če izvolite mene. Med nama rečeno, koprni moj meč po trenutku, ko Vam bode kresnil po zabavljajočih ustih, iz katerih mečete sedaj pene, kakor raztogočen konj, ki se brez uspeha upira ostrogam, tičečim mu v trebuhu!»

«Izvolim si torej Vas, vitežič brez domovine in brez imena!» odgovori Janez Solnce porgljivo, «dasi ni posebna čast, boriti se s

človekom, ki so ga pobrali morda v koprivah za plotom, in ki ne zna, kdo so mu bili roditelji!»

Pri groznem tem napadu je nastala taka tišina med zbranimi, da se ni čulo drugega nego tu in tam brskanje konjskega kopita. Juriju Ljudevitu, ošabnemu temu plemiču, je zalila kri obraz, da se mu je svetil kakor škrlat. Ali takoj je postal bledejši od stene in vsa kri mu je zakipela k razburjenemu srcu. Pograbil je za uzdni povodec, da se je konj pod njim spel kvišku. Bledi obraz pa je obrnil sedaj k okameneli družbi, sedaj k vitezu Solncu, ki je mirno sedel v sedlu. Končno mu je obstal pogled na roži ob steni, in je preteklo nekaj časa, da ni izpregovoril ničesar. Prijatelji so pričakovali, da se bode Juri Ljudevit razbesnil kakor ranjen lev. Ali v njihovo strmenje je ostal vsaj na videz miren in skoraj tiho je izpregovoril:

«Gospod Solnce!» — in hlatal je po sapi, kakor ne bi imel zraka v pljučih — «ko bom ležal na smrtni postelji, in če doživim sto let svojega življenja, ne bodem Vam tega trenutka odpustil in pozabil! Svojo dušo in večno svoje zveličanje Vam zastavljam, da bode te nekdanj obžalovali te besede. Obžalovali, pravim Vam! In vi, prijatelji», — tu je obrnil k družbi svoje oko, ki je bilo čisto tako, kakor oko ponosnega in ošabnega ministra, njegovega očeta, — «menim, da niste čuli lahkomišljenih besed, ki jih je ravnokar izpregovoril gospod Solnce. In če ste

jih čuli, upam, da ste jih že sedaj pozabili, kakor bi jih nikdar čuli ne bili. Za vse vrage peklenške upam, da ste jih pozabili! A sedaj, gospod Solnce, pričnimo!»

Poklical je prijatelje, da so mu odpeli oklep. Ko se je izluščil iz železja, se je kazalo njegovo, v žamet zavito telo v nekaki ženskomilobni krasoti. In ko je odložil čelado, so se mu usuli rumeni lasje kakor zlato po plečih. Ves čas je grizel ustna ter med zobmi mrmral kletvice. Kadar so mu prijatelji odvzeli železje, je potegnil svetli meč iz nožnic ter ga zavihtel okrog glave, da je po zraku tanko zazvenelo.

«Sedaj sem tako opravljen, kakor Vi. Na delo torej, gospod Solnce!»

Prijatelji so se potisnili k vhodu, da se je prostor napravil sredi jezdarnice. Tesnost je silila vsakemu v srce, ker je vsakdo čutil, da se bode tu borilo za življenje. Mnogo se jih je kesalo, da so se spuščali v nevarno to podjetje.

Janez Solnce in Juri Ljudevit sta ostala sama na mestu. Z golimi meči v rokah sta se opazovala nekaj časa. Vsakdo je hotel v pogledu svojega nasprotnika presoditi njegove nakane. Potem pa je Juri Ljudevit dvignil svoje orožje ter ga nameril po nasprotniku, ki pa se je bliskoma postavil v bran. Čulo se je, kako je bil meč ob meč. Konja sta se spenjala, tolkla ob tla s kopiti, da je švrkal pesek na vse strani in da se je pričel vzdigavati gost prah. Končno

je opazila tudi žival, da se gospodarja sovražita: pričela sta konja togotno rezgetati ter se grizti, da so pene pršile na okrog.

Oba viteza sta bila izvrstna borca. Izkušala sta prekaniti eden drugega, a oba brez pravega uspeha. Janez Solnce je dobil malo prasko na lice, in krvave kaplje so mu lezle po razbeljenem obrazu. Juri Ljudevit pa je izteknil lahen udarec na levo roko blizu rame, da se je pretrgal žametni rokav in da se je pod žametom belo platno takoj napojilo z rdečo krvjo.

Janez Solnce je bil mirnejši ter je samo pazil, da mu nasprotnik ni mogel blizu. Tudi Juri Ljudevit se je delal mirnega, ali v srcu sta mu divjala srd in sovraštvo. Čutivši, da Solncu ne more nič, ga je preobdala še huje razburjenost; pričel je sekati nepazljivo, nepravilno. Tresla se mu je roka in v debelih kapljah mu je lezel znoj s čela. Janez Solnce bi ga bil tedaj lahko prebodel in razsekal, da ni ukrotil samega sebe.

O priliki je Juri Ljudevit zopet dvignil meč, da bi usekal z vso silo po nasprotniku. Pri tem se mu je zasukal ročaj, da se je pokazal za trenutek beli palec, ki ga je tiščal ob mečev držaj. Ta trenutek je porabil Janez Solnce. Kakor strela je šinil z mečem onemu po držaju. Zakrhala se je ostrina, zadevši ob ročaj, ali zadela je tudi prst, tiščeč se ob držaju. Odsekani palec je odletel daleč tja po pesku. Kakor bi

bila mrtva, se je povesila roka Juriju Ljudevitu, curek krvi je šinil od nje, meč pa je zdrčal iz nje ter padel na mehki pesek. Ranjencu se je delala tema pred pogledom; bolešno je zajecal, premeknil se v sedlu ter ob strani zdrknil k zemlji.

«Vivat Solnce!» je zakričal vitez ponosno. Prijatelji Jurija Ljudevita so opazovali z veliko togo ta prigodek. Aricaga je takoj zopet izvlekel dolgi svoj meč ter zarjul:

«Vivat Auerspergus!»

Za njim je zakričalo vse: «Vivat Auerspergus!» Nepreviden je bil takrat Janez Solnce, da je v odgovor zopet zakričal: «Vivat Solnce!»

Takoj se je razljutila vsa četa; izvlekli so meče ter se zapodili proti onemu v kotu. Dva sta bila vzdignila poprej ranjenega Jurija Ljudevita ter ga odpeljala k vhodu, kjer je bil čistejši in boljši zrak.

Janez Solnce pa se je potisnil s konjem v kot ter odbijal prve udarce. Brez dvojbe bi se bilo Janezu Solncu slabo godilo in do smrti bi ga bili potolkli, da ni stopil v jezdarnico tedaj deželni glavar Volk Engelbreht Turjaški.

Tisto jutro mu je maševal vladika Pedenski v kapeli svetega Ahacija v deželnem dvoru. Po maši ga je spremljal Volk Engelbreht po vice-domskih ulicah. Ker so tedaj le o redkih prilikah izvlekli na dan težke karose, sta hodila velika gospoda peš.

Zapustivši vicedomska vrata, sta čula ne-
navaden hrup in žvenketanje orožja v deželni
jezdarnici. Vstopila sta torej v to poslopje ter
z velikim strmenjem opazila burni prizor v njem.
Ker so bili plemiči pred bojem sluge odpravili,
sta prišla tako nepričakovano, da ju ni nihče
prej ugledal nego takrat, ko sta že stopila na
peščeno areno.

Volk Engelbreht je takoj vedel, kaj se godi.
Valvazor ga imenuje mirnega gospoda, ki pa je
vendar znal s primerno strogostjo razsojati, če
so zahtevale razmere tako.

«Kake reči se gode tu?» vpraša glavar
srdito, «fulmina coeli, tu se bijejo z ostrim
orožjem in deželnim stanovom ravno pred
nosom.»

Vtisek teh besed je bil velik. Kakor bi bil
odrezan, je utihnil hrup; meči so se vtikali v
nožnice in klobuki frčali z glav. Najbližji so
poskakali s konj ter z globokimi pokloni obsuli
vladiko, da bi mu poljubili sveto roko.

A deželnega glavarja vse to ni utolažilo.

«Lepe reči, za svetega Odrešenika, lepe
reči!» je vpil. «In koliko vas je tu! Ti, Hohen-
wart, ti, Panicol, ti, Blagaj, ti, Jurič, ti, Grimšič!
To vas je lepo število! In kakor osli nad mrt-
vega leva se spuščate vsi na enega! No, lahko
so vas veseli vaši očetje! Vaša milost» — tu
se je obrnil k vladiki — «to je naša mladina,
to so naši prihodnji stanovi! Deo gratias! Bogu

bodi hvala za take plemiče! Sto na enega! Čudim se le, da se naš Ludovicus ni silil vmes!»

Obračal je srpo oko po jezdarnici ter opazil Jurija Ljudevita, ki se je bled kakor smrt slonel ob steni ter tiščal krvavo roko proti trebuhu, da bi z obleko ustavil kri, ki je še vedno tekla iz rane.

«No, saj sem dejal», je dostavil ironično, «da bode naš Ludovicus svoje prste vtikal vmes! Že si nekaj izteknil, kakor vidim! Da bi se ti prisadilo! Lepo čast mi delaš! Ali to sporočim Janezu Vajkardu tako gotovo, kakor imam nesmrtno dušo v sebi! Vaša milost, ali smo že doživeli kaj takega! Deo gratias! Hvala Bogu, da sem deželni glavar! Vas vse bom ukrotil ter vam vtepel v prazne glave pokorščino do milostivih stanov!»

«Ekselencija!» se je oglasil tedaj Aricaga, «samo temu Solncu smo malo po nohtovih potokli!»

«Iz usmiljenja Vas nisem videl, polkovnik! Ali toliko Vam pravim, da že dolgo opazujem, kako mi zapeljujete našo mladino. Pa motite se, če menite, da bodem jaz, Volk Engelbreht Turjaški, vse to mirno gledal! Z mano se ne bode nihče šalil, in ti tudi ne, moj Ludovice! Zatorej se mi je čudno zdelo, kako se mu je zjutraj mrzelo pred sveto mašo! Kakor da mu je vsak dan dana priložnost, biti pri maši Vaše vladiške milosti! Božja služba je tem dečakom najmanjša

skrb, dasi se valjajo po pregrehi, kakor svinje po blatu. Pokaži no, kako si opraskan, amice!»

Pristopil je k Juriju Ljudevitu ter ga pograbil za roko, ki jo je skrival v obleki.

«Kaj», je izpregovoril deželni glavlar še togotnejše, «kaj, palec ti je odbit? Fulmina coeli! Palec ti je že vzel hudič, a dušo, menim, ima že tudi v pesteh! Prišel bi bil k svetemu opravilu kakor jaz, ki sem vendar nekaj več od tebe, pa bi še nosil pet prstov na pregrešni roki! Ali» — tu se je obrnil zopet k vladiki — «to preseza vse meje, Vaša milost! Malo potrpite, vi mladi vrabiči, postrigli vam bomo peroti, da bodeite kričali, kakor bi se bili nažrli samo razbeljenega železa! Za svetega Odrešenika, Vaša milost, in vse to meni pred nosom, kakor da sem deželni glavlar, ki ničesar ne vidi, ničesar ne sliši, ki noč in dan spi kot polh po zimi! Quos ego!»

Potem sta odšla z vladiko. Mladi gospodje so tičali poparjeni na mestu in polni kesanja so bili. Nihče ni izpregovoril besedice, ko je vitez Solnce mirno odjezdil iz jezdarnice.

«Ekselencija je prav močno razdražen!» je izpregovoril nekdo v družbi.

«Da, prav močno!» so pritrdjevali drugi s ponižno togo.

Tako se je končal preponosni dvoboj tistega dne.

IV.

Po boju v jezdarnici se je zadeva Janeza Solnca prikazala v boljši luči. Če je zjutraj svojo ženico spremljal v cerkev, so obstajali meščanje, si pravili na uho njegovo ime ter občudovali viteza, ki se je tako po robu postavil ošabnemu plemenitaštvu.

Plemiči so se še vedno ostro ozirali za njim, ali ne več tako srpo kakor poprej. Radi so priznali, da je mlada ženica v resnici prekrasna in da se ni čuditi, če je premotila srce zaljubljenemu vitezu. Na drugo stran pa so tudi pripoznavali, da se je Janez Solnce, na boj pozvan, hrabro vedel. Končno pa je vsakdo privoščil tudi Juriju Ljudevitu, ki je bil silovito ošaben ter nadležen meščanstvu in plemenitaštvu.

Juri Ljudevit je obtičal za nekaj časa med zidovjem knežjega dvorca, in deželnih stanov preučeni medicus je zahajal k njemu. Ovijal mu je neizmerno platna okrog roke ter mu mazilil in mazaril rano, da je bilo res čuda, če se je končno vendarle ozdravila. Bolnik ni skoro nič govoril ter je voljno prenašal vse, kar mu je nalagal zdravnik. Gledal je temno ter bil vedno globoko zamišljen. Premišljeval je, in strast po maščevanju je divjala po njem.

Napočil je dan, ko je hotel deželni odbor zborovati v deželni hiši ter se posvetovati o Janeza Solnca zadevi. Vedelo se je, da bodo

deželni očetje tudi besedico izpregovorili o boju v jezdarnici. Pravilo se je, da je deželni glavar še vedno silno razlučen in da bode ostro kaznen zahteval za nepokorne plemiče.

Tisti dan je Juri Ljudevit prvič zapustil svojo sobo ter se proti deveti uri odpravil k deželni hiši.

Turjaški trg, ali kakor se je tedaj zval, Novi trg, je imel tiste dni malone isto podobo, kakor danes, ko na njem gospodujejo zadnji ostanki nekdanj ošabnega nemškokranjskega plemstva.

Tudi deželna hiša se od tedaj ni mnogo izpremenila, samo da je sprednji, proti trgu obrnjeni del nekaj višji. Nad glavnim vhodom je takrat čepel mali balkonček, o katerem sedaj tudi ni sledu.

Dospevši do veže je opazil Juri Ljudevit, da so se tlačili po njej mladi plemiči. Pred vsem je opazil Juri Ljudevit svoje znance iz jezdarnice in še mnogo drugih, ki so ga pri njegovem vstopu pozdravljali z glasnimi klici. Ali takoj so zopet utihnili. Bili so potrti in šepetaje so ugibali, kaka bo kaznen, ki jo jim hoče določiti slavni odbor.

Juri Ljudevit je obrnil ostre poglede po veži in potem po dvorišču, kakor bi iskal koga s svojimi pogledi.

Na dvorišču je ugledal silno revno oblečeno osebo, ki se je ponižno tiščala v kot pri

steni. K tej osebi je počasi pristopil Juri Ljudovit, se obrnil po tovariših ter šepetaje vprašal: «Ali že dolgo čakaš, Vid?»

Oseba pri zidu se je ponižno poklonila ter odgovorila še ponižneje: «Nikakor ne, Vaša milost!»

«Jaz potrebujem zanesljivega človeka, Vid!»

«Lehko se dobi zanesljiv človek, Vaša milost!»

«Prav zanesljivega potrebujem! Rad bi govoril s teboj, Vid! Ali tu ni mesto. Vsak gleda po meni. Kje bi se dobil tak človek?»

«Če kje, Vaša milost, tako gotovo v Plavčevi gostilni. Tam gotovo!»

«Dobro! Danes zvečer bodem tam. Pričakuj me!»

«Vaša milost, gotovo bodem tam!»

«Čakaj, nekaj ti dam, ker si prišel na moje naročilo tu sem. Ali ti je kdo kaj hotel?»

«Prav zadovoljen sem, Vaša milost! Ničesar se mi ni zgodilo. Ko sem vstopil v vežo, me je sunil visokorojeni gospod Panicol z nogo v trebuh, in milostivi gospod Hohenwart mi je izruval šop las z glave! Ali drugega se mi ni zgodilo, ker so to prav dobri gospodje! Bog nam jih ohrani!»

«Tu imaš; sedaj hodi!»

Ponudil mu je denar. Oni je hlastno pograbil po njem. Potem pa je v zasvalkani svoji obleki — pri tem se je revče komaj sopsti

upalo — in pokrivalo — nekakov baret — ponizno v rokah držeč, odkorakal po veži.

«Kaj si govoril s tem človekom?» je vprašal nekdo radovedno.

«E, beraštvo!» je odgovoril Juri Ljudevit lahko. «Dijak je in tu je hotel napadati danes velike gospode, da bi mu kaj dali. Dal sem mu nekaj, da sem ga odpravil!»

«Teh dijaških beračev je sedaj že res toliko kakor listja po drevesih», je odgovoril prvi. «Ne vem, da mestno starejšinstvo ne odpravi teh nadležnikov!»

V tistem trenutku je privreščala težka karosa ter ropotaje in ječaje obstala pred vežo deželne hiše. Priskočili so deželni slugi, ali priskočili so tudi plemiči ter so njihovi milosti, vladiki pédenskemu, izstopivšemu z voza, z veliko gorečnostjo poljubljali roko.

Janez Vaccanus je bil tedaj že v sivi starosti in z veliko težavo je zlezel z mehkega sedeža v vozu. Stopivši v vežo, je dobrotljivo pogledal po mladi tolpi ter izpregovoril počasi: «Koliko je vas tu, otročiči moji!» Premišljal je nekaj ter si popravljal zlato verigo, ki mu je hotela na levi strani zlezti čez ramo. Potem je dostavil: «Otročiči moji, ali zahajate kaj v cerkev, ali poslušate besedo božjo, otročiči moji?»

«Vaša vladiška milost», je odgovoril Juri Ljudevit v imenu vseh, «naše veselje sta cerkev in božja služba!»

«Tako je prav, tako je prav!» je odgovoril cerkveni dostojanstvenik ter se pripravljaj, da bi odšel po stopnicah v zgornje prostore.

«Vaša vladiška milost!» je dejal Juri Ljudovit krotko, «spominjajte se nas, ko boste sodili danes o nas! Vaša milost, ponižni smo suplikantje in polni kesanja.»

Stari vladika je obstal na prvi stopnici: «Kako stoji zapisano? Kdor se z mečem peča, končan bode z mečem.»

«Polni smo kesanja», je naglašal Juri Ljudovit iznova. «Ali stoji pa tudi zapisano: Odpusti nam grehe naše, kakor mi odpuščamo dolžnikom svojim.»

«Tako je prav! Kakor vidim, ste izvedeni v nauku božjem. Ne bodem pozabil na vas, otročiči moji!»

S težko sapo je plezal po stopnicah kvišku ter zastokal pri vsakem koraku.

Tako so moledovali okrog vsakega prišlih gospodov ter prosili za mehko sodbo. Končno je dospel tudi deželni glavar Volk Engelbreht.

V družbi je bil s starim gospodom Paradajzarjem ter se živo razgovarjal ž njim o prihodu cesarjevem, ki je tedaj vnel vso Ljubljano. Težka zlata veriga mu je krasila prsi, in dasi je bil že v letih, se mu je kazalo telo še elastično, živo.

Prišedši pred stopnice v veži, je napravil teman obraz.

«Ali ima naša plemenita mladina», je vprašal ostro, «toliko časa, da mora postopati po vseh kotih tega mesta?»

«Ekselencija», je odgovoril Erazem Panicol, «voščimo Vam dobro jutro! In če plemenita mladina išče priložnosti, da se pokloni vzornemu svojemu zapovedniku, potem to ni postopanje. To pa toliko manj tedaj, če je vzorni ta zapovednik glava presvetlih naših stanov. Vivat Auerspergus!»

«Vivat!» so zaklicali navdušeno vsi. Razrahljalo se je ekselenciji strogo lice. Rad je imel Volk Engelbreht, če se mu je izkazovala ljubezen. In tudi prilizavanje se mu ni mrzilo.

«Ekselencija», je prosil Panicol, «prosimo Vas odpuščanja!»

«Da, odpuščanja, in prav ponižno!» so se oglašali drugi.

«Odpuščanja, kako to?» se začudi deželni glavar. Bil je tedaj že židane volje.

«Da odpuščanja in milostive sodbe danes! Preponižni smo suplikantje!»

«Odtod piše sapa!» se je zasmel Volk Engelbreht. «Moj Bog, kako naj vam jaz pomagam! Kakor bodo sklenili gospodje odbor-niki, tako bode! Moja beseda ne odločuje ter ne more sklepov izpreminjati!»

«In vendar Vas prosimo, ekselencija, milostive sodbe!»

«Bodemo videli, če se bode dalo kaj opravi. Seveda poboljšati bi se morali, otroci!»

«Poboljšali se bodemo, Vaša milost», se je vmešal tu Juri Ljudevit, «in zopet naj nam sijejo žarki Vaše ljubezni!»

«Kaj ti si tudi tu, z bledim svojim obrazom, Ludovice!» In ekselencija mu je z belo roko pogladil mehke lase ter pristavil skrbno: «Zdrav še nisi, in dozdeva se mi, da še vejejo hladne jesenske sape!»

«Radi darujemo svoje življenje za Vašo ljubezen, ekselencija!» je odgovoril Juri Ljudevit z najmilobnejšim glasom.

«Da, svoje življenje darujemo!» so pritrjevali tovariši.

«Tiho, tiho! Sedaj, otroci, pojdite po svojih opravih! Jezdarnica je vedno prazna, in maestro, ki so ga vam za ples naročili milostivi stanovi, se pritožuje, da ne plešete radi! Z Bogom tedaj!»

Z veseljem so zapustili mladeniči vežo deželnega dvorca. Sedaj so vedeli, da ekselencija ni več jezen in da jih pričakuje mehka sodba.

Volk Engelbreht pa je stopal ob strani svojega spremljevalca po stopnicah navzgor ter mu dejal zadovoljno: «Saj so vendar dobri ti mladi volkovi.»

«Dobri, ekselencija, prav dobri», je odgovoril oni, «Bog nam jih ohrani!»

* * *

Posvetovanje deželnih stanov o viteza Solnca zadevi je bilo živahno in temeljito. Vsi so bili ene misli, vsi so bili prepričani, da se ima vitez Solnce ostro kaznovati. Sklenili so, da se izključi iz števila deželanov in da se ne pripusti več niti k eni zborbi.

Zapisnik o tem «prevažnem» posvetovanju se je ohranil, in tu ga podajamo svojim bravcem, da bodo vedeli, kake «skrbi» so mučile naše nekdanje kranjskonemške deželne očete. Ta zapisnik slove:

«Njegova milost, gospod deželni maršal preponira, da je začul v veliko svoje strmenje (mit höchster Verwunderung vernomben), da se je ravnokar sprejeti deželan Janez Solnce oženil s hčerjo nekega ranarja in da je s tem, ker so še celo nekateri rokodelci premisleka imeli vzeti jo, vsem gospodom in deželanom večno sramoto (einen ewigen Fürruf) nakopal; ne bi li bilo tedaj umestno, njega in njemu enake izključiti iz deželanov ter mu vzeti deželansko pismo?»

«Gospod deželni oskrbnik: Da se zabranijo vsakovrstni hudobni nasledki in da se utrdi dobra spodobnost med gospodi in deželani, naj se izključi iz gospodov in deželanov, naj se mu odvzame deželansko pismo in naj se večni ‚statutum‘ zaradi tega ‚pro posteritate‘ ustanovi (ein ewiges statutum deswegen pro posteritate aufrichten).»

«Njegova knežja milost gospod škof: Ranar in rabelj sta si v bližnjem sorodstvu! Je tedaj pravično (seie billig)!»

«Gospod Vicarius Generalis: Ker ni znal bisera varovati, naj se mu odvzame.»

«Gospod Janez Frančišek Sigesdorf: Ne ve, kaj bi o tej stvari govoril, zaradi svojega plemenitega prijateljstva, v katero je stopil.»

«Gospod Maks Paradajzar baron: Strinja se z dostavkom, da bi mu bilo v bolest, če bi morali njegovi otroci tik ranarjevih otrok sedeti in čuti, da so prav to kakor ti. Pošteno je, da se statuirá eksempelj.»

Gospod Janez Jakob Jurič in vsi drugi kakor deželni oskrbnik.

Conclusum, enoglasno: Janez Solnce se z dekretom izključi iz deželanstva ter se mu odvzame deželansko pismo; za vse večne čase se daje statutum, da se imajo vsi sprejeti ali za sprejem oglašeni deželani, ki bi se za ta stan priženili, izključiti iz deželanstva, in niti k eni zborbi več ne pripustiti.

Tako so kaznovali viteza Janeza Solnca; plemiči pa, ki so ga proti zapovedi deželnih stanov pozvali na dvoboj, so bili mehko posvarjeni in drugega nič! Oj ti srečni, stari kranjsko-nemški časi!

V.

Tiste dni je imel Janez Plavec, znan pretepač in kričač, dobro obiskovano gostilno za cerkvijo sv. Florijana tik mestnega ozidja. Točil je novo nemško pijačo, pivo, ki se je ravno tiste čase pričelo udomačevati po mestu ljubljanskem.

Omenjenega dne proti večeru je bilo v Janeza Plavca pivotoči precej gostov. Krčmar sam pa je tičal v temni veži ter se oziral po ulicah navzdol, če morda ne pride še kdo.

«Barba», je dejal svoji ženi, ki je stala pred ognjiščem, «danes je lepo polno. Ta nemška pijača vleče. Ko točiš, glej, da bo veliko pen v vrčih. Pijane glave kaj takega ne opazijo. Denar, ki ga za pene potegnem, pa šteje prav toliko kot oni, ki ga za pijačo dobim. Ha! ha!»

«Kaj pa, če deželni stanovi zvedo?» je vprašala žena plašljivo.

«Deželni stanovi imajo sedaj druga opravila, sedaj ko pride cesar!» je odgovoril nato Plavec lehkodušno. «Sicer se jih pa malo bojim. Saj vidiš, kako mehko so danes sodili. Janez Plavec je lisjak, in za nos vodim vsakega, naj je ud deželnih stanov ali beraški dijaček, ki se pri meni napije ter hoče popihnuti, ne da bi plačal. Deželni stanovi, moj Bog, deželni stanovi! A si že slišala kdaj, da je zajec požrl volka? Ti stanovi! Veliko imajo

besed, pa malo store. Glej torej, da bodo pene po vrčih!»

Pri tem se je pošteni gostilničar obrnil ter namerjal stopiti v pivnico. Pri vratih je obstal ter se zopet zasukal proti ženi: «Barba, tu notri je danes tudi tisti Kljukec z Gorenjskega. Veliko pije, plača pa nerad! Glej mu na prste! Ko je bil zadnjič tu, je izginilo nekaj nožev, nekaj žlic. Glej mu na prste! Pri moji duši, če iztaknem, da mi krade, potarem mu vse kosti in rebra po životu!»

To rekši odpre vrata ter stopi v pivnico. Tu se prvi hip pri slabi svetilnici ni moglo razločiti, kdo je navzočen. Čul se je krik, smeh in tudi posamične kletvine. Govorilo se je latinski — bilo je precej dijakov v sobi — nemški, laški in tudi slovenski.

Takoj pri vhodu je sedela pri slabo otesani, kmečki mizi tenka in grbasta oseba. Mož se je tiščal v kotu ter se skrival v temo, ondi vladajočo. Z zvitimi očmi je opazoval goste za drugimi mizami ter se neprestano nekako neprijetno smejal.

Časih se je naslonil po mizi in tedaj se je prikazalo v svetlobi hudobno njegovo obličje, s katerega je štrlel neobičajno dolg, suhljast nos. Tik njega je sedel dijak Vid, s katerim smo se bili že poprej seznanili v veži deželnega dvorca. Tu sem je prišel, da je pričakoval Jurija Ljudovita, kakor mu je bil obljubil.

Pila sta pivo iz velikega vrča ter le malo govorila. Tu in tam je izpregovoril starec: «Pij, Vid! Danes bode nekaj zaslužka, kakor praviš!»

Pri tem se je neprijetno smejal.

«Kdaj pride tista turjaška kislica!»

«Kdaj, ne vem. Rekel je, da pride. Torej morava čakati, če tudi do polnoči!»

«Prav, prav, pa čakajva! Saj bode plačal! Kako pa ti je kaj v šoli? Ali so očetje jezuitje zadovoljni s teboj? Ali se pridno in dobro učiš? He, dlaka, o tem kaj povej poštenemu svojemu stricu!»

«Učil bi se že, stric! Ali kaj, če moram vedno beračiti in popevati po ulicah, da se časih do sitega najem. Vi ne veste, kolikokrat sem lačen!»

«Vidi se ti, vidi se ti! Saj se ti sveti skozi rebra! Pusti vse to, moj Vid, pa se mene poprimi. Videl boš, da se ti bode bolje godilo, hi! hi!»

Bledi mladenič se je zamislil, potem pa odgovoril tiho: «Ne morem! Nekaj moram postati, stric! In upam, da bode Ljubljana še doživela, ko bode beraški dijak nosil zlato verigo okrog vrata in škrlat ob rami! Tudi se mi zdi, da ne živite pošteno. Danes vsaj ne bodeta ničesar hudobnega skovala, ker potem bi videl rajši, da mi zgnije jezik, s katerim sem obljubil Juriju Ljudevitu, da Vas

hočem poklicati tu sem! Nekdaj, ko so me hoteli ljubljanski mesarji pobiti pri pretepu, me je rešil Juri Ljudevit. Hvaležen sem mu, a nikakor ne toliko, da bi mu prodal nesmrtno svojo dušo, ki naj mi jo pokliče neskončno usmiljeni Bog k večnemu zveličanju!

Prisiljeno se je zasmel starc.

«Polna skleda mi je ljubša od poštenosti. Ta še ni nobenega nasitila. Sicer pa ostani, kjer hočeš. Da nisi moje sestre sin, ne bi te že davno pogledal več, tako si dolgočasen.»

Potem se obrne k Janezu Plavcu, ki je bil ravno bliže pristopil ter kakor jastreb premeril z ostrim očesom mizo, če ni kaj izginilo ž nje.

«Plavček, he!» je kričal grbač, «pojdi pit, stari pehar! He! Plavček!»

Gostilničar je pristopil ter pil iz vrča. Oni ga je zaničljivo opazoval ter vprašal končno: «Ali veš, komu mi na Gorenjskem pravimo ,plavec‘, ali ,plavček‘? Ugeni, pa ti plačam vrč te nemške godlje, s katero slepariš za naš dobri in pošteni denar!»

«Komu?»

«Volu bele barve, ki je malo črnkast po hrbtu, ha! ha!»

Tudi drugi gostje so se smejali, kar je poštenjaka gostilničarja prav močno razkačilo.

«Tvoja sreča, Kljukec, da nisem pijan! Drugače bi ti premetel vse tvoje kosti.»

«Kaj!» in Kljukec se je dvignil izza mize.
«Poskusi malo, Plavček, le poskusi!»

Plavcu je udarila kri v lice.

«Hudiča, ti mi zabavljaš v moji hiši! To se Janezu Plavcu še ni zgodilo! In ti, ti, ki prej kot ne kradeš, ki zoblješ moje žlice, moje nože!»

Ves srdit je planil proti onemu, ki je bil medtem zlezal iz kota. Poprej se je videlo možu, kakor da je grbast. Ali sedaj je v hipu iztegnil svoje telo, da je bil dolg kakor smreka. Ko ga je hotel Plavec s tolstimi rokami pograbit okrog vrata, ga je oni poprijel bliskoma okrog pasa, dvignil ga v zrak ter treščil na tla, da so ubogemu gostilničarju vse kosti zaječale po telesu in da so glasno zaškripale deske pod njim.

Janez Plavec se je takoj zopet na noge postavil. Ali bistrumnež je preračunal v duhu, da je tu izteknil svojega moža. Vstal je, škripal z zobmi ter grozovito klel — a Kljukca se ni več lotil. Kljukec pa se je takoj zopet izgubil v grbo, sedel mirno za mizo v kot ter izpregovoril: «Plavček, tu vzemi vrč in natoči ga, da bode poln! Pene obdrži za se, teh ne pijemo radi mi z Gorenjskega! Sicer pa puščaj svoje pивce v miru, če hočeš za slabo pijačo kaj potegniti!»

Janez Plavec je škripal z zobmi — a vzela vrč ter odhitel, da ga napolni. Smeh in grohot sta ga spremljala. Vsi pivci so z veliko živah-

nostjo opazovali boj in njega izhod. Vsi so privoščili Plavcu, da je bil tepen, ki je sicer tako rad druge pretepaval.

Komaj je stopil tepeni gostilničar iz sobe, je prihrumela v njo tolpa dijakov, ki je proti noči ušla iz vzgojevališča očetom jezuitom. Rožljaje so pometali svoje meče v kot ter kričali na gostilničarja, naj donese pijače. Sedli so okrog hrastove mize ter tolkli s pestmi po njej.

«Nunc est bibendum!» je vpil tolpe voj. Bil je opravljen v črn žamet, kar je pričalo, da je sin boljše hiše.

«Confratres!» je ogovoril družbo, «danes smo se zbrali, da bomo zapili moj cekin. Beneške republike stari cekin je to, in sam Bog zna, koliko rok je že prehodil in koliko vina se je že spilo zanj. Sedaj je v mojih rokah, in to vem, da je prišel v prave roke.»

«V prave, poštene roke!» so mu pritrjevali žejni prijatelji.

«Pri zadnjem slovesu ga mi je potisnila moja ‚mater dolorosa‘ v roke, skrivoma in tako naglo, da ničesar ni opazil moj ‚pater familias‘, ki mi je dajal na pot obilo dobrih naukov, a drugega nič! Kaj čem z nauki?»

«Te nam dajejo očetje jezuitje!» so se silili nekateri vmes.

«Dà, teh imamo v tem pustem kolegiju! Zatorej mi je bil materin zlat ljubši od zlatih

naukov očetovih. Zatorej sem komaj čakal, da ga izpremenim v to nemško pijačo, ki tako rada teče po grlu kakor stopljena mast.»

V tistem hipu je donesel Plavec pijačo ter jo postavil pred Kljukca. Takoj ga je opazil dijak ter zavpil proti njemu: «Kako pijačo imaš denes, mi Plaute, in kaj ti je skuhala tvojega zakona družica?»

Janez Plavec je pristopil k hrastovi mizi, zavil svoje oči proti nebu ter sklenil roke čez prsi.

«Carissime Quinte!» je pričel z latinsko, s težavo mu v glavo vtepeno frazo, «tu imam nekaj prav rahlega piva, mrzlega kakor led sredi zime. V peči pa se greje v prostorni skledi lepo število klobas in v ponvi vrešči rumeno pečeno pišče! Taka je, carissime! Tudi smo pekli danes, in beli kruh je mehak kakor vodene pene! Da, carissime, to vse se dobi pri meni, in še mnogo drugega dobrega! A stvar je ta, da samo za denar, kakor pravi naš ‚pactum‘, ali kako že imenujete tisto! Denar na mizo, in tudi Janez Plavec ostane mož beseda!»

«Umazana duša!» je kričal oni, «ali meniš, da smo mi kaki ostanki, kaki čevljarji, ki dolžni ostajajo, kar spijó, kar snedó?»

Vstal je, opazoval nekaj časa tolsti obraz tolstega gostilničarja, potem mu pa s silno zaničljivostjo zatrobil na uho: «Reva!»

Janez Plavec je odskočil ter s poprejšnjo ponižnostjo odgovoril: «Res, vse se dobi pod

mojo streho, ali vse samo za denar! Če bi brez denarja dajal in na mizo nosil, bi postal skoro do kosti obrana reva! Taka je, carissime Quinte!»

Nato je izvlekel «carissimus Quintus» materin svoj zlat iz žepa ter ga vrgel na mizo, da je prijazno zažvenketal pohlepnemu gostilničarju na uho!

«Poznaš li ta obolus, peklenške gostilne peklenški gospodar? Prikloni se nam, kakor se priklanjaš Volku Engelbrehtu, če mu prideš na pot s širokim svojim trebuhom! Taki zlati ptiči so pri nas doma, in ti se nas predrzneš povpraševati za denar? Mika me nasvetovati dobrim prijateljem — poglej jih tu, umazani krčmar, marsikdo izmed njih bode nekdam ud deželnih stanov in ne bode hotel ljudi tvoje vrste niti pogledati! — mika me torej nasvetovati tem izvrstnim prijateljem, da bi te položili na hrastovo to mizo ter ti premerili rebra, da bi se ti zvižala grešna duša v hudobnem telesu! Ali mu izkažemo milost, confratres?»

«Damus veniam!» je odgovorila družba slovesno.

«Prikloni se tem dobrim gospodom, ki ti za danes izkažejo milost. V prihodnje pa pazi, da se vedeš, kakor se ti je vesti nasproti tako odlični družbi!»

«V ponižnosti se vam priklanjam, visoki gospodje in prihodnji naši stanovi!»

Janez Plavec se je res globoko priklanjal ter s svojimi pohlepniimi pogledi požiral rumeni cekin sredi mize.

«To je prava latinščina, carissime Quinte, ki se tako rumeni kakor rumenjaki iz jajca! S čim naj pričnem: s klobasami, s piščancem ali s kruhom? Kaj se ukazuje? Kaj se zapoveduje, he, confratres?»

«Panem et circenses! Pričnimo s klobasami, ali ne, confratres?» vpraša gospod Quintus.

«Bene dixisti!» se oglase tovariši okrog njega. «Sedimo torej! Cai, ti sedeš k meni na levo; Augustule, ti na desno; Mari, ti tu sem; Tiberi, ti tja!»

Dajali so si napačna imena, iz zgodovine vzeta.

Vsakemu je gospod Quintus nakazal mesto. Ko so sedeli, je zdihnil olehčan: «Deo gratias! Hvala Bogu, da sem tu! Skozi okno sem moral danes uiti; a v posteljo sem položil debelo repo, da bode slabovidni dominus praefectus, če dolgi svoj nos vtakne v spalnico, menil, da je to Quintus, ki spi na vse pretege! Deo gratias! Lepa zavest je, če se preslepari dominus praefectus, tako kakor ga presleparim jaz nocoj to noč! In ti, Augustule, kako si jo popihal iz kolegija?»

«Poprijel sem se vratarja», je odgovoril Augustulus, ki je bil tenak in pegast mladenič. «Pijan, težko pijan je bil ta poštenjak. Ko je šel zapirati hrastova vežna vrata, sem se mu ponudil v službo, da mu zaklenem neokretno

ključalnico! Potem sem pa svedral, rožljaj in sukaj s ključem, da je oni menil, da je zaprto. Oddal sem mu ključ ter izpregovoril ponižno: Reverende, sedaj je zaprto! — «Bog ti poplačaj, dobro se ti bo godilo na zemlji, ker se ti starčki smilijo!» A vrata so bila le na videz zaklenjena in še sedaj so odprta. Naš vratar pa spi in težki ključ mu tiči pod blazino in prijetno se mu sanja o malvazijskem vinu in drugih dobrinah! Ha! ha!»

«Dobro si ga speljal, Augustule», ga je pohvalil gospod Quintus, «in če boš tako napredoval, te hočemo postaviti na višje mesto, tako da ne boš več Augustulus, nego ponosni Augustus!»

Razveselil se je Augustulus dane mu pohvale ter odgovoril ponižno: «Vse moči bodem napel, da postanem ponosni Augustus!»

Prineslo se je piva v velikih vrčih. Takoj je vstal gospod Quintus ter izpregovoril latinski: «Naša družba, *confratres*, ima namen podvreči se nekim zakonom, *legibus et constitutionibus*, da se pije s pametjo, kar se izpije, in z zavednostjo zauživa, kar se zaužije. Ti zakoni zaukazujejo, da se izvoli glava, ker to veste, da ga ni kolegija brez rektorja. Izvolimo si torej rektorja!»

«Sis rector noster!» je zavpila družba enoglasno. Gospod Quintus se lahko prikloni: «Težak je ta posel, in kakor znate vsi, ima

rektor v našem kolegiju plešasto glavo, in to od samih skrbi! Ali vaše zaupanje me časti! Bibamus!»

«Bibamus!»

Vsi so dvignili težke vrče ter krepko in pošteno v dolgih požirkih vlekli grenko pijačo iz njih.

«Vse časti je vreden tak pričetek, in Bogu bodi hvala zanj!» je izpregovoril Quintus.

«Deo gratias!» so govorili za njim tovariši.

«A kje je danes naš Marcus Tullius, naš Cicero!» je vprašal rektor ter se srpo ozrl po zakajeni sobi.

«Tam v kotu čepi», je odgovoril Augustulus, «in kakor se mi vidi, ima nekoga, kateremu izkuša izmolsti kaj žvenketajočega!»

«Pojdi in povej mu, da ga kličejo zakoni, leges et constitutiones, in da ga vabi predse mogočni kolegij, ki se je pod mojim varstvom ustanovil danes v teh svetih prostorih!»

Augustulus je vstal ter šel k mizi, kjer je tičal Vid s svojim stricem.

«Rektor te kliče, Marce Tulli!»

«Kaj tuli, ta pega?» vpraša zbadljivo stric.

«Pit me kličejo, in iti moram, sicer me stepo!»

«Nespametno bi bilo, če bi ne šel tja, kjer se pije brezplačno! Kdaj je rekel oni, da pride?»

«Vsak hip mora tu biti!»

«Malo še počakam. Sicer je to čakanje prav dolgočasno. Hodi!»

Marcus Tullius in Augustulus sta odšla v kolegij.

Takoj potem je pristopil h Kljukčevi mizi krčmar Plavec ter dejal tiho: «Nekdo je zunaj. In gotovo se ne motim, če ga prištevam tistim, ki imajo kaj v žepu. Po Vidu povprašuje. Kaj naj mu rečem?»

«Reci mu, Plavček, da ga tu pričakujemo, prav težko pričakujemo.»

«Naj tedaj pride tu sem?»

«Kam pa? Ali meniš, da bom jaz za njim lazil? Ali meniš, da sem kak gostilničar, ki pred vsakim Kraševcem prah liže! Tu sem naj pride, če hoče. Če noče, naj pa odfrči na Grintavec!»

«He, prijatelj», in tu se je Plavec delal silno prijaznega, «ali mi bodeš odgovoril, če te vprašam?»

«Če bo vprašanje pošteno, dobiš tudi pošten odgovor.»

«Kdo je, ki čaka zunaj? Denar mora imeti, he?»

«Vidiš, Plavček», je odgovoril Kljukec lehkodušno, «zmerom sem vedel, da si stara, radovedna ženska. In res si to. Kdo je, vprašaj. Volk Engelbreht je, deželni glavar!»

«Volk Engelbreht!» se začudi gostilničar. «In kaj če pri tebi?»

«Pri meni? K tebi je prišel, ljubi moj Plavček, pregledat, če točiš po pravi meri. Saj

veš, da visoki stanovi tako od strani že vedo, da ni vse v redu v Janeza Plavca gostilni, kar se tiče mere in poštenosti!»

«Nikar se ne šali! Kaj če njega ekselencija sedaj pri meni?» Ali vendar mu je izginila kri z lica, in tresel se mu je glas, ker Janez Plavec je poznal ostre zapovedi, ki so jih deželni stanovi dajali gostilničarjem glede mere in tehtnice. Prešinila ga je nekaka slutnja, in bilo mu je tesno pri pohlepšem srcu. Da je poštenjak poznal prihodnjo svojo usodo, bi bil otrpnil popolnoma! V resnici je padel pozneje visokim in ostrim deželnim stanovom v pest, in ti so ga poslali v tesno in mokro ječo na ljubljanski grad, kjer se je Janez Plavec leta in leta pokoril za brezštevilne pretepe in sleparstva, s katerimi je vznemirjal svoje someščane.

«Nikar se ne šali! Povej mi resnico!»

«No, ker si pošteno vprašal, naj ti je pošten odgovor. Volk Engelbreht je, to mi lahko veruješ!»

«Moj Bog, kaj pa hoče?»

«Saj veš, Plavček, da prihaja cesar v Ljubljano! Ko sem pride, bode napravil bogato kosilo ter nanj povabil deželne stanove, vladiko, korarje in vse te velike gospode.»

«A kaj hoče pri tebi?»

«Čakaj no, saj vse izveš! Kosilo bode napravil in to tako, kakor se v Ljubljani še ni jedlo do sedaj! Volk Engelbreht, naš slavni

deželni glavar, pa je sedaj prilezel tu sem, v temno tvojo gostilno. Mislil si je: Prišel je ta Kljukec z Gorenjskega, in vsa Ljubljana ve, da je tu. Če kje tiči, tiči gotovo v Plavčevi gostilni, ter zapravlja drag denar. Nekaj imam izpregovoriti ž njim. Zatorej je prisopel s težkim svojim trebuhom danes zvečer tu sem. A veš, po kaj je prišel? He, Plavček?»

Napel se je obraz tolstemu gostivničarju: «Povej mi resnico, prijatelj!»

«Deželni glavar je tu», je nadaljeval Kljukec lehkodušno, «to se ne dá tajiti. In prišel je, — poslušaj Plavček! — prišel je vprašat mene — Kljukca z Gorenjskega, če me sme cesar na svoje kosilo povabiti. He, Plavec, kaj naj mu odgovorim?»

«Šleva kljukasta», se je zatogotil Plavec ter jezno odhitel iz sobe.

«Reci onemu zunaj, naj pride tu sem!» je vpil Kljukec za njim. «Ne pozabi tudi, da mi je vrč prazen in da sem žejen kakor suha goba. He, Plavček!»

Skoro potem je vstopil v sobo Juri Ljudevit. Zavit je bil v dolg, črn plašč, s katerim si je nekoliko zakrival obraz. Ker si je bil potisnil široki klobuk globoko na oči, se mu ni bilo bati, da bi ga spoznala družba. Tudi je bila soba že prenapolnjena z dimom; in ker so bili dijaki že precej pijani, tako da so s svojim krikom in hrupom zbudjali občno pozornost, se ni nihče ozrl po novem prišlecu.

Letá je obstal pri vratih ter premeril izpod klobuka z ostrim pogledom pivsko družbo. Dijaštvo mu ni bilo posebno po godu; zagodrnjal je nekaj pri sebi o pijanih otrocih, ki naj bi rajši spali, nego razsajali po gostilnah! Poluglasno je izpregovoril: «Ti hudiči, saj spoznali me menda ne bodo. Lehko mi zmedo vse, če me zavohajo!»

Še tesneje si je obvil s plaščem obraz ter končno sedel h Kljukčevi mizi. Ta ga je že dolgo časa opazoval s hudobnim svojim pogledom in se je jezil, da ga ne ogovori, ker je vendar prišel k njemu. V resnici je Juri Ljudevit tiho sedel pri mizi; ni vedel, koga naj bi ogovoril. Iskal je z očmi dijaka Vida, in ko ga je izteknil v pijanem kolegiju, se ga je polastila misel, da je fante v svoji pijanosti morda na vse pozabil. Siknila mu je kletvica izmed zob. Tedaj se mu je ujel pogled s svetlim pogledom svojega soseda.

«Hejla!» je izpregovoril Kljukec in po suhem obrazu se mu jei zpusil satirski smehlaj, «hejla! Kaj tako skrivaš svoj obraz? No, pa ga le skrivaj, saj te dobro poznam. Ko sem bil zadnjič na Hrvaškem, sem poznal človeka s tvojim obrazom in — lonce je vezal!»

Juri Ljudevit se je preplašil. Pomeknil se je po klopi bliže ter odgovoril tiho: «Nikar ne kriči, sicer ti porinem bodalce v trebuh —.»

«Oj, Vi ste, gospod! Sedaj, ko ste bliže prisedli, sem Vas šele spoznal, dasi mi je pravil

Vid, da pridete. Ne zamerite, ne zamerite, res sem mislil, da ste loncevez! Ta prokleti dim! In besedice niste izpregovorili!»

Kljukec se je delal ponižnega, a Juri Ljudevitu se je vendar dozdevalo, da se šali ž njim!

«Molči sedaj in odgovarjaj na to, kar te bom vprašal!»

«Vse, kakor želite! Ta preklicani loncevez, da me je tako premotil!»

Juri Ljudevit je stisnil obrvi, kar je pričalo, da mu pričenja kipeti ošabno srce.

«Menim, da se šališ z menoj!»

«Bog varuj! Ne zamerite mi, milostivi gospod! Ne zamerite gorjanskemu kmetu, ki sploh ne ve, kako se mu je vesti z gospodo!»

«Dobro! Vid mi je pravil, da boš tu nocoj!»

«In tu sem, kakor vidite!»

«Ali imaš zmožnost jezik tiščati za zobmi, kadar ti je prepovedano govoriti?»

Kljukec ni takoj odgovoril.

«Tu sem, kakor vidite, in obilo sem že pil in precej je že dolgá pri Plavčku! Ha, kaj pa o tem!»

Mož je očividno poizkušal zadevo spraviti na denarno polje.

«Tu imaš in plačaj!»

Juri Ljudevit je stisnil nekaj zlatov pohlep-nemu rokovnjaču v pest.

«Vprašali ste me», je odgovoril Kljukec sladko ter z veliko zadovoljnostjo spravil, kar

se mu je bilo potisnilo, v pest «vprašali ste me, visoki gospod, če molčim, kadar mi je molčati!»

«Stvar, radi katere sem prišel, je taka, da se bode moralo o njej molčati!»

«Nič ne dé, nič ne dé! Če je treba, molčim kakor svetnik v cerkvi. Sevé —!»

«No, kaj?»

«Sevé, je nadaljeval Kljukec z zvitim pogledom, «sevé, da se mi morajo usta malo — zapečatiti. In če je ta pečat zlat, toliko ljubši mi je. Hi, hi!»

Juri Ljudevit je zopet posegel v žep in iznova je sosedu stisnil nekaj zlatov v lačno pest.

«Ha! Vi umejete ta posel! Vi ste učen pečatov in zanesete se lahko, da bom molčal kakor kamen sredi gore.»

«Tu jih preveč posluša. Morda greva na ulice. Tudi vroče je tu notri», dostavi Juri Ljudevit.

«Prav! A še nekaj je! Meni ste dali, kar mi gre — za prvo potrebo. Hvala Vam, visoki gospod! A tu je še moj Videk. Priden fantiček je in očetje jezuitje tam čez ga imajo prav radi. Danes sem plačal sveto mašo očetu rektorju in roko sem mu poljubil in povprašal sem, kako je kaj z moje sestre sinom. Prav močno ga je pohvalil oče rektor. In sedaj mislim, da mi za tisto mašo povrnete in da mi za dečka tudi kaj daste! Molil bo za Vas!»

Iznova je posegel Juri Ljudevit v žep, in zopet je potisnil hlastnemu sosedu nekaj zlatov v prazno perišče.

«Bog Vam bo plačal in fantek bo molil za Vas! Hej, Plavček, prikrevljaj sem! Povej, koliko je dolga, gospod ti hoče plačati! Saj veš, koliko sem izpil in zaužil.»

Debelo je pogledal Juri Ljudevit, ali končno je poplašal tudi — račun. Potem pa se je urno dvignil izza mize ter treščil z glavo ob količek, ki je nad njim gledal iz stene. Obešali so nanj mehove, ali v steno so ga bili po stari navadi zabili tako nizko, da so morali gostje z glavo butati vanj, ko so vstajali izza mize. Zaječal je Juri Ljudevit ter v bolečini spustil plašč, ki mu je zakrival lice. Tudi mu je bil odpadel klobuk, tako da se je za trenutek pokazal ostro črtani krasni obraz mladega plemiča.

Takoj so ga opazili dijaki.

«Ecce, Georgius Ludovicus!» je zakričal pegasti Augustulus.

Juri Ljudevit se je podvizal, da je kar najhitreje izginil iz sobe. Ž njim je izginil tudi Kljukec. Ko sta prišla na tlak pred hišo, sta se odplazila kakor črna senca v noč, da ju hipoma nikjer ni bilo videti več.

V pivnici pa so dijaki kakor besni poskakali izza mize. Gospod Quintus, ki je bil med tem že davno vteknil beneški zlat v najskrivnejši

žep svoje obleke, si je opasal meč ter svoje tovariše navduševal za pretep.

«Take lepe prilike še ni bilo, confratres! Prav v past se nam je ujel. Po njem torej! Zadnjič so nas topli plemiči, in morali smo bežati in pretočili smo marsikatero kapljo krvi! Juri Ljudevit naj plača za vse! Po njem torej!»

Kakor burja so se drvili iz sobe. V veži jih je ustavil Janez Plavec.

«Kaj je to, confratres! Kam hočete zdaj, oho, prijatelji! Malo postojte!»

«Ali ne vidiš, da smo pri delu. Stopi v stran, mi Plaute!» je kričal Quintus.

«Oho, prijatelji! Te latinščine ne umejem! Kje je beneški cekin? Ko ste se najeli, napili in nakričali, pa bi jo radi okrog ogla popihali kakor sapa, ki je nihče ne vidi! Confratres, kje je cekin?»

Dvignil je roko, da bi gospoda Quinta pograbil za vrat. Ali letá je gostivničarju, ki je bil tedaj že pijan, spretno izpodnesel nogo, da se je izvrnil po trdih tleh. Smejaje so se izmuznili dijaki mimo ter v črno noč — za Jurijem Ljudevitom, da bi ga pretepli po tedanji dijaški navadi.

Togotno se je vzdigaval Janez Plavec.

«Ušli so in plačali niso! Pojeli so klobase iz peči in rumeno pečena piščeta! Moj Bog, in plačali niso! Da bi jih...!»

Vzdignil se je ter planil iz veže. Tedaj se je priplazil nekdo ob zidu ter hotel stopiti v vežo. Pograbil ga je Plavec za vrat ter ga pričel daviti.

«Vsaj tebe imam! Drugi so izginili, ali tebe tiščim v pesteh!» je tulil srdito, meneč, da je izteknil dijaka.

«He! Kaj hočeš, ali nisi plačan? He! Plavček!»

Gostilničar je spoznal, da ima dolgega Kljukca v rokah; s kletvico je odletel od njega ter požrl bridkost tistega večera v razljučeno svojo dušo. Kljukec pa je lehkodušno zopet vstopil v pivnico ter hripavo kričal po pijači.

VI.

Kdor bi trdil, da je radovednost pri ljubljanskem mestnem občinstvu sad novejših dob, bi trdil nekaj, kar nikakor ni upravičeno v zgodovini slavne naše stolice.

Že za naše pripovedi je bila radovednost po beli Ljubljani tako razvita in razcvetena, kakor jo imamo priliko opazovati danes, ko se v krasnem našem mestu vse izvé in vse izvedeti hoče. Če se je tedaj ponudila prilika gledati kak «špektakul», kakor pravi slavni naš Valvazor, se je dvignila vsa Ljubljana na noge, da bi gledala, kritikovala, hvalila, grdila in obrekovala, prav tako, kakor še dandanes, ko je od tedaj preteklo že več nego dvesto let.

Pričetkom mesca septembra 1660. so se napovedali Ljubljani tuji gostje, ki so morali zbudjati vso pozornost radovednega meščanstva. Bilo je tisto nedeljo pred cesarjevim dohodom, ko je počila po mestu vest, da so visoki stanovi poklicali hrvaško konjico, da bi sodelovala pri cesarski slavnosti. Okoli poldne je bil prijezdil v mesto vojak, sedeč na konju v srebrni opravi, katero pa je bil prah debelo pokrtil, kar je pričalo, da je mož dolgo in hitro jezdaril po prašni cesti. Oborožen je bil z dolgo sulico, da je ž njo lahko posegel do prvega nadstropja pri hišah; na glavi mu je čepela čepica s kožuhovino in ž nje se je zibalo ponosno pero. Najbolj pa ga je krasila tigrasta kožuhovina, ki je jezdecu visela ob rami: vsa oprava mu je dajala nekaj divjaškega in ljutega vtiska, ki sta ga poviševala še srpi pogled in dolgi brki pod nosom.

Ta vojak je torej prijezdil po trgu. Takoj se je nabrala družba, ki je iz dalje stopala za njim. Odpirala so se okna, in skoro je bilo po Starem trgu vse polno meščanov, ki so v praznji opravi prihiteli na prag svojih hiš. Kdo je? kaj je? se je vpraševalo križema. Nihče ni vedel pravega odgovora. Neki čevljarček je menil, da je morda turški paša, ki so ga pred kratkim ujeli v hrvaški granici. A to mnenje se ni moglo dolgo vzdržati. Ko je namreč tujec prijezdil mimo zavoda očetov jezuitov ter ugledal sveti

križ na cerkvi, se je poklonil v sedlu ter napravil znamenje svetega križa po zaprašenih prsih.

V hipu je bilo vse prepričano, da turški paša ni, ker se Turki ne prekrižavajo pred krščanskimi cerkvami. Drugi zopet so menili, da je mož morda benečanske ljudovlade poslanec, za katerega se je vedelo, da ima priti v mesto. Nekateri so še celo izgovarjali mnenje, da je ta jezdec gotovo papežev nuncij Caraffa; in to se jim je dozdevalo toliko verjetneje, ker jim je bila beseda «nuncij» čisto neznana, tako da so jo brez logične težave v soglasje spravljali z dolgo sulico in tigrasto kožuhovino, ki smo že poprej pisali o njej.

Končno ni nihče vedel, pri čem da je. A zgodilo se je ravno tisto, kar bi se v takem slučaju zgodilo še danes. Nabral se je namreč dolg izprevod, ki se je kakor črni rep vlekel za jezdecem. Ta izprevod se je toliko povečaval, čim bolj se je bližal deželnemu dvorcu. Ko je jezdec na Novem trgu skočil s sedla, ga je obkroževala gosta množica, da je komaj preril do veže. Takrat se je nekdo ojačil ter vprašal tujca, od kod da dohaja. In tedaj se je izvedelo, da je odposlan, da naznani njega ekselenciji Volku Engelbrehtu, da doidejo popoldne ob petih hrvaški konjiki v mesto.

Kakor blisk se je razširila vest po hišah, da pride hrvaška konjica in da jo hoče sam

Volk Engelbreht sprejeti in pozdraviti pri vhodu. Vse mesto je oživelo. Ob treh popoldne so že goste čete sule iz mesta, tako da je po Dolenjski cesti kmalu vse mrgolelo praznjih izprehajavcev. Hišni očetje so vodili s seboj vso svojo družino. Lehko si opazil dokaj krasnih deklet, ki je naše slovensko mesto tudi tedaj že bilo blagoslovljeno ž njimi in ki so sramožljivo stopale materam ob strani, materam, ki so že tudi takrat kazale tisto širokost in obširnost, ki z grozo napaja zaljubljene mladeniče in s strahom, da morda vitka hčerka pozneje postane prav taka, kakršna je postala mati.

Med izprehajavce so se silili dijaki ter morali z nespodobnim svojim vedenjem zbudjati občno pozornost. Dražili so deklice in matere, prav kakor nadležne muhe, ki se ne dajo odpoditi. Nekaj Aricagovih vojakov je bilo tudi videti vmes; težko so stopali v težki svoji opravi. Mesarski in rokodelski pomočniki so se prikazovali isto tako ter zabavljali dijakom. Z veliko gotovostjo se je smelo trditi, da se bode krasni dan končal s krasnim pretepom.

Množica, zapustivši mesto, jo je zavila okrog zelenega Golovca ter posela potem po bregovih nad cesto in pričakovala prihoda tujih gostov. Ob cesti, malone do Rudnika so se med grmičevje vgnezdile vesele družbice, ki so imele s seboj pijače in jedi. Skoro je po teh samotnih logih vladalo največje veselje; čula se je tu in tam godba, čulo se je petje.

Spodaj na cesti pa so še vedno dohajali novi radovedneži. Videč, da so že vsi prostori zasedeni nad cesto, so stopali dalje, dokler niso izteknili zelenega koticčka, kjer je bil razgled na cesto, tako da so smeli gojiti zavest, da bodo mogli vse videti, vse opazovati.

Proti štirim se je pripodila po cesti mogočna, bleščeča se kavalkada. Volk Engelbreht si je bil zbral najmanj štirideset kavalirjev, s katerimi je sedaj prijezdil iz mesta ter hitel nasproti hrvaški vojski. V srebro in zlato so bili opravljeni konji ter ogrnjeni s pisanimi šabrakami. Volku Engelbrehtu pa se je svetila težka zlata veriga okrog vratu ter pričala, da je njen lastnik prva in najvažnejša oseba v deželi. Občinstvo nad cesto je vstajalo ter z navdušenim «eviva» pozdravljalo deželnega glavarja. Čudno, ali vendar je resnično, da je takrat v našem mestu veljalo obilo laških šeg. Laščina se je tedaj govorila po beli Ljubljani morda še v obilnejši meri, kakor sedaj — nemščina.

Volk Engelbreht se v svoji prirojeni ošabnosti ni menil za množice kričanje. Da ga je letá morala pozdravljati, je bilo samo ob sebi umljivo; da bi pa se moral grof Turjaški umazani družbi zahvaljevati za pozdrave, to bi se ne bilo visokemu gospodu niti v spodobnost štel. Množica je tedaj kričala, a Volk Engelbreht je dirjal mimo, kakor bi ga nosila sapa.

A še mnogo več pozornosti je zbudil v tistem hipu drug plemenitaš, ki se je kmalu za Volkom Engelbrehtom prikazal na prašni cesti. Bil je to vitez Janez Solnce, ki je s sabo vodil rožnato svojo soprogo, prekrasno Ano Rozino.

Janez Solnce se je živo razgovarjal z mlado svojo soprogo. Kakor pomladanski metuljček se mu je zibala ob strani in se ni menila za radovedno množico, ki jo je obsipala s strmečimi pogledi. Videla je le njega, ki jo je dvignil iz prahu do svoje višočine ter jo osrečil s plametečo svojo ljubeznijo!

«Da, Ana Rozina», je izpregovoril Solnce, «kakor sem Vam pravil, je bil vicedom Rabatta oster gospod, in vse se ga je balo. Bil je pravičen in naši sveti veri z vso dušo vdan. Tedaj je razsajala po deželi še tista kriva vera, ki jo je satan izkuhal v Nemcih. Po gradovih kranjskih je imel Martin Luter več veljave nego sveti vladar naše cerkve v Rimu!»

«Jezus, Marija! In kedaj je bilo to?» je vprašala Ana Rozina ter si v prvem strahu z belim prstom prekrižala beli obraz.

«Koliko je tega! Videli ste ravnokar Volka Engelbrehta. V cvetu svojih let je še, in če mu gospod Bog dodeli milost, bode še nekaj desetletij glavartil v naši Karnioliji! Če pa vprašate po njegovem očetu, boste izvedeli, da je bil goreč v krivi veri in da se je še celo v sredi

višjih stanov predrznil imenovati katoliško edino zveličavno vero — Antikristovo krivoverstvo!»

«Sveti Odrešenik!» je zdihnila Ana Rozina, «ali mu niso odsekali glave zato?»

«Ničesar se mu ni zgodilo! Malone vsi stanovni so bili krivoverci! Samo vicedom Rabatta, — Bog ga tolaži v sveti večnosti! — je skoprnel v pravičnem srdu, je pograbil po orožju in v zbornici je potegnil svetli meč ter ga zasukal proti ošabnemu Turjačanu, ki se sedaj za svoje obilne pregrehe pokori v pekla pekočih plamenih! Koliko boljše bi pač bilo, da se ti Turjačani nikdar niso zaredili v deželi!»

«Kako je bilo potem? Ali ga ni gospod Rabatta prebodel, ali ga ni usmrtil, tega bogokletneža?» je vprašala krasna ženica nestrpno. «Brez greha bi ga bil smel pokončati!»

«Usmrtil? Moral je Boga hvaliti, da so mu dali živeti! Moral je v nožnico potisniti meč ter škripaje z zobmi kakor z verigami obtežen lev zapustiti zbornico visokih stanov. Kaj takega se ni zgodilo ne prej, ne pozneje! In vendar je bil vicedom in ljubljeneц Njega prevzvišenosti nadvojvode Ferdinanda, ki je sedaj gotovo izbran že med božje svetnike!»

«To vse je bilo komaj pred šestdesetimi leti?»

«Ni še preteklo stoletje od tedaj, ko so Turjačani po svojih gradovih skrivali ljuljiko troseče predikante. Danes pa poljublja Volk

Engelbreht z veliko ponižnostjo velo roko presvetlemu Janezu Vaccanu in pri očetih avgustincih ustanavlja kapelice ter hoče, da bi ondi v obližju svetega Rešnjega Telesa nekdam počivalo njegovo truplo! Toliko so se časi premenili!»

«Moč svete vere», je odgovorila nato pobožna Ana Rozina, «je nepremagljiva. Gospod Bog prestavlja gore in lahko poniža rodove, mnogo mogočnejše od naših Turjačanov, ki so Vam, ljubi moj, provzročili že toliko gorja.»

«Nočete li, Ana Rozina, izvedeti, kako žalostno je moral umreti naš dragi vicedom Jožef Rabatta?»

«Žalostno umreti? Morda so ga ujeli Turjaški ter ga vlečili po skrivnih ječah? Obilo imajo, kakor se mi je časih pripovedovalo, skritih, mokrih in ostudnih ječ po svojih nedosežnih gradovih.»

«Dasi so ga sovražili, ga vendar niso usmrtili Turjačani. Pokončali so ga očetje teh jezdecev, katere ste hoteli po vsej sili gledati danes s krasnimi očmi, ljuba mi Ana Rozina!»

«Očetje teh jezdecev? Zatorej sem čula, da jedó še sirovo meso, če so ga nekaj časa imeli pod sedlom. Ali so bili tudi luterani, da so usmrtili dobrega gospoda vicedoma Rabatta? Vse to mi povejte, ljubi moj gospod!»

Vitez Solnce je nabral mladostni obraz v učene gube ter odgovoril: «Kolikor sem čital v stari knjigi in kolikor mi je pripovedoval

doktor Joannes Ludovicus, se je pripetilo vse to takole: Pradedje jezdecev, katere pričakujemo danes, so uskočili iz Turčije ter pribežali v hrvaško našo mejo. Prinesli so s seboj nekaj prav slabih navad. Če so pa jedli sirovo meso, o tem mi naš Joannes Ludovicus ničesar ni vedel povedati. Mogoče je, ker je bil ta narod silno razdivjal. In kakor je moril in požigal po zeleni Bosni, če se mu je zljubilo, tako je hotel moriti in požigati po naši granici. Težko smo jih ukrotili te Uskoke, in neprestano so se upirali, če se jim je zabranjevalo požigati, razbijati in krasti. Tako se je zgodilo tudi tiste dni, ko je bil gospod Jožef Rabatta vicedom v Karnioliji. Vstali so Uskoki ter pričeli divjati, da se je mejna pokrajina tresla pred njimi. Gospod vicedom je bil odposlan, da ukroti ustajnike ter jih pravično kaznuje. Ostro jih je kaznoval; mnogo jih izročil trinogom ter jim požgal bivališča. Obilo jih je polovil, da bi jih odtiral k cesarski vojski. A ti so se zarotili ter ga napali, ko je bil ravno odložil orožje ter sedel k jedi za mizo. Grozno je govoriti, kako so potem ravnali ž njim! Razsekali so ga v drobne kosce, in srce so mu iztrgali iz živega telesa. Stara knjiga nam govori, da so srce razljučeni Uskoki požrli, iz česar bi se smelo sklepati, da jedo gotovo tudi sirovo meso. Taka je bila tožna smrt gospoda vicedoma Jožefa Rabatte, ki je bil najpravičnejši, za sveto vero najvnetejši, ali

ob potrebi tudi najostrejši izmed vseh, ki so kdaj imeli vicedomstvo v Karnioliji!»

«Requiescat in pace!»

«Tolažiti se smemo, da ga je vesoljni Bog gotovo izbral med svoje svetnike in mučenike! Vidite, Ana Rozina, smrt tega pravičnika je bila vzrok, da sem se branil ustreči Vaši volji in da v pričetku nisem hotel pred mesto. Morda sedi danes visoko na sedlu marsikdo, katerega roditelj je s svojo roko sekal po blaženem vicedomu ter mu trgal srce iz prsi.»

«Bog se nas usmili!» je zdihnula mlada ženica, «morda bi bilo res bolje, da sva danes ostala doma po Vaši volji!»

Kakor se da iz teh besed Ane Rozine sklepati, so imele že tedaj v tistih neolikanih časih lepe zakonske žene svoje slepe može v taki pokorščini, da so leti vse storili, kar so one hotele. Tudi vitez Solnce je bil tak zakonski revež, ki je moral plesati po sladki piščalki nežne Ane Rozine, in to takoj v pričetku mladega zakona. Izpremenilo se je mnogo od takrat. Izginili so nemški deželni stanovi, ki so ubogi Kranjski zapravili toliko denarja; izginilo je ozidje ljubljanskega mesta, do zadnjih revnih ostankov je skoro izginila moč mogočnih in ošabnih gospodov Turjaških, in izginila je še celo laška govorica iz bele Ljubljane: ostal pa je v nekdanji svoji mogočnosti vpliv ženskega spola; ostala je, kakor je bila slepa, poniževalna

pokorščina zakonskih mož, ki so jih krasne ženice v tistih časih, ko so se nosili železni oklepi ter z železno pestjo sukali dolgi, dolgi meči, obvijale prav tako okrog mehkih prstov, kakor danes, ko se mi, zastopniki močnejšega spola, smešno opravljamo v smešno francosko obleko.

Janez Solnce in Ana Rozina sta končno tudi stopila s ceste ter si poiskala na bregu senčnat prostor pod visokimi, starimi smrekami. Že se je začul iz dalje trombe glas, in že se je od množice do množice širil klic: «Gredó, gredó!» ko jo po cesti od Ljubljane prisope zadnji radovednež! Bil je to mož visoke, suhe postave, opravljen v tedaj navadno kmečko obleko. Dasi je solnce še močno pripekalo, je tičal ta junak pod dolgim plaščem s tistimi znanimi kolarji, kakor jih je ubogi slovenski trpin nosil za slavnega našega Valvazorja. Omenjeni plašč je segal radovednemu poštenjaku tolikodane do pet, tako da je bil iz dalje videti kakor visok lonec, pokrit s širokim klobukom. Sam ob sebi je bil smešna prikazen; ali smešnost vtiska je poviševala okolščina, da je bil mož kruljav na levi nogi. Kadar je torej stopil na to nogo, je bilo videti vselej, kakor da bi se hotel lonec prevrniti na levo stran; ali vselej ga je desna noga s smešno hitrostjo zopet uravnala, tako da je v svoji tanki visokosti ravno stal kakor sveča. Spremljal je tega

čudnega radovedneža splošen smeh; kjerkoli je mimo krevsal, so se krožila usta gledavcem, in z zabavljicami so ga obsipali.

«Kaj se mi smejete?» je kričal oni pod plaščem, «kaj me ne poznate, dobri, krščanski ljudje?»

«Če nisi hudičev brat, ki je menda tudi kruljav», se oglasi čevljarček z brega, «potem te ne poznamo!»

«Jaz pa tebe dobro poznam, čevljarska duša», mu je odgovoril ta v plašču, «in tudi vem, da si že desetkrat zaradi kraje sedel v tranči!»

Takoj je obmolknil oni na bregu; smejavce pa je imel kruljavec na svoji strani.

«Hej, kaj se mi smejete, ljudje božji», in krevsal je dalje, «ali me res ne poznate, hoj? Turškega sultana brat sem! In ko sem po njegovem gradu še v srajčici letal, so me ukradli ter prinesli k Joštu Štempiharju na Kranjsko polje, kjer sem jedel kašo in žgance!»

«No, in kaj iščeš danes tukaj, turškega sultana kruljavi brat?» je vprašal Janez Plavec, ki je tudi svojo radovednost pasel po bregu.

«Glej ga! A ne veš, da dohaja general Herbart s Turjaka. Dejal sem si, morda prinese kaj pisma zate, ki si vendar turškega sultana brat! In mati Štempiharica so mi dali očetov plašč, in primahal sem jo dol, da izvem, kaj je kaj doma v bogati Turčiji, in če tam kaj povprašujejo po meni?»

«Veš, da!», se je režal Janez Plavec, «veš da! Ravno zdaj mi je pravil Volk Engelbreht, ki se je v zlati svoji verigi podil tod mimo, da ima brat Herbart polno torbo pisem zate in več košev samih starih beneških cekinov. Če mi ne veruješ, počakaj, pa boš videl!»

Glasan smeh se je oglašal po bregu, kar je našega gostilničarja še bolj ojačilo.

«Turški sultan ti še nekaj pošilja, kar te bode gotovo še bolj veselilo! General Herbart ti vlačí poln koš — starikastih devic. Turški sultan mu je dejal: Naveličal sem se priletnega tega blaga! Moj ljubi grof s Turjaka, naloži ga, popelji ga in zvrni ga sredi Kranjskega polja, da ga pobere moj predragi brat, ki je šepav na levi nogi ter jé pri materi Štempiharici kašo in žgance! Vidiš, taka je; če ne veruješ, počakaj, pa boš videl!»

«He Plavec! He Plavček!» mu je odgovoril ročno oni s ceste, «danes ti pa teče jezik! Prav videti je, da nimaš starikaste svoje žene s seboj, tiste, ki te pretepa v tihi noči in te strahuje! Pa reci, če ni res?»

«Ni res, nel!»

In Janezu Plavcu se je tresel glas, prav kakor bi se kesal, da se je izpuščal v razgovor z onim na cesti.

«In praviš, da si z Volkom Engelbrehtom govoril! Kdo ti naj to veruje? Ti si tako ošaben, da gospoda glavarja na cesti niti ne pogledaš.

He, a se še spominjaš, da si včeraj trdil v svoji pijanosti, da je Volk Engelbreht največji bedak in da oni visoki naši deželni stanovi, ki so za nas pravi dar božji, niso toliko vredni, da bi jih natlačil v top na gradu ter jih sprožil na vse strani proti nebu? He, Plavček, ali nisi tega govoril?!»

Janez Plavec je obledel kakor sveča; v vidnem strahu je zajeceljal: «Molči, kljuka lažnjiva, in pusti pri miru pametne ljudi, ki ti ničesar nočejo!»

«He, Plavec», je kričal oni zmagonosno, «povej mi, koliko velja pri tebi beneški cekin in kaj se vse zanj dobi pri tebi?»

«Prokleti Kljukec!» je godrnjal Plavec ter z veliko ročnostjo tlačil malo pipo. «Povsod je tega hudiča preveč!»

Bil je kruljavi radovednež res naš znanec Kljukec. V tistem času je bil pa imenitni potepuh pričel rokovnjaško svojo obrtnost, s katero si je pozneje pridobil žalostno slavo in ž njo precejšen prostor v pravljicah slovenskega našega naroda.

Ko je bil ukrotil jezičnega Plavca, se je gugal dalje po cesti ter neprestano opazoval z zvitim očesom gledavce nad njo. Dospevši do Solnca in mlade njegove soproge, jo je krenil s ceste ter sedel v zeleno travo.

«Tu se bo dalo gledati po volji božji!» je dejal zadovoljno.

«Nikar mi ne zamerite, gospod!» s temi besedami se je obrnil k vitezu, ki je nekako strmeč opazoval svojega soseda. «Prišel sem iz dalje in sedaj me noge bole kakor konja, ki je Hrvatu nosil tovor čez Gorjance! Moral sem na zeleno travo, da se malo odpočijem, ker človek ni iz železa. Gotovo ni iz železa, oj preljubi moj Jezus!»

«Od kod pa si?» je vprašal Janez Solnce.

«Ne verujem, da bi poznali kraj, če Vam ga prav imenujem. Iz Davč sem, daleč tam zadaj za loško graščino, kjer ni družega kot gozd in skala! Gozd in skala, oj ti preljuba moja devica Marija!»

«To je pobožen mož», je izpregovorila Ana Rozina k svojemu soprogu. «Morda nama ga Bog pošilja, da mu izkaževa kako dobroto, sebi v zasluženje! Vprašajte ga, kaj hoče v Ljubljani!»

«Kaj hočeš v mestu?» vpraša Solnce, pokoren želji svoje ženice.

«Vidite, preljubi moj gospod, to je pa takole!» Kljukec je nabral svoj obraz v vdane in pobožne gube ter zasukal lisjaško svoje oko proti nebu, prav kakor kak pobožni menih, ki noč in dan premoli ter pretepa svoje telo. «Lansko jesen so pri nas v naših gozdovih lesnike in drobnice prav močno obrodile. In polhov je bilo kakor kobilic po vaših zelenih poljih okrog Ljubljane. Da nam ta živad ni

požrla vsega, smo morali lesnike in drobnice še prej otresti, nego je sad dozorell!»

«Moj Bog, ali tisto jeste potem?» je vprašala Ana Rozina sočutno. Pobožni tujec je bil v hipu očaral njeno srce in to toliko bolj, ker se mu je časih izpod plašča prikazoval debel rožni venec, ki je jasno pričal o veliki gorečnosti svojega lastnika.

«Seveda jemo lesnike in drobnice, samo če jih le imamo in če nam jih polhi poprej ne snedo! Tako je, preljuba moja gospa!» je odgovoril Kljukec licemerski.

«Kako je bilo lansko leto?»

«Lansko leto so bile drobnice, kakor sem že dejal, zelo polne in veje so se lomile. A tudi polhov je bilo kot čebel na satju! Morali smo zgodaj tresti, sicer so nam vse pojeli in pobrali. Zlezal sem na drobnico, ki raste ravno nad Tomaževčevim breznom, ki je tako globoko, da bi se skrila najvišji zvonik v njem. Že sem pričel obirati veje, kar se je zalomilo pod menoj, da sem se s hruščem zavrtel z drevesa v prepad. Že sem mislil, da mi je preljubi naš Gospod poslal zadnjo, prebridko uro, in že sem mislil, da se bom sedaj pa sedaj razbil po pečevju! V duhu sem zdihnil: Oj presveta Marija dobrega sveta, če mi pomagaš, bom romal k tebi k očetom jezuitom v Ljubljano, kjer imaš ti dobrodejno svojo kapelico. In vidite, Mati dobrega sveta me je slišala in mi je pritekla na pomoč.

Pri zadnji veji sem se ujel, ravno nad črnim breznom! Tako je bilo, oj presladki moj Jezus!»

«Recite mu, dragi gospod, naj pri nas ostane! Prinesel bode v hišo božjega blagoslova!» je izpregovorila Ana Rozina, ki je licemercu vse verovala, meneč, da ima opraviti s pravim svetnikom.

«Letos jeseni sem napravil torej peko ter spekel dva velika hleba ovsenjaka. V bisago pa sem si dejal suhega sadja ter se napotil na božjo pot k očetom jezuitom v Ljubljano, da počastim svojo rešiteljico, Mater dobrega sveta. Hleb in sadje pa sem že použil, in sedaj moram lakoto trpeti. A rad jo trpim, samo da sem smel moliti ter klečati na nagih kolenih v kapelici očetov jezuitov, kjer se je že zgodilo toliko svetih čudežev! Oj presladka Mati božja, kako ti vendar milostivo skrbiš za nas pregrešne svoje otroke!»

«Spi lahko v sobici pri vratih», je šepnila Ana Rozina, «in jedel bo pri deklah v kuhinji. Molil bo za nas!»

Zopet je hotel naš kruljavi poštenjak kaj pobožnega odgovoriti, kar zapoje trombe glas in se začuje turškega bobna bučanje. Okrog hriba se je zavila po beli cesti hrvaška konjica ter počasi prihajala bliže.

Na čelu je jezdila generalova telesna straža: izvečine samo plemiči iz Karlovca. Bili so orjaških postav ter so napravljali bleščeč vtisek. Zapove-

daval jim je junak Krištof Simonović, o katerem so si gledavci po bregu pripovedavali, da je tako močan, da zvije konjsko podkev in srebrnjak med prsti.

Na velikem žrebcu sedeč je bil Simonović krasen jezdec, in v obče je bil po godu ženskam ob cesti, ki so si ga ena drugi kazale ter na videz povešale pogled pred bistrim njegovim pogledom. Načelnik telesne straže je takoj opazil, da zbuja pozornost. Zategadelj je pričel mučiti svojega konja, da se mu je moral sedaj spenjati, sedaj zopet skokoma dirjati. Bil je odličen jezdec in z močno svojo roko je krotil žrebca, da mu je služil kakor jagnje. Strmeče občinstvo je glasno hvalilo junaka in njegovega konja. Moškim je bil všeč zadnji, ženskam pa prvi, prav tako kakor bi se še dandanes zgodilo, če bi prihajala konjica po Dolenjski cesti v belo Ljubljano.

Nastalo pa je splošno navdušenje, ko je Simonović razkazaval različne vratolomne spretnosti pri jezdenju. Med največjim dirjanjem je skočil n. pr. iz sedla na zemljo ter zopet bliskoma v sedlo nazaj. Tudi stojé je jezdil ter pri tem dolgo svojo sulico sukal v roki, da je bilo grozno gledati. Če povemo, da si je junak Simonović na mah pridobil srca vseh gledavcev in da se je še nekaj tednov pozneje po vseh ljubljanskih pivnicah, čevljarnicah in šivalnicah govorilo samo o tem, kako da je Deli-Simonović jezdaril v mesto, povemo nekaj, kar je naravno

in samo ob sebi umljivo. Za ljubljansko mesto je postal važna in imenitna oseba in je imel priliko požeti obilo ženske ljubezni, tako da je bilo rosno marsikatero žensko oko, ko je zapuščal čez mesec dni zopet belo mesto. Moški spol je sicer trdil, da je junak Simonović prečrne kože in da bi sicer pač ne zaslužil tolike pozornosti, da ni ravno tak velikan v jezdarjenja umetnosti. Ljubljanska dekleta pa so bila drugega mnjenja, ki se je šele potem prav močno omajalo, ko se je pozneje po poti iz Karlovca izvedelo, da ima Deli-Simonović v zeleni granici ženko in deco. Naravno je, da je od tedaj v hipu ugasnil spomin na našega junaka po mestu.

Za telesno stražo, ki jo je tako spretno vodil Krištof Simonović, se je prikazal general Herbart s Turjaka. Nosil je železni oklep in na glavi čelado, dasi je solnce vroče pripekalo. Pred njim pa se je nosil prapor, ki sta ga spremljala trobentača ter sedaj pa sedaj nastavljala dolge trombe k ustom, da so se začuli tisti zavlečeni glasovi, ki se še dandanes čujejo tu in tam po slovenskih pašnikih.

Generala je spremljal Volk Engelbreht s svojimi kavalirji. Za njimi pa je prišla konjica kakih stoinpetdeset jezdecev, vsi s tigrastimi kožami ob ramenih in z dolgimi sulicami v rokah.

Vse to je med piskanjem in trobentanjem počasi jezdilo mimo, da so imeli strmeči gledavci polno priliko opazovati bleščečo opravo, divje obraze in orjaške postave tujih jezdecev.

Za vojniško to četo, katere prihod se je tistega dne tako željno pričakoval v belem mestu, so se usuli gledavci; vsak je hotel prvi biti za jezdec, da bi videl, kako bode pri mestnih vratih pozdravilo generala mestno starejšinstvo. Nastala je prava gneča po ozki cesti, tako da skoro ni bilo mogoče storiti koraka in da so prvi za jezdec bili v nevarnosti, da bi ne bili potisnjeni pod konjska kopita.

Tedaj se je že mračilo in iz močvirja se je dvigala tenka megla, ki je potem ponoči prepregla vso pokrajino. Bilo je prav samotno na cesti, in ker je vse odhitelo proti mestu, ni bilo v hipu videti več človeka.

Samo vitez Solnce je bil še na poti. Ostal je z Ano Rozino v ozadju, da ne bi zagazila v gnečo, ki se je vlekla za vojaki generala Herberta. Za njima je taval Kljukec prav počasi ter neprestano ponavljal sam pri sebi: «Vidiš, sedaj si dobil prenočišče! Bogu in presveti devici Mariji bodi zahvala, da so še dobri ljudje na svetu. To bom molil za dobrega gospoda in za dobro gospo! Oče naš!»

In lopov je pričel res moliti poluglasno in s tisto znano gorečnostjo, ki jo kažejo prosjaki ob romarskih stezah.

«Vidite, kako moli za naju!» je šepnila Ana Rozina svojemu soprogu ter občutila veliko srečo, da bode imela pod svojo streho to pobožno dušo.

Ko je oni nekaj časa molil, se ga je prijela naenkrat velika radovednost. Opustil je pobožno molitev ter hotel vedeti, komu so posvečeni božji hramovi, katerih je bilo brez števila po holmih na okrog. In ko mu je Ana Rozina z veliko potrpežljivostjo naštevala svetnike, ki so imeli svoja svetišča po bližnjih hribih, je vedel pobožni Davčan za vsakega posebe posebno molitvico, ki jo je stresel iz rokava. Zaradi tega razlaganja in teh vednih molitev se je zakesnila družba, tako da je moral Janez Solnce svojo ženico pozvati, da bi hitreje stopala. V tistem trenutku je premeril Kljukec kakor jastreb s svetlim pogledom goščo nad cesto. Potem pa je zopet pričel razgovor, a sedaj je govoril o Hrvatih.

«Čudni ljudje so to», je izpregovoril, «in moj brat, ki je služil v granici, mi je pravil, da žro še sirovo meso, Bog pomagaj!»

«Tudi jaz sem čula o tem», je odgovorila Ana Rozina.

«Vidite, dobra gospa, potem bode že resnica! Molitve ne znajo nikake in menda niso dosti boljši od Turkov. Oj sveta pomagavka, usmili se teh malikovavcev!»

Prišli so na mesto, kjer je segala gošča do ceste. Visoke smreke so stale po bregu, in pod njimi je vladala tedaj že črna tema. In to temo je izkušal Kljukec prodreti s svojimi pogledi. Nekje v smrečju se je oglašalo čuka tožno ponočno zdihovanje.

«Aha», je dejal Kljukec veselo, «čuk se že oglašal!»

«Noč je; glejmo, da pridemo v mesto!» je izpregovoril Solnce skrbno.

«To pa moram reči», in tu je govoril Kljukec prav glasno, «orožje nosijo, da sem še malo takega videl. Kaj pravite, koliko pač velja taka težka sablja, kakor jo je nosil opasano danes general s Turjaka? Oj vi gosposki ljudje imate pač dobro na svetu! Kadar se vam zljubi, jeste in pijete in orožja imate svetlega in ostrega!»

Tedaj se je oglašala ponočna ptica že prav blizu, kakor bi sedela na prvi smreki tik ceste.

«Strah me je!» je zdihnila Ana Rozina.

«Saj smo takoj v mestu!» jo je tolažil vitez.

«In Vi imate tudi krasen meč, preblagi gospod!» Tu je Kljukec pristopil k Solncu ter posegel po njegovem meču. «In kdo bi mislil, da je tako lehak kakor kurje pero. A glavo bi stavil, da se je že mnogemu zasadil v trebuh, ali ne? Hi hi!»

«Ne bodi nadležen!» ga je zavrnil Solnce ter mu poizkušal svoj meč izviti iz rok.

«Kaj bodem nadležen, ko sem vendar silno pobožen človek!» se je zasmel Kljukec ter sedaj tudi oponašal glas ponočne ptice.

Komaj se je zavedel Janez Solnce svojega položaja, že ga je dušila železna pest okrog vratu. V hipu so se prikazale črne postave iz gozdne teme. Ana Rozina je viknila v smrtnem

strahu, a potem so jo odtirale močne roke v gozd pod smreko. V divjem srdu se je penil Janez Solnce ter se poizkušal otresti zavrtnega napadovavca. Še je čul, da je zakričal nekdo: «Udari hudiča s kolcem po glavi!»

Potem pa mu je pretresla glavo čudna bolečina, in zapustile so ga moči, da se je zgrudil na zemljo. Njegovi napadovavci pa so mu zamašili usta ter mu zvezali roke in noge, da se ni mogel niti geniti. Zavlekli so ga v goščo ter ga pustili ondi ležati. Na okrog pa je zavladala tiha noč.

VII.

Turjačanje, izsesavši bogastvo iz zemlje slovenske, so bili tedaj na vrhuncu posvetne sreče in slave. Živeli so v blesku kakor kak despot v jutrovi deželi, ki se valja po mehkih blazinah ter seka s sabljo po sužnjih, če mu količkaj ni po volji njihovo vedenje.

To bogastvo so bili nakopičili po gradovih, ki so jim čepeli po holmih slovenskih, in posebno tudi v ljubljanskem, tako zvanem Knežjem dvorcu, ki so ga bili nekaj let pred časom naše pripovedi Turjačanje na Novem trgu v Ljubljani sezidali. Velikanski in obširni vrt, sezajoč od sedanje Zvezde do sedanjih Križankov, je obkroževal to palačo ter se s svojimi belimi stezami, fazanarijami, vodometi, umetnimi votli-

nami in s hribčki, kjer so kunci imeli svoja gnezdišča, v tistih dneh občudoval za ponos sveta, pred vsem pa za ponos kranjskemu plemstvu. Dandanes je pač izginil, da ni duha ne sluha po njem, malone prav tako kakor blesk nemških Turjačanov, o katerem v Slovencih malone ni sluha ne duha! Za vrt nam je žal, blesk pa radi prepuščamo — zgodovinskemu spominu.

Ravno tiste čase je, kakor že rečeno, Turjačanom cvela najdivnejša sreča. Starejši Herbart Turjaški je bil s svojo junaško smrtjo razlil nekaj poezije po vsej rodbini ter ji za dolgo časa zagotovil in utrdil hvaležnost slovenske domovine. Za dogmo je skoraj veljalo, da Kranjska ne more brez Turjačanov ničesar opraviti. In tako se je v Kranjski resnično tudi vse sukalo okrog Turjačanov! Na drugo stran pa so tiste dni zastopali rodbino trije bratje, katerih je imel vsak svoj talent. Volk Engelbreht je glavaril z velikim vplivom v Ljubljani, a Janez Vajkard je bil skoro vsemogočen minister na dvoru Leopolda I. Tretji, Herbart, general v hrvaški in pomorski granici, pa je tudi bil na svojem mestu ter je množil slavo mogočne rodbine.

Dva dni pred cesarjevim dohodom je došel tudi knez Janez Vajkard v belo Ljubljano ter z veliko kavalkado zajezdil v Knežji dvorec. Takoj so oblegle mnogobrojne čete radovednega ljudstva mogočni vhod, da bi pri priliki vsaj za

trenutek zrle v obličje veljakovo. Ali Janez Vajkard, popeljavši slabotno in bolešno svojo soprogo v njene sobe, je legel v posteljo ter se ni menil za radovedno občinstvo. Bil je zelo truden od dolgega pota, dasi mu je bilo tedaj komaj sedeminštirideset let, torej še v cvetoči starosti.

Knez je prespal vse dopoldne, a opoldne je jedel sam v svoji sobi. Šele po jedi je prišel k bratoma, ki sta ga pričakovala v veliki dvorani. V kaminu so morali zapaliti ogenj, ker je Janez Vajkard trdil, da je mraz in da ga zebe. Končno je sedel na visok stol ter bil prepričan, da je v svoji s hermelinom obrobljeni obleki vsega občudovanja vreden in da ga tudi občudujeta rodna mu brata. Z belimi svojimi prsti je sedaj in sedaj nervozno posegel po zlati verigi, ki jo je nosil okrog vratu. Brata Volk Engelbreht in Herbart sta posedla v bližini isto tako na visoke stole ter z nekako ponižno vdanoostjo pričakovala, kdaj bode brat in knez pričel razgovor.

Vprašal ju je po tem in onem; ali ta dva sta izpraševala, kako je potoval in kake novice prinaša s cesarskega dvora.

«Da», je pričel knez zaspano razgovor o dvoru, «naše življenje ni lahko in prete nam ravno tolike nevarnosti kakor tebi, Herbarte, ki nam braniš granico!»

«Verujem, verujem, Vajkarde», je odgovoril Volk Engelbreht vdano, «ali cesarja naj-

višja milost je pa tudi plačilo, ki je vredno najnevarnejšega boja!»

«Upajmo, da mu zasije nekda j tudi ta milost!» je pristavil general Herbart hudobno. Bil je vojaške, odkritosrčne narave in v hipu se je razsrdil, ker se mu je dozdevalo, da ga hoče brat — knez — pitati z nekako dvorsko milostivo ošabnostjo. Knez je obrnil nato pogled proti generalu ter ga nekaj časa molče opazoval, potem pa je malone zaničljivo odgovoril: «Upam, da mi že sije! A vi tam pri Turkih ne morete izvedeti vsega, česar je poln cesarski dvor!»

Brat Herbart se je sklonil proti bližnji mizi, kjer je v srebrnih posodah stalo vino. Nalil si je kupo ter jo izpil. Potem šele se je lehkodušno oglasil: «Knezu Lobkovicu, in to se pripoveduje še celo pri nas v Turkih, ima Leopoldus, presvetli naš vladar, baje tudi nekoliko srca odprtega!»

Janez Vajkard je obrnil proti stropu obraz ter si napravil okrog ustnic láhen smehljaj, kakor da bi hotel reči: saj ti odpuščam, ker ravno ne veš in ne moreš vedeti, kake so reči.

«Knez Lobkovic», je odgovoril potem, in to morda še bolj z zaspanim glasom, «ta novopečeni tajni svetnik! Kaj mi hoče ta? Kaj mi more ta? Kadar hoče Njega Veličanstvo po jedi kvartati, tedaj kličejo tega tajnega svetnika, tedaj je na mestu ta diplomatič, da zdihuje, kakor zdihuje Njega Veličanstvo, ter se vede,

kakor so se časih vedli dvorni šaljivci! Nabrušen ima jezik in ženskam vé hvaliti njih obličje. Ali kadar je treba in diplomaticis izpregovoriti besede, tedaj, ljubi moj Wolfgange, tedaj je pa knez Lobkovic kakor skrhan nož, ki ne reže niti najmehkejšega lesa ne! Ha! In takega človeka naj bi se bal vojvoda v Münsterbergu? Tako mi sv. Trojice, slabo ste poučeni v vaši granici! Ha!»

«Ha! ha!» se je smejal tudi Volk Engelbreht, in dobro mu je dejalo, kar je govoril brat — knez, o katerem se je v istini na skrivnem že pripovedovalo, da se mu maje dvorsko stališče.

«Prišel je ta boehajmski žlahčič», je pričel knez iznova, «ter mi hotel nekaj časa vodo kaliti. A Njega Veličanstvo, kakor je še mlad, je spoznal takoj biser od slabega peska. Doživeli bodemo še nekaj slavnih dni, mi Wolfgange, in jaz jim bodem stal na čelu, jaz bodem vse pripravil, da bodo napočili presvetlemu mojemu cesarju, kakor gotovo mi pomaga Jezus Kristus, naš Odrešenik!»

«Mi, ki živimo neprestano in castris et armis», je odgovoril general, «mi takih stvari in razmer ne umemo presoјati!»

«Zategadelj», ga je pokaral knez, «so tudi državni posli različno razdeljeni! Temu je opasal visoki vladar ostro brušeni meč, da seka po sovragih; onega je zopet poklical k sebi ter ga

postavil na prostor, kjer mirujeta pest in sila, kjer je odkazano duhu širno polje, da izkazuje kakor kraljev lev svoje moči. Tako je, mi Herbarthe, in zatorej govori vsak o tem, k čemur je poklican!»

«Resnica je to, resnica!» je pritrjeval Volk Engelbreht.

Po kratkem premolku je pričel knez iznova:

«Sedaj vama hočem nekaj povedati, kar mi je do sedaj ležalo v dnu moje duše, kakor leži kamen v najtemnejši globini morja. Moja zvezda je komaj izšla, in pred seboj ima še tek, kakor večna zvezda na večnem nebu! Moja zvezda bode žarila kakor komet, ki s svojim repom pokriva vse obnebe, da pred njegovim bleskom otemné druge zvezde stvarniku v rokah. Leopoldus bode imel enkrat kraljestva pod svojo oblastjo, v katerih solnce nikdar ne zaide, in mogočnejši bode, nego je bil Carolus, V. svojega imena! A vse to bodem napravil jaz, ki sem kakor polip, s sto in sto nitkami prepregel nebeško Hispanijo, da se mi izviti več ne more! Koliko noči nisem prespal! V mojih možganih je tolklo in tolklo, dokler ni bila spredena vsaka nit, skovano vsako kolesce! In sedaj mi je jasno vse; sedaj gledam s svojim duhom velikansko to prihodnjost, kakor gledam svoj obraz v čistem zrcalu! Da, brata in prijatelja, poklican in izbran sem, da prikujem ime onih iz rodu turjaškega visoko na zvezde, in moje ime ne

bode imelo manjše slave, nego jo ima ime kardinala Richelieuja!»

Govoril je ponosno, z velikim navdušenjem. Tedaj se Janezu Vajkardu niti v sanjah ni dozdevalo, da bode nekaj let pozneje pregnan, pozabljen, zaničevan in s prokletstvom najvišje nemilosti obdan umiral od vsega sveta zapuščen v tožnem in samotnem gradiču žužemperškem.

«Da se pa vse to doseže», je nadaljeval knez, «je treba pred vsem, da se s posvetno mojo knežijo združi še ona, ki bi mi dajala veljaven in vpliven glas tudi v cerkvi božji; v cerkvi božji, katera še vedno odločuje in rebus nostris! Treba je torej pred vsem, da se mi izroči prav ista oblast, kakor je bila izročena mogočnemu Richelieuju! Postati moram — kardinal!»

«Kardinal!» Brata, katera sta do tedaj vestno poslušala, sta se dvignila s sedežev, in sta prvi hip tako zelo osupnila, da nista znala drugega odgovoriti nego še enkrat vzklikniti:

«Kardinal!»

«Dà, kardinal!» — in knezu se je prav odločno kazala v glasu nekaka zaničljivost, na drugo stran pa tudi nekaka zadovoljnost, da ta dva pritlikavca, ki sta mu bila vendar rodna brata, tako močno strmita o naklepih njegovega velikanskega duha. — «Dà, kardinal! In svojo besedo in svojo čast vama zastavljam, da še

doživita, ko bode knez in vojvoda Janez Vajkard Turjaški tudi knez in kardinal svete rimske cerkve!»

«Moj Bog, saj si vendar oženjen!» je zaklical general.

«Resnica je, oženjen sem!» je odgovoril lehkodušno, «ali kaj to hoče, mi Herbarte? Sveta cerkev ima moč razrušiti še trdnejše vezi, nego je zakon s slabotno žensko. Sicer pa sem imel dosedaj še vedno srečo pri svojih naklepih. Kneginja, moja soproga, je bolehnna, in njeno življenje je pojemajoča luč, ki ugasne morda danes, morda jutri! Prepričan sem, da mi umre prav takrat, ko bode to moja sreča zahtevala!»

Suhotno se je zasmeljal, vstal ter stopil h kaminu, kjer si je grel bele roke.

«Kogar Bog ljubi, ga poviša do nebes!»

Iztegal je roke proti plamenu, kakor bi ga zeblo. Brata sta molčala. Knez pa je tudi molčal ter se veselil strmenja bratov. Ko bi mu bil kdo tedaj trdil, da bode nesrečna ta ideja tudi njega, vsemogočnega ministra, podrla v prah in da bode zaradi nje moral umreti kakor izdajica najvišjega svojega gospoda, bi ga bil imel za blaznega človeka in v obraz bi se mu bil smejal! Ali vendar se je zgodilo tako! In naš Turjačan je moral umreti, ne da bi mu bil purpur venčal častilakomno čelo.

Ko sta brata le molčala, se je oglasil zopet: «Caraffa je že v mojih rokah! A povej mi, care

Engelbrehte, ima li ta vladika Pédenski kaj vpliva pri kuriji? Časih mali ljudje več dosežejo, nego bi kdo menil!»

«Vladika Pédenski?» je odgovoril Volk Engelbreht, «ne vem, ima li kaj vpliva ali ne! Naš Janez Vacano je postal sumljivo star in predober je tudi. Kurija se menda pritožuje, da so duhovske razmere v vladikovini mnogo, mnogo slabeje od tedaj, ko je vladikoval še zveličani Tomaž Hren. Menim, da nima obilo vpliva!»

V tistem trenutku se je začul zunaj na hodniku hrup in prepir. Čulo se je vpitje, rovanje, plazenje ob stenah, žvenket orožja in vmes kletve. Končno so se vrata v dvorano s silo odprla. V mračni prostor je solnce svetlo zasijalo ter žarno obsijalo osebo, ki je med vrati obstala na pragu.

Bil je vitez Solnce! Lasje so mu razmršeni obdajali blede obraz. Držeč goli meč v roki je premeril s plamtečim pogledom dvorano. Potem je vstopil. Za njim pri vratih se je pokazalo nekaj plašnih obrazov; ali ti so izginili takoj, ker nihče ni hotel izpiti prve jeze razdraženih gospodov.

Pred kaminom sedeči plemenitaši so vstali ter s strmenjem opazovali tujca, ki je z golim mečem pridrl v njihovo sredo.

«Solnce je!» se je začudil Volk Engelbreht. «Kaj hoče tu ta človek?»

Potem pa je ironično dostavil: «Prosil bi Vas, premilostivi in mogočni gospod, da spravite svoje orožje. Mi vsi trije smo že sivih las, in, kakor vidite», tu je pokazal v kot, kjer so sloneli trije meči, «tudi brez orožja!»

«Takoj!» je dejal Solnce ter potisnil meč v nožnico, «z vami, visoki gospodje, se ne bodem pretepal z mečem. Pač pa sem se moral z vašimi slugami, ki ne vedo, kako se je vesti s plemičem moje vrste!»

«Ne štejte jim tega v zlo», je prosil Volk Engelbreht zaničljivo, «brez dvojbe je Vaš tast mojim poštenim slugam obilokrat kri puščal ter jim stavil rožiče! Zategadelj so morda menili, da se smejo sedaj nekoliko bratiti z zetom!»

«Sedaj se ni časa šaliti, ekšelencija!» je skipel Janez Solnce.

Knez Janez Vajkard je dotle mirno poslušal. Sedaj pa je obrnil pogled proti svojemu bratu ter mrzlo vprašal: «Kaj hoče ta človek?»

«Odpusti mi, Vajkarde, da te nisem takoj seznanil s tem plemenitim gospodom! To je vitez Janez Solnce, preplemenite krvi, ki jo je pa sedaj nekoliko pomešal. Oženil se je s hčerjo tukajšnjega ranarja. Če imaš ozeblino na nogi, dobiš pri njem najboljša mazila. Nekdaj ti je strigel brado, ako se še spominjaš? In naš vitez ima njegovo hčer sedaj!»

«Plemenitaš je, praviš!» Bledi obraz ministrov je pri tem vzkliku še bolj obledel. Pristavil

je z zaničevanjem: «To niso moje skrbi! A vendar se čudim, da se upa tu sem tak — tak plemenitaš!»

«Bodi uverjen», je odgovoril Volk Engelbreht z naglasom, da bom pravično in ostro kaznoval hlapce, ki so ga tu sem pustili. Ti zajci!»

«Vprašam Vas pri sveti Trojici», tu se je obrnil zopet k Solncu, in na obrazu so se mu zbirali temni oblaki, «kaj iščete tu? Ali menite, da je tu jahalnica, kjer se nezreli mladiči tepejo z meči, ali pa pivnica v predmestju, kjer se rujejo pijani mesarji in dijaki?!»

«Pravico dežele imenujejo Vas, ekselencija!» se je oglasil Janez Solnce, «pravico in ljubezen dežele! Komur se godi krivica, se sme zanesljivo zateči k Vam, pravijo, in jaz menim, da to ni prazna govorica!»

Janez Solnce je govoril ponižno; usodni udarec ga je bil popolnoma pretresel in omamil ter vzel njegovemu duhu srčnost in ponos.

«Če se Vam godi krivica», ga je zavrnil glavar, «napravite vlogo pri deželnem odboru, pritožite se pri vicedomu ali pri mestnem sodniku! Naj vam sodi forum nobilium, ali mestna guardia, ali kdor hoče! Samo nas v miru puščajte, ker tega pač ne morete in ne smete zahtevati, da bi se presvetli moj brat, vojvoda münsterberški, pečal z malimi skrbmi Janeza Solnca ali njegovega ranarskega sorodništva!»

«In vendar bi Vas prosil, visoki gospod, da me samo za malo trenutkov zaslišite. Krivica, ki me ugonablja, je tolika, tako grozna, da jo more odpraviti samo Vaša mogočna roka!»

«Povejte torej že vendar kdaj, kaj hočete?» se je vmešal general Herbart. «Toliko vsaj vidite, da nas motite v važnih razgovorih!»

«Govorite tedaj!» je pritrdil tudi glavar, «če se stvar že ne dá odložiti!»

«Hvala vam, visoki gospodje, da me hočete poslušati, in hvala pred vsem Vam, svetli general, ki ste izpregovorili besedo zame!»

«Ne bodite pregostih besed, Solnce! Nam se mudi», je dejal Volk Engelbreht.

«Tako je sem pri stvari! Tisto popoldne, ko je dohajala hrvaška konjica s svetlim generalom v mesto, je hotela gledati tudi Ana Rozina, moja žena, ta krasni sprevod. Pregovorila me je, in šele pozno zvečer sva se vračala po samotni cesti proti domu. Tedaj, ekselencija, so me napali neznani lopovi skoraj pred mestnimi vrati, pobili me na tla ter odtirali Ano Rozino v log. Da, skoraj pred mestnimi vrati, prav tako, kakor je to navada v Bosni in Turčiji!»

«Obžalujem Vas, Janez Solnce», je izpregovoril nato Volk Engelbreht hladno, «dal bodem ukaz, da se zlodeji preganjajo, in če jih zasačimo, občutili bodo težko pest pravice. Morda pa je samo šala! S svojim zakonom ste stopili v različno sorodstvo! Znano pa je, da preprosto

ljudstvo ni izbirčno pri šalah! Vse se bode pokazalo, samo čakati morate! S tem, menim, da je naše posvetovanje končano in da bode sedaj s primerno ponižnostjo zapustili to sobano, v katero ste prihrumeli s prav neplemenitaško nespodobnostjo!»

«Samo trenutek še, ekselencija! Prepričan sem, da se moje sorodništvo ni udeležilo pri zločinskem napadu. Prepričan pa nisem, da je Vaše sorodništvo isto tako nedolžno.»

«Moje sorodništvo!» in ekselenciji se je zopet zatemnel obraz.

«Da, Vaše sorodništvo, ekselencija! Kakor sem sam že pravil, so me pobili na tla ter mi zvezali roke in noge, da se niti geniti nisem mogel. Takega so me zavlekli v šumo ter pustili ondi ležati. Šele pozno ponoči sem se probudil iz nezavednosti. Zjasnilo se je bilo med tem nočno nebo, in svetla luna je plula po njem. Prvi hip se mi je zdelo vse kakor sanje. Bolečina po udih in po možganih pa mi je pričala o grozni resnici. Zvijal sem se v obupu in brezuspešno izkušal pretrgati vezi, ki so mi oklepale roke. Nihče me ni čul, ko sem zdihoval in stokal v zapuščeni noči. Oni nad zvezdami pa me čuti ni hotel ter je dopuščal, da sem bil v prah teptan in da se je veselil hudodelnik svoje pregrešne premage! Ali vendar mi je usmiljeni naš Bog z mogočnim svojim prstom pokazal tega hudodelnika tisto noč. Priplazil se je iz mesta

in menil, da ga v temoti ne vidi božje oko. Kakor hudournik se je pripodil po cesti! In ravno tik mene pod bregom se je spoteknil konj s kopitom ob kamen, da se je jezdec prevrgel v sedlu ter padel na trdo zemljo. Zaklel je ter bil takoj zopet na konju. Po kletvi pa sem ga spoznal, in spoznal sem ga tudi po razburjenem licu, ko se je za trenutek proti meni obrnil. Potem pa je oddirjal po cesti kakor strela, gnan od tiste v nebo vpijoče strasti, ki je nekdanj pokončala peklenško Gomoro.»

«Kdo je bil ta ponočni jezdec?» je vprašal Volk Engelbreht nestrpno.

«Bil je Vaš Juri Ljudevit, ekselencija, in proti Turjaku se je drvil, kamor so mu brezbožne roke pritirale plen, meni izvit. Kakor gotovo naj mi pomaga Mati božja, to mi mora plačati Juri Ljudevit s svojim življenjem!»

Vitez Solnce je škripal z zobmi.

Takrat se je zopet oglašil Janez Vajkard. Ko je Janez Solnce omenjal njegovega ljubljenca, Jurija Ljudevita, je obledel nekoliko knezov obraz. Sedaj pa je izpregovoril mehko, rahlo, kakor da bi se za vso to stvar prav malo zanimal. A vendar se je čula iz njegovega glasa strupena ironija.

«Gospod vitez, ali so to vsi dokazi, kar jih imate? Recimo, da se je mene polastila slast obiskati za trenutek grad mojih očetov, ki ga že toliko let nisem videl, in da sem sedel v

sedlu ter v pozni noči, — verujte mi, da bi med dnevom ne utegnil! — oddirjal proti Turjaškemu griču, ali bi Vi tedaj tudi natolcevali mene, Janeza Vajkarda, vojvodo münsterberškega, da sem Vam dal upleniti krasno ženico ter jo zaprl v skrite sobane našega grada? To so slabi dokazi, gospod vitez!»

Knez se je lahko smejal. Volk Engelbreht pa je dostavil: «Močno dvojim, da ste govorili resnico! Juri Ljudevit je vstajal nekaj dni sem prav rano zjutraj ter z mano obiskoval sveto mašo. Zmotili ste se torej v osebi, gospod Solnce! Sicer pa poznam Jurija Ljudevita predobro, in nemogoče je, da bi se ponižal tako zelo, da bi lazil za hčerjo umazanega ranarja! Z Bogom torej!»

«Vi nečete ničesar storiti v tej zadevi, visoki gospod?»

«Ničesar! Kaj naj počnem! Vse tudi še ni razjasnjeno, in še vedno sem prepričan, da je vse to le slaba šala slabih Vaših sorodnikov!»

«Tudi Turjaškega gradu ne bodete dali preiskati? In Jurija Ljudevita ne bodete ukovali v železje?»

«Bodite prepričani, da se vse to ne bode zgodilo», se je oglasil zopet knez. «Mislite si, da je grad Turjaški za Vas in sploh za ves svet z verigami na visoko nebo prikovan in da je vhod v ta grad odprt samo tedaj, kadar hočemo mi, Turjaški gospodje! Ne nadlegujte več gospoda glavarja!»

«Nič se torej ne bode zgodilo?» je izpregovoril Solnce tiho. «Prav nič? Dobro! Ali pri svetem Rešnjem Telesu Vas zagotavljam, ekselencija, da mi bode Juri Ljudevit plačal to s svojim življenjem. Sedaj si bodem napravil sam pravico. In le žal mi je, da sem samo za en trenutek omahoval in da sem postal mehak kakor slabotna ženska. Odsle se to ne bode več zgodilo.»

Odšel je iz dvorane. Gospodje so nekaj časa molčali.

«Prav nerodno bi bilo», je izpregovoril končno knez, «če je naš Ludovicus napravil kako otročarijo. Njega Veličanstvo ima za take malenkosti ostre oči!»

«E, kaj», pravi glavar lehkodušno, «v zapor bodemo poslali Janeza Solnca za nekaj tednov, da ne bode delal ropotal!»

«Nekaj se bode že moralo storiti. Tvoja skrb bodi, Wolfgange, da ne doživim kakih neprilichnosti. Sicer bi pa rad videl tega mladega jastreba, ha! ha!»

Slugi se je dal takoj ukaz, naj pokliče Jurija Ljudevita.

VIII.

Na širokem hodniku je slonel Juri Ljudevit ter zrl po dvorišču, kjer je vodil hlapec konja na okrog. Bil je brez vsakega orožja; opravljen v svilo in ozaljšan s trakovi kakor mlada ne-

vesta, ki se pred odhodom k poroki za malo trenutkov pokaže svojemu ženinu. Veselo se mu je svetilo oko, ko je opazoval konja na dvorišču, in z veliko zadovoljnostjo je izpregovoril:

«Kaj meniš, Cesare, ali bode napravljaj veselje ta sokol?»

«Si, si, signore!» je odgovoril hlapec, komur je črnkasti obraz pričal, da se je rodil pod laškim vročim obnebjem.

«Lepšega daru mi svetli knez ni mogel dati, nego je ta vranec. Za Boga, kako krasne noge ima žival!»

Po koridoru je prihitel sluga ter se pred mladim plemičem globoko poklonil. Povedal mu je, da ga kličejo gospodje v dvorano.

«Kaj, svetli knez me kliče? Vraga, to mi je celo neprilичno! Še danes imam iti na Turjak; pazi, Cesare, da bode konj prav osedlan! Kaj hočejo gospodje sedaj, ko bode noč v trenutku!»

Juri Ljudevit je bil vidno nejevoljen. «Cesare», je vpil zopet onemu na dvorišču, «preišči mu tudi podkove, da mu ne odpade katera; pota so slaba! Ali me kliče knez ali ekselencija Volk Engelbreht?»

«Visoki gospod glavar me je poslal», je odgovoril sluga ponižno.

«Bolje bi bilo, da leže spat njega ekselencija in da me pusti pri miru sedaj proti večeru. Kakor da bi ničesar drugega ne imel opraviti,

nego dolgočasiti se v družbi starih, zaspanih ljudi! Vrag vzemi tako življenje!»

Godrnjaje pri sebi te besede, je prestopil nekolikokrat po hodniku.

«Cesare, na Turjak morava, in če imava o polnoči odjezditi iz mesta! Glej tedaj, da bo vse v redu pripravljeno, sicer te dam pretepsti kakor psa!»

«Si, si, signore!»

«Tudi oklep pripravi, da ga denem nase pod obleko! In meč malo pobrusi; tolovaji se prikazujejo v bližini mesta in ravnokar so odpeljali krasno ženico vitezu Solncu, ha! ha! Sicer pa menim, da me bodo visoki gospodje skoro izpustili iz klešč! Če ne, jim pobegnem s silo!»

Že je hotel stopiti s hodnika v dvorano. Ali tedaj mu je prešinila nova misel možgane, obrnil se je torej še enkrat k slugi: «Cesare, stopi k Aricagi ter vprašaj, bi li ne hotel nocoj odjezditi z menoj na Turjak! Povej mu, da imam novega konja in da zastavim deset rumenih cekinov, da ga nima takega v svojem revnem polku. Povej mu tudi, da se bode kratkočasil z menoj na Turjaku nocoj in da naj se ne upijani pred polnočjo!»

«Si, si, signore!»

Ravno tedaj je stopil Janez Solnce na koridor. V njem so se bile popolnoma pomirile strasti, in čuden mir mu je vladal po duši, kakor je časih morje mirno in mrtvo pred ljutim

viharjem, ki se v hipu, v trenutku rodi. Bil si je v polni zavesti, da mora pričeti igro, katera bode odločevala o življenju in smrti. Čul je zadnje besede Jurija Ljudevita, in z nekako divjo strastjo ga je pretreslo, ko je oni govoril, da mora še ponoči na Turjak.

Juri Ljudevit je tudi osupnil, opazivši pred seboj človeka, katerega je sovražil z vsemi močmi strastne svoje duše. Malo, prav malo mu je zaplula kri v beli obraz; ali potem se je hladno postavil pred nasprotnika ter takoj ukrotil svojega duha. Stala sta si oko v oko nekaj trenutkov nasproti. Prvi je izpregovoril Juri Ljudevit:

«Kaj Vi tu počenjate, vitez Solnce?» Dostavil je hudobno: «Doma pa se dolgočasi Ana Rozina, ki jo samo puščate v samotni sobi!»

Dasi je vse gorelo po njem, je odgovoril vendar vitez Solnce navidezno prav mirno: «Iskal sem pravice pri Turjačanih, a pognali so me ter trdili, da sem brez dvojbe zblaznel, če sem iskal pravice v tem dvorcu; pravice pod to streho, kjer se smejo brez kazni, brez pokore šopiriti ljudje Vaše vrste, Juri Ljudevit!»

Juri Ljudevit se je suhotno zasmeljal; z roko pa je iskal meča ob svoji strani.

«Orožje sem pustil v stanici», je siknil, «in to je Vaša sreča, vitez Solnce!»

«Kaj naj Vam koristi orožje, gospod bastard! Imeli ste orožje v rokah, in vendar ste ječali pod menoj kakor obstreljen zajec!»

«Bodeva videla, kaki bodo računi ob koncu!»

Z zaničljivim naglasom je Juri Ljudevit govoril te besede ter hotel stopiti v dvorano.

«Čakajte še malo, je dejal Solnce ter mu položil roko na ramo. «Vidite, velecejnjeni Turjačanček, stvar je ta, da bi Vas smel v tem trenutku prebosti ter izročiti satanu, kjer je Vam že odkazano mesto. Ali ker nimate orožja, Vas nečem umoriti, da bi se mi ne očitala neplemenitost! Svetujem pa Vam, Juri Ljudevit, da si poiščete še pred nočjo izpovednika, če Vam je ljuba sreča večnega življenja!»

«Pri poti» — je nadaljeval vitez, «ki vodi navpik h gradu Turjaškemu, raste stara bukev, in njeno vejevje se razteza čez pot».

«Kaj je s tistim vejevjem?» je vprašal Juri Ljudevit porogljivo.

«Nocoj še greste na Turjak, ali ne?»

«Svoje življenje zastavite lahko brez skrbi, gospod vitez, da pridem tja!»

Juri Ljudevit se je pri tem glasno smejal.

«Da pridete tja, je mogoče. Ako pa se tudi vrnete, o tem je dvojiti!»

«Tudi vrnem se, gospod vitez! O tem so mi poroštvo mojega konja kopita in mojega dobrega meča ostrina, ha! ha! Z Bogom, gospod Solnce!»

Že je hotel vstopiti v dvorano, ali zadržal ga je oni.

«Ni Vam neznana torej stara bukev pod gradom Turjaškim! Ne hitite tako zelo! Povedati

moram še nekaj! Jutri na vse rano bode visel nekdo na vejevju tega drevesa, in burja, če bode brila po dolu, bode majala vejevje in z njim se bode zibalo tja in sem truplo mrtvega moža!»

«Mogoče, ali toliko vem, da tisto truplo ne bode moje, gospod Solnce! Za take šale mi je moje pregrešno telo preljubo, predrago, ha! ha!»

«In vendar bode to Vaše truplo, Juri Ljudevit, seve, če imate še poguma, hoditi v takih razmerah na Turjak!»

«Sedaj imam poguma več nego prej. Veselilo me bode, videti Vas ondi; Vas in morda tudi Vašo prekrasno ženico Ano Rozino. Ha! ha!»

S temi besedami je odhitel v dvorano. Janez Solnce pa je škripaje stopal po širokih stopnicah navzdol. Navdajala ga je samo ena misel: da ima še nocoj na Turjak in da mu je prehiteti brezbožnika, kateremu se je morda že konj sedlal, ki naj ga ponese jadrnih nog do strmega gradu. Obupno je premišljal obupno svoje stanje, v katerem mu ni bilo skoraj rešitve! Da je tičala Ana Rozina nekje v skrivnih sobanah na Turjaku, o tem ni mogel vitez Solnce dvojiti. Besede, katere je Juri Ljudevit kričal k svojemu hlapcu na dvorišče, so mu bile jasne in jasno mu je tudi bilo, da je ponočna pot, na katero se je odpravljaj mladi plemič, v zvezi z — Ano Rozino. Moral je zabraniti zlodejstvo, ki se je hotelo izvršiti v pozni noči na samotnem

gradu. Ali kako! Bil je sam in od vsega sveta zapuščen. Morda se je v istem hipu že poslavljajl Juri Ljudevit pri visokih gospodih in morda bode v trenutku, began od strašne strasti, dirjal po cesti proti dolenski strani! Črna tema se je hotela Janezu Solncu napravljati pred pogledom in malone da je menil, da mu je obupati, da mu ni rešilne misli.

V tem je bil prekoračil stopnice ter stopil na široo dvorišče. Hlapec Cesare je še vedno vodil iskrnatega konja po tlaku ter pravil tovarišem, da ima še danes na Turjak.

«Kaj bodeta tam?» ga je vprašal nekdo.

«Ali meniš, da vem!» je odgovoril Cesare jezno. «Ta diavolo ni nikdar ženskih sit, in gotovo tiči tudi tu ženska vmes! Da bi se mu konj prevrnil po skalnatih potih in da bi si ta bastard polomil vse kosti po svojem telesu! Vi bodete spali na gorkem kakor piščeta, ki so zbrana koklji pod perutmi, a jaz bodem prezebal kakor vrabec po zimi! Maledetto!»

Janez Solnce je hitro prekoračil dvorišče, da bi ne čul daljših pogovorov teh sirovih hlapcev. Gotovo tiči ženska vmes! Kdo je to bolje vedel od njega!

Ravno je hotel Janez Solnce pri visokih vratih zapustiti Knežji dvorec, kar pokliče nekdo njegovo ime boječe, zamolklo. Pri temni steni je slonel dijak Vid in je bil še bolj raztrgano oblečen nego navadno. Lakot se mu je kazala

po vsem tankem obrazu, in prav globoko so mu bile upale oči. Vsa podoba je napravljala vtisk bede, siromaščine in zapuščenja, prav kakor da je živel samo ob vodi in koreninah in da mu še teh ni ostajalo. Upiral se je na steno in iztezal roke proti gospodu, ki je nehote obstal pred njim.

«Ubogi Vid», je dejal Solnce dobrovoljno, «kako si se usušil! Moraš pač stradati sedaj, ko pri nas ne dobiš ničesar!»

«Ne zaradi tega, ne zaradi tega!» je ihtel mladenič.

«Ne morem ti pomagati, revče! Moja kuhinja je prazna in na ognjišču se nič več ne kuri. Vzeli so mi mlado gospo, Vid, in sedaj moram sam stradati!»

«Gospod Solnce! gospod — — —!» Vid je hotel govoriti, ali beseda mu je zastajala v grlu in po bledem licu se mu je udrla debela solza.

«Lakot je huda kuharica», je izpregovoril vitez, «to vem predobro. Čakaj, tu imaš beneški cekin in glej, da živiš o njem! Pojdi k očetom jezuitom in pomoli ondi sveti rožni venec, da bi me gospod Bog zopet združil z Ano Rozino!»

Zdihujoč je iskal vitez v svojem žepu po denarju.

«Ne, ne! Nekaj drugega je, gospod Solnce!»

«Kaj», se je začudil vitez, «ti se braniš denarja? Vid, tega pa še nisem doživel, in tvoj obraz tudi ne kaže, da bi ti denarja ostajalo!»

«Moj stric bi rad z Vami govoril, in to sem Vam hotel povedati!»

«Tvoj stric. In kaj hoče od mene?»

«O gospe Ani Rozini, pravi, da ve — —»

«O Ani Rozini! In kje tiči tvoj stric?»

«Na vrtu, tam zadaj!»

«Na vrtu tam zadaj! In o gospe Ani Rozini vé, kje je! In midva še tukaj sloniva ter trativa dragi čas! Popelji me k njemu, Vid! In v svilo te bom oblačil, tebe in tvojega strica, če mi pomagata v tej grozni stiski moji!»

V hipu je bil razvnet in je govoril tako glasno, da so postajali pozorni hlapci na dvorišču. «Bolj tiho govorite, gospod Solnce!» mu je opomnil dijak. «Ne bilo bi dobro, da Vas kdo čuje!»

«Pojdiva! Pojdiva!»

Morala sta čez dvorišče. Ker pa so prihajali in odhajali tistega dne tuji obrazi malone vsak trenutek, ni jima branil nihče vhoda na vrt, ki je ležal za Knežjim dvorcem. O tem vrtu in njegovih krasotah smo že pisali na drugem mestu. Tistega dne je mrgolelo pridnih delavcev po stezicah in gredicah. Pripovedovalo se je med meščanstvom, da bode cesar Leopoldus hodil na izprehode v ta vrt. In bolj poučeni so vedeli za gotovo, da se med veselicami, ki jih je hotela Turjačanov mogočna obitelj prirediti visokemu vladarju, nahaja tudi lov na kunce, ki so jih obilo redili po vrtnih goricah za Knežjim

dvorcem. Ta veselica je imela namen, razradostiti nadvojvodo Viljema. Dohajal je v cesarjevem spremstvu in znalo se je o njem, da strastno rad strelja kunce.

Ko sta vitez Solnce in njega siromašni spremljevalec stopila na vrt, so se trudili mnogobrojni težaki še vedno v polni marljivosti. Čistili so pota, pulili travo, prilivali cvetju ter opravljali druga taka vrtnarska dela. Z veliko važnostjo so vlačili težke kose težkega škrlata ter ga raztezali po potih in jemali mero, da bi vedeli, koliko bode tega dragega blaga treba, da bi se ž njim pokrile steze, po katerih je imela stopati blažena noga prevzvišenega vladarja. Vmes so kričali nadzorniki ter pazili z bistrim očesom, da se ni kaj ukradlo ali kaj dragocenega škrlata ne odneslo.

Po stranski stezi je krenil Vid proti tisti strani vrta, ki je segala malone do kapucinskega samostana. Ondi je rastlo košato drevje, bodisi sadunosno, bodisi samo tako, ki je bilo v senco in pogledu v razkošje. Obilo je bilo sadja, rumenega in rdečega; vejevje se je šibilo pod njim, in po zelenih tratinah ga je na kupe ležalo. Ta stran vrta je bila tisto popoldne zapuščena, in niti nadzornika ni bilo tu sem, ker se je ravno vedelo, da se tu ni moglo ničesar vzeti.

Na samotni kameniti klopi je čepela sključena, grbasta oseba, ki je bila v živem nasprotju

z boginjami in bogovi, ki so se v starogrški svoji lepoti in nagoti kazali iz zelenja na okrog. A mož se tudi prav nič ni menil za te kamenite bogove in sploh za vso okolico ne. Nabral si je poln naročaj dozorelih hrušek in je sedaj lehko-dušno zaužival sad za sadom.

«Hej! Obečati in ne plačati! Čakaj, ti sraka Turjaška, ne boš je popil sladke vode, če Kljukec neče! Ti hudič ti!»

Tako je govoril sam pri sebi.

«Sočno je to turjaško sadje, to je res! A jaz čem denarja, cekinov, kakor se mi je obetalo. Brez Kljukca ne boš pihal kaše, moj Jurče, hi! hi!»

Smejäl se je pričetkoma tiho. Ugledavši pa dijaka in viteza Solnca, ki sta jadrno po stezi prihajala proti njemu, se je pričel glasno smejati. Zlezal je še bolj v kup, in z roko je tleskal po tankem trebuhu, kakor bi od samega veselja ne vedel kaj in kako.

«Že gre, že gre!» je kričal s hripavim glasom. «Sveta Mati božja s Šmarne gore, ta bo odpiral usta, ko spozna pobožnega romarčka, ki ga je s količkom po glavi potipal tisto noč! He! he! Človek vsak dan kaj novega doživi!»

Zopet je tleskal z roko po trebuhu.

«Pa se morda ni dobro šaliti s tako gosposko reso. Za vse bodi pripravljen Kljukec, poštenjak! He! he!»

To rekši je izvlekel izpod obleke dolg in oster nož ter ga položil tik sebe na klop.

«Ta gospoda je časih polna muh. Nož pa, ki je nabrušen, ki je dolg kakor turška sablja, tak nož pa je še vselej pregnal muho, in naj je bila še tako nadležna! Svetli moj prijatelj, počakajva torej, kako naju sprejme gospod Solnce, kateremu sva ukradla njegovo gospo Luno! Hi! hi!»

Izbral si je medeno hruško ter jo drobil med belimi zobmi. S svetlimi očesci je neprestano opazoval dohajajočega dijaka in njegovega spremljevalca.

«Če le za meč prime, pa mu bo tičal moj nož v goltancu! Viteza Kljukca koža se ne prodaja na tem sejmu, to je gotovo! Vse drugo je pa negotovo!»

Ko sta onadva prišla malone do njega, je vstal ter se globoko priklonil: «Gospodine, gospodine, kje sva se že videla! Čakajte no, čakajte no! Pa niste bili lansko jesen pri sveti Mariji Devici v Velesovem ali kje drugod, kamor zahajajo pobožni romarji? Kaj?»

Dvignil je obraz in z zvitim pogledom je premeril viteza, kateremu je v hipu zalila kri blede lice in srd napolnil srce.

«Gospodine, ali me ne poznate? Mene, romarčka z Davč, ki je priromal k cerkvi svetega Jakopa v belo mesto ljubljansko! Kaj me res ne poznate, gospodine?»

«Ti si hudoba!» je zaječal Janez Solnce. Kakor strela je planil proti onemu ter ga pograbil z železno pestjo za tilnik.

«Dokler samo grabite, svobodno Vam, pravi Hrvat! Da le v nožnicah pustite tisto šibko železo, pa je vse prav, vse pošteno!» je odgovoril Kljukec hladnokrvno.

Do sedaj je tičal v gubah, da je bil videti grbast. Pri teh besedah pa je iztegnil dolgo svoje telo ter se brez vse težave otresel napadovavca.

«Sicer pa, če hočete še kdaj videti svojo ženko, naj Vam je ljubo moje življenje, kakor Vam je drago Vaše življenje! Ali ne govorim resnice, Videk? Ti govori!»

«To je tvoj stric, Vid?» se je začudil vitez.

«Da, moj stric je to, gospod Solnce! In pravi, da ve, kje je gospa Ana Rozina», je odgovoril Vid klavrno.

«Kaj ne bom vedel», je krogal Kljukec, «če sem jo sam zanesel v Turjaški grad! Najbolje bo, če se o stvari složno, prijateljsko in mirno razgovorimo. To je moje mnenje! Če pa hočete, da najpoprej železo zapoje, mi je tudi prav, gospodine!»

Zavihtil je svoj nož ter sekal ž njim po zraku.

«Odloži nož», je dejal vitez, s silo ukrotivši svojo strast, «in povej mi vse, kar veš o gospe Ani Rozini!»

«Saj sem vedel», se je oni smejal, «da se izpametujete. Nož bom položil tu sem k sebi, da mi je pri rokah, ker se moram odkritosrčno

izpovedati, da vam gosposkim ljudem čisto nič ne upam. Če ubijete Vi takega možaka, kakor je Kljukec z Gorenjskega, kaj se Vam zgodi? Nič! Če bi pa jaz Vas dregnil za nohet, se pravi takoj: hajd, pojdi na kolo, pojdi na vešala! To ni nikaka pravica, ljubi moj! Zatorej si hočem sam braniti svoje življenje, ki mi je ravno tako drago, kakor ekselenciji Volku Engelbrehtu njegovo!»

«Ničesar ti ne bom storil!» ga je potolažil Solnce.

«Previdnost je božja mast!» je odgovoril Kljukec ter je položil nož tik sebe na klop, da mu je bil vsak hip pri roki. «Zdaj Vam bom pa povedal, kako je bilo. Najel me je gospod Juri, tisti turjaški fantiček, in plačal mi je dvajset rumenih cekinov, da sem Vam vzel gospo Ano Rozino. Nerad sem to storil, gospodine, dragi gospodine, a človek mora živeti. Poglejte, kar pridelamo, to nam vzame graščina; gospod na gradu se debeli kakor polh jeseni, a mi stradamo, da bi žrli zeleno travo — če bi tudi graščinska ne bila!»

«Povej, povej, kako je bilo! Kam si mi vlekel ženo?»

«Le počasi! Naglost ni pridna, je dejal polž, ko je desetokrat poizkušal plot prelesti, in je zopet ž njega pal. Vidite, plačal mi je trideset rumenih cekinov!»

«Poprej si dejal dvajset!»

«Trideset jih je bilo, tako mi moje neumrjoče duše; trideset jih je bilo!»

«Naj jih je torej trideset!» se je zaježil vitez. «Sedaj pa govori o gospe Ani Rozini!»

«Živeti moram, gospodine, živeti! In ker ne morem živeti o resju po pašnikih, živim o kupčiji. Danes zjutraj sem prišel v mesto in sem krenil na obisk h gospodu Juriju. Ravno je bil iz postelje zlezal in kislo me je pogledal, ko sem stopil predenj. Ženska je lepa, sem mu dejal, in preceno sem Vam jo spravil v roke. Za trideset cekinov Vam zvlečem na Turjak umazano pastirico, pa ne gospe, ki je bela kakor ravnokar namolzeno mleko. Tako sem mu govoril, in dostavil sem mu: dajte mi še deset cekinov, gospod Juri! Ženska jih je vredna! No, pa sem slabo opravil! Kakor sršen je bil pri meni in kot strela mi je tičala njegova roka v laseh. Vrag je močnejši, nego sem menil. Kar koj mi je izruval velik šop las z moje uboge glave; potem pa je moje telo postavil pred vrata, kjer me je v delo vzela tolpa graščinskih hlapcev, ki ni prej odnehala od mene, da sem izvlekel tega svetlega svetnika», tu je Kljukec pokazal na svoj nož, «in sem ž njim malo pogladil enega ali drugega!»

«Čemu mi vse to pripoveduješ?» je zakričal Solnce.

«Počakajte! Vse je v zvezi z Vašo gospo. Potem, ko sem namreč odganjal grajske hlapce,

sem stopal po stopnicah navzdol. Bil sem tepen, in denarja tudi nisem bil dobil! Poštena je ta, sem si mislil. Tedaj pa ste se Vi pridrevili po stopnicah navzgor; prav kakor hudournik ste se podili mimo in mene, ki sem se ponižno k steni pritiskal, niste niti opazili. Dobro! sem si mislil. Gospod Juri mi neče šteti deset cekinov, dasi sem mu toliko prijetnega storil. Tu pa je gospod Janez Solnce, ki ti da dvajset, kaj dvajset, trideset zlatov, če mu zopet izpelješ mlado gospo s turjaškega ozidja! Kaj je, ali sem prav in pošteno mislil, če sem tako mislil, gospod Solnce? Ali mi jih odštejete, te cekine, hej?»

«Dam ti jih, samo da mi pomagaš!» je odgovoril vitez hitro.

«Hi, hi, to je poštena govorica! To bi ga peklo Jurčka s Turjaka, ko bi jo čul pošteno to govorico! A ta Jurče me je danes metal po stopnicah; zategadelj sem postal previden kakor lisjak! Ne bom zahteval, da mi plačate vseh trideset koj v trenutku. Vendar pa tudi nečem, da bi me kdaj po stopnicah metali, gospod Solnce! A ni ta pametna? Narediva tako le! Ko bo pri očetih jezuitih zapel večerni zvon, Vas bom čakal v zelenih grmih tam zadaj za Golovcem. Ondi imam nekaj prijateljev svojih in dobil se bo konjiček tudi za Vas, gospod Janez! Prinesite s seboj petnajst rumenih benečanov, v svojih skrinjah jih imate dokaj in plesnivih! In teh petnajst benečanov mi odštejete očitno

in brez sleparstva, kakor je med poštenjaki navada. Potem pa hajd konjičem na hrbet in kakor sapa proti Turjaku! A je pametno tako?»

«To veš, da hoče danes ponoči tudi Juri Ljudevit na Turjak?»

«Ravno prav nam doide! Vroč bo lonec, ki se zanj kuha!»

«Recimo, da ga ulovimo tega bastarda!»

«Prav lahko se zgodi!»

«In če se zgodi in če bom jaz tebi in tvojim prijateljem rekel: Vrzite mu vrvico okrog vratu in obesite ga na vejo nad potjo, ali se bode to tudi zgodilo?»

«Brez skrbi bodite, gospodine! Tudi to ljubav Vam storimo! Samo...»

«No kaj?»

«Samo da potem velja štirideset benečanov! Zaradi vrvice, ki je izrabljena potem, hi, hi!»

«Dobro! Dobiš jih, kakor gotovo želim deležen postati večnega zveličanja!»

«Tako je torej vse lepo prav! Pod Golovcem se vidimo. Potlej pa hajd na Turjak!»

«Na Turjak!» je vzkliknil vitez ponosno.

«Na Turjak!» je viknil tudi dijak Vid. «In sveta Marija, naša ljuba gospa, naj dá, da se izteče vse dobro!»

Obrnil se je proti kraju, kjer se je kazal Šmarne gore belokipeči holm.

«Sveta Marija s Šmarne gore, ti nam pomagaj!»

Globoko se je priklanjal dijak ter napravljaj križ za križem.

Medtem je bil vitez Solnce že odhitel po vrtni stezi. Kljukec pa je zopet zlezal v gube, da se mu je prikazala grba med ramami. Ko je vstal s klopi, se je tudi videlo, da je mož kruljav.

«Na Turjak torej! In sveti beneški cekin, ti nam pomagaj, ti se nam množi, da te bo končno poln klobuk! Amen!»

To rekši, se je odgugal po poti. Iz previdnosti pa je izvlekel velik molek iz žepa in tu in tam je pričel glasno moliti.

«Očenaš! Krščanski ljudje, dajte siromaku kaj darú; v imenu Kristovem, dajte mi kaj darú, darú!»

Prihitel je nadzornik ter ga z vihtečo palico podil z vrta. To pa je bilo ravno po volji našemu Kljukcu, ki je hotel kar najhitreje priti iz ozidja ter iz kraja, kjer ga je lahko vsak hip dosegla oblast gospodov s Turjaka!

* * *

Ko je temna noč v črno svoje krilo zavila jesensko krajino, se je podila po Dolenjski cesti tolpa jezdecev. Imeli so suhorebrne konje, a ti so šli kakor blisk. Če pa jim je hotela upehati noga, tedaj so zapele po rebrih gorjače, da je glasno tleskalo. In če so se hoteli utruditi jezdecí, tedaj je zakričal dolgi vodja: «Na Turjak! Na Turjak! Za sveti beneški cekin!»

In drevili so se dalje, neprestano v temni hlad.

Tedaj pa je na dvoru Knežjega dvorca v Ljubljani vodil hlapec Cesare osedlana konja tja in sem. Zeblo ga je in proklinjal je svojega gospoda in mrzlo podnebje slovensko!

«Nič ne bo, Cesare!» se je oglasil Juri Ljudevit s hodnika, «Hudič je posegel vmes in doma moram ostati! A jutri zvečer odrineva gotovo in naj se vsi visoki gospodje na glavo postavijo! Razedlaj!»

Proklinjaje je izginil gospodič. Cesare pa je hvalil vse svetnike in sveto Madono, da ga je za danes obvarovala nočnega mraza.

IX.

Medtem se je cesar Leopoldus približeval deželni stolici. Dne 5. septembra zvečer je dospel veliki gospod v Trzič. Tu sem je bil prihitel deželni glavar Volk Engelbreht z odličnim spremstvom ter je pozdravil vladarja z ogovorom, o katerem trdi letopisec, da je bil sicer kratek, pa prav čeden in lepo sestavljen. V tem ogovoru je deželni glavar srečo voščil cesarju, da je tako «težavno in nevarno» pot uspešno končal, ter mu je zagotavljal pokorščino in vdanost v imenu pokrajine, njemu z najvišjo milostjo izročene. Z veliko ljubeznivostjo se je zahvaljeval Leopoldus, razkladajoč namen svojega potovanja na Kranjsko.

Takoj po sprejemu je odrinil Volk Engelbreht zopet proti beli Ljubljani. Cesar pa je prenočil v Trziču ter ostal ondi dopoldne 6. septembra. Nekoliko zategadelj, da se je odpočil, nekoliko pa tudi zategadelj, da je počakal svoje spremstvo, ki je bilo v soteskah zaostalo. Taki gospodje so tedaj potovali s spremstvom, podobnim trênu, ki ga ima v naših časih mala armada!

Dne 6. septembra opoldne je zapustil cesar Trzič ter je v družbi z nadvojvodo Viljemom krenil proti starodavnemu Kranju. Ondi ga je pred mestnimi vrati pričakoval mestni sodnik z mestnim starejšinstvom ter mu slovesno izročil mestne ključe. Na obeh straneh ceste je stalo meščanstvo v orožju ter streljalo iz težkih musket. Po mestnem ozidju so imeli topiče, in ž njimi so treskali, da se je zemlja tresla. In tu te je čakala tvoja bridka nesreča, gospod Mihael Dienstmann! Bil je ta gospod doctor utriusque iuris in brez dvojbe kak advokat ali kaj enakega. Moral je v vsako stvar vtekniti svoj nos! Tudi tisti dan ni mogel mirovati! Splezal je na mestno ozidje ter se vmešal ondi med grmeče topiče. Srbeli so ga prsti, in hotel je s svojo roko zapaliti top, ki ga je bil nabil Janez Gogola, mestni cerkovnik, po vseh pravilih svoje umetnosti. Branil mu je cerkovnik, a kdo je še kdaj prepričal človeka, ki je doctor utriusque?! Gospod Mihael Dienstmann je torej svoj topič

zapalil, ali letá se je razletel na drobne kose, ker so bili vanj natlačili preobilo smodnika. Tak droben kosec je trenil gospodu Dienstmannu v čelo, da je takoj na mestnem zidu mrtev obležal in da ni nikdar več gledal zemlje slovenske, v katero so ga bili poslali nemški roditelji! Navzlic tej nezgodi pa ni utihnilo Kranjčanov lojalno veselje. Ker je Leopoldus prenočil v mestu, so mu napravili proti noči slovesno razsvetljavo in s Šmarjetine gore so pokale muskete in topovi, da je odmevalo po dolu kakor o najhujši nevihti. Se je li tedaj ponesrečil še kak Kranjčan, o tem nam ne pripoveduje letopisec ničesar; vsekakor je to mogoče, samo da se našemu Valvazorju ni videlo vredno pisati o ljudeh, ki niso bili doctores utriusque! Sicer je pa znano, da gospod baron ni ljubil Kranjčanov, ki so ga s svojim ošabnim vedenjem razdražili in razkačili!

Iz Kranja se je odpeljal cesar drugo jutro proti Medvodam, kjer je na Goričanah v škofovem gradu obedoval. Že ponoči sta bila zapustila mesto tajna svetnika knez Václav Lobkovic in Hanibal Goncaga ter sta že prej dospela v Ljubljano nego vladar na Goričane. Takoj po dohodu teh veljavnih dostojanstvenikov je dobil baron Janez Gothard z Brda ukaz, naj oddirja na cesarjevo bivališče, da izve, kdaj in kako hoče biti vladar sprejet.

Bila je vse to sama ceremonija, ker so visoki stanovi vedeli že mnogo prej, kdaj pride

Leopoldus; in tudi to so znali, da ga imajo sprejeti z največjim bleskom, z največjo slavo. A vendar je moral Janez z Brda osedlati svojega vranca ter v prahu oddirjati proti Goričanam! Vrnil se je pred poldnem ter naznanil visokim deželnim stanovom, da dojde Leopoldus ob štirih popoldne in da je cesarska njegova volja, da ga slovesno sprejmejo na polju pred mestom. Sedaj je bilo vse jasno, sedaj so visoki deželni stanovi za gotovo vedeli, da imajo svojega vladarja slovesno sprejeti.

Takoj so se pričela dotična dela. Pod šentvidsko vasjo sredi Ljubljanskega polja, v bližini velike in krasne lipe, so postavili deželnih stanov težaki šotor ter ga okrasili z deželnim grbom. Tla so pognili v tem šotoru z rdečim suknom ter postavili vanj z rdečim žametom pregrnjeno mizo, tik mize pa dva stola; prvi, za cesarja, je bil prevlečen z rdečim žametom, drugi, za nadvojvodo Viljema, pa z rdečim atlasom. Z rdečo barvo naši visoki stanovi niso ščedili, kakor priča ta popis cesarskega šotora, ki smo ga dobili — seve, tudi pri našem letopiscu.

Ob eni uri je bilo že vse mesto na nogah. Kar je bilo mestnega stanovištva, je vse drlo na Ljubljansko polje, ki se je iz dalje videlo kakor mravljišče, živo in gomazeče. Gorenjsko cesto so obkroževale množice na levo in desno. Meščanov in poljedelcev je mrgolelo, in lahko se da trditi, da je bilo tisti dan zbranega več

nego tretjina prebivalstva v Gorenjski po njivah med Št. Vidom in Ljubljano. Hoteli so gledati svojega cesarja, prav tako kakor danes, če pride mogočni vladar na obisk k svojim vernim podanikom!

Ob poludveh se je prikazal iz šišenske vasi kirazirski polk. Tolpe ob cesti so ga sprejele z vzkliki strmenja. Bili so zares lepe osebe ti jezdec; sami zarjaveli obrazi, in mnogo izmed njih je kazalo brazgotine, ki so si jih bili pridobili v nemški tridesetletni vojni. Štel je polk osem kompanij, a vodil ga je polkovnik Aricaga, ki je s svojim divjim pogledom posebno ugajal gorenjskim kmetom. Blizu cesarjevega šotora jo je zavil polk s ceste ter se postavil na odkazani prostor.

Ob dveh je zapustil mesto deželni glavar, krasno oblečen in na ognjevitem konju sedeč. Okoli njega je bilo deželno plemstvo. Vsi so jezdili ter bili nališpani kakor mlade neveste. Volk Engelbreht pa je pripeljal s seboj tudi kranjsko viteštvo, in to je še bolj zbujalo neolikane množice čudenje in strmenje, nego Aricagovi jezdec. Ti kranjski vitezi so bili brez dvojbe občudovanja vredni. Bilo jih je kakih 800 glav, v štirih kompanijah. Vsi so nosili na kasketah krasna peresa, okrog vratu kolarje od jelenove kože in ob rami svilnate prepasnike. Tej izborni pehoti, ki je obsegala cvet kranjske aristokracije, je zapovedoval oberstlajtnant Janez

Ljudevit baron Gall, vojak v pravem pomenu besede. Mož je bil zelo sloveč, kakor pravi naš letopisec, in to zategadelj, ker se je v nemški vojski odlikoval s srčnostjo in izkušnostjo.

Kompanije kranjskega viteštva so kazale v opravi barve deželnih stanov: dve kompaniji sta nosili modra peresa na kasketah in modre prepasnike ob rami; pri drugih dveh je bilo vse to žolto. Tudi pri praporjih so se kazale barve deželnih stanov; dve kompaniji sta imeli praporje modrobele, drugi dve pa žoltobele. Da je vsa ta zmes barv napravljala pri tedanjem neolikanem okusu mnogo vtiska, ni treba posebe naglašati; isto tako ni treba posebe naglašati, da so zbrane množice z burnimi vzkliki pozdravljale četo, ki jo je takrat pripeljal Janez Ljudevit Gall na Šentvidsko polje. Marsikak kmetič, ki ga je bila radovednost prignala isti dan s pogorja na plan, je opazil pod žoltobelo ali modrobelo zastavo svojega graščaka ali pa vsaj njegovega vročekrvnega sina, ki se je morda še bolj tresel pred njim, nego pred očetom samim! Tak revež si je štel v veliko dolžnost, da je ta slovesni dan klical slavo svojemu krutemu nemškemu gospodarju in da mu je izkazoval vso le mogočo čast; to pa tembolj, ker je svojega gospoda opazoval v barvah in trakovih, prav tako, kakor je časih nališpan in nabarvan oltar v pogorski cerkvici!

Naš letopisec nam je še celo zapisal imena tistih gospodov, ki so tedaj načelovali štirim kompanijam deželnega viteštva. Imenovali so jih lajtnante, kar se čuje prav moderno. Isto tako nam imenuje gospode, ki so tisti dan nosili praporje. Pod vodstvom barona Galla so lajtnantovali: Frančišek Bernard baron Lichtenberg; Melhar Hasiber; Janez Jakob baron Prank in Ljudevit Valerij baron Barbo. Imena praporščakov nimajo za nas nikakega pomena, samo postranski naj omenimo, da je pri četrti kompaniji nosil prapor gospod Julij Henrik Apfalter, ime, ki nam Slovincem še sedaj časih v kosteh leži.

Tudi baron Gall je s svojimi kompanijami blizu cesarjevega šotorja krenil s ceste ter je sredi polja zasedel tej pehoti odkazano mesto.

Takoj za vitezi je pridirjala hrvaška konjica iz mesta. Vodil jo je junak Simonović sam, ker je bil Herbart Turjaški prevzel nalog, pozdraviti cesarja s prvim ogovorom. Začudenje množice je tem jezdecem nasproti vzkipelo do vrhunca! «Je barbarischer dieses Spectacul war anzusehen, desto mehr raffte es die Augen der Zuschauer an sich, zumal der Fremden und Ausländer!» Tako piše naš letopisec, in radi verujemo, da je omenjeni «spectacul» prav močno vplival na živce radovednega ljudstva. Saj bi tudi danes ne bilo drugače. Naj pa je bila ta radovednost še tako

vznemirjena, vendar se je pomirila v hipu, ko se je nuncij Caraffa, oblečen v škrlat, prikazal po prašni cesti izmed zadnjih hiš poštene šišenske vasi. Škof iz Averse je sedel navzlic svoji cerkveni službi visoko v sedlu in ukrotil je šele takrat svojega konja, ko je opazil ob poti klečečo množico, pričakujočo njegovega blagoslova. Imel je diplomatski, ostro risan obraz, kakor ga je zgodovina vseh časov opazovala pri papeževih nuncijih. Z rahlim smehljajem je obstal pred cesarjevim šotorom, kjer so ga tudi gospodje in graščaki sprejeli z veliko vdanostjo in pobožnostjo. Prihital je sam Janez Vajkard ter mu pomagal s konja. Potem pa mu je z veliko ponižnostjo poljubil belo roko; a za njim je prihitela vsa druga družba ter isto tako poljubljala to belo roko. Ko bi ti nemški gospodje mogli sedaj iz slovenskih grobov vstati, to bi se čudom čudili svojim vnukom, ki so sedaj tako sovražni sveti veri in pobožnim njenim služabnikom.

Proti štirim se je prikazala prva težka in okorna karosa izmed hiš šentvidske vasi. Pozdravljali so jo topovi na Ljubljanskem gradu, po mestu pa so zapeli zvonovi, da je vsakdo vedel, da je ravnokar stopil cesar Leopoldus na Ljubljansko polje.

«Sedaj bodi pripravljen, frater Herbartel!» je izpregovoril Volk Engelbreht k bratu Herbartu, kateremu se je očitno poznalo, da ga

teži ogovor, s katerim je imel pozdraviti Njega Veličanstvo.

«Rajši bi šel v turško bitko», je zdihnil general, «kjer se koljejo glave ter izgublja življenje! Vojak ni govornik, in res ne vem, čemu nisi ti prevzel tega govora!»

«Jaz sem govoril v Tržiču», je dejal deželni glavar zavestno, «in povsod že tudi ne morem biti! Sicer je pa cesar Leopoldus tako milostiv, da se ti bode takoj srce raztajalo in da ti bode sama tekla iz ust vdanosti beseda! Ojači se torej, hrabri moj general!»

«Kaj hočem! Sedaj tičim v pasti!»

Nato si je general obrisal potno čelo ter v duhu še enkrat premlel svoj ogovor, o katerem piše naš letopisec, da je bil «eine zierliche Oration».

Takrat je dospela dolga vrsta cesarskih karos do mesta, kjer si je postavil Aricaga svoje jezdece. Z rjovečim glasom jim je zapovedal, da so izkazali salut vladarju; istotako je komandiral tudi baron Janez Ljudevit svojim kompanijam salut: zapele so trombe, začul se je turškega bobna doneči glas, in globoko do zemlje so se povесili ponosni praporji.

Obstal je cesarski voz in Leopoldus je poklical oba poveljnika k sebi. Pridirjala sta od ene strani baron Gall, od druge pa Aricaga ter tik voza poskakala s sedla in oddala konja cesarskim trabantom. Razoglava sta pristopila potem

ter z globokimi pokloni poljubila belo roko, ki jima jo je iz voza podalo Njegovo Veličanstvo.

«Trudno je Vaše telo od nemške vojne sem, mi liber baro!» je odgovoril cesar barona Galla z veliko milostjo. «Upajmo, da se bodete odpočili pod našim vladarstvom, ker bomo mir bolj ljubili nego krvavo vojno. In tudi Vam mora to ugajati, ker ste svoje življenje že tako prenapolnili s slavnimi deli, da nimate skoro mesta za zopetno slavo!»

Od sreče je okamenel Janez Ljudevit. A prej nego je mogel kaj odgovoriti, se je obrnil Leopoldus k Aricagi.

«Častno znamenje nosite na svojem licu, polkovnik!» in tu je pokazal na brazgotino, ki se je svetila Aricagu na črnikastem obrazu. «Veseli nas, da imamo tako zvestega in hrabrega služabnika!»

Nagnil je glavo ter dvignil z roko, da se je voz dalje odpeljal. Ta dva pa sta zopet sedla v sedlo.

«Tolike milosti! Bog nam ohrani takega vladarja dolgo let!» je izpregovoril baron Janez Ljudevit.

«Za takega vladarja umreti na bojnem polju, to bi bila moja želja, gospod obristlajtnant!» je dostavil Aricaga navdušeno.

Medtem je bila cesarska karosa dospela do šotora. Ondi je stopil cesar Leopoldus iz nje ter najprej govoril nekaj besed s Caraffo, papeževim

nuncijem. Potem pa je stopil v šotor ter sedel na rdeči stol; tik njega je sedel nadvojvoda Viljem. Zopet so zagrmeli z grada topovi in množica je kričala svoj «vivat!»

General Herbart se je približal cesarskemu stolu ter z zgoraj omenjenim kratkim, a prijetnim ogovorom pozdravil vladarja kot «dežele dediča». Govoreči vojak je napravljaval vtisek neokornosti in prav močno mu je bilo srce pod jeklenim oklepom. Končavši se je spustil na kolena ter klečeč poljubil Leopoldu roko. Za njim so prišli vsi visoki stanovi na vrsto: drug za drugim so poljubljali cesarju roko. Leopoldu je bilo tedaj dobro dvajset let, in njegov deviški obraz, na katerem ni bilo o bradi nikakega sledu, je kazal pravilne črte, da ga ni kazila čez mero debela spodnja ustnica, katero še danes lahko opazujemo na starih trdnjakih, nosečih podobo njegovo. Ali navzlic svoji mladosti se je vedel tisti dan z vsem ponosom pravega vladarja in niti za trenutek ni opešal med težavno in brez dvojbe tudi dolgočasno ceremonijo, kateri se je moral podvreči, če je hotel še tisti dan dospeti v belo mesto ljubljansko.

Ko je bilo poljubljanje izvršeno, so zadonele zopet trombe, in iznova se je oglašal turški boben, v znamenje, da se ima pričeti slovesni vhod. Ker je naše mesto šele pred kratkim imelo v svoji sredi visokega vnuka Leopoldovega in ker nam je še vsem dobro v spominu,

kako je slovensko mesto v najnovejšem času sprejemalo svojega vladarja, ne bode brez zanimivosti, če opišemo Leopoldov vhod v naše mesto, ki se je pred več nego dvesto leti vršil in ne manj slovesno, nego vhod njegovega pravnuka Franca Jožefa.

Preteklo je dobre pol ure, da se je uvrstil dolgi izprevod. Na čelu je jezdarila kompanija izbranih karlovških plemičev: že večkrat omenjena telesna straža generala Herbarta. Zapovedoval ji je junak Simonović, kateremu je bila dana prilika razkazovati vso svojo jezgarsko spretnost. Iz mesta je bil prijezdil na neosedlanem konju ter ga sukal in z ostrogami mučil, da je žival skakala in se spenjala na vse mogoče načine. Vse se mu je čudilo, ko je z junaško desnico krotil svojega vranca ter mu neomahljivo sedel na širokem hrbtu. Sedaj, ko je bilo zopet v mesto odriniti, se je izkazal Krištof Simonović še večjega čarobnika: podil se je na konji stoječ (kakor umetni jezdec današnjega časa) pred četo svojih stražnikov ter brzdal konja z eno roko, z drugo pa je sukal pet vatlov dolgo sulico in niti za trenutek ni izgubil ravnotežja, dasi je jezdil po stezah, ki so bile tedaj v naši Ljubljani še mnogo slabejše, nego so danes, in dasi je kakor z loka izprožena pušica švigal sedaj tja, sedaj sem.

Ob cesti sta stala gorenjska kmetiča z rdečimi telesniki. Sveta sta poznala ravno

toliko, kolikor ga je uro daleč ležalo okrog domače vasice.

«To ni krščanski človek», je dejal prvi bojazljivo; «ta mora biti s hudičem v zvezi!»

«Prav praviš! Bomo pa že spet slišali, da ga bodo kje na grmadi sežgali!»

Prekrižala sta se oba in s čudno grozo zrla za junakom, ki je konja neprestano naganjal ter vihtil svojo sulico. Ko mu je pri tem divjem jezdarjenju žvenketala okrog vitkega telesa kriva turška sablja ter so mu s kalpaka frfotala peresa, je bil zares precej grozovitega pogleda, in to tembolj, ker mu je okrog ram plapolala tigrasta kožuhovina. Prepričani smo, da jih je bilo tisti dan mnogo na Ljubljanskem polju, ki so bili za trdno uverjeni, da je to čarobnik, ki ga bodo nekdanj trgali hudodni duhovi v peklenškem ognju.

Za čudnim tem jezdecem so peljali v izprevodu pet prav krasnih turških konj, pokritih z dragocenimi šabrakami. Za tem se je vrstila cela četa hrvaških jezdecev; za Hrvati pa je vodil baron Janez Ljudevit svoje štiri kompanije kranjskega viteštva.

Za njim se je odprla dolga vrsta tako imenovanega cesarjevega spremstva, o katerem nam naš letopisec na drobno poroča. To spremstvo se je vrstilo tako le: 1.) nadvojvode Viljema dvorni furir; 2.) dva konjska stražnika istega nadvojvode; 3.) šestindvajset nadvojvodovih

jezdiških konj krasno pogrnenih; 4.) šest cesarskih hačirjev; 5.) šestindvajset cesarskih jezdiških konj, istotako krasno pogrnenih; 6.) cesarjev dvorni furir s svojim hlapcem; 7.) šest nadvojvodovih trombarjev; 8.) ravno toliko cesarskih trobentačev; 9.) cesarski vojni bobnar; 10.) zopet šest cesarskih trobentačev; 11.) cesarski in nadvojvodovi dvorni gospodje, grofje in baroni, katerim se je pridružilo tudi deželno plemstvo; 12.) deželni glavar Volk Engelbreht in vicedom Friderik grof Attems, oba na konju; 13.) nadvojvoda Viljem, na konju, in okoli njega njegovi trabanti; 14.) nadvojvodovi hačirji; 15.) državni in podedinskih pokrajin glasniki; 16.) vicemaršal grof Frančišek Lamberg, z golim mečem v roki; 17.) cesar sam na konju s svojimi trabanti; 18.) papežev nuncij; 19.) cesarjevi in nadvojvodovi dvorni plemiči; 20.) zopet šest cesarjevih trombarjev z bobnarjem; 21.) cesarskih trabantov vicestotnik grof Oettingen; 22.) cesarjevi hačirji; 23.) štiriindvajset cesarjevih in nadvojvodovih karos; 24.) polkovnik Aricaga s svojimi kompanijami.

To je bil bleščeči izprevod, ki se je istega dne premikal proti našemu mestu. Lehko je umeti, da so mogli veliki gospodje tedaj prav počasi potovati, če niso hoteli kaj spremstva pogubiti, in da so morali marsikak cekin s seboj vzeti, če niso hoteli na poti od glada poginiti.

V opisanem redu se je vlekel potem slovesni izprevod po gorenjski cesti proti mestu, v katero je zavil pri samostanu očetov diskalceatov (pri poznejši deželni bolnici). Od tega samostana se je vila vrsta mimo samostana klarisinjskega in od tam po sedanjih Prešernovih ulicah mimo očetov avgustinov (sedanjega frančiškanskega samostana), dokler ni dospela mimo kapucinskega samostana, ki je stal na mestu današnje «Zvezde», do vicedomskih vrat, to je nekako na mesto, kjer se danes pričenjajo Gospodske ulice.

Tam je pričakoval cesarja mestni župan s starejšinstvom. Tudi je tu stalo sto mož oboroženega meščanstva. Župan je pozdravil vladarja v imenu meščanstva ter mu izročil na rdeči blazini mestne ključe. Ker je naš letopisec vsakega govornika, ki je tisti dan odprl usta, posebe pohvalil, je naravno, da je dobil tudi ljubljanski župan primeren kosec hvale. O njegovem govoru trdi naš letopisec, da je bil umljiv in dobro sestavljen.

Pred vicedomskimi vrati je stopil cesar s konja ter šel pod šopirno nebo, katero so nosili štirje udje mestnega starejšinstva. Tudi drugo spremstvo je poskakalo s sedla ter se uvrstilo za cesarskim nebom. Izprevod je dobil po tem podobo nekake procesije, kakor jih opazujemo v dan svetega Rešnjega Telesa. Počasi in slovesno se je pomikala vsa družba po

Vicedomskih ulicah na Novi trg, ki mu pravimo sedaj Turjaški trg. Tu je bila združena pehota oboroženega meščanstva pod zapovedništvom Ljudevita Schönlebna, očeta našega slavnega zgodovinarja. Ti meščani so zdihovali pod težkimi musketami, katere so v znamenje velikega češčenja pred cesarskim nebom povesili k zemlji.

Pred Knežjim dvorcem je zaukazal Leopoldus, naj se izprevod ustavi. Poklicati je dal deželnega glavarja Volka Engelbrehta k sebi v namen, zasvedočiti mu posebno milost očitno pred vsem svetom.

«Tu je Vaše bivališče, grof Engelbreht!» — cesar je dvignil roko proti mogočnemu poslopju ter z milostivim pogledom osrečil deželnega glavarja.

«Verujte nam, gospod glavar, da smo že dolgo želeli gledati zemljo, ki je nam in našim cesarskim prednikom rodila toliko zvestih služabnikov! Tu pred Vašim domom zagotavljamo Vas naše vedne vladarske milosti ter Vas uvrščamo s tem med tajne naše svetnike!»

Volk Engelbreht je bil v tistem hipu naj-srečnejši človek na širni zemlji: padel je na kolena ter poljubil roko vladarjevo. A Njega Veličanstvo ga je dvignilo kvišku ter dostavilo še milostiveje: «A koliko je do grada turjaškega, ljubi naš tajni svetnik? Janez Vajkard, naš ljubljani ajo, nam je pravil obilokrat o tem gradu, v katerem so se za sivih časov rodili

slavni predniki Vaši. Muči nas radovednost, obiskati ta starodavni spomenik starodavne Vaše obitelji!»

«Veličanstvo! Veličanstvo!» je zdihoval Volk Engelbreht. Hotela ga je zapustiti zavest od samega razkošja. «S čim sem si pridobil pravico do takega odlikovanja! Koliko je do grada turjaškega? Če sedemo v sedlo, smo v dobri uri ondi. Ali pot je slaba in staro poslopje nikakor ni pripravljeno sprejeti Vašega Veličanstva!»

«Nič ne škoduje! Jutri popoldne utegnemo! Naš ljubi stric bode hotel na lov, ali mi Vas bodedo obiskali na Vašem gradu. Da se tedaj skoro snidemo na Turjaku! Do tedaj Vas Bog ohrani, dragi naš tajni svetnik!»

Z globokim poklonom je odstopil Volk Engelbreht, in sreča mu je poganjala vse moške cvetove po razgretem srcu.

«Kaj ti je povedalo Njega Veličanstvo?» je vprašal Janez Vajkard. Bil je rodnemu bratu tolikodane nevoščljiv za zasvedočeno odlikovanje. «Veličanstvo je bilo s teboj silno milostivo!»

«Čez mero, čez mero! Imenoval me je za svojega skrivnega svetnika, mi Vajkarde!»

«Skrivnega svetnika!» se je začudil knez. «No, sedaj bodeš lahko zarote koval proti meni v družbi s tem Lobkovicem ali Schwarzenbergom! Bog blagoslovi kosilo! In o meni ni nič izpregovorilo Njegovo Veličanstvo?»

«Gotovo! gotovo! ,Naš ljubi ajo!‘ si bil imenovan!»

«Ajo! Za Boga, dozdeva se mi, da sem bil ljubši njegovi milosti tedaj, ko sem mu bil še ajo, nego sedaj, ko sem njegov minister!»

«Še bolj nas hoče počastiti Njegovo Veličanstvo!» je dostavil glavar ponosno.

«Še bolj?» se je začudil Janez Vajkard. «Jaz bi vsaj menil, da se je izlila nate vsa milost in da toliko še ni bil nihče počesčen, ki je kdaj glavaril v tej ponižni pokrajini, nego si bil ti danes!»

«Na Turjaku nas hoče obiskati presvetli Leopoldus!»

«Kaj vraga! Na Turjak hoče, na stari naš grad!»

«Na Turjak», je odgovoril Volk Engelbreht, «in jaz vsaj menim, da je zavezana naša obitelj napeti vse moči, da sprejme spodobno v tem starem gradu velikega vladarja!»

V tem se je pomikal cesarski izprevod po Novem trgu ter je, prekoračivši lesení Čevljarski most, dospel na Meščanski trg in potem mimo mestne hiše (ki je že tedaj stala na mestu, kjer stoji še danes) do stolne cerkve. Okoli cerkve je bilo takrat precej obširno in obzidano pokopališče; pri vratih tega sedaj že davno pozabljenega grobja je pričakoval stolni kapitelj z vladiko Pedenskim cesarja. S tresočim glasom je pozdravil Janez Vaccano vladarja v svojem

in v imenu duhovščine, ki ga je obkroževala v polnem ornatu. Pohvalno omenja naš letopisec vse govore, samo o tvojem govoru, Janez Vaccano, ne omenja ničesar. Bog zna, kaj je dalo temu povod; naš baron Valvasor je bil občuten gospod, in morda se mu je zameril stari vladika, da sam ni vedel kdaj.

Vstopili so v stolno cerkev. Mogočno so zabučale orgle, in pred oltarjem se je zapel slovesni Te Deum, s katerim so se zaključile slovesnosti cesarjevega vhoda.

Samo ob sebi je umljivo, da se je po ulicah ljubljanskega mesta vse trlo od same množice. Pri kraju ob hišah so stali radovedneži, istotako so oblegali okna; nekateri so bili zlezli še celo na strehe. Na stopnicah pred mestno hišo si je bil izbral naš znanec Kljukec svoj prostorček ter ž njega opazoval cesarja in njegove gospode. Nekje v gneči se je bil seznanil s hlapcem Jurija Ljudevita, s tistim Lahom, o katerem smo že pisali. Kljukec, ki je za silo drobil tudi laški, se je vedel novemu znancu takoj prikupiti in ga je zvalil s seboj na stopnice pred mestno hišo.

«Kako ti je že ime, amico?» je vprašal Laha.

«Cesare! Cesare! moj ljubi, Cesare!» je hitel oni, ki je slovenščino tudi za silo lomil.

«Kje si pobral to ime, caro mio?» je govoril Kljukec. «Na Hrvaškem sem imel

prijatelja, in njegovemu psu je bilo tudi nekako tako ime!»

«Si, si!» je blebetal Cesare, ki očitvidno ni vsega umel, kar mu je lagal Kljukec.

«Pri kom si sedaj?» je vprašal Kljukec iznova. «Kje že služiš?»

«Pri Turjačanu. Juri Ljudevit —!»

«Aha, pri Juriju!»

Nekaj časa sta oba molčala. Potem pa je Kljukec še enkrat zategnil: «Torej pri gospodu Juriju! To je pa človek, ki ima rad ženske! Belle donne! Hej, ali ni tako, laška kost!»

«Si, si, fratello mio!»

«Poglej, poglej! In ali ste zadovoljni s svojo službo, signore?»

«Ej, tako, tako! Ali to so stvari, o katerih ni, da bi človek govoril na vsakem mestu!»

«Veš kaj, prijatelj Cesarek», je izpregovoril Kljukec, «ti si človek, kakršne imam rad! Lah si sicer, a tudi med Lahi so dobri ljudje! Ne zameri, da te tikam; pa me še ti, pa bo račun v kraju!»

«Si, si!»

«A veš, kje ima Plavček svojo gostilno?»

«Tisti ob mestnem zidu?»

«Ravno tisti. Kaj bi bilo, če se snideva nocoj tam v tisti pivnici? Tako pošten obraz imaš, da bi ti še mnogo rad povedal. Pila bova in moževala!»

«Nocoj», je zdihnil Cesare, «nocoj ne bode mogoče, caro mio!»

«Ne bode mogoče! Saj nisi pri cesarju povabljen, signore Cesarek!» se je rogal Kljukec.

«Moja služba ima svoje težave», je trdil Jurija Ljudevita hlapec; «ko boš ti ležal v mehki postelji ali pa za Plavčevo mizo dremal od dobrega vina pijan, bom sedel na svoji suhi kljusi, ki me bode nosila v mrzli burji proti Turjaku! E diavolo!»

In grdo je klel.

«Vraga, ponoči vendar ne boš jezdaril, če so ti draga tvoja rebra! In sedaj, ko imamo cesarja v mestu!»

«Kaj hočem! O polnoči moram sedlati in potem jo odrineva z gospodom Jurijem proti Turjaku. Oj ta diavolo, ta diavolo!»

«Imate li kaj na Turjaku! Kaj ženskega, he!» In Kljukec je zvito zamežikaval s svetlimi očmi.

«Si, si!» je dejal Lah, ter istotako zvito gledal proti novemu svojemu znancu.

«O polnoči tedaj odrineta?»

«Si, si, signore!»

To pa je ravno hotel izvedeti naš pošteni Kljukec. Ničesar ni več vprašal, samo prvo priliko je porabil, da je izginil Lahu iz bližine.

Proti noči se je pričelo po mestu še živahnejše življenje. Cesar je stanoval v škofiji, in sicer v prvem nadstropju proti jugu sem, kjer so sedaj knezoškofijske pisarne. Neprestano so oblegali ljudje škofijski dvor, samo da bi ugleдали morda vladarjev obraz pri oknu.

Okoli sedme ure je pripeljal Aricaga svoj polk na trg pred škofijo ter ga razstavil tondi v dolgi vrsti. Tudi mestni stotnik Ljudevit Schönleben je razpostavil po istem tlaku svoje meščančke ter jim ukazal, da so nabili neokorne svoje muskete. Ko je cesar sedel k večerji, je zapokalo na trgu: izstrelile so se muskete, kakor tudi karabinarji Aricagovih jezdecev. Vse to pokanje je bilo gledavcem silno po godu, dasi se je streljalo v slabem redu.

O mraku se je razsvetilo mesto. Vsaka hiša se je kopala v bleščeči luči in grad ljubljanski istotako. Bila je to tako izborna razsvetljava, da trdi letopisec o njej, da je ž njo Ljubljana prekosila vsa druga mesta, kar jih je tedaj obiskal cesar Leopoldus.

Pozno v noč se je trla po mestnih ulicah pehota za pehoto, občudovala posamična posebno krasno razsvetljena poslopja ter hvalila različne napise in transparente, s katerimi so lojalni Ljubljančani že tiste dni slavili svojega cesarja.

Tako je bil sprejet Leopoldus leta 1660. v belem našem mestu.

X.

Pod turjaškim gradom po hribu navzdol se je razprostiral tiste čase košat in star gozd, ki je segal od grajskega ozidja do potoka spodaj v dolu. Tik tega potoka so bili postavili

Ključek in tovariši svoje šotorišče, da bi odtod prežali na Jurija Ljudevita, če bi hotel v temni noči na grad k ukradeni ljubici. Prvo noč so čakali brezuspešno, ker je moral Juri Ljudevit na povelje gospodov ostati doma v mestu.

Viteza Solnca je že hotel zapustiti pogum, in naš Ključek se je pričel tresti za obečane mu cekine. Takoj, ko je mladi dan izza gorovja pokazal rožno svoje lice ter poslal prve žarke v globoko Želimeljsko dolino, je zasedel stari grešnik konja koščenjaka ter ga podil po slabi poti ob šumečem potoku proti ljubljanskemu barju in proti belemu mestu.

Prijatelji njegovi pa so na mestu slabega prenočišča zanetili ogenj ter se pripravili za daljši obstanek v tem samotnem logu. Bili so to sami rokovnjaški obrazi, ki se jim je poznalo na prvi pogled, da so preživeli svoje dneve po gozdeh in da so morali že prenesti brezbrojno nezgod slabega in hudega vremena. Sirovost in brezbožnost sta se skladno združevali na teh obrazih; vedenje in govorica pa sta pričali, da so to junaki, ki živijo o tujem blagu in ki v trenutku nevarnosti ne pazijo na to, imajo človeško življenje kaj vrednosti ali ne. Za pasom so nosili dolge nože; ta ali oni je imel tudi orjaški in neokreten samokres pri sebi; a izvečine so bili le bolj slabo oboroženi, ker niso živeli o svojem orožju nego v prvi vrsti o dolgih svojih prstih.

Pod visoko smreko so bili zakurili; poleg ognja ležeč so si grelí otrple ude ter bili prav slabe volje.

«Vsa stvar mi ni všeč», je izpregovoril dolg, črníkast človek; «tu bomo spali in lakot trpeli. V Ljubljani pa je vse polno samo rumene pšenice, ali mi držimo križem roke, a ne da bi želi. Hudič ve, kaj hoče ta Kljukec, in čemu smo se pripodili tu sem z zeleno ono sirotko?»

Tu je temno pogledal proti vitezu Solncu, ki je zamišljen slonel ob bukovem deblu.

«Kaj boš ti stokal, Tinač», se je oglasil droben možiček, «kaj boš ti stokal; ti si bil vsaj včeraj v mestu, mi pa smo dremali za Golovcem v zeleni šumi, in druge tovarišije nismo imeli, kot ta suha kljuseta, ki se pasejo tu okrog po grmovju! To so nas roke srbele! Po cesti so neprestano dohajali ti tepci, ti kmetje, in denar so nosili s seboj. Vsak hoče videti cesarja, vsak hoče v mesto! Kakor zabodeni voli bodo odpirali usta od samega strmenja; in če bi jaz ali ti, Tinač, zagazil med nje, bi jim prerešetal žepe, in marsikak srebrnjak bi prišel v poštene tvoje roke! Ali ni res tako?»

«Prav govoriš, Nacón», je odgovoril Tinač, «prav govoriš. Vse leto sem se veselil na cesarja, in zdaj, ko je prišel, moram pa tu pod Turjakom ležati, prav kakor bi nalašč ne hotel po denarju poseči, ki se mi sam ponuja!»

«In ta bleđi vitez tu pa tam», je dostavil tretji, ki se je od drugih s tem odlikoval, da ni imel skoraj nič nosa; «ta bleđi vitez se mi tudi ne vidi, da bi mu ostajalo denarja. Bog ve, kako je nasleparil našega starca; potem ko bomo končali delo, bode pa stal pred nami s prazno pestjo, in če ga bomo še tako pretepavali, ne bomo cvênka iztolkli iz njega!»

«Vse je mogoče», je izpregovoril Nacón. «Taki gosposki ljudje so v to ustvarjeni, da jim kaj ukrademo, ne pa v to, da bi se bratili ž njimi! Ali ni res tako, Tinač?»

«Res je, res! Ali sedaj smo si že nalili lonec, in čakati nam je, da vidimo, kaj bo zavrelo v njem. Hudiča, in lačen sem tudi! A danes ne bode naših babnic?»

«Miholec jim je šel naproti. V logu pri Pijavi gorici bodo čakale nanj. Sama Marija, mati božja ve, kdaj pridejo! Morda se bode dalo medtem kaj pozobati tam gori okrog gradu! Gotovo se pase kje grajska drobnica, in vi dobro veste, kako jo izpeljem s soljo in kruhom v stran, da se kaj zmane. Udariva jo kvišku, breznosnik, morda imava srečo, da nama ostane tolsto jagnje pod prsti ali kaj drugega takega, kar je zdravo za naše prazne želodce.»

«Vso noč nisem spal», se je zatogotil breznosnik, «in zdaj naj ti lazim po rosnem hribu okrog! Nočem!»

«Dobro leto je pri nas, in že bi bil rad gospod!» je zatulil Tinač. «Tu imaš, da se predramiš!»

Sunil ga je z nogo v trebuh, da je oni odletel ter med velikim grohotom vse družbe zdrsnil — po zeleni tratini navzdol.

«Zdaj si zbudjen, ali ne?» je vprašal Nacón porogljivo. «Hajdi torej!»

Oni se je proklinjaje vzdignil, potem pa je odšel za Naconom v gozd; nerad je sicer zapustil gorki ogenj, a bal se je udarcev, s katerimi bi mu bili tovariši obložili pleča, da se je bil ustavil.

Pri ognju so ostali dolgi Tinač in še štirje drugi. Nekaj časa so molčali.

«Tu doli je gotovo dosti postrví», je izpregovoril Tinač naposled. «Voda je že takšna, da jih mora vse mrgoleti po njej! Ko pridejo babnice z oslom, bodeta vzela dva koš; morda jih kaj nalovita. Boljše pečena riba kot nič!»

Ker mu ni odgovoril nihče, je dostavil še: «Dolgočasno bo to čakanje! Vrag vzemi Kljukca in njegove viteze ž njim! Danes bi se v mestu denar služil! Včeraj popoldne sem ravno pri Dolenjskih mestnih vratih srečal debelega Tolščaka iz Šmarja. Vso svojo hišo je naložil na voz in počasi se je pripeljal v mesto, da bi gledal cesarja. Po oblekah so se mu svetili srebrni gumbi, in njegova žena ti je nosila pas, da se je žarilo kakor od samega solnca. Temle boš ostal za petami in iz pogleda jih ne boš pustil! sem si mislil. In mislil sem si tudi, da gotovo ne bodo prinesli vse srebrnine domov, če jim

ostanem na vratu! A zunaj mestnega zida je že prežal na me suhorebrni Kljukec ter mi vrtal v trebuh beneške cekine, da me je premotil in izvabil tu sem, kjer ni drugega nego skalovje in voda! No, pa bodeva že še napravila račun. Za Tolščaka mi bo moral plačati odškodnino, da bo črn, kakor so črne saje pod streho!»

«A v mestu sploh nisi ničesar pobral?» je vprašal nekdo.

«Kaj bom pobral! Če ni kmeta v mestu, pa so ondi sami berači. Kmet je naš gospod, o njem živimo. Gospoda pa zapira v težke zaboje, kar ima, in če ji hočeš do mesa, si takoj v pasti in v nevarnosti, da bi te ne raztegnili s kolesom. Vrag vzemi to gospodo! V Vicedomskih ulicah sem srečal gospoda vicedoma, tistega debelotrebušnika, in poprosil sem ga daru in miloščine. Dejal sem proseče, da imam osmero otrok, da vsi stradamo, da smo vsi prišli cesarja gledat in da nam naj kaj dá njegova milost. Zasukal je svoj trebuh, raztegnil usta ter kričal: Guardia, guardia! Kje je guardia! Namesto daru mi je hotel mestno stražo podariti, da bi me peljala pod trančo. Ko pa je takisto zasukal debeli trebuh, sem opazil v žepu njegovem čipkasti robec. Le kriči! sem si mislil ter mu obenem izpulil to rutico iz žepa (tu je izvlekel nekje iz umazane obleke gospoda vicedoma nežni robec), da si njegova milost ni mogla brisati tolstega obraza! Potem pa sem se raztopil, da me ni

zasačila mestna straža, ki mi nikdar ni bila prijateljica! To pa naj gré v grm!»

S temi besedami je vrgel Tinač robec med zeleno vejevje. A tovariš je priskočil ter ga pobral govoreč: «To bo za naše babnice!»

Tretji pa je vprašal: «Ali si jo potem popihal iz mesta, Tinač?»

«Ne takoj! Obiskal sem grede še očete kapucine ter vteknil svoj nos v dolge samostanske hodnike!»

Vsi so se čudili.

«Kaj si hotel izvohati ondi?» je vprašal nekdo.

«Kaj sem hotel izvohati ondi?» se je rogal Tinač. «Moliti sem hotel, kakor imam sploh navado. Na hodniku očetov kapucinov, takoj ko se vstopi, imajo pobožni menihi v steni za umetno železno mrežo iz voska ulitega svetnika, ki je oblečen v svilo in zlato. Nekaj dni poprej sem bil pri Plavčku ob mestnem zidu, in tam so se prepirali, je li to, kar se sveti in lesketa po svetniku, zlato ali drago kamenje. Radovednost me je mučila od tistega dne, in neprestano mi je tičalo v spominu, da bi stopil k očetom kapucinom ter ondi pretipal svetniku voščene kosti ter ga preiskal po zlatu in biserjih!»

«Aha!» so zakričali tovariši. «In si ga izteknil, da je bil sam za mrežo, ko si vstopil?»

«Za mrežo je bil pač sam», odgovori Tinač, «ali pred mrežo je tičalo nekaj starikastih babnic,

ki so s koleni gladile tlak ter se polivale s sveto vodo. Stopil sem nato še dalje po hodniku in žalost se me je lastila, da bom moral s praznimi rokami odriniti! Ko pa sem jo zasukal okrog stene, je viselo ondi na steni, kar imam tu v vreči. Vreča sama je pa ležala spodaj na tlaku. Sedem let! — in vse ti prav dojde! sem si mislil ter snel to, kar je viselo, ter pobral ono, kar je ležalo spodaj na tlaku! In tu imam vse!»

Napeli so se hudobnikom obrazi in z veliko radovednostjo so opazovali Tinača, ki se je iztegnil proti bližnjemu grmu ter izpod njega izvlekel umazano vrečo.

«Ugenite, kaj je v njej?» se je režal Tinač.

«Morda je kak mašni plašč s tistimi debelimi zlatimi in srebrnimi žilami, kot jih je imel oni, ki si ga lani dobil pri nunah v Velesovem!» je ugibal prvi ter dostavil: «Štiri tedne smo živeli o njem, ko smo bili žile pretrgali ž njega ter jih prodali! Sedaj bi prav potrebovali kaj takega, ker je naš starec, če se ne motim, z denarjem pri kraju!»

«Plašč ni», je odgovoril Tinač, «a nekaj svetega je pa vendar!»

Rekši izvleče iz vreče obnošeno kapucinsko kuto ter jo z velikim grohotom obesi na smrekovo vejo. «Radoveden sem, bode li naš starec kaj cvenka izvabil iz svetega tega oblačila! Ha! ha!»

«Tu dohajajo naše babnice!» se je oglasil nekdo. Nato je potihnil smeh, in vseh oči so

se obrnile proti kraju, kjer se je med zelenim vejevjem prikazoval tovariš Mihač s svojim spremstvom. Bile so štiri ženske, v slabih, raztrganih oblekah in razuzdanega lica. Tirale so s seboj starega osla, ki je bil obložen s koši in drugim pohišjem te tolpe, ki ni bila nikjer doma ali pa povsod, kamor jo je ravno nanesla usoda. Kakor se je v družbi že pripovedovalo poprej, je bil Mihač zares vinjen, in ženske so nad njim neprestano kričale, ko se je opotekal pred njimi. Dospevši na mesto, kjer so imeli drugi taborišče, so zložile breme z osla ter ga zapodile v gozd.

«Kaj bodele skuhale?» je vprašal Tinač. «Vsi smo lačni. Ali imaš kaj prida v košu, Barba?»

S temi besedami se je obrnil k starki, ki je bila nekaka zapovednica ženskemu oddelku Kljukčevega krdela. Temno je gledala ter imela tako resast nos, da se je takoj videlo, da je to nestrpljiva in hudobna ženska. Njene tovarišice so bile nekoliko mlajše, a navzlic temu so napravljale še slabejši in odurnejši vtisk.

«Kaj vam bom kuhala, če že naprej vse sneste in požrete!» se je jezila Barba ter zlagala iz koša sklede in lonce. «Pesek in vodo vam bom kuhala in drugega nič! Namesto moke vam bom pa tlačila blato v sok, če mi vse požrete, lačni požeruhi!»

«Kdo ti je pa stopil na prst, da si taka, kakor da imaš v sebi sršenovo gnezdo, Barbika, he?»

«A meniš, da imam kaj moke?» se je togotila starka. «Lehko bi je imela, pa je nimam!»

«Potlej si pa sama kriva, če je nimaš, ha! ha!»

«Sama kriva! Temu Mihaču sem dala zadnje vinarje in dejala sem mu: Idi na Pijavo gorico in kupi moke! Tinač je lačen, vsi bodo lačni, a skuhati jim nimam kaj! Vzel je denar, ali prišel je zopet k nam tak, kakor ga vidite! Oj tebi, preljubi sveti Valentin z Limbarske gore, bodi potoženo, da ste vi taka praseta!»

«Denar je zapil, praviš?» je rjul Tinač. Hipoma je skočil kvišku ter pri bližnjem vrbovju urezal mehko šibo. «Denar je zapil in za moko ga je bil vzел?»

«Saj ni res! Saj laže!» je jecjal Mihač ter z debelimi očmi premeril družbo, prav kakor bi prosil vsakega pomoči. A nikjer ni srečal usmiljenega pogleda.

«Kako pravi naša postava?» je govoril Tinač in vihtel šibo po zraku, da je žvižgaje zapela. Kako govori naša postava? Naša postava govori: Kdor okrade svojega prijatelja, naj jih ima dvajset; a kdor ga oslepari, naj jih ima deset! Kolikor časa sem jaz pri Kljukčevi tovaršiji, je veljalo tako; ali ni res, prijatelji?»

«Res je!» so zaklicali vsi.

«Lezi torej, moj Mihola, lezi z lepo mirnostjo!»

Mihaču ni bil všeč ta poziv. «Saj laže Barba; saj me ni nihče videl!» se je izgovarjal.

«Zapil je vse, zapil!» so se oglašale ženske kakor žabe v luži.

«Kdo me je videl, prokleta!»

«Videl te ni nihče!» mu je pritrjeval Tinač, «ali kje imaš denar?»

«Denar, — denar?» in Mihač se je zagledal v sivo nebo. «Denarja nimam! Izgubil sem ga!»

«Aha, zdaj je pa sodba končana!»

To rekši je pograbil Tinač pijanca za tilnik ter ga z veliko silo vrgel na zemljo. Potem mu je pa še z večjo spretnostjo naložil deset težkih in skelečih udarcev, da se je Mihaču majila koža mesec dni in da je končno tulil, kakor bi ležal sredi peklenskih muk. Ječaje je vstal, ko mu je bil odštet ves dar. Oni pa, ki ga je tepel, je izpregovoril z važnim naglasom: «Zdaj veš, kako govori naša postava! Ker si osleparil svoje prijatelje, jih imaš deset! Če ti je ljuba taka moka, pa se še oglasi; mi smo vsak dan doma!»

Tedaj se je povrnil Nacón. Ob rami mu je visela zaklana ovca, ki jo je bil pograbil nekje na paši. Pozdravljali so ga vsi s klici radosti, in nastal je hrup in hohot, da se je komaj čula beseda.

«Kazalo je, da ne bo soka, a sedaj kaže, da bo pečenka!» je kričal Tinač. «Ho! ho! Nacón, ti si poštenjak, da ti ga po Hrvaškem in Turškem ni para. A si jo spet s soljo?»

«S soljo in kruhom in z dobro besedo!» je odgovoril oni ponosno.

«Je li še dosti takih?»

«Polna senožet se jih pase! In pastir je pol gluh, pol slep! Nekaj dni bomo živeli kot Judje v Egiptu in meso se bo kuhalo v loncih!»

Precej se je razvilo živahno življenje. Eni so kopali jamo, da bi napravili v njej ogenj, kjer bi se peklo in kuhalo; drugi so vlečili hosto, in Tinač je privlekel kar celo suho hojo, ki jo je bil sneg podrl nekje v gozdu. Nacón se je spravil k vodi ter odiral in pral ondi svoj plen. Ženske so čedile posodo, brusile nože ter prinašale vodo v lonce. Dolgonosati mož pa je nagnal Mihača, da je moral s košem v vodo ter ž njim prežati za ribami, ki mu jih je priganjal z dolgim drogom. Vsi pa so bili edini v hvali, ki so ž njo obsipali poštenjaka Nacóna in njegovo bistrost in premetenost v kraji.

«Pri njem se lahko veliko učite, vi mlajši», je ponavljal Tinač obilokrat, «in da nimamo njega, bi morali vsi — beračiti. Tako pa se vsaj pošteno preživimo!»

Ves ta čas je slonel vitez Solnce na strani ob deblu ter se ni menil za umazano družbo, ki ga je bila spravila ž njo v dotiko bridka usoda. Občutil ni ostre jutranje sape, ki je srpo brila med vejevjem ter silila človeku do kosti. Polastila se ga je bila po prebedeli noči velika trudnost, tako da so mu bile otrpnile malone vse telesne moči. Toliko čvrsteje so se mu napejale moči razburjenega duha, in neprestano

je koval naklepe, kako bi si pomagal v tej grozni stiski. Če je dvignil pogled po hribu navzgor, je opazil brez težave stari stolp turjaškega grada. In takrat ga je pretresavala zavest, da tiči tam gori za debelimi zidinami tisto bitje, ki mu je bilo na svetu najdražje. V obupu je škripal z zobmi in v svoji zlobi bi bil izdolbel z ostrim bodalcem globoko duplo v deblo, ki je slonel pri njem.

Tik viteza je čepel na zelenem mahu dijak Vid in je sopel v otrple roke ter od samega mraza vednomer rožljajal s svojim zobovjem.

«Vid», je izpregovoril Solnce, «tukaj ne moreva ostati! O tem krasnem dnevi ne smeva rok križem držati! Vidiš ga, stolp tam gori! Morda ravno v njem zdihuje Ana Rozina in si niti ne domišlja, da čepi tu spodaj kakor bojazljiv zajec njen soprog v grmovju. Ne vem, čemu bi ne šel v grad ter ne poizkušal ondi svoje sreče junaške!»

«Umorili Vas bodo, milostivi gospod!» je zdihnil dijak. «Tudi so vrata zaprta in odprli jih Vam ne bodo! In v grajskem jarku je globoka voda!»

«Kar ni več Turka v deželo, ne zapirajo vrat po gradovih, in jarki so suhi, da se po njih laže izprehajaš nego po beli cesti!»

«In če Vas ne umoré, Vas pa vkujejo gotovo v težke verige in zapro Vas v podzemeljsko ječo. Pater Theobaldus nam je časih pripove-

doval, da imajo Turjačani kakor vodnjak globoke jame, kamor so metali svoje sovražnike, da niso nikdar več gledali zatega dneva luči in da jih je končno oglodala podzemeljska lezečina ter jim vzela življenje. Krute hlapce imajo še sedaj po svojih gradovih!»

«A vendar pojdem! Morda me varuje preblážena devica Marija!»

«Turjaški grad je slabega spomina pred Bogom!» je tarnal Vid. «Pravijo, da se je tam skrival Georgius Dalmatinus, ki je bil največji krivi prerok, kar jih je po Karnioliji trosilo ležnivo vero meniha Martina, ki se sedaj že davno peče v peklenškem ognju! Tu gori se je skrival Georgius Dalmatinus, in prikazoval se mu je sam satan in skupno sta kovala tiste grozne knjige, ki so jih potem častitljivi očetje sežigali na ljubljanskem trgu in ki so bile tako hudobne, da niso hotele prej goreti, da jih niso polili s smolo! Vidite, tako je branil svoje delo satan, ki je že od nekdanj gospodaril tam gori v starem gradu! Pravemu kristjanu se je tedaj bati te zidine, in prosim Vas, premilostivi gospod, ne hodite po nepotrebnem v izkušnjavo!»

«Moja stvar je pravična in ne bojim se peklenškega zapeljivca! Res je, že dolgo časa se nisem izpovedal svojih pregreh in tudi h Gospodovi mizi nisem pristopil, kakor je ukazano! A Bog me bode varoval zaradi nje, ki nima — pregrehe ter je čista kakor jutranja rosa!»

«Moj Bog, moj Bog! Kar tako ne smete v grad. Spoznali Vas bodo in premagali brez težave! Ondi imajo kapucinsko kuto in šale uganjajo ž njo. Kaj bi bilo, če se oblečete v njo? Očetje kapucinci pobirajo sedaj pšenico po deželi, in ravno včeraj sem čul, da je krenil oča Winibaldus proti Šmarju. Če pridete v grad kot kapucinec in če nosim za Vami vrečo, bode menil vsak, da je naju poslal pater gvardijan, da zbirava miloščino za sveti samostan. V noči potem pa se bode dalo vse preiskati in morda nama dodeli Odrešenik sveto milost, da ugle-dava predobro gospo Ano Rozino.»

«Dobra je tvoja misel, Vid, in če se nama posreči pot na grad turjaški, se te bodem spominjal, da ti ne bode treba stradati in ne be-raćiti pri dobrih ljudeh! Idi in vprašaj, koliko hočejo imeti za meniško obleko. Tudi vrečo jim odkupi!»

Nato je Vid vstal ter pristopil k družbi pri ognju. «Moj gospod», je izpregovoril, «bi rad kupil to meniško obleko in to vrečo. Na grad hoče, in dobro mu bode služilo oboje!»

«Kam hoče? Na grad? Oho! Tu bi se nam rad izmuznil. Pil bi vsakdo, plačal pa nič!» Tako je kričal Tinač ter kazal svojo nezadovoljnost zaradi viteza, ki se je hotel po njegovem mnenju samo plačilu odtegniti, sedaj ko ni bilo Kljukca doma. «Oho! Iz te moke ne bode kruha! Povej ti gospodu Mesecu ali Solncu, ali kako se mu

že pravi, da nam taki računi niso po godu in da imamo tudi mi brušene nože, čeravno nismo vitezi in ne grofje!»

«Samo na grad greva! Ves dan utegnemo, in gospodu se zdi škoda, da bi se zamudila lepa prilika. Sicer Vam pa pusti tu svojega konja, ki je več vreden, kot ne vem kaj. In če ga razdražite, gospoda, vas bode posekal s širokim svojim mečem in z bodalcem vas bode obodel! Prodajte mu vrečo in dajte mu kuto! Morda vam plača cekin za njo!»

«Pusti ju, naj gresta!» se je oglasil Nacón. «Sedaj bode skuhana južina in z nami bodeta hotela jesti! Ti gosposki ljudje časih veliko snedo. O dveh turjaških grofih se pripoveduje, da sta kar sama obrala volovsko četrť in še nista bila sita! Naj gresta v hudičevem imenu in za tisto meniško obleko naj ti kaj plačata!»

«Meni tudi prav!» je odgovoril Tinač čemerno. «Naj gresta; a če se več ne vrmeta, je ta stvar naša! In kar dobim za meniha, je moje. Sam prislužil, sam jedel!»

Tu se je obrnil k dijaku: «Idi k svojemu gospodu in povej mu, da mu izpod treh cekinov ne morem dati te svete obleke. Reci mu, da sem pri izpovedi za gotovo izvedel, da jo je nosil še sveti Frančišek Serafinski. In če mi tvoj gospod Mesec ne plača treh cekinov, jo bom prodal za štiri papežu v Rimu! Vrečo sevé vama dam skoraj zastonj. En cekin, pa je prodana!»

Z glasnim smehom so pozdravljali tovariši izborno to odiranje. Vitez Solnce pa je moral šteti rumeni denar, samo da je potolažil drhal, ki ga je nerada puščala iz pogleda. Potem se je odpravil z dijakom na usodepolno pot. Komaj sta izginila v logu, je ukazal Tinač dvema svojih postopačev, da naj gresta za njima.

«Vohajta za njima in pazita, gresta li res v grad. Jaz le mislim, da jo namerjata popihati čez goro, da bi nas opeharila za pošteni zaslužek! Pojdita za njima, in če opazita, da kreneta na napačno stezo, pa meni poročita! In takoj ju bomo imeli zopet v zanki!»

Zgodilo se je, kakor je zaukazal vodja.

XI.

Medtem je vitez Solnce s svojim mladim spremljevalcem po slabi stezi korakal navzgor. Visoko drevje je rastle na okrog ter napravljalo gosto streho, da je skoraj niso mogli predreti solnčni žarki. Tuintam se je steza popolnoma izgubila, tako da sta morala naša potnika po mehkem mahu na dobro srečo plezati navzgor. Od vej je kapalo. Vladala je samotna tišina, ki jo je tu in tam premotilo ostro svedranje žolne; oglašala se je tudi sedaj in sedaj drobna pevka med listjem; in zajec, prebujen na svojem ležišču, jo je odrinil kakor blisk po bregu. Še celo srna je pogledala časih iz zelenega grma

ter z debelim pogledom opazovala samotna potnika, ki sta se v ranem jutru trudila po zapuščeni strmini. Dospevšima na malo raván, se je prikazal zopet stari stolp starega gradu in v gozdu se je pričelo svetiti, kar je pričalo, da sedaj in sedaj poneha stari gozd. Treba je bilo pozornost obračati po okolici, da bi ju ne opazilo nepoklicano oko ter ju ne izdalo potem grajskim hlapcem. Na tem mestu je zlezal naš vitez v meniško obleko, ki mu je na srečo sezala do pete, tako da se je skrivala pod njo noga, ki ni kazala veliko samostanskega ali meniškega! Ker je nosil Solnce kratke lase, je bil na prvi pogled vsekakor podoben kapucinu, in ni se mu bilo bati, da ga bodo spoznali hlapci v gradu, ki so tako le malokrat imeli z redovniki opraviti. Dijak Vid pa si je obložil ramo z vrečo, v katero je bil nasul nekaj peska, da se ni videla prazna.

Tako preoblečena in izpremenjena sta stopala opazno iz šume ter dospela na plan, kjer je ponehalo drevje ter se pokazalo modro jesensko nebo. Ravno pred njima pa je dvigal stari grad visoko svoje zidovje v nekaki grozno-lepi osamelosti!

Mesto, kjer sta vitez Solnce in dijak Vid dospela do grajskega ozidja, je bilo bolj proti jugu. Morala sta torej prehoditi precejšen ovinek, da sta prišla pred grajski vhod. Tik jarka pred ozidjem je vodila ozka steza; po njej sta krenila

naša znanca ter molče stopala ob robu že omejenega jarka. Nekdaj je bil globok in z vodo napolnjen. Ali že v tistih časih niso Turjačani več vode spuščali v grajski jarek: že davno se je bil posušil, in zelena trava je poganjala po njem. V dnu je rastlo na mestih nekaj ločka, kar je pričalo, da se ob deževju nabira ondi voda, edina voda, ki jo je še dobival turjaški grajski jarek!

Sploh je napravljala mogočna zidina vtisk zapuščenosti. Mala okna, oblačene stene, tu in tam raztrgana streha: vse to je dajalo poslopju že tiste dni tolikodane ravnostisto podobo kot danes, ko je ostalo o slavi in bogastvu Turjačanov le malo spominov! Na grajskem zidu je slonelo nekaj topičev, ki so melanholično zrli v dol, prav kakor bi sami ne vedeli, čemu so tu gori. Vrabiči so jih obletavali in skoraj se je smelo sklepati, da so nosila gnezdišča v žrela, ki so nekdanj gmela z ozidja ter smrtonosno pozdravljala napadovavca! Ni ga bilo opaziti hlapca ali stražnika: tatovi bi bili brez težave splezali na ozidje ter ž njega o belem dnevi lahko odnesli orožje, s katerim je bilo obloženo za trenutek sovražnega napada.

Ko sta se vitez in mladi njegov spremnik zavila okrog ozidja po stezi bolj proti severu, jima je prihitel naproti sivolas starec. Za njim se je trla čeda ovác, kakih trideset glav. Bralo se mu je na razoranem licu, da ga morita strah

in skrb. Klobuk je bil izgubil nekje v gošči, in sedaj mu je sapa gonila redke, bele lase, da so mu plavali okrog obraza.

«Pikašca, Pikašca, na! na—a!» tako je vpil neprestano in s slabim pogledom premeril sedaj ta, sedaj oni kraj zelene gošče. O njegovem klicanju so silile druga jareta za njim ter se mu bleketaje oglašala. Samo Pikašca se mu ni oglasila, ker se je tedaj že kuhala v širokih loncih spodaj pri potoku. Njena, s črnimi lisami pokrita koža pa je visela na vrbovi veji, in Tinač je pripovedoval Naconu, da si bode dal kožuh napraviti od nje za mrzlo zimo.

Ugledavši kapucina, je obstal starec, si obrisal z dlanjo potni obraz ter vprašal: «Duhovni oča, ali niste videli ovce v gošči? Črne lise je imela po volni, in če je človek zaklical: soli! soli! je bila takoj pri roki! Krotka žival je bila, in danes se mi je izgubila! Če je ne dobim, bom tepen, in jesti mi ne bodo dali!»

«Nisem je videl!» je odgovoril vitez in smilil se mu je ubogi pastir, ki je tako brezuspešno iskal izgubljeno ovco.

«Oj, hov! hov! To bom tepen, to bom tepen!» je tarnal ter odšel kričeč: «Pikašca, na, Pikašca, soli!»

Ta dva sta dospela pred grajska vrata ter se napotila potem, prestopivši most, na tisto ozko, temno, niti okroglo, niti štirivoglato dvorišče, katero priča, da so Turjačani zidali svoj

grad počasi in polagoma; tedaj so prikrpali k prvotnemu poslopju novo poslopje, in potem k temu zopet drugo, tako da se je končno nagrmadilo zidovja, ki je sicer v zvezi med seboj, ker je zidar tako hotel, ki pa nima v svojem zlogu nikake harmonije.

Nikjer ni bilo čuti človeka! Samo tam v kotu je zalajal pes ob verigi ter se zaganjal proti prišelcema. A skoro se je zopet umiril, in grčaje legel na slamo tik svoje hišice. Naša znanca sta obstala sredi dvorišča in opazovala okna, če bi se ne prikazal kak človeški obraz. Precej časa je preteklo, a vendar se ni prikazal nihče. Šele potem, ko se je pes iznova pognal ob svoji verigi ter nekolikokrat grdo zatulil v zrak, se je začul nekje v poslopju hripav glas: «Kaj vraga renčiš spodaj, prokleta pasja dlaka!»

In ko je pes še vedno tulil, so se začuli težki koraki zgoraj po hodniku, in čutilo se je rožljanje meča in ostrog.

«S svojim mečem ti bom preštel rebra, da boš črno gledal kakor peklenski zmaj! Tiho bodi!»

Po stopnicah navzdol se je privaril trebušen mož, s širokim klobukom na glavi in z dolgim silnim mečem ob strani. Ž njim je rožljal po kamnitih stopnicah in neprestano se je togotil nad psom, ki ga je bil premotil v jutranjem počitku. Ugledavši kapucina, si je pomiril takoj glas ter je rahlo in mehko izpregovoril: «Santo padre! Santo padre!»

Snel je široki klobuk z glave ter prilomastil v nekakem svetem oduševljenju do dozdevnega meniha, padel pred njim na kolena ter mu z gorečnostjo poljubil roko.

«To je španjolska navada, sveti oča», je govoril ponižno, «to je španjolska navada! Ko sem še služil v nemški vojski, nam je dejal senjor Montez, naš slavni zapovednik, sto in stokrat: Otroci, kadar srečate svetega služabnika božje cerkve, tedaj raz konja in na kolena! In dostavil je še tudi: Kadar pa srečate Lutrovega hlapca, tedaj mu z mečem prerinite trebuh, ker drugega ne zasluži! Po tej španjolski navadi se vedem vselej, kadar stopim v dotiko z božjim duhovnikom!»

Vstal je ter si brisal prašna kolena. Tu sta imela naša znanca priliko opazovati, da je bil ta hišni maršalek zapuščenega gradu že v sivi starosti in da je nosil obraz, ki so bakrene lise pričevale na njem, da je lastnik tega obraza vdan pijači. Motno oko je dalje pričalo, da je mož pil že na vse jutro in da se nahaja v tisti prijetni navdušenosti, ki jo daje prva, še ne popolnoma razvita pijanost.

«Vi ste bili v nemških vojskah?» je vprašal vitez.

«Hvala za vprašanje, sveti oča! V vojskah in v moritvah! Da bi Tomaž Ručigaj spil še toliko sodov sladkega vina, kolikorkrat sem stal v sovražnem ognju, oj potem bi imel prijetne

dneve v svoji starosti! Pa kaj hočem, ko ne gre, ko ne gre!»

«Vi ste Tomaž Ručigaj! Dobro ime imate kot vojak, in mnogo sem že čul praviti o Vaši hrabrosti!»

Vitez Solnce je legal, ker do tistega trenutka še ni nikdar čul besedice o Tomažu Ručigaju. A ta laž je dobro dejala gospodu Tomažu.

«Vi ste že čuli o meni? Morda so Vam pravili o mojih tercah, ki so bile še celo med Španjolci imenitne. Hé, ali ste kaj čuli o njih? Oj, to so bili časi, to so bili časi!»

Prikazala se mu je debela solza iz očesa.

«Če bi mi bil kdo pravil takrat, ko sem se z Wallensteinom drvil za Švedi ter sem bil za Valonci in Španjolci najboljši jezdec v vsej armadi, da bom na stare svoje dni ležal v tem podrtem gradu ter zdihoval vsak dan za kapljo kislega vina, — tako mi moje grešne duše in vseh hudičev pekla! — bi ga bil prebodel z mečem, da bi ne bil nikdar več odprl ust!»

Potem je napravil velik križ čez razlučen obraz.

«Ne zamerite mi, sveti oča, da kolnem! A časih mora kleti najpobožnejši človek! Pa kaj bomo tu stali na mrazu in hladu. Vstopite v našo hišo, duhovni oča, in blagoslovite jo, kakor je španjolska navada!»

Po stopnicah ju je peljal navzgor.

«Imam gorko gnezdo tu gori. Za mizo bomo sedli in na mizo prinesli vina in še kaj drugega. In če Vam bo všeč, sveti oča, bomo izpregovorili katero o davno preteklih časih in o vojskah in o prijetnem jahanju po širokem svetu!»

Na hodniku jim je prišla naproti mlada dekla cvetočega lica in žarečega pogleda.

«Hej, Marjanica, mojega srca roža in moje duše studenec, ali dobro kuhaš? Pristavi k ognju še dva velika lonca in napolni ju z mesom do vrha! Poštene goste imamo in sam Bog jih je nama poslal pod streho.»

Marjanica je poljubila menihu roko. Ko je bila odšla po hodniku v kuhinjo, je kričal Tomaž Ručigaj za njo: «Naj se ti ne smili zabela in ne piščeta v kurniku! Kaj takega ne boš doživela tako skoro, Marjanica, mojega srca zaklad in tolažba!»

Ko je bilo dekle izginilo, se je obrnil k menihu ter izpregovoril: «Pošteno dekle je, santo padre, in dobrega imena. Če sem tako sladak ž njo, nikar ne mislite, da imam kaj ž njo. To je španjolska navada! In don Montez nam je pravil sto in stokrat: kdor je možak in poštenjak, ta je z žensko sladak! To je dobra španjolska navada!»

Vstopili so v malo, zakajeno in nizko sobico. Imela je edino okno, pri katerem se je videlo na dvorišče.

Tomaž Ručigaj je posadil meniha za mizo, dijaku pa je odkazal mesto na klopi tik vrat

govoreč: «Za vrata sedi, dečak, in poslušaj, kaj bodo pametni možje govorili! Ne šteje nama žlic pred usti in čakaj ponižno, dokler ne pride z ostanki vrsta na te! Ali niso to pošteni nauki, ki mu jih dajem, sveti oče?»

Vid je sedel za vrata.

«Nauki so dobri, capitano, a saj poznate mlado kri. Preleta se rada in težko tiči na enem in istem mestu! Kaj, ko bi mu odsekali kos kruha ter ga spodili potem na dvorišče ali pred grad, kjer naj počenja, kar se mu ljubi! Tudi ni, da bi otročaj poslušal vsako besedo, ki jo izpregovoré odrastli možje. Ni li to tudi Vaše mnenje, capitano?»

Capitano Ručigaj se je čutil močno počaščenega po novem naslovu. Z velikim nožem je odrezal mogočen kos od hleba, ležečega na mizi.

«Tu imaš, dečak, in jej! Potem pa stori, kar ti je ukazal sveti oče! Poljubi mu roko in odrini!»

Vid je pristopil ter poljubil menihu roko. «Malo okrog poglej!» je govoril letá, «in malo se odpočij! Kaj takega ne boš skoro doživel, da bi ti bil turjaški grad na stežaj odprt. Vsak kamen preglej in v spomin si ga zapiši! Vsak kamen pripoveduje o slavi mogočnega turjaškega rodu, katerega naj Bog blagoslovi! Odrini in imej odprte oči, da ne boš nikdar pozabil, kdaj ti je naš capitano dodelil vstop v ta preslavni grad!»

Dijak in vitez sta se ujela s pogledi, in zadnji je bil prepričan, da mu bode mladi tovariš pazno ogledal grad in njega posebnosti.

Komaj je bil dijak zapustil sobico, je odprl Tomaž Ručigaj omaro v steni ter iz nje vzel veliko majoliko, polno vina.

«Danes sem sam doma, santo padre, in lahko se malo oddahnem. Vse je šlo cesarja gledat, a jaz sem ostal doma. Kaj mi če cesar, ko sem se vendar že tolikokrat bojeval v armadah, katerim je zapovedoval sam cesar! Kje so časi, kje so časi, tisti časi!»

Nalil je vina v kupo ter jo na hip izpraznil. Tudi menihu je nalil.

«Kisla je kapljica, santo padre, a če Vam rečem, da še take nimam vsak dan, mi ne bode hoteli verovati!»

«Ni mogoče!» se je začudil Solnce.

«In vendar je tako, sveti oče!» je pritrjeval Tomaž Ručigaj. «Kadar je oskrbnik doma, tedaj pretekó tedni in tedni, preden dobim kaj moče v grlo! Ej, naša gospoda je nehvaležna gospoda. Dokler si mlad in trden, hoče, da se pehaš in trudiš za njo, da ti jezik moli iz ust kakor psu o vročini. Če pa ostaraš, te pozabijo lepo, prav kakor tudi pozabijo na starega psa!»

«Res je tako», je dejal menih, «a mene vendar veseli, da sem Vas spoznal danes, senjor capitano!»

«To je še moja edina tolažba, da pride časih kak pameten človek k nam, ki ni tak

kot ta kislá gospoda! Zaradi nje se mora človek vedno jeziti ali pa greh delati!»

«Ha, ha!» se je smejal kapucin. «Vi morate za svojo gospodo tudi greh delati! Kaj mi ne pravite? Ta je pa smešna, capitano!»

«Nič smešna, santo padre! Resnična in pravična je! Ko bi Vam hotel vse povedati!»

Umevno je, da je Tomaž Ručigaj ves ta čas prav pridno pil in da se mu je pričelo na licih žareti, kakor se žari gorovju pred vstajajočim solncem. Vitez Solnce je z radostjo opazoval, kako je Tomaž Ručigaj vedno bolj v pijanost gazil, in je bil prepričan, da se bode temu zvestemu slugi turjaških grofov jezik razvozlal, tako da bode morda vse izvedel, kar je hotelo njegovo kipeče srce izvedeti.

«Tako stari in zvesti služabniki», je pričel, «kakor ste Vi, capitano Tomaž, izvedo marsikaj, kar se godi v hiši, v gradu in kar tlači gospodu srcé in dušo!»

«Istina, istina, padre!» je gonil Ručigaj. «Marsikaj vem, o čemer bi vedelo mične reči pripovedovati kamenje v teh zidinah. He, he! Ali poznate tisto kislico, tisto bledolično stvar, tistega Jurija Ljudevita, ki Turjačane izpodjeda ter jim manjša imetje? He, ga li poznate, santo padre?»

«Poznam ga!»

«Koliko je ljudi, ki vedo, kako je ta žival na svet prilezla? He, povejte mi, koliko

jih je, santo padre! Veste li Vi, kako je Juri Ljudevit na svet prišel?»

«Ne vem.»

«Vidite, ne veste! In ste vendar svet in učen mož. Tomaž Ručigaj pa ve, he, he, he!»

«Čul sem že, da ste uživali zaupanje gospodov turjaških, senjor!»

«Da, da, sveti oče! Ko smo stali v boju proti Benečanom, sem bil z Janezom Vajkardom na Goriškem. In lahko zastavim svoje življenje, da ni imel nihče gospodov lepšega orožja in ne čednejšega konja, nego ga je imel premilostivi Janez Vajkard. Tako vestno sem mu snažil orožje in konja. In še tako dobro vem, kako je bilo! Mladi gospod je imel tiste dni ognjevitoga turškega konja, ki so ga bili hrvaški prekupci kupili pri paši v Bosni. Vsako dlako so mu bili z zlatom plačali. Vrag je tičal v tej živali. Če nisi pazil, takoj ti je ril z gobcem v meso in s kopiti je sekal po tebi, da so se kar iskre kovale! Nekdaj me je vsekali čez koleno, da je vse zateklo in da nisem mogel mesec dni rabiti noge. In še sedaj me trga po tistem mestu! Ako se hoče vreme izpremeniti, tedaj mi je vsekdar, kakor bi se mi izprehajalo žareče železo po starem mesu. Toliko smo trpeli, santo padre, za te ljudi, in sedaj so nas pozabili, popolnoma pozabili.»

Tomaž Ručigaj je pričel jokati, kakor imajo to navado stari pijanci.

«V kot so nas vrgli! A mi smo trpeli za nje, santo padre! In to ni malenkost!»

«Naš gospod Bog ne bode napravljaj razločka med grofom in beračem!» ga je tolašil menih.

«Kaj?» je zakričal oni. «Kdo vé! Malo mu je verjeti! Čemu pa je potem ustvaril grofe in berače? Čemu ni ustvaril samih grofov? He? To Vas vprašam, jaz, Tomaž Ručigaj!»

«Pregrešno govorite, senjor capitano!»

«Pregrešno, pregrešno! Saj se kesam, sveti oče, saj se kesam!» — Stari pijanec je padel na kolena. — «Tu vidite, kaka zver postane človek, najboljši človek, če ga zapró v tak kurnik, kot je ta preklicani grad! Najboljši človek se premeni v zmaja, če mora dan za dnevom gledati to plesnivo zidanje. Poglejte me, kak sem. A sem podoben človeku? Gotovo nisem! Ko bi me bili nekdanj poznali, ko nas je še vodil Johannes Wörth, ter smo se na bistrjih konjičih drvili po tolstih porenskih krajinah, pili vino in poljubljali dekleta, to bi strmeli in se čudili, da je taka izprememba mogoča. Takrat sem bil mož, da je don Montez večkrat pravil, da jih ima malo takih pod svojo zastavo! Danes sem pa ženska, stara, slaba ženska, in skrbi me, kaj bo na onem svetu!»

Zopet je pretakal solze. Vmes pa je junaški pil, da je vidno ginilo vino iz majolike na mizi.

«Toliko Vam povem, sveti oče, če bom na onem svetu gorel v večnem ognju, bom gorel zaradi svoje gospode. Ona se bode pa morda po nebeških višinah izprehajala ter uživala božjo milost. A jaz se bom kuhal v hudičevem kotlu kakor zaklana kokoš. Cararambo!»

Škripal je z zobmi in tiho sam pri sebi klel. «Videti je, da Vam nekaj dušo teži, capitano, in za take prilike je najbolje, če svoje srce olehčate ter se izpoveste služabniku božjemu.»

«Res je, duhovni oče, velika skala leži nad mojim srcem in po izpovedi hrepenim, kakor jelen po vodi. Nisem tak hudobnež, kakor se govori. Oj sveta Marija, ti me napolni s pravim duhom, in prav ti si mi danes poslala tega pobožnega moža, da reši Tomaža Ručigaja peklenškega ognja!»

«Naša sveta vera ima za vsako pregreho svojo tolažbo. Ni je pregrehe, da bi se za njo odpuščanja ne dobilo.»

Vitez Solnce je govoril te besede s pobožnim naglasom.

«Ej saj stvar končno tudi ni tako grozna, da bi me moral zaradi nje Lucifer gristi!»

Videti je bilo, da si Tomaž Ručigaj ni upal prav na dan in da se je že kesal, da je sploh zašel na to polje.

«Vendar bi Vam svetoval, da se izpoveste, capitano! Potem imate vsaj belo dušo in smrti se Vam ni bati!» Tako mu je prigovarjal menih.

«Smrt je zmerom huda. Don Montez nam pa je večkrat dejal: Izpoved je zadnja! Izpovejte se takrat, kadar Vam tiči svinčenka v drobu, in niti trenutek ne poprej. To je španjolska navada!»

«Pregrešna navada je. Bog daj, da bi se ne kesali, če se ravnate po njej, senjor!»

Vitez Solnce je utihnil ter nabral obraz v tožne gube, kakor bi mu velika boleost stiskala srce, da je izteknil tako trdovratnega grešnika. Tomažu Ručigaju se je pričelo tajati srce.

«Vraga, kaj se tako držite, kakor bi imeli poln trebuh pelina, santo padre! Saj res ni nič. Tam gori je mlada ženska in drugega nič. Kdo pa nima rad mladih žensk? He, padre santo!»

Tu se je Tomaž Ručigaj dolgo smejal.

«Mlada ženska zapelje lahko in brez težave človeka v greh. Take grehe nam bo pa gospod Bog prav rad odpuščal, ker bi sicer ne bil ustvaril mladih žensk. Hé, a ni tako?»

«Morda je že omožena!»

Vitezu Solncu se je krčilo o teh besedah srce, in najrajši bi bil zadavil starega grešnika, če bi mu bil mogel s tem iztisniti skrivnost, ki jo je moral izvedeti.

«Omožena», je odgovoril oni lehkodušno. «Na obrazu se ji ne pozna, in lice, ličece ima, santo padre, ki mora sladko biti kakor ravnokar namolzeno mleko! He, padre, da je Tomaž Ručigaj še tisti korenjak, kot je bil nekdanj, ko je lazil za nemškimi dekleti ob Renu in Labi

— ne zobal bi Juri Ljudevít tega grozdja! Pa kaj čem, ko sem ves gobav in bolan, kakor star konj, ki solze toči, če se mu še toliko ovsa nasuje v jasli. Oj ti preklicana usoda, da se mi mora na stara leta kaj takega prigoditi!»

Že je hotel Janez Solnce v svojem srdú pograbití za bodalce, ki mu je tičalo za pasom pod kuto, kar se odpró vrata in v izbo stopi Marijanica ter postavi polno skledo na mizo.

«Dobra je ta!» je kričal Ručigaj, «zdaj se bo jedlo po stari španjolski navadi! Don Montez nam je večkrat pravil, da sta brušena sablja in polna skleda za poštenega vojaka več vredna nego mlado dekle, s katero ste v mraku sami v — zaprti stanici! In tako mi svete nebeške Trojice, tudi moja vera je taka, posebno zdaj, ko sem star in bolehen, he! he!»

Z veliko zadovoljnostjo je sesal vase dobro vonjavo, ki je puhtela iz sklede.

«Pa nìkar ne zameri, Marijanica, če tako govorim! Ej, da sem mlad, kakor sem bil, bi ti hodila okrog mene kot belo jagnje okrog volka. In jaz bi te raztrgal, raztrgal, kakor raztrga volk belo jagnje! Kaj pa čem sedaj, če sem star in brez zob; Marijanica, brez zob! A ji nisem prav povedal, santo padre?»

«Stara šleva, bodi že pametna kdaj in kaj sram te naj bo, če si pri tujih ljudeh!» se je oglasila z ostrim glasom Marijanica, tedanja

prva dekla na gradu turjaškem. «Že vidim, da si se nalil in da si gospodu vse izpil, stari požeruh ti!»

«Res je prazna — majolika», je odgovoril Tomaž Ručigaj z veliko ponižnostjo, «in upam, da jo boš zopet nalila, Marijanica, zlata rožica! Če bi bilo kaj pravice na svetu, bi ti morala biti grofinja na Turjaku, ne pa dekla. To je moje prepričanje, Marijanica, in zategadelj upam, da mi boš zopet nalila majoliko!»

«Ne vem, če smem», se je branilo dekle. «Gospod major je šel od doma in mi je dejal: 'Glej na ključke h kleti, da jih ta prasica, ta Tomaž, ne iztakne.' Prav tako je govoril in nič drugače!»

«Prasica je dejal!» je tulil Ručigaj, «Santa trinidad, od žalosti bom umrl. In kje imaš ključke, Marijanica? Če te je strah iti v klet, daj mi ključke, da bom sam prinesel svetemu očetu vina, dasi je to proti mojemu stanu in moji vrednosti!»

«V klet ga ne puščaj, ker bi se potem upijanil in mi škode napravil, več kot je ves Tomaž vreden!» In gospod major je še dostavil: «Včeraj so hlapci naklali drva tam spodaj na dvorišču, jutri bo naš Tomaž ves ljubi dan čas imel in naj torej znosi ta drva v drvarnico in naj jih zloži v skladalnico, da bomo pozimi imeli kaj kurjave. Dela naj ta potepuh, da ne bo vedno zastonj žrl pri grofu!» Prav te besede je govoril gospod major in nič drugega ne!»

«Jenjaj, Marijanica!» je kričal Ručigaj. «Boš videla, da se bo še nesreča zgodila! Nabrusim svoj meč in do ročaja ga potisnem temu hudiču v trebuh. Potem pa naj sam drva sklada na dnu pekla v peklenški drvarnici! Koj ko domov pride, ga umorim! Na to lahko vzameš sveto obhajilo! Sedaj pa prinesi vina, da bo konec besed!»

«Enkrat si jo že izpraznil majoliko, in v sodu se pozna. Ne vem, naj li prinesem vina ali ne!»

«Tako mi pet Kristovih ran, prinesi ga, Marijanica!» je moledoval Ručigaj. «Še sodnji dan bom govoril zate, da ti ne bo treba v peklenški ogenj, kamor bodo hudiči odnesli turjaškega majorja!»

«Zaradi gospoda bom prinesla; pa glej, da ne piješ preveč, ker ga imaš že sedaj preveč!»

Vzela je majoliko z mize ter odšla v klet po vino.

«Slabo Vas čislajo, capitano», se je oglasil menih s satiričnim glasom, «in vidi se mi, da komaj čakajo na Vašo smrt. Predolgo jim živite in žlice Vam štejejo. Slabo življenje je to za starega, zaslužnega vojaka!»

«Vse ste slišali, padre», je zdihoval starec; «tako se mi godi dan za dnevom. Vsak me brca, vsak me grize, in vendar sem več izkusil, nego marsikak turjaški grof, ki s svojim pustim obrazom visi sedaj gori v veliki grajski sobani na steni!»

«Res je», je pritrjeval menih; «mного ste izkusili, senjor, in menil bi človek, da ste si prislужili košček kruha na stara svoja leta, in tudi kupico vina, da jo v miru izpijete vsak dan. Nehvaležni so ti Turjačani!»

«Pošteno govorite in srce ste mi ogreli, sveti oče! Sedaj Vam bom vse povedal, prav vse, da bodete vedeli, koliko sem jaz storil za te Turjačane!»

«Veliko ste storili in trpeli!» je pritrjeval menih, upajoč, da bode s tem onega še bolj razdražil.

«Trpel in delal!» je kričal Ručigaj, «a sedaj bi moral skoraj beračiti od hiše do hiše. Vse Vam bom povedal! In tudi o tisti mladi ženski, ki jo imajo ti grofovski grešniki zaprto tam zgoraj. Tu imam ključe do nje, ha! ha! ha!»

«Odpuščeno Vam bo vse, če se skesano izpoveste, capitano! Čemu bi tudi za to malovredno gospodo z grehom obkladali dušo?»

«Prav govorite, sveti oče! Do čistega se Vam bom izpovedal, do zadnjega greha! Da bi jo hudič pobral to gospodo! Poslušajte torej, sveti oče!»

Na to se je pričela Tomaža Ručigaja izpoved.

Medtem je dijak Vid stikaval po grajskih hodnikih in kotih. Pri marsikaterih vratih je prijemal kljuko ter hotel odpreti. Ali vse je bilo trdo zaklenjeno. Končno je šel pred grad ter lazil okrog zidov, skrbno opazoval visoka okna,

če bi kje ne ugledal krasnega obraza preljube gospé Ane Rozine. Ničesar ni ugledal. Po razpokah v zidu so tičali vrabci ter grdo kričali. Nekoliko kavk in nekaj sokolov se je zibalo po zraku, a drugega življenja ni bilo niti videti, niti čuti.

S tožnim srcem je sedel dečak ob rob grajskega jarka ter se zamislil tja v dol. Časih se mu je dozdevalo, kakor bi čul globoko pod seboj v dolini peket konjskih kopit in glas vesele družbe. A če je bolje poslušal, ni čul niti konjskega kopita, niti človeka! Ondi pri zidu je slonela stara hruška, ki je s svojim mogočnim vejevjem objemala še bolj staro zidovje. Rumeno je listje, a ondi malone v vrhu rumeno je tudi nekaj dozorelega sadú.

«To je hruška gospodična» — je izpregovoril dijak sam pri sebi, «in zgoraj pri vrhu visi jih nekaj rumenih! Kdaj je že nisem pokušil, hruške gospodične!»

Zdihovaje je odtrgal pogled od zrelega sadú ter zopet pričel zreti v tihi dol.

«Doma smo jo tudi imeli! Nagnjena je bila na malo hišo domačo, in jeseni je cepal zlati njen sad na slamnato streho. A še veliko več ga je segnilo na deblu, da ga ni mogel zaužiti ne človek, ne sršen, brenčoč po vejah!»

Poslušal je iznova v dol, in sedaj se mu je zdelo, da je čul prav gotovo, kako je bílo konjsko kopito ob kamen. Pa zopet se je prevaril; ko je poslušal bolj vestno, ni bilo čuti ničesar.

«In jaz tudi vem, čemu da mora segniti hruški gospodični sad na deblu, še prej nego je dozorel. Stari oče mi je pravil in vse povedal. Ko je naša sveta Porodnica», — tu je napravil dijak znamenje križa, — «bežala pred kraljem Herodom, da ji ni umoril presvetega Odrešenika», — tudi tu se je dijak pobožno prekrižal, — «je prišla s svetim Jožefom v široko puščavo. Veliko žejo je trpela božja Porodnica, in žejo je trpel sveta Odrešenik. Tudi sveti Jožef je bil žejen, a vrelca ni bilo in pod pekočim solncem je vse koprnelo. Tam na meji dežele Kanaan in dežele Egipta stala je hruška gospodična. Njene veje pa so bile nasute z zlatim sadom, da so se kar šibile. A te veje so bile visoko od zemlje, in sveti Jožef, ki sta ga morila lakot in žeja, je bil slaboten, da ni mogel na ošabno drevo. — Moj Bog, kaj bi bilo, če bi sedaj prišel gospod Juri Ljudevit! Umoril bi me in umoril bi tudi mojega dobrega gospoda viteza Janeza!»

Zopet je zdihoval dijak, in polastila se ga je čudna tesnost, da mu je silila solza v oko.

«Saj ga ne bo, gospoda Jurija Ljudevita! Pri cesarju je gotovo; in če pride, bom čul poprej njegovega konja, da bomo izlahka pobegnili v zeleni gozd. — In tedaj je izpregovorila Marija devica: Hruška gospodična, usuj svojega zlatega sadu na zemljo pod seboj, da ga bode zaužil sveta Odrešenik, da si žejo utolažim, jaz, njegova sveta mati, in da se uteši tudi moj

preljubi mož, sveti Jožef! Kaj ti odgovori nato hruška gospodična? Ošabna hruška gospodična odgovori: Dvesto let stojim že tu na meji dežele Kanaan in dežele Egipta. In še vsako leto sem iz svoje moči obrodila toliko sadú, da so ga veje komaj nosile in da je ptica puščave bila uverjena, da sem posuta z živim zlatom. In vsako leto je sedala ptica puščave na zelene moje vrhe in je raztezala blesteče svoje koló, ki se žari živeje od jutranje zore! In vsako leto je bil moj sad samo njej, mnogobojni ptici puščave in drugemu nikomur! Vam ga pa ne dam, vam beračem, ki mi bosonogi in z raztrgano obleko kradete senco predragega mojega drevesa. Tako je govorila šopirna hruška gospodična!»

«Ali ni bil to grohot gospoda Jurija Ljudevita?» Dijak Vid se je dvignil kvišku. Napel je svojega sluha moči, a zopet ni mogel ničesar začuti. Sedel je na zeleno rušo ter govoril sam sebi:

«Sapa brije med vejami in menil sem, da je to grohot pijanega gospoda Jurija Ljudevita. Ali ta leži sedaj kje pod cesarsko mizo in je pijan od najboljšega vina, ki si ga moremo misliti! — Tedaj pa je prvič izpregovoril naš preljubi gospod Jezušek: Hruška gospodična! Ti nisi hotela pripoznati svetega svojega Boga. In več ti je ptica puščave in več tvoj sad od tvojega Boga! Tako se naj zgodi, da ti segnije sedaj

vsakoletni sad pred dozorenjem, da boš ostudna, kakor je ostuden gobavi bolnik v puščavi! Samo pri vrhu ti naj ostaja nekaj rumenega, sladkega sadja, da se boš spominjala, koliko dobrega bi bila lahko obrodila, če bi živela v strahu božjem! To so bile prve besede, katere je izpregovoril naš gospod Odrešenik, potem ko je bil postal sin človeka! In hruška gospodična jih je težko občutila; huje so ji bile od toče, ki časih raztolče zeleno polje. Hipoma ji je izginil zlati sadež in pocepal ji je v trenutku z zelenih vej, kakor bi jo bil otresel in pretresel najsilnejši vihar puščave. Pričela je solze točiti hruška gospodična, solze radi svoje revščine. Zbrale so se te solze v studenec, ki je pri njenem deblu privrel iz kamnite zemlje, da se je napil hladne vode sveta Odrešenik, da si je ž njo žejo utolažila njegova sveta Mati, naša Marija devica, in njen sveti mož, sveti Jožef! — Čuj, ali ni bil to meča žvenket, če se zadene jezdecu ob ostrogo?»

«Ničesar ni! Samo strah me je tako preobvladal, da se tresem pred vsakim listom, ki ga sapa odnaša z veje! — Od tedaj pa segnije vsako leto hruški gospodični sad na veji še prej, nego je dozorel; samo pri vrhu ga ji nekaj ostane, da ji vedno živi v spominu, koliko dobrega bi lahko obrodila, da je rastle v strahu božjem! Tudi tu gori je nekaj rumenih, in najbolje bo, če splezam po nje, da jih ne ogloje mrčes!»

Vstal je, da bi splezal na drevo.

Splezal je na drevo. Med vejami z mahom obrastlimi se je stiskal kvišku, dokler ni došel do vrha, kjer je zaužil rumeno sadje. Potem pa jo je zopet odrinil navzdol. Tedaj je opazil na veji, ki je segala do graščinskega zida, staro ščinkavčevo gnezdo. In iz dalje se mu je videlo, kakor bi čepela drobna jajčeka v tem gnezdu. Zategadelj je bilo naravno, da se je dečaku zbudila radovednost v duši in da je želel preiskati malo gnezdece. Lagano se je spuščal po veji proti zidu ter končno prilezel čisto do zida in do starega gnezdišča. To je bilo prazno, in samo nekaj suhega, pikastolisastega listja je ležalo v njem, kar se je videlo iz dalje kakor drobna jajčeka.

«Kje se naj sedaj jeseni dobe ptičja jajca po gnezdiščih», se je jezil Vid, «in sam peklenski satan me je udaril s slepoto, da sem videl nekaj, kar se vidi le v cvetoči pomladi!»

Ozrši se po steni navpik, je opazil ravno nad sabo malo okence v debeli zidini. Bilo je tako tesno, da bi se človeško telo nikakor ne bilo moglo preriniti skozi njega lino na prosti zrak. Kdor je bil torej zaprt v prostoru, komur je to okence dajalo revno svetlobo, je bil dobro spravljen in shranjen brez čuvaja in brez železnih stebričev, s katerimi so sicer zapažena okna pri ječah.

Vid se je naslonil ob steno ter izkušal pri oknu pogledati v skrito sobo, ki je tičala za

njim. Zidovje je bilo tako debelo, da ni mogel z roko doseči do umazanega stekla, ki je zapiralo pot vsakemu daljšemu pogledu. Že je hotel zopet odriniti po veji, kar ga prešine misel, da morda tiči za umazanim tem oknom gospa Ana Rozina.

Z vso močjo svojega mladega glasa je zaklical proti oknu: «Gospa Ana Rozina, oj preljuba gospa Ana Rozina!»

Zaklical je dvakrat in trikrat. In glejte, pri zadnjem klicu se je odprlo umazano okno globoko v zidu in prikazal se je drobni obrazek gospé Ane Rozine, ki je bil tedaj tako bled, kakor da je zlit iz samega belega voska.

«Jaz sem, Vid sem», je zaihtel dijak od samega veselja, «in z Vašim gospodom Vas iščeva že dolgo časa! Sam Jezus Kristus mi je pomagal, da sem splezal na to hruško gospodično!»

«Vid!» je izpregovorila gospa, «poglej, tu sem so me zaprli, da morem komaj dihati. Ali veš, čemu so me zaprli? Vedno mislim na našega gospoda in morda me je ukazal cesar zapreti, ker sem se predrznila ljubezen gojiti do njega, ki je tako visoko nad mojim stanom.»

«Nikar ne zdihujte, preljuba gospa! Vaš gospod je tu in jaz sem tu! Gotovo Vam pomagava! Vi ne veste, kako je žalosten gospod vitez Janez!»

Ravno v tistem hipu se je prikazal na ovinku tik grajskega jarka — Juri Ljudevit. Nепrestano

je zrl s kalnim očesom na hruško gospodično, na kateri je bil že iz dalje ugledal nekaj sumnivega. Bil je pijan in v silni razburjenosti. Tako močno je stopal, da je letal pesek na vse strani in da so mu ostroge glasno rožljale. V roki pa je držal samokres z napetim petelinom.

«Zdelo se mi je», je izpregovoril škripaje, «da lazi neki polh tu gori! In ta tepec, ta Ručigaj spi! In pravil sem Aricagi in Simonoviču, kako dobrega čuvaja imam! Oj ti prokleti hudič ti!»

«Jezus, Marija, Juri Ljudevit je tu!» je zajechal dijak na veji. Otrpnilo mu je telo, da se niti geniti ni mogel. Oni je obstal pod hruško, in v silnem srdu je škripal z zobmi.

«Zdelo se mi je, da sem čul konjska kopita», je zdihoval Vid sam pri sebi, «a sedaj je Juri Ljudevit tu in umoril me bo! Gotovo me umori!»

«Hej, kaj počenjaš tam gori?» je kričal Juri Ljudevit, in njegovo krvavo oko se je ujelo s trepetajočim pogledom dijakovim.

«Z gospo Ano Rozino sem govoril», je zajecalo revče v groznem strahu, «in sedaj Vas prosim, da me nikar ne ubijte, preblagi gospod Juri!»

«Z gospo Ano Rozino!» je siknil Juri Ljudevit. «Da bi te peklo požrlo! Z gospo Ano Rozino! In to vse se je meni zgodilo, in na gradu turjaškem!»

Dvignil je brez usmiljenja velikanski svoj samokres ter ga sprožil proti dečku na veji,

da se je pok razlegal široko na okrog. Ko se je dim razkadil, — je ležal dijak Vid na zemlji, mirno, kakor bi spal. A njegova srčna kri je pojila tedaj rušo in korenine hruški gospodični.

Hladnokrvno je Juri Ljudevit zopet nabil samokres ter krenil potem k tovarišem, ki so ga čakali pred grajskim vhodom.

«Kaj si streljal?» je vprašal polkovnik Aricaga, ki je z junakom Simonovičem sedel v zelenem bregu. V bližini pa je stražil hlapec Cesare štiri konje.

«Kaj sem streljal?» je odgovoril Juri Ljudevit zaspano. «Po drevesu je skakala veverica in nad njo sem poizkusil svoj novi samokres, ki mi ga je prinesel knez Vajkard iz dunajskih zalog».

«Ali si pogodil?» se je oglasil Simonovič.

«Sem, dobro orožje je! Tam pod hruško leži in mislim, da sem ji prestrelil srce! Ha! ha!»

Nekaj časa je potem opazoval grad ter dostavil: «Pretiho je vse! Prijatelji, stvar mi ne ugaja! Nekaj tiči v tem gradu, kar mi ni po godu. Ni ga človeka, in to je čudno, preklicano čudno!»

«Veš kaj?» je kričal Aricaga. «Če tiči sovražnik v gradu, potegnimo sablje in z orožjem v roki ga naskočimo!»

In potegnili so orožje ter oprezno šli v tihotni in samotni grad.

Tomaz Ručigaj in vitez Solnce sta še vedno sedela pri vinu. Prvi se je bil tako zelo nasekal kisle kapljice, da je vsak trenutek hotel pod mizo zlesti. Pamet pa ga je bila že prav davno zapustila.

«Prav tako je bilo, kakor Vam pravim, santo padre», je kričal, «in ne besedice drugače! Naša gospoda je hudič, in mi moramo večno zveličanje zastavljati za njo! Ali je to pravica, sveti oča! A je nebeško zveličanje kaj takega, kar se lahko pobere v vsakem kotu? Vprašam?»

«Resnico govorite, capitano, ali sedaj mi povejte, kako je bilo tisto noč!» je odgovoril Solnce.

«Tisto noč torej! Vse Vam povem! Že popoldne se je pripodil naš Juri Ljudevit na turjaški grad in takoj sem opazil, da mu gore lica in da mu peklenški satan razsaja po krvi. Jaz tega ptiča hipoma spoznam, če ga polt srbi. Saj ni bil takrat prvič na turjaškem gradu! ‚Ručigaj‘, je dejal, ‚si li ti oseba, na katero se smem zanesti? Si li ti taka oseba?‘ — Rekel bi, da sem, sem mu odgovoril z vso odločnostjo; vsaj španjolski kavalirji so se zanašali name ter mi zaupali! Španjolski kavalirji so pa tisti, ki so najboljši po Nemškem in po Laškem in po Francoskem, bi menil! Tako sem se mu odrezal ter mu po španjolski navadi od strani povedal, da v mojih očeh nima tiste veljave kot španjolski kavalir! In je tudi nima! Kje pa naj je vzame, če niti ne ve, za katerim plotom se je rodil!»

«Kaj Vam je odgovoril?»

«Kaj mi je hotel odgovoriti, če je vse res, kar sem mu pravil! Malo je pordel in malo se je srdil v srcu in to vse radi tega, da je Tomaž Ručigaj španjolske kavalirje bolj cenil nego njega, bastarda. „Dobro, dobro!“ je pričel potem, „saj te poznam, da si zanesljiv in da si nekaj sveta izkusil! Zatorej si bil tudi prvi, na katerega sem pri tej stvari mislil. In tvoja škoda ne bo, Tomaž!“ O tisti priliki mi je stisnil dva španjolska trdnjaka v roke, da so mi kar žile zarajale po vsem telesu. Res sem drugi dan potem od ranega jutra do pozne noči tam spodaj tik ceste pri Miciki pil sladko vino zanje, in še druge sem napajal! Rekel mi je na to Juri Ljudevit: „Mlado žensko imam, in ne imel bi rad, če bi me drugi opazili ž njo!“ — Resnica je, sem odgovoril, z mlado žensko je človek najrajši sam, vsaj španjolska navada je to, ha! ha!»

Tomaž Ručigaj je izpil merico vina, da bi se oddehnil od težkega pripovedovanja.

«Mlada ženska, sem še dostavil, je pa tudi nekaj takega, kar se mora dobro spraviti in kar se drugim ne posoja, ha! ha! Pohvalil je Juri Ljudevit mojo modrost ter izpregovoril: „Vse je lepo, kar pripoveduješ, a najlepše bi bilo, če mi poveš, kam naj skrijem tisto mlado žensko. Ni li v gradu čumnate, kjer bi je nihče ne zavohal, ker vem, da jo bodo iskali in vohali za njo?“ Pogledal me je kakor ris ter treščil z

nogo ob tla, ko mu predolgo nisem odgovoril. — ,Vraga, odgovori mi kaj, saj vendar poznaš vse kote tega gradú! Poznam jih, milostivi gospod, sem ga tolažil, in za gotovo vem, da se bode dobil koticék za Vas in mlado Vašo gospodično! Tu je pred vsem čumnata Martina Lutra, v kateri se je skrival, ko so ga bili nemški cesarji zapodili, in so ga potem pitali turjaški grofje, da ni izgubil debelega trebuha. Vi tega še ne veste morda, santo padre, ali vendar je živel tu na turjaškem gradu Martin Luter, in hudič se mu je prikazoval, in bratovščino sta pila, da se je vse kadilo in po peklenskem ognju smrdelo!»

«Sem že tudi nekaj bral o tem», je izpregovoril Solnce, «dasi je težko verjeti, da bi bil tisti pogubljeni menih zašel celó v našo Karniolijo!»

«Jaz pa dobro vem, da je bil tu! In Juriju Ljudevitu sem dejal: Najbolje bo, če jo vtaknemo v Lutrovo sobico. V debelem zidu tiči in samo malo okence ima in še to je skrito za vejami hruške gospodične, ki stoji spodaj tik grajskega zidu. Ugajalo mu je, kar sem govoril. ,Tvoja škoda ne bo, Tomaž Ručigaj, če mi boš o tej priliki spodobno in zvesto služil. Ti me poznaš, da sem dober človek in da denar rad odpada od mojih prstov. A tudi zverina sem lahko, če se prevarim tam, kjer sem zaupal! Zapomni si to, Tomaž Ručigaj, da se ti ne bo slabo godilo

na zemlji! Denes ponoči ti jo pripeljejo in glej, da jo varno spraviš v Lutrov zaboj! Tudi na hruško gospodično pazi in na okence za njo! Z Bogom, prijatelj Ručigaj, vedi se dobro, če ti je ljub tvoj trebuh in želodec v njem! Že je hotel odriniti, pa se je vrnil in dostavil: ‚Ženica bo prej kot ne tarnala, jokala in solze točila! Vse po nepotrebnem, ker vem, da me ljubi, da je torej blagó za mé, gospod Ručigaj! Obračaj skrb v to, da ne bo nepotrebneга krika in ihtenja. Sicer si mi pa odgovoren, s svojim malopridnim življenjem odgovoren, da se bode lepo ž njo ravnalo. Ne pozabi, da je to blagó za mé, gospod Ručigaj! Še enkrat me je zeló osato pogledal, potem pa skokoma oddirjal proti belemu mestu!›

«In Vi, capitano, kaj ste počeli na to?»

«Pripravil sem Lutrovo čumnato in jo pometel. Vi si niti ne sanjate, kje tiči ta kurnik! Tam zgoraj v veliki dvorani, kjer vise po stenah podobe grofov turjaških, visi med temi gospodi tudi bledoličnega Turjačančka slabotna oseba na zidu. To žival, kateri se prav vidi, kako jo tišči železje in katera ni bila za drugo na svetu, nego da je dobro jedla in pila, so uvrstili torej tudi med grofe turjaške in nje grizasti obrazec pribili na steno. Ali na tej podobi je spodaj skrito pero, in če pritisnete na to, se Vam odpre vhod k Lutru in njegov kurnik, ki je bil tisti čas preprežen s pajčinami kakor

želodec psa, ki je poginil od lakote! Vse to sem očedil in prezračil. A na mizo sem poštavil šop pisanega jesenskega cvetja, ker, santo padre, v meni je tičalo od mojega rojstva sem nekaj — kavalirja. Tako mi duše, da je tako!»

«Kdaj so jo pritirali tu sem?»

«V pozni noči so jo pripeljali, in meni se je, padre santo, smilila, do srca smilila, ker jaz sem dober človek, predober človek, da bi le kaj takih na svetu bilo! Pa jih ni, carambo!»

Zopet je izlil vso merico v jezi, da je na svetu tako malo poštenjakov, ki bi se mogli meriti s Tomažem Ručigajem.

«Sedaj, pravite, da jo imate tu gori, v Lutrovi sobi?» je vprašal vitez s tresočim glasom.

«Dà, dà, tam gori čepi kakor golobica v golobnjaku in noč in dan prejoka. To je revščina, Vam pravim! Skrita je pa že tako, da je ne dobite, če do sodnjega dne nosljate po gradu! Pa nikanar ne zamerite, padre santo, da tako govorim!»

«Cele noči prejoka, pravite?» Da Tomaž Ručigaj ni bil že popolnoma pijan, bi bil moral čuti, kako je menih z zobmi škripal, ko je to vprašal.

«Saj veste, kaka je ženska! To Vam joka za vsako malenkost, tako da ženska solza niti vinarja vredna ni. To jaz vem, ker marsikako solzo so prejokale krasne oči za me! Valga me dios, da je res tako!»

«Brez tolažbe krščanskega duhovnika ste jo pustili v njenem obupu? To ni bilo pošteno, to je bilo krivično, posebno od Vas, ki ste tako rekoč tudi kavalir, senjor capitano!»

To je Tomaža pretreslo, da je pričel v hipu jokati.

«Saj se kesam, santo padre, saj se tisočkrat kesam! In denes ste Vi tu, in krščanske tolažbe naj ji bode, kolikor je more želeti. In s tem ključem Vam odprem sobano — tu je izvlekel nekje velik ključ — in odprem Vam tudi Martina Lutra zabojo, da laže pridete do golobice nego gospod Juri Ljudevit, ta prokleti jastreb, ki bi ga morali na kolo nategniti, da bi mu vse pregrešne kosti popokale po pregrešnem telesu! In zagotavljam Vas, sveti oča, tako mi svetih ran Kristovih in vseh bolečin njegove božje Porodnice, da je ni moči, ki bi mogla zabraniti, da bi Vas ne popeljal k njej, ki joka tam gori. Sveti oča nebeški, če pride sam Juri Ljudevit ter bi se hotel nama ustavljati, bi spoznal bistrega jezdarnika Tomaža Ručigaja, ki je grešnike krstil nekdej ob Labi in ob Reni ter so ga poštenjaki častili in čislali po španjolski navadi! Pravim Vam, sveti menih, da pride Juri Ljudevit sam in da mi le edino zoperno besedo izpregovori, pa mu premerim s starim svojim mečem čreva ter mu v usta povem, da je grešnik in malo prida, ki naj si v čast šteje, če pogine pod mojo roko, ki je

morila že boljše može, nego so bili roditelji tega paglavca, tega Jurija Ljudevita!»

Tedaj se je Tomaž Ručigaj dvignil izza mize ter je v svoji pijanosti z otročjo oholostjo zakričal proti vratom:

«Juri Ljudevit, prikaži se, zver turška!»

In letá klic ni ostal brezuspešen.

V tistem hipu so se odprla vrata na stežaj in na pragu se je prikazal Juri Ljudevit z bledim svojim obrazom in z golim mečem v roki. Tik njega sta tiščala v malo sobico polkovnik Aricaga in junak Simonovič ter s svetlim orožjem za-
branjevala izhod.

Tomažu Ručigaju se je zavrtila tedaj mala čumnata okrog in okrog; vse mu je plesalo pred pogledom; a v tej vrteči se zmešnjavi je tičal kot nekako središče gospoda Jurija Ljudevita temni obraz, okrog katerega so se strahovito blesketali svetli meči. Pričel se je tresti stari pijanec in prešinil ga je takov strah, da se je čulo, kako so mu klepetale čeljusti.

Vitez Janez je v trenutku izprevidel svoj nevarni položaj. A vendar ga niti za trenutek ni zapustila bistrournost. Premeril je z jastrebovim očesom malo sobico. Nikjer ni bilo izhoda. Tam pri vratih je stal Juri Ljudevit s svojima tovarišema, in pričakovati je bilo, da bodo na mah planili z mečem po njem! Postati mu je mogla edina rešitev — edino okno! To je takoj vedel! Na srečo je bilo odprto in toliko široko, da

je človeškemu telesu dajalo primerno prostora, če se je hotelo zriniti skozi njega. Vitez Solnce se je obrnil z obrazom k steni ter se sklonil pod mizo. Pri tem pa je bliskoma spravil dolgo halo raz sebe ter izza pasa potegnil ostro bodalce.

«Pijan menih in pijan vratar!» je izpregovoril Aricaga srdito. «Kaj nam hočeta ta dva!»

«Čakaj malo!» je vpil Juri Ljudevit. «Ručigaj, svinja, ali tako izpolnjuješ moja povelja! S kom pijančuješ tu notri?»

«Plemeniti gospod — Juri — Ljudevit! Nedolžen sem — menih me je zapeljal!» Tomaž Ručigaj je sekal z rokami po zraku ter z veliko težavo spravljal besede iz grla. Pri tem mu je odpadel debeli ključ, ki je hotel ž njim odpreti vrata menihu, da bi prinesel duševne tolažbe zaprti gospodični. Ta ključ je padel pod mizo, kjer se ga je polastil vitez Janez.

«Nedolžen!» je zastokal Tomaž Ručigaj še enkrat, potem pa so ga zapustile moči in kakor posekan hrast je telebnil po sobi, da je s svojim debelim trebuhom v hipu pregradil ozko čumnato čez in čez. Tisti trenutek je porabil Janez Solnce v svojo korist. Kakor strela je planil izza mize, kjer je bil na tleh zapustil znak svojega meništva, ter priskočil k oknu. Tam pa se je kakor urna veeverica izmuznil po steni navzdol, da je kar migoma izginil onim v sobi iz pogleda. Njegova sreča je hotela, da je bil

grajski zid nekoliko nagnjen, ker je proti tlom debelejši in debelejši postajal. Tudi je imel vitez toliko previdnosti, da se je uprl z bodalcem v zid, tako da je bolj polagoma drsal navzdol, ker se je ostro jeklo zatikalo v zida razpoke. Strgalo se mu je nekaj obleke, v ostalem pa je brez škode zdrknil k tlom, in to tembolj, ker je priletel ravno na kup gnoja in smeti, ki se je že od nekdanj ondi nahajal ter kvaril zrak na dvorišču turjaškega grada,

Ravno, ko je vitez hotel pri oknu izginiti, sta ga spoznala Juri Ljudevit in polkovnik Aricaga.

«Tako mi vseh hudičev, Solnce je tu!» je zatulil polkovnik ter izvlekel izza pasa velikanski svoj samokres. Tudi Juri Ljudevit je pograbil po svojem samokresu ter napel petelina. Hitela sta k oknu. Ali oba je opoviralo široko telo pijanega Tomaža Ručigaja, ki je kakor v sladkem spanju še vedno raztezal onemogle ude po umazanih deskah. V besni togoti sta ga suvala v trebuh ter ga med kletvinami odrinila na stran. Ko sta potem dospela k oknu, sta imela priliko opaziti, kako se je Janez Solnce ravno vzdigoval z gnojnega kupa. Dvignil je obraz ter ju s krvavim pogledom opazil pri oknu. Trenil je z roko za pas po samokresu ter ga izstrelil proti oknu. Zadel je svinčenka tik okna v zid, da sta se šipa in apno zapršila na vse strani. To je prejkotne rešilo vitezu življenje.

«Aricaga, streljaj!» je zatulil Juri Ljudevit. Oba sta namerila na onega, ki je z dvorišča uhajal ter s pestjo grozil proti oknu. V hipu sta izstrelila samokrese, da se je razlegal pok po ozkem dvorišču. Ko se je dim razkadil, se je lovil Janez Solnce z roko po sivi steni, z drugo pa je grabil po levi rami, kjer se mu je cedila rdeča kri iz obleke.

«Ta jo je izteknil», je kričal Aricaga. «Vsaj levo perut sva mu razdrobila, da ne bo mogel odfrčati več.»

«Tako mi svete Matere božje», je dostavil Juri Ljudevit, «sedaj ga imam v pasti in denes se bode te uverili, prijatelji, da Juri Ljudevit ne pozabi besede, če se mu je rekla proti časti! Da bi le preveč zadet ne bil! Ženico mu hočem pokazati in v pričo njega snubiti za njo, da se mu polajša smrtna ura. Zadel sem ga jaz, ker sem mu ravno v levo ramo meril!»

«Tudi jaz sem tja meril», je ugovarjal Aricaga, «in ne ve se, čigava je svinčenka, ki tiči vitezu v kosteh. A jaz imam preklicano gotovo roko, kar bi o tebi ne trdil, Juri, posebno če si pijan. Denes si pijan!»

«Pustiva prepir», je odgovoril Juri Ljudevit hladno, «in poglejmo rajši na dvorišče, kaj počenja obstreljeni naš vrabič ondi!»

Drli so na dvorišče. Ali prostor, kjer je še ravnokar slonel in ječal vitez Janez — je bil prazen. Na tlaku je ležal sicer njegov samo-

kres, in tudi se je poznalo nekaj rdečih lis po steni in po zemlji. A ranjenec sam bil je izginil, kakor bi ga bila odnesla sapa.

Usuli so se pred grad ter prebrskali vse grmičevje daleč na okrog, ali ranjenega viteza vendar niso izteknili.

XII.

Zgodaj zjutraj ravno tistega dné je zapuščala precej številna družba belo Ljubljano ter prijezdarila pri Dolenjskih vratih na Barje, kjer so hoteli streljati divje race. Sam cesar in njega stric, nadvojvoda Viljem, sta bila lovcem na čelu; posebno zadnji je kazal veliko lovsko navdušenje ter izpraševal Volka Engelbrehta z vztrajno milostjo, če je po Barju obilo perutnine in če se pridno strelja in pobija.

Stopivši iz mestnega ozidja, krene četa po mehki senožeti proti Ljubljanici, kjer je čakalo primerno število čolnov, po katerih so se lovci, pustivši konje slugam, hipoma posedli. Leopoldus pa je obsedel na konju, voščil svojemu stricu prijetno zabavo, potem pa se obrnil k deželnemu glavarju ter dejal: «Sedaj na Turjak, ekselencija!» Bil je prav dobre volje, in Volku Engelbrehtu so bila odprta nebesa, da je gledal v deveto nebo.

«Veličanstvo!» je viknil ter se v sedlu tako globoko priklonil, da je s svojim obrazom zadel skoraj ob konjevo grivo, «predrznem se še

enkrat odsvetovati od tega pota! Če nas obišče naš najmilostivejši gospod v gradu naših pradedov, moramo se vsaj nekoliko pripraviti! In še na smrtni postelji se bom sramoval, da sem na turjaškem gradu sprejel svojega veličastnega vladarja med golimi stenami in pri prazni mizi!»

«Pomirite svojega duha, gospod glavar», je odgovoril Leopoldus, «saj toliko imate vendar v shrambah turjaških, da se bomo opoldne najedli mi in naši konji. In če ne, bomo lakot trpeli! Imel bodem vsaj priliko opazovati, kako bo raztezaval naš Lobkovic svoj obraz, ki je vendar tako nerad lačen in ki jé za dva in tri, če sedi pri polni mizi!»

Dvorniki so se spodobno zasmejali. Velikega gospoda dovtip se jim je zdel preizvrsten in tudi so se radi smejali — na račun imenitnega, a tedaj — ko je Janez Vajkard še vedno imel v svoji roki vso moč in veljavo — še nikomur groznega veljaka. Nekoliko let pozneje bi se ne bil pač nihče upal smejati dovtipu, namerjenemu proti knezu Lobkovicu, ki je bil tedaj s svojo bistrostjo izrinil Janeza Vajkarda iz cesarjeve milosti ter ga poslal v pregnanstvo v ravno tisto belo Ljubljano, ki je tedanje dni gledala najvišjo srečo in slavo onih, ki so tedaj zastopali kruto in oholo turjaško pokolenje.

Smeh ni spravil kneza Lobkoviča v zadrego. «Presrečen sem», je dejal lehkodušno, «da me

Vaše Veličanstvo opazuje še med jedjo in da še tedaj zbudjam pozornost svojega premilostivega gospoda!»

«Naš Lobkovic», je izpregovoril cesar, «ima jezik in zobe v svoji oblasti in uverjeni smo, da si bode ž njimi pridobil še mnogo slave!»

«Posebno z zobmi», je dostavil Janez Vajkard zlobno, «s katerimi je posebno pečenkam na mizi nevaren, Veličanstvo!»

Zopet so se smejali dvorniki, opazivši, da je Leopoldus s povšečnostjo začul neokorni dovtip svojega prvega ministra. Posebno glasno se je zasmel — v kolikor se je sploh smel smejati v cesarjevi družbi — Janez Vajkard, in prav videlo se mu je na ošabnem obrazu, kako mu dobro dé, da je na vse rano jutro smel zasmehovati svojega nevarnega nasprotnika, o katerem je predobro vedel, da rije proti njemu kakor krt pod zemljo.

«Veličanstvo», je odgovoril Lobkovic hladnokrvno, dasi se je srdil, «moji zobje so za sedaj moja edina moč, in radosten sem, da mi še trdno stojte v čeljustih! Pač pa opazujem pri našem vojvodi, da izgublja zobé, da se sumnivo stara in da bode Vašemu Veličanstvu skrbeti za sposobnega naslednika!»

Prebledel je Janez Vajkard in strupeno je pogledal po Lobkovicu. A smejati se sedaj ni upal nihče; še celo cesarju je za trenutek legel mrak nejevolje po mladem obrazu. Potem pa

je hitro izpregovoril: «Ničesar ne odgovorite, vojvoda, ničesar mu ne odgovorite! Lobkovic bi rad pokvaril dobro voljo svojemu gospodu, ali denes v tem prekrasnem jutru ne dopuščamo, da bi z ostrim svojim jezikom sekal po zvestih nam služabnikih. Takoj ga tudi kaznujemo s pregnanstvom ter mu proti cesarski svoji nemilosti nalagamo, za kratek čas zapustiti naš dvor. Zajezdite konja in pred nami dirjajte na Turjak in glejte, da nam preskrbite ondi stanovanje in vse potrebno! Za toliko časa Vas odpuščamo v nemilosti!»

Navzlic temu mu je ponudil cesarsko svojo roko, ki jo je knez gorko poljubil, govoreč: «Dicto audiens sum, augustissime imperator!» Potem pa je zabodel ostroge konju v trebuh, da se je visoko spel, zavihtel široki klobuk po zraku ter vzkliknil: «Vivat Leopoldus!»

Oddirjal je po cesti proti Turjaku, klobuk pa si je dejal na glavo šele tedaj, ko je bil družbi izginil iz pogleda; ko je vedel, da ga več ne vidi cesarsko oko. Tako globoko je bil vdan svojemu velikemu gospodu!

Po tej cesti je odrinil potem tudi Leopoldus. Le malo dvornikov je imel s seboj; v varstvo izborni tej družbi pa je jezdilo za njo deset oboroženih hlapcev. Ubogi kmetič, ki je tik ceste ril po neplodovitem polju, pa se je čudom čudil, kako da je zašla tu sem ta oborožena tolpa denes, ko je vendar vse odhitelo v belo

Ljubljano, da bi gledalo cesarja in vladarja. In če bi mu bil kdo pravil, da je oni mladi človek, ki je, skoraj revno opravljen, jezdil tam po cesti z manjšim spremstvom, nego so ga imeli Turjačani, kadar so jezdili mimo, sam cesar Leopoldus, bi se mu bil smejal v lice, češ, cesar nosi zlato obleko in spremlja ga cela armada, če se prikaže na dan!

Navzlic zbadljivemu napadu Lobkovica proti vsemogočnemu ministru je ostal cesar židane volje tisto jutro. Počasi so jezdili po beli poti ter opazovali okolico na vse strani. Pričetkom je ležala po Barju gosta megla, a skoro se je vzdignila ter se razvlekla proti jasnemu nebu. Odprl se je pogled na širno Barje in na hribe, ki ga obkrožujejo v ozadju.

Njegovo Veličanstvo je bilo na vse kraje radovedno. K sebi je poklical Volka Engelbrehta in Janeza Vajkarda ter vprašal sedaj po tem, sedaj po onem. Sreča Turjaških je cvetla isti dan šopirno, in kakor pomladanskega solnca rahli žarki se je razlivala cesarjeva milost na Janeza Vajkarda in ponosnega njegovega brata. Ali že so se zbirali črni oblaki, ki so grozili zakriti to solnce ter s hladno točo posuti šopirni cvet šopirne sreče turjaškega pokolenja!

Knez Večeslav Lobkovic je potem jezdil po slabi cesti ter kuhal srd v častihlepni svoji duši. V zasmeh je bil dvornikom, in ti Turjačani so ravnali ž njim, kakor da je kak dvorni šaljivec!

Ali hotel jim je stopiti na tilnik ter jih ponižati, da se bodo zvijali kakor črvi v prahu! Prilika že pride in sveti Devici je hotel zidati kapelico na svojem gradu, če mu pomaga, da bode ponižal kneza Turjaškega! In čimprej pride pomoč, tem lepša bode kapelica! Napočijo časi, ko se dvorniki v njegovi navzočnosti niti sopsti ne bodo upali, ali denes . . .

Ravno v tistem hipu se mu je spoteknil konj ob kamen sredi pota. S kopita je odletela podkev ter žvenketaje zdrknila v stran. Prebudil se je knez iz svojega zamišljenja ter šele sedaj opazil, da je bil medtem zašel v ozko samotno dolino. Tik pota je med gostim vrbovjem in olšjem šumel potok in napravljal tuintam v ilnati zemlji precej globoke tolmine, obrastle z bičjem in ločkom. Na drugi strani pota se je dvigalo s smrekami in bukovjem prepreženo strmo robovje, s kojega se je tedaj, ko je knez ustavil svojega konja, vzdignila mnogobrojna tolpa divjih golobov ter z močnim šumom plaho odplula v zakajeni mah. Na vse strani je obračal knez svoj obraz, da bi opazil kje človeško selišče. V nasprotnem bregu je čepelo pač nekoliko revnih koč in dim se je vzdigoval s slamnatih streh — ali te so bile preoddaljene in tudi ni bilo upati, da bi se s težkim konjem dalo do njih! Tu v dolu pa je vladala popolna samota. Da se ni strnad oglašal s svojim tožnim čivkanjem v smrečju in da se ni stržek

jezil po gosti šumi okrog vode, bi naš knez ne bil čul niti najmanjšega nemira.

«Vrag vedi, kje sem!» je izpregovoril sam s sabo. «Tega turjaškega gnezda tudi ni nikjer ugledati, dasi se mi je pravilo, da je pokrita vsa gora ž njim, in da je pri nas doma malo takih gradov! Izgubil sem podkev, in če mi živinče ohromi, se mi lahko pripeti, da prikrevsam na Turjak, ko je Njega Veličanstvo že davno zopet proti Ljubljani odrinilo. Sveta Marija, sedaj mi pomagaj!»

«Ha, ha! Tičimo v pasti! Ha! ha!»

Zopet se je smejal nekdo nad knezom Lobkovicem! Poprej v prvi osuplosti je premeril letá dolino na vse štiri vetrove, samo bližnjo svojo okolico je puščal iz pogleda. A ravno tu, tik njegovega konja skoraj, je raztezala na zelenem mahu dolga človeška podoba koščene svoje ude ter z zvitimi očmi blesketala proti knezu, prav kakor lisjak, če ugleda kuretino. Tudi se je brez vsake spoštljivosti smejal ter gonil svoj «haha», četudi je lahko opazil, kako je gospodu na konju kri zahitela v belo lice.

«Ha, ha! Smo v škripcih? In ne znamo ne naprej, ne nazaj? Oj, preljubi gospod, kako se mi smilite!»

Prav pri nogah mu je ležala podkev, ali naš Kljukec se je delal, kakor bi je ne videl. Tudi se mu ni mudilo vstati in nikakor ni kazalo njegovo obnašanje tiste bojzljivosti, ki je navdajala tedanjega kmeta pred plemenito gospodo.

«Govoriš nemški?» je vprašal knez osorno.

«Nemški in laški, signore moj! In če mi plačate pot do paše v Bosno, se Vam naučim tudi turškega! Ha! ha!»

«Kje je prva kovačnica?» je vprašal knez dalje, in srbeli so ga prsti, porednežu s plohim mečem pretipati hrbet.

«Kovačnica? Na gradu jo imajo! No, pa saj je prah mehak in do tja bode že še priplezal Vaš vranec!»

«Pa mi saj pot pokaži!»

«Ne utegnem. Tu zadi leži. Vmes so dolinice, žlebovi in skoraj povsod se vlečejo pota na hribovje. Lehko zaidete! Kakor bi trenil, bodete za Kureščkom, meneč, da ste na Turjaku. Hej, jaz jih poznam, te preklicane poti. Brez vodnika — pametnega moža, Vam bo težavno, kreniti na pravo stezo. Taka je, da naj Bog pomaga!»

«Koliko imam še do tja?»

«Več ali manj, kakor si pot izvolite! Želimeljska dolina je zavita in zamotana, da je malo takih na svetu! Ko bi Vi imeli vodnika, žlahtni gospod, bi že bilo! Ali kje ga dobite? Tu ravno tiči vrag. Jaz moram še nekaj časa ležati, potem pa hajd proti Ljubljani!»

«Morda se da tvoja stvar odložiti! Kako službo pa opravljaš?»

«V službi svojega dobrega gospoda sem.»

«Kdo ti je gospod?»

«Imenitni vitez Janez Solnce.»

«Do sedaj še nisem čul o njem.»

«Kaj, o Solncu niste čuli in tudi o njegovi zali gospé ne?»

Tu se je dvignil Kljukec s zelenega ležišča ter ognjevito iznova povprašal: «Tudi o njegovi zali gospé ne?»

«Do sedaj še ne!» je odgovoril Lobkovic hladno.

«E, kaj ste spali, milostivi gospod? Vam niso še nič pravili o gospé Ani Rozini, ki ima mestnega ranarja za svojega očeta in viteza Solnca za svojega moža?»

«Pravi vitez mora biti ta tvoj gospod!»

«Nikar se ne pregrešite, gospod! Lepa ženska je, lepega telesa, lepih oči! In še celo turjaškim gospodom ni dalo miru in pograbili so jo ter jo vzeli in odtirali na svoj grad, ha, ha!»

Knez Lobkovic se je iztegnil v svojem sedlu kakor zajec, ki sredi polja po sapi razmotruje, odkod mu preti nevarnost.

«Kaj so storili turjaški gospodje?»

«No, zakonskemu možu so vzeli zakonsko ženo in sami bi jo radi imeli! Če bi nas kdo kaj takega počel, mu napravijo sredi Ljubljanskega polja grmado in vso mast bi mu ocvrli s telesa kakor polhu, ki je z nosom obtičal v pasti. Ti turjaški gospodi pa se nič ne zgodil!»

«Kaj so storili gospodje na Turjaku? He, te li prav umem?»

«Prav, prav! Zakonsko ženo so ukradli in moža so ji hoteli pobiti, ker jim je stal na poti!»

«Ti se šališ ter misliš, da imaš kakega grajskega pisarja pred sabo!»

«Kaj se bom šalil, kaj bom to mislil! Oj, jaz jih poznam gosposke obraze, in koj ga spoznam grofa od strežeta! Vaš obraz, milostivi gospod, je zlit iz prave in dobre rude. Če bi le jaz Vaše gradove imel in Vaše cekine, ki jih kar čujem žvenketati v dnu Vaših žepov. Kaj se bom šalil? Sicer pa greste tako na Turjak in če gori pridete, pozdravite mi Ano Rozino.»

«Moj Bog, ali je še vedno v gradu!» je vzkliknil knez raznenaden in v duhu je polagal temeljni kamen svetišču, kojega je obljubil zidati v čast božji Porodnici.

«V gradu in pod težkim ključem! Njen mož, naš ubogi vitez Janez, pa tiči v grmovju pod Turjakom ter milo ječi, ker mu je Juri Ljudevit razstrelil ramo, da se mu vidi skoraj do srca!»

«Juri Ljudevit? Kdo je to?»

«Juri Ljudevit; ga li ne poznate našega Jurija, ki nam je ukradel Ano Rozino, da bi spal pri njej za hrbtom njenega moža! Hudič je in Bog zna, če je krščen po krščanski veri. Turjačan je in njegov oča, pravijo, je koj za cesarjem: iz tiste sklede jesta in iz ene in tiste mošnje denar jemljeta. Dobre čase ima pri cesarju in imé mu je Janez.»

«Janez Vajkard! Brat glavarjev?»

«Ravno tisti, milostivi gospod! Njegov sin pa tiči sedajle na turjaškem gradu in Bog ve, kaj se je že vse zgodilo, ha! ha!»

«Kolikor mi je znano, Janez Vajkard nima sina!»

«V zakonu ga nima, mogoče, da ga nima! Ali zunaj zakona je še široko polje, ki marsikaj zraste na njem. Saj veste, kaj hočem povedati, ha, ha!»

Tu se je Kljukec od samega veselja s koščenimi rokami tolkel po tankem svojem trebuhu. «Zunaj zakona tudi rožice cvetó, moj dragi, in dostikrat še lepše kot v zakonu, ha, ha!»

«Janez Vajkard ima nezakonskega sina!»

«Od glave do nog je nezakonski! Pa kaj mu to škoduje? Belega kruha je sit vsako uro in vina je že popil, kakor malokdo turjaških grofov, dasi se je rodil v zakonu in po postavah naše svete vere. No, pa če greste na Turjak, vidite ga takó in recite mu, da ga pozdravljam!»

«Janez Vajkard ima nezakonskega sina!» je vzkliknil naš knez iznova, in v duhu je že gledal dozidano kapelico, posvečeno Materi božji, ki mu je tako hitro priskočila na pomoč. «Njega Veličanstvo bode široko odpiralo oči, če se bo vse to izvedelo! Moj ljubi Janez Vajkard, zdaj se bom jaz smejal. Čast in hvala božji Porodnici, ki se me je usmilila! Čast in slava! Ave Maria, gratia plena!»

Tu je knez Lobkovic z veliko pobožnostjo in s kipečo gorečnostjo premolil «Češčena si Marija», med molitvijo pa se mu je srce širilo v zavesti, da ima svojega nasprotnika v rokah, da ga lahko uniči. In uničiti ga je hotel!

* * *

Cesar je v tem dohajal po dolini. Dasi je bilo vroče, je bil mladi vladar vendar neprestano najboljše volje. Med živim razgovarjanjem se je dospelo k znožju turjaškemu holmu. Ondi so opazili v svojo veliko osuplost kneza Lobkovic. Napravil si je bil ležišče pod senčnatim drevesom ter privezal konja k smrekovemu vršiču.

«Ali ni tu naš tajni svetnik Lobkovic?» je vprašal cesar in skoraj se mu je zamračilo lice.

Odgovoril mu je Janez Vajkard: «V senci leži, Veličanstvo, ter leno počiva, dočim mora visoki njegov gospod prenašati žarke pekočega solnca. Gotovo še niti na Turjaku ni bil! In morda je tik pota zaspal. Taki so Vašega Veličanstva najzvestejši služabniki!»

Knez Lobkovic je pristopil k družbi.

«Kako je to, moj ljubi tajni svetnik, da ležite tu v senci, ko se kopicijo stolpi turjaškega grada ravno nad Vami? Upali smo, da nas pričakate pred širokim portalom z veselo novico, da ste pripravili nam stanovanje in našim konjem polne jasli!»

Skoraj nemilostno je govoril cesar te besede. Z globokim poklonom je odgovoril Lobkovic: «Veličanstvo! S tugo mi je izvestiti, da je na Turjaku že vse zasedeno: pri jaslih zobljejo oves tuji konji in po sobah se šopirijo tuje osebe. Z orožjem v roki branijo mehke blazine, kjer sedé, in polne mize, s katerih jedo.»

Temno je pogledal cesar ter dejal malone osorno: «Knez Lobkovic! Prepovedujemo si vsako prazno šalo. Utrujeni smo od slabega pota in prav močno že želimo, skočiti s sedla ter si odpočiti trudne ude!»

«Pri sveti Materi v Loretu prisegam, da ne bode Vašemu Veličanstvu drugega ostalo nego storiti, kar sem storil jaz: leči v zeleno travo ter ustanoviti visoko taborišče pod milim nebom. Ali na gradu denes nimajo prostora za visokega vladarja in s samokresom ga pozdravljajo, kdor se denes približuje gostoljubni strehi gospodov s Turjaka! Silno sem nesrečen, da mi Vašemu Veličanstvu boljšega poročiti ni mogoče!»

Tu je knezu Lobkovicu po vsem obrazu zažarila škodoželjnost, in z neprikrito radostjo je opazoval, kako težko sta gospoda s Turjaka sedela v sedlih!

«Kaj pomenja to, Volk Engelbreht?» se je obrnil cesar k deželnemu glavarju, ker ga je vendar osupnila resnost, s katero je Lobkovic vse to pripovedoval.

«To pomenja», se je oglasil Janez Vajkard namesto glavarja, «to pomenja, Veličanstvo, da je gospod knez ali sanjal, ali pa kje med potjo preveč pil!»

«Brez dvojbe preveč pil», je dostavil Volk Engelbreht strupeno, «ker bi sicer ne govoril kaj tako žaljivega za mé, ki mi bode največja sreča, pozdraviti Vaše Veličanstvo na svojem gradu!»

«Ne razburjajte se, gospod glavar!» ga je zavrnil knez hladno. «Kar sem povedal, je gola resnica. Ko je danes vitez Solnce hotel v grad, so streljali nanj, da je moral s krvavo rano odriniti!»

«Vitez Solnce!»

In Volk Engelbreht je pobledel, kakor bi niti kaplje krvi ne imel v nežnem svojem obrazu.

«Naj mi je dovoljeno, Veličanstvo», — in tu je knez Lobkovic sklonil koleno v prah, — «da razložim, kaj je iskal vitez Solnce na Turjaku. Če mi je dopuščeno, potem bom govoril, Veličanstvo!»

«Vitez Solnce!» se je oglasil tu Janez Vajkard. «Krasnega varovanca imate, gospod knez! Ali ni to tisti človek, ki si je za ženo izbral ranarjevo hčer in ki je bil potem izčrtan izmed deželnih stanov?»

«Ravno isti!» je odgovoril Lobkovic brez strahú. «Izbral si je za ženo ranarjevo hčer, ki pa se je tudi drugim ljudem videla! Videla se

je tem ljudem tako zelo, da so jo s silo vzeli njenemu zakonskemu možu ter jo odtirali na turjaški grad, kjer še sedaj zdihuje pod zaporom. Na njenega moža pa so streljali, da je komaj odnesel življenje, dasi ni zahteval ničesar drugega nego ženico, po cerkvi in božjih zakonih mu izročeno. In vse to se je zgodilo pod vlado našega velečastnega in slavnega cesarja in gospoda, na katerega bodo morda tudi streljali, če se bode v svoji pravicoljubnosti potegoval za stvar nesrečnega viteza!»

Vse je otrpnilo. Cesar sam se je vzdržal mirnega ter vprašal zamolklo: «Ali govorite resnico, knez, ali se samo šalite?»

«Čisto resnico, Veličanstvo! Pri moji čisti časti prisegam na to!»

«In zakonsko ženo so odtirali! In sedaj, ko sem jaz v mestu? Ne upam si verjeti kaj takega!»

«Vaše Veličanstvo se uveri lahko samo! Tam gori pri gradu nas pričakuje vitez Solnce in hrepeni, pritožiti se pri najvišjem svojem gospodu!»

«In kdo se je predrznil vse to storiti!» je vprašal cesar in kar videlo se mu je, kako je vse zakipelo po njem.

«Prosim za najvišje varstvo, Vaše Veličanstvo! Mogočnega nasprotnika si bom nakopal, če povem resnico, in svoje življenje si stavljam v nevarnost!»

«Govorite, knez, in imejte zavest, da ste pod mojim varstvom, ki sem tudi v tej deželi za Bogom najprvi! Kdo se je predrznil izvršiti dejanje, ki niti v Turkih ni zelo v navadi? Tako mi svete Trojice, — ostro sodbo hočem imeti! Sedaj govorite! Kdo je zločinec?»

«Juri Ljudevit, in kolikor sem poizvedel, je sin našega Janeza Vajkarda!»

Knez Lobkovic je govoril te besede počasi in mirno. Napravile so primeren vtisk. Dvorniki si niso upali niti sopsti, prav kakor bi čutili, da je to usodepoln trenutek zgodovinskega pomena. Sam Lobkovic je bil prebledel, in utripalo mu je srcé, ker je dobro vedel, da je sedaj smrtonosno zamahnil proti svojemu najljutejšemu nasprotniku. In Janez Vajkard? Tičal je v svojem sedlu ter bil prava podoba onemoglosti. Udarec je prišel tako nepričakovano, da je bil spretni diplomat v tem slučaju popolnoma brez orožja.

«Sin Janeza Vajkarda!» je zaječal Leopoldus, ki sam ni pričakoval, da se bode stvar tako zasukala. «Moj Bog, Janez Vajkard vendar nima sina, kolikor je meni znano!»

«Oprostite mi, Veličanstvo, da sem se premalo jasno izrazil. Juri Ljudevit je nezakonski sin našega Janeza Vajkarda!»

Tedaj pa se je zbudila pobožna narava vladarju, ki je bil izmed najzvestejših božjih služabnikov, kar jih je imelo habsburško pokolenje.

«Vi imate nezakonskega sina, Janez Vajkard?» je vprašal srdito. Leopold je imel še celo za Habsburžana silno debele spodnje ustnice, katere so se mu tedaj v jezi čudno zavlekle, tako da je postal ves obraz nekako grozen in strašan.

«Vi imate nezakonskega sina?» je ponavljal, in glas mu je zastajal v grlu. V tistem trenutku pa se je izkazal Volk Engelbreht večjega diplomata od svojega brata!

Da, za tisti trenutek je rešila hladnokrvnost deželnega glavarja prvega ministra ter slavo turjaške hiše. Volk Engelbreht je takoj opazil, da je odpadlo mogočnemu bratu krmilo iz rok, in opazil je tudi, kako visoka igra se igra. Ni ga zapustila duševna bistrost kakor ubogega Janeza Vajkarda, ki je s potnim obrazom tičal na konju, da se je bilo bati, da hoče sedaj in sedaj omedleti. Naš glavar je torej skesanega lica zdrknil s sedla ter ležal v prahu na kolenih še prej, nego se je visoka družba zavedla, kaj hoče. Dvignil je roke proti cesarju ter prosil ponižno: «Veličanstvo, vsa krivda preži nad mano, ki sem najnevrednejši Vaših služabnikov! Na me naj se izlije pravična jeza Vašega Veličanstva!»

«Kako naj umejem Vaše besede, glavar?» je vprašal cesar ostro. «Morda imate tudi kaj nezakonskega v Vaši hiši, kakor naš Janez Vajkard? Ha?»

«Janez Vajkard je nedolžen! In če molči, mi je to dokaz o tisti neizkončni ljubezni, ki jo goji za mé, slabega mu brata! Če bom na smrtnem ležišču vse pozabil, te ljubezni, Janez Vajkard, ti ne bodem pozabil!»

Govoril je patetično in tako prepričevalno, da je Leopoldus pričel postajati nekoliko mehkejši.

«Govorite torej jasno!» ga je pozval temno. «Saj vidite, kako mučni so nam in našemu spremstvu ti prizori! Čemu klečite v prahu ter govorite o svoji krivdi?»

«Edini grešnik sem jaz, Veličanstvo, in Janez Vajkard je nedolžen, bolj nego prvi sneg v pozni jeseni!»

«Kako to?»

«Juri Ljudevit je — moj sin!»

«Vaš sin? Vaš nezakonski sin?»

«Moj nezakonski sin, Veličanstvo! Ali šiba je v rokah Boga, s katero me biča na stare dni! Biča do kosti!»

Nekaj časa je molčal cesar ter dvigal svoje poglede proti gradu, ki se je ponosno belil raz zeleni holm.

«Slavnega pokolenja ste, Volk Engelbreht, ali da smo to prej vedeli, nikdar niste postali tajni nam svetnik! Govorite in povejte nam vse!»

«Moje življenje je v Vaših rokah, Veličanstvo! Samo enkrat me je zapeljal peklenski duh, da sem zašel s pravega pota! Ali ta greh, Veličanstvo, me preganja sedaj dan za dnevom in

najhuje pri tem je, da mi je narava do tega otroka vlila v srcé čudno, prečudno ljubezen. Pred vsem svetom prikrivam svojo sramoto, ali njen sad mi korenini globoko v srcu. Senca tega greha se vlačí za menoj, kakor senca mojega telesa. Zaradi tega greha me tepe nadloga in me tepe Bog, me bodeta tepla — do trenutka, ko se sklene zelena ruša nad menoj!»

Volk Engelbreht je govoril te besede s tako izvrstno premišljenim naglaševanjem, da se niti za trenutek ni čutilo, da mož taji svoje prave občutke ali da jih samo hlíni. Vse se je čulo naravno, iz srca skesanemu grešniku kipeče! Vtisk na poslušavce je bil tak, kakor ga je gospod deželni glavar pričakoval. Omehčalo se je srce še celo cesarju, ki je dejal manj osorno: «Vstanite, gospod glavar!»

Volk Engelbreht je nato vstal ter dostavil: «Do vrha bi prikipeła moja nesreča, če bi se Vašega Veličanstva pravična jeza izlila nad nedolžnega! Kolikokrat mi je očital Janez Vajkard pregrešno ljubezen in kako gorko me je opominjal, naj se izpokorim! Poslušal ga nisem, Veličanstvo, in zategadelj me gleda današnji dan ponižanega, in kakor Job sem na gnojišču, dočim se je še včera j moje íme kopalo v neizkončni slavi in Vašega Veličanstva milosti. Prav, ko sem se hotel dvigniti do najvišjega vrhunca te slave, me je udaril Bog ter mi

odprl staro rano na pregrešni moji duši. Oj, da sem bil tebi pokoren, Janez Vajkard, nikdar bi ne bil tako zelo ponižan!»

Tudi Janez Vajkard je bil medtem zlezal s konja. Duševna zavest se mu je zopet povrnila in s diplomatsko hladnokrvnostjo je pričel nevarno stališče preudarjati. Priskočil je svojemu bratu na pomoč ter se mu v tistem trenutku oklenil okrog vrata, tako da sta kazala brata podobo iskrene in najvdanejše ljubezni, ko sta se objemala sredi družbe. Prav kakor bi bila pri goreči tej ljubezni pozabila na ves svet, in še celo na visokega gospoda, sta ostala nekaj trenutkov v gorkem objemu. Ko pa je končno Janez Vajkard dvignil glavo s prsi bratovih, je bil že toliko diplomat, da so mu v očeh igrale svetle solze.

«In Vi, Janez Vajkard, ste vedeli za vse to?» je vprašal cesar skoro ginjen.

«Da, Vaše Veličanstvo! In jemalo mi je spanje v marsikateri noči!»

«In molčali bi bili, da se je nevihta razburila nad Vami in ne nad Vašim bratom?»

«Molčal, in če bi se mi bilo življenje v nevarnost stavilo!»

Dolgo časa je opazoval vladar obraz svojemu prvemu ministru. Ali ta obraz se je videl sedaj, kakor da je od kamenja izsekan in niti črtica se ni genila na njem, ko je bliskal Leopoldov pogled po njem. Janez Vajkard

je čutil sedaj zopet trdo in varno zemljo pod sabo; stal je tedaj zopet trdno.

«Da», je ponavljal navdušeno, «molčal bi bil — do smrti. Mi Turjačanje smo že taki, da eden drugega ne zapuščamo!»

«Velika je Vaša ljubezen, zategadelj naj Vam bode tudi mnogo odpuščenega! Sedaj pa poglejmo na Turjak, ondi hočemo dalje soditi!»

Govoreč je pognal cesar konja. Bil je potolažen. Olehčalo se je srce Janezu Vajkardu in občutke je imel, kakor da je ravnokar prestal veliko nevarnost. Knez Lobkovic se mu je pridružil. Strupeno sta se merila nekaj časa. Potem pa je siknil knez: «Častitam, gospod vojvoda!»

«Na čem?» se je zasrdil Janez Vajkard.

«Na Vašem bratu, ki se Vam je o pravem času porodil!»

Vsa družba je odjahala nato proti turjaškemu gradu.

Tako je izpodletel Večeslavu Lobkovicu prvi naskok, s katerim je hotel v prah podreti svojega najsilnejšega nasprotnika. Mati božja mu za sedaj še ni pomagala, in ostala mu je tolažba, da mu ne bode treba zidati kapelice njej v čast. Tolažil pa se je tudi s prihodnostjo ter sklenil, vse svoje moči darovati samo namenu, izpodnesti Janeza Vajkarda v cesarjevi milosti. Vedel je, da današnji prigodki ne bodo ostali brez vplivov v rahli in pobožni duši vladarjevi. Breg se je s

tem dnevom pričel meliniti, in gotovo je, da bode Janez Vajkard nekega dné zdrknil v prepad! Kot krt je hotel knez Lobkovic riti pod zemljo ter prvemu ministru izpodriniti tla, ki so se mu denes zamajale prvič pod nogami. — Kar je knez Lobkovic upal tisti dan, vse se je izpolnilo, če tudi leta pozneje!

* * *

Ravno takrat je bil zbral Kljukec svoje tovariše okrog sebe. Sedel je na smrekovem štoru in štel denar, pri čemer so se mu dolgi koščeni prsti čudno zvijali. Vsakemu je nekaj odštel, a vsakemu se je dozdevalo, da je dobil premalo. Največ je obtičalo gospodarju v žepu. A nihče si ni upal godrnjati, ker so se bali svojega suhega gospoda. Tudi je temu iz zapasa gledal dolg nož in vsi so se še predobro spominjali, kako je bil s tem nožem okljuvan črni Tinač, ko se je nekdam Kljukcu postavil po robu. Molčali so torej vsi ter pokorno spravili tisto malo borov, ki so za nje odpadli od zapovednikove mize.

«Tako!» je izpregovoril Kljukec. «Dobro letino smo imeli, Bogu bodi zahvala za njo in Materi božji na Šmarni gori! Sveta Mamika božja na Šmarni gori, v zlat plašč si zavita in že dolgo me je bodel v oči, da bi ti ga vzel, ker vendar ne čutiš ne mraza, ne vročine! Jaz sem pa revček, poleti mi je vroče in pozimi

me zebe. Plašček sem ti hotel vzeti, a sedaj, ko si mi tako znatno pomagala; sedaj, ko si mi tega pemskega kneza dala v pest, da so cekini kar deževali od njega, sem se zagovoril, da ti pustim še tisti plašček — za eno leto! Potem ti ga pa vzamem, in to tako gotovo, kakor je Bog v nebesih! To je, če me do tja ne ujamejo in mi ne napravijo ostre sodbe, da mi odsekajo dolge roke, ali mi požgó z žarečim železjem ude, ali me obesijo na hrastovo vejo, ali me pa še celó nategnejo na železno kolo, da bodo zapokale kosti po meni, da bo joj in groza! Zategadelj se je pa treba varovati in kakor lisjak ob pravem trenutku odnesti telo in kožo. Ali ste vse pripravili!»

«Vse!» je odgovoril Tinač čemerno. «Pa tu smo se še komaj najedli! In malo pospali bi radi, ko smo se vendar vso noč trudili za tebe in napolnjeno tvojo mošnjo!»

«Hudiča», se je zajezil Kljukec, «ali češ zaspati ter spati toliko časa, da se prebudiš sodnji dan popoldne, da boš Boga gledal, ko bo ravno z aposteljni vstajal ter se napravljaj na veliko sodbo? Tam gori v gradu je sedaj gospoda in med seboj se kolje. Vrana ne izkljuje vrani očesa! Nekaj časa ne bodo klali, potem pa se bodo zopet objemali in povpraševali: kje pa je Kljukec, da ga obesimo na kakovo vejo tik pota, ker je vse to zakrivil?»

«Taka je! Da sem jaz tak tepec, kakor si ti, ljubi moj Tinač, bi obtičal tu v grmu, dokler ne pridejo dobri gospodje s težkimi verigami in me ne odtirajo na ljubljanski grad, kamor tako še kdaj prideva, jaz kakor ti!»

Smejal se je ter dostavil: «Hajd na noge! V treh četah jo odrinemo čez gore. Tinač, ti greš s svojo čedo na Mengeš; ondi ima Tonhovec tolsto tele in hlev se slabo zapira. Kar pri jaslih ga zakolji, in če se prebudi hlapec, mu porini tudi nož med rebra! Ti jednooki, pojdi s svojimi na Šmartin pred Kranjem! Ondi imajo gospod fajmošter debelo vrečo srebrnih tolarjev in vsak večer jih pokladajo pod zglavje svoje postelje, da spe na njih kakor koklja na jajcih! Glej, da izviješ to posvetno blago pobožnemu možu, da mu odslej ne bo več delalo preglavice v spanju. Če se vrneš s praznimi rokami, ti izbijem še drugo oko in te vržem v Savo, pod Podveškim vrbovjem, da te požro sulci in lipani! Sam pa krenem na Zatičino, kjer je drugi dan semenj in kjer me gospod opat pričakujejo h kosilu. Sedaj pa le na noge, zverine! V sredo pred Vsemi svetniki bom pri Savi, kjer je v Podveškem robu tista jama. Da boste vsi tam, in tudi ve, babnice! Če ne — bodete hudiča gledali!»

«Solnčev konj je tukaj», je vprašal Tinač ponižno, «ali ga smem za sé obdržati?»

«Kaj, za sé obdržati! Ti dlaka nepoštena, konja obdržim jaz, da ga dam — gospodu nazaj! To je, če se še srečava! Odrinite!»

V hipu so pospravili posodo ter obložili svojo tovorno živino. Potem pa so se razpršili na vse štiri vetrove lazili po logih in skritih stezah ter iztezali dolge roke po tujem imetju, dokler jih končno ni zasačila pravica ter jih obesila ali pa s kolesom pokončala. Denes so bili tukaj, jutri zopet tam! Bali se niso ne Boga, ni vraga; bali so se samo enega, svojega koščenega gospodarja Kljukca, ki jih je z ostrim dolgim nožem obdržal v strogi pokorščini. Po odhodu drhali je obtičal pošteni Kljukec še nekaj časa na svojem štoru ter se tolkel z roko po trebuhu:

«Ha, ha! To so teleta, to so teleta! Hi! hi!»

Potem pa je tudi leta izginil v goščo in popolni mir je legel na zapuščeno krajino! —

XIII.

Ko so se bili Juri Ljudevit in tovariši uverili, da brezuspešno iščejo viteza Solnca, so planili v svojem srdu po nesrečnem in pijanem Tomažu Ručigaju. Izvlekli so ga izpod mize ter ga vlekli na široki hodnik. Polivali so ga ondi z vodo in ga topli s palicami, da se je nesrečnemu kapitanu takoj povrnila zavest. Ali v hipu mu je zopet prešla, ko so mu udarci kakor

toča suli na staro telo! Pustili so ga potem na hodniku z bulami in rogovi pokritega. Sami pa so s silo razbili vrata v dvorano, kjer so po stenah viseli temni obrazi ostrih gospodov s Turjaka ter se je samo tuintam kakor svetla zvezda med meglami prikazoval rožnati obrazek gospé s Turjaka, ki je nekdam ob strani v železje zavitega moža pretrpela in prezdihovala dolgočasno življenje. Ti pa so se malo menili za turjaško preteklost, sedli so okrog dolge hrastove mize in prinesli si dali pijače, dasi so bili že pri dohodu pošteno pijani. Marjanica, grajska kuharica, je morala zopet zakuriti ter k ognju pristavljati široke lonce.

«Kdo bi bil mislil», je izpregovoril dolgi junak Simonovič, «da je tu pri vas tako prijetno! Leži jih nekaj Kranjcev v Karlovcu, a povem vam, da so to puste stvarice, in če ti tako revče izpije vina za orehovo lupino, ti telebne pod mizo, kakor bi se bilo najhujšega strupa narskalo. Sramota za deželo, da ima take sinove! Vidva pa sta mi vrla vinska pobratima, in pravično vama govorim, da me bode srce bolelo, ko bom zapuščal belo Ljubljano; a bolelo samo radi vaju! Vse drugo naj vrag vzame! Vse drugo ni vredno, da bi se porinilo turškemu konju pod kopito! A vaju naj krščanski Bog živi!»

Pili so sebi v čast.

«Nikdar vama ne bodem pozabil», je pričel Juri Ljudevit nato, «da sta mi današnji težavni

dan posvetila vrla svoja meča, draga prijatelja! Da bode nekaj vročega praskanja, sem vedel, ker dobro poznam tega hudiča, viteza Solnca. Verujta mi, da bi nam bil dal opraviti, da ga nismo pri pijanem Ručigaju zajeli kot polha v duplu in da mu nismo s strelom razbili rame. Morda sedaj ravno umira kje za zelenim grmom, in jaz mu ničesar drugega ne želim, nego da bi prav težko umiral in umrl.»

«Isto mu želim tudi jaz», je kričal Aricaga, «ker mu še nisem oprostil besed, s katerimi me je obsuval tisti dan, ko je tebi odsekal palec.»

«Tedaj sem mu pravil», je govoril Juri Ljudevit veselo, «da mu bode še žal tistega dne. Denes mu je žal! V pozabljenem logu umira pozabljen, meni pa se prikazuje obljubljeni dežela in sad bom trgati z drevesa, ki si ga je bil Janez Solnce zasadil sam sebi! In to je nekaj prijetnega, prijatelja!»

«Kaj namerjaš sedaj?» je vprašal Aricaga, in napele so se mu črte po obrazu. Juri Ljudevit je premeril s pogledom široko dvorano in podobe zamrlih Turjačanov po zakajenih stenah. Potem je odgovoril: «V Žužemperk jo odpeljem in upam ob zeleni Krki nekaj lepih dni preživeti ž njo! Vse se je izpolnilo, kakor sem sanjal, in do dna hočem izpiti kupo sreče, ki jo je dobrotljivi Bog postavil denes pred me na mizo!»

«Ali si jo videl denes?» je vprašal Aricaga radovedno.

«Ne še! Ondi za podobo koprni kakor golobica v golobjaku! In povem vama, da mi srce nekaj upada, če se spominjam trenutka, ko bom stopil pred njo!»

«Kaj se boš bal ženske!» je kričal junak Simonovič. «Ko sem s svojim praporom ležal še v Bihačgradu, se mi je povedalo, da ima paša v Mostaru ženo, lepšo od lune sredi jasne pomladanske noči. Tedaj je po meni vse gorelo in kri je tekla po mojih žilah razgreta kot topljeno železo. In kar je bilo najbolje, tedaj še nisem bil oženjen in ne vkovan v jarem, ki tlači junaka, če se je vdal mehkeemu zakonu. Z dobrimi tovariši odrinem proti Mostaru. Ondi podkupim starega skopljenca, drugim pa posabljam glave! In hajd smo v haremu, da sami nismo vedeli, kdaj smo vanj prišli. Oj prijatelja, to so bili krasni dnevi! Zorna Zulejka je slonela na divanu in je bila tako zaspana, da niti glavice ni dvignila po meni, vstopivšem junaku. ‚Si li ti Mustafa,‘ je zdihnila, ‚kako da prihajaš tako pozno?‘ Ali tedaj sem že ležal pred njo na kolenih ter ji govoril, da sem slišal v Bihačgradu o njeni krasoti praviti. Kaj je storila? Malo je jeknila, hitro pa je dostavila: Gijaver si, a sivih las nimaš, kakor jih ima moj Mustafa, ki je ljubljeneec prerokov. Potem pa je šla brez ugovora z menoj, in Mustafa paša si je ruval las za lasom iz sive svoje brade in preroka je preklinjal. Jaz pa sem preživel z Zulejko

krasne, srečne dneve in denes vam pravim : vidite, take so ženske, take so vse ženske! Kaj se češ bati Juri Ljudevit! Prvi hip bode malo jeknila, a potem bode šla s teboj, če boš hotel, do konca sveta!»

«Simonovič», se je vmešal Aricaga srdito, «a če lažeš, stori to tako, da ne opazi vsak otrok, da debelo lažeš! Tudi ni lepo, da svojima pobratima tako težke laži na hrbet pribijaš! Vrag te vzemi! Znaš li, kaj je to, ti prokleti bahač ti? Ne misli, da Aricaga ni nič sveta videl in da je tisti Karlovec, kjer žrete noč in dan koruzo in suhe češplje, kaj posebnega in imenitnega! Zatorej govori nama resnico, če nočeš, da ti z ostrimi meči ne pogladiva lažnivega jezika. Čuješ te moške besede? He?!»

«Aricaga, pijan si!» je odgovoril oni hladnokrvno. «Na svoje besede in njihovo resnico prisegam, če bi to zahtevali boljši junaki od tebe, ki si junak v besedah, v dejanjih pa novorojeno dete! Sicer je pa tu moj meč in s svojo ostrino mi je porok za vsako besedo!»

To rekši pograbi po krivem svojem meču, ki je tičal pri steni v kotu ter ga trešči pred se na mizo, da je vse zažvenketalo.

«Tako govoriš ti meni», je tulil polkovnik, «ter mi groziš s krivo tisto šivanko? Kaj takega si jaz dvakrat povedati ne dam in s svojo krvjo mi boš plačal, ker si oglodal mojo čast! Še denes boš gledal hudiča, in to tako gotovo, kakor gotovo si razžalil mene, polkovnika Aricaga!»

«Na besedo tega polkovnika jaz ničesar ne dam», se je oglasil Simonovič.

«Ničesar?»

«Ništa, kakor pravi Hrvat.»

«Tako mi vseh nebeških vragov, za te besede ti vzamem umazano življenje!» Tudi Aricaga je posegel po težkem meču, ali tedaj se je vmešal Juri Ljudevit v ta prepir, govoreč: «Kaj mi pomaga, če se vidva prepirata in med sabo rujeta? Moja kri ostane hladna pri tem, in niti ne razburila bi se, če bi Simonovič tebi Aricagu presekal čelo, da bi se takoj usuli možgani na mizo. Mirujta torej! Ti si pil čez mero, Aricaga, in ne tuli ves čas in spravi svoj meč, ki si ga denes samo moji stvari posvetil! In ti Simonovič, imej potrpljenje s pobratimom, ki bode obžaloval svoje besede, ko se bode pijanost iz njega izkadila! Odložita meče v stran in pijmo vino v miru, ker smo vendar vrli pobratimi!»

Nerada in godrnjaje sta odložila sablje v kot in gledala sta se temno, kakor psa na verigi, ki si kažeta zobe, renčeč in togoteč se.

«Prepirata se lahko pozneje,» je govoril Juri Ljudevit. Vsaj bodeta imela časa dovolj. Ali denes se spomnimo na kaj takega, kar bi nam vsem kri ogrelo brez prepira in hujskanja! Povem vama namreč, da se me je sedaj v zadnjem trenutku polastila čudna tesnoba, prav kakor bi se tresel pred trenutkom, ko bom s strastno roko posegel po zlatem klasu, ki je do-

zorel na polju viteza Janeza Solnca. Izpil sem že obilo vina, a rečem vama, da se mi kri kot mrzel led vlačí po žilah in da mi je časih pri srcu, kot bi tičal v hladnem grobu in bi se pod težko prstjo ne mogel niti geniti. Zatorej potrebujem nekaj, kar bi mi kri razpraskalo in srcé upijanilo, da se ne trese v trenutku, ko stopim pred rožnato Ano Rozino, ki naj mi jo Bog blagoslovi! Vprašam tedaj, vesta li kaj takega, kar bi srcu in bojazljivi duši do moči pripomoglo? Govori, Simonovič, he!»

«Jaz bi že nekaj vedel», je odgovoril dolgi Hrvat, «a če povem, bo odprl škrbasti Aricaga usta ter mi očital, da lažem. To pa je bridka beseda, ljubi moj Juri Ljudevit, in da se mi je kaj takega očitalo ob zeleni Kolpi, govorim ti resnico, da bi se očitavec ne veselil dolgo časa več slabega svojega življenja! Ali tu sem tvoj gost in tvoje vino pijem, zatorej molčiva jaz in bridko moje orožje!»

«Izlij ga kupo, dragi Simonovič, in povej nam, kar veš! Aricaga pa moraš poznati: veliko laja, a rep tudi rad stisne med noge, kadar se mu vidi koristno bežati! Ha! ha!»

«Tebi na ljubo bom govoril, dragi moj Juri Ljudevit, ker ti si mi vrl pobratim!»

«In ti meni, ljubi Simonovič!»

«Jaz vem nekaj, kar človeku srcé in dušo razvname, da gorita kakor slamnata streha, na katero je vrgel Turčin svoj ogenj! Poslušaj!

Ko sem s svojim barjakom ležal še v Bihačgradu —»

«Je že zopet ta prokleti Bihačgrad tu!» je renčal polkovnik.

Ali Simonovič ga je mrzlo prezrl ter nadaljeval: «Ležali smo torej v Bihačgradu in načeloval nam je vrli in visokorojeni gospod in baron Janković, katerega spominu bodi večna slava (tu so izpili vsi trije kupo vina). Bil je to pravi junak in njegovo največje veselje je bilo, sekati Turčinom glave iznad ram. Oj kolikokrat smo vihrali že ž njim v zeleno Bosno, in vse se je treslo pred nami, kjerkoli so se začula kopita naših konj. Da, to so bili boljši časi od današnjih, in nikdar jih več doživel ne bodem!»

Tožno je povetil glavo — in izpil kupo vina.

«Mi pa smo bili tiste čase še mladi», je pričel Simonovič iznova, «in obilokrat smo rajši ležali na gorkem, nego da bi bili zajezdili v mrzli hlad. Tedaj je dal visokorojeni in vrli baron Janković obložiti mizo s pijačo, in rujno vince smo morali piti, da se nam je napravljala rožnata zora pred pogledom. Največ pa ga je popil vrli in visokorojeni gospod sam ter nam dajal v hrabrosti in tudi v vinopitju najboljši zgled. Ošteval nas je: pasje glave, polenarile ste se, in moj barjak se trese pred Turčinom! Tužna mi majka, da mi je načelovati takim otrokom! Pijte, pasje glave, morda vam vino

ojači srca, bojazljivim vam zajcem! Pili smo, da smo v največji temi gledali svetle solnčne žarke!»

«Je li to vse», je zarohnel Aricaga. «Piti umemo mi tudi! Res je, da to človeku srce in dušo razvnema, ali kaj posebnega to ni!»

«Tiho bodi, Aricaga», je dejal Juri Ljudevit, «Simonovič še nekaj vel! He, ni li istina, Simonovič?»

«O najboljšem še nisem govoril! Težko pa je govoriti, če človeku vsak hip v besedo segajo nepoklicani kričači! Ko smo se — da dalje govorim — rujnega vinca napili in smo težki postali, kakor je težak nabit tolpič, tedaj nam je ukazal vrli in visokorojeni Janković izza pasa potegniti dolge samokrese. Pred njegovimi očmi smo jih morali nabiti ter napeti peteline. In ko je bil vsak samokres lepo nabit in petelin napet, da se je vsak hip lahko sprožil, je zapovedal vrli in visokorojeni baron, da smo v dolge cevi nalili vina. In sam si je nabil svoj samokres ter si cevko nalil z rdečim vinom. Pijte, deca, je izpregovoril potem prijazno, pijte, vince je sladko, in komur se trese roka, naj dobi svinčenko v želodec in prebavlja naj jo do sodnjega dne! Pijte, deca! In sam je pil najprej in napeti samokres si je pritisnil k junaškim ustom in vino je v dušku izpil iz dolge cevke, ne da bi se mu bila za trenutek potresla roka, dasi je že nosil železje, ko smo mi vsi še v zibeli sesali mleko! Za njim pa smo pritiskali vsi drugi

nalite samokrese k ustom in, tako mi nebeške Trojice, prisegam vama, da je ni boljše ne lepše pijače, nego vino piti takisto na robu med življenjem in grobom! Na eni strani gledaš v rumeno obsejano dolino življenja, na drugi strani pa se ti odpira hladni in mokri propad smrti: ali v sredi med življenjem in smrtjo šumlja vrelec, pri katerem piješ in piješ! To je prava, to je junaška pijača! Drugo jutro smo bili vsi zdravi kot ribe v vodi in takoj od mize smo šli h konjem ter poskakali v sedlo. In kakor blisk smo drevili na Turčina, in smrti se ni nihče bal, ker smo ji vendar gledali v obraz tolikokrat v noči, ko smo pili sladko vince ter se nismo bali ne hudiča, ne smrti!»

«Vraga, tu si mi povedal nekaj novega!» je kričal Aricaga. «O stvari bi se dalo govoriti!»

«Da, lepše pijače je ni», je Simonovič ponavljal, «kakor takisto smrti v obraz napiti se močnega vina. Ali družba mora biti za to, družba!»

Tu se je hladno ozrl po polkovniku, kakor da je hotel reči, da njega ne prišteva k taki družbi.

«Jaz pa vendar predlagam», je vpil Aricaga, «da storimo vse tisto, kar je moral storiti barjaktar vrlega in visokorojenega gospoda Jankovića, preden jo je odjezdil na sabljanje turških glav!»

«Tudi jaz sem tvojih misli, Aricaga!» je odgovoril Juri Ljudevit. «Vrli Simonovič naj

se uveri, da mu je opraviti z junaki, a ne z babami!»

Brzo so pograbili po svojih dolgih in nabitih samokresih.

«Nebeška misel je to», je dejal Aricaga kipeče ter si nalil cevko z vinom. «Bog te živi, pobratim Simonovič!»

To rekši napne petelina ter izlije cev v svoje žrelo. Niti za trenutek se ni tresla pijana roka staremu grešniku. V hipu sta takisto naredila tudi tovariša. Polastila se je vseh nekaka čudna razburjenost, živci so se jim napeli po telesu in na licih se jim je nabrala rdeča lisa. Vsi pa so bili mnenja, da si lepšega in kratkočasnejšega vinopitja ne morejo niti misliti.

«Obilo radosti smo užili tiste dni v Bihačgradu», je pripovedoval Simonovič. «In še dobro se spominjam, kako se je nekaj kornetu Gusiću izprožil petelin, ko je bil ravno izpil. Pokadilo se je kakor iz peklenskega žrela in svinčenka mu je šla ravno skozi levo roko ter se potem zarila v leseni strop. Naš kornet je zarjul kakor zaboden vol in na obrazu se mu je prikazala mavrica od vseh bolečin. Od smeha smo hoteli popokati mi in visokorojeni gospod baron. Letá se je zvalil od same radosti na tla, ko si je Gusić lizal ranjeno dlan ter hotel od bridkosti omedleti. To vama je bil gospod, naš baron Janković! Večna slava njegovemu spominu!»

Vsi so nalili samokrese ter jih izpili v trenutku.

«Drugikrat smo sedeli zopet pri mizi in z napetimi samokresi smo se igrali. Tam zadaj pri voglu je sedel mlad gospodič iz Ogrske. Bil je ravno vstopil pod naš barjak in pod načelnštvo gospoda Jankoviča. Bil je to dečak bledih lic in ravnokar je bil ušel materi od dojljnih prsi. Komaj pa je prišel v Bihačgrad, je menil že, da bode sam v hipu podjarmil vso zeleno Bosno. Menil je, da je pri nas življenje tako kot doma za materinim krilom. Naš gospod, vrli baron Jankovič, ga je odločno zaničeval! Pili smo torej tisti večer in se predobro imeli. Mažarski bledoličnik pa je sedel konec mize ter se tresel pred vinom. To je razkačilo dobrega gospoda Jankoviča in svoj napeti samokres — ki ga je bil poprej ravno izpil — je treščil tako spretno pred se na mizo, da se je izprožil ravno proti ogrskemu gospodiču. V komolcu mu je obtičala svinčenka. Kakor gad se je zvil, planil kvišku ter tulil od bolečin. Mi vsi pa smo po tleh popadali in smo se smejali, da smo hoteli popokati! Mažarski gospodič pa jo je čez teden dni odpihal z obvezanim komolcem in ni hotel gledati več Bihačgrada! Vidita, tako kratkočasne urice nam je ustvarjal gospod baron Jankovič. Zatorej kličem po vsej pravici: večni spomin bodi visokorojenemu gospodu in baronu Jankoviču, sivemu sokolu!»

Zopet so pili vsi trije iz samokresov.

«Sedaj hočem še jaz nekaj povedati!» se je oglasil Aricaga. «Denes imamo lepo veselje in tebi bodi hvala za to, pobratim Simonovič! Ali to veselje se da povikšati in zategadelj poslušajta mene, ki sem na svetu tudi marsikaj izkusil, marsikaj videl!»

«Rada te poslušava, pobratim Aricaga!» je odgovoril junak Simonovič, ki je bil tedaj že pozabil na poprejšnji prepir. «Govori!»

«Tam so tri okna in prav prilično bi se streljalo skozi nje. Moje mnenje je, da sedaj pijmo in da izpitate samokrese izstrelimo potem. Vsak si izbere svoje okno in strelja. Ha! ha! kako se bomo smejali, če na priliko ti, Juri Ljudevit, ne zadeneš okna, temuč rdeči nos grofa Turjaškega, visečega ondi na steni! Ha! ha!»

«In če buti moj strel tebi v trebuh, Aricaga», je vprašal Juri Ljudevit hripavo, «kdo pa se bo potlej smejal, he? Kaj pa potem, he?»

«Potem, Juri Ljudevit», se je grohotal polkovnik, «potem zatisnem oči v Gospodu ter zlezem staremu Abrahamu v naročaj kakor obstreljen zajec pod brinov grm. Ali mislil si bom, da sem padel po junaški, pošteni roki!»

«Kar nasvetuje Aricaga», se je oglasil junak Krištof, «ni napačno! Ali preden pijemo, preden streljamo, naj se izpregovori moška beseda! Ne

pijte vina nikdar brez napitnic! — nam je dejal sto in stokrat visokorojeni gospod in baron Jankovič. Napijajmo si!»

«Dobro, napijajmo si!» sta pritrjevala onadva. In Juri Ljudevit je dostavil: «Ti se oglasi najprej, pobratim Simonovič!»

Nabili so samokrese.

Vstal je junak Simonovič. Tedaj so mu noge že nekaj omahovale in oko mu je bilo že skalilo. Skoraj se mu je malo roka potresla, ko je obrnil samokres kvišku ter pričel: «Hvala vama, pobratima, da sta mi odkazala prvo mesto! Da mi živita dolgo, sto let! Če pijem vino, sem vesel, in Bogu dajem čast, da ga je ustvaril. Lepši pa so še trenutki, ko sediš v sedlu svojega konja ter sučeš v krepki roki bridko sabljo. Na levo in desno sekaš turške glave in ne meniš se niti za svinec, brenčoč okrog tebe, niti za ostro orožje, švigajoče po tebi. Na levo in desno jih kolješ, brezverske črepinje, in kakor Bog si, ki s svojim bliskom drobi zemljo. Vidita, pobratima, to je junaštvo! Samo to je, ki nam daje slave. Vse drugo je suha trava, vse drugo ni nič in trikrat nič. Zatorej govorim tu na tem mestu: izpijmo sedaj na slavo junaštva!»

Kričaje so izpili. Potem pa si je v hipu vsakdo izbral svoje okno ter ustrelil proti njemu. Junak Krištof in Juri Ljudevit sta dosegla svoj namen: zvenčeč se je usulo razbito steklo po

tlaku. Polkovnikova svinčenka pa je popraskala nekje po steni, da se je pokadilo od prahu.

«Aricaga je že pijan», se je smejal Juri Ljudevit. «Njegova je vrsta, da govori sedaj!»

Ko so zopet nabili orožje, je dvignil s težo polkovnik težki svoj trebuh izza mize govoreč: «Pijan! Še ga bom pil, ko bodeš ti že davno pod mizo ležal, deviški moj fantič, Juri Ljudevit! Sedaj pa me poslušajta, ker mnogo sem izkusil in veliko mest sem videl na svetu! Ne morem jih prešteti glav, kí sem jih odsekal s telesa, in marsikak trebuh sem predrl z ostrim orožjem. A to ni moja največja slava in tega se ne radostim preveč. Kar pa mi z veseljem pregreva dušo, so tiste brezbrojne merice, katere sem že izlil v sé, da se je pomlad rodila v meni. Lepa reč je junaštvo, in na bojnem polju tudi rože cvetó. Ali če te preganja vrag, ti vzame junaštvo življenje in prebudiš se v grobu, kjer je hladno, mokro in temno. Kako vse drugače je, če te umori rdeče vince! Kot bi trenil si pri bogovih na visokem Olimpu in vso nebeško godbo poslušáš. Ko pa se prebudiš, nisi v hladnem, temnem grobu, nego na solnčnati zemlji, kjer je tako prijetno živeti radi trte, ki nam vince rodi. Vino je prvo, vse drugo ni stokrat nič! Zatorej hvala vinu in materi trti, ki nam ga daje!»

Tudi ta napitnica je ugajala. Kričeč in tuleč so izpraznili cevke ter jih iznova nalili. Potem pa je vstal Juri Ljudevit ter govoril:

«Kaj čem besedovati, ko je stvar vendar jasna in gotova. Če sem junak, kakor si ti, Krištofe, sem to, da sem po godu krasni ženski. In ne dišalo bi mi vino, če se ne vidim krasni ženski. Resnico si govoril, Aricaga, trdeč, da je v grobu hladno, mokro in temno. Ali zemlja naša bi bila dolgočasen, teman in mrzel grob, da ni na njej krasne ženske. Zatorej je moje mnenje ponoči in podnevi tisto, da pijmo v slavo sladkemu telesu krasne ženske!»

Z velikim navdušenjem sta pritrjevala polkovnik in dolgin Simonovič tej napitnici. Vsi so pritisnili samokrese k ustom ter pili.

Ko je Juri Ljudevit zadnje kaplje srkal iz cevi, se mu je zasukal pogled nehoté proti vratom. Ravno v tistem trenutku so se bila odprla na stežaj in na širokem hodniku se je tlačila družba, glava pri glavi. Kakor je bil pijan, je spoznal Juri Ljudevit v tej gneči takoj obraz deželnega glavarja Volka Engelbrehta in svojega očeta Janeza Vajkarda. Tam v ozadju — in Juri Ljudevit je napol oči — je kazal tudi vitez Solnce blede svoje lice in s svojimi pogledi je bliskal po pijani družbi. Ali bolj kot vse to, je pretresel Jurija Ljudevita pogled na osebo cesarjevo. Tik praga je obstal — vsej družbi na čelu — Leopoldus, in s cesarskim ponosom opazoval tovaršijo pri mizi. Od srda se mu je tresla roka in z groznega, bledega obraza so mu sikali pogledi kakor strele.

«Caesar Augustus!» je zatulil Aricaga. Juriju Ljudevitu pa je otrpnila roka, da ni mogel niti samokresa od ust vzeti. Prst, ki ga je tiščal pri petelinu, se mu je zivil krčevito: orožje se je izprožilo in začulo se je votlo donenje po široki dvorani. Ondi pri mizi pa se je Juri Ljudevit zgrudil v stol, za trenutek pograbil z rokama po razstreljeni, krvavi glavi, in potem izdihnil dušo hitro in urno, kakor odnese sapa lahki list jeseni.

Vse je bilo preplašeno. Samo Leopoldus je ostal miren in ponosen. Mrzlo je izpregovoril: «Vidite, vitez Solnce, sodnik, ki bode nekdanj sodil kralje in berače, mi je odvzel posel za ta slučaj. Čast in hvala mu! Naša pa je dolžnost, da se spominjamo nesrečne duše. Pater noster!»

Glasno je molil in vsa družba je morala moliti za njim.

Dne 13. septembra 1660 so se poklonili visoki stanovi cesarju. Bil je to dan največje slovesnosti, in radovedno občinstvo, ki ga je bila že takrat Ljubljana polna, se ni moglo nagledati vseh krasot, niti se načuditi vsem lepotam.

Ob sedmih zjutraj so se zbrali stanovi bleščeče opravljeni v škofjem dvorcu ter po svojih komisarjih poprosili, da bi se smeli pokloniti vladarju. Z milostjo se je sprejela ta prošnja. V dolgo vrsto so se zbrali potem stanovi ter se s cesarjem napotili v bližnjo cerkev. V tem izprevodu so se posebno odlikovali zastopniki

dvornih uradov ter z znaki visoke svoje službe zbujali občno pozornost. Na prvem mestu je korakal vrhovni dedni dvorni reditelj Henrik Ljudevit grof Thurn ter z velikim ponosom nosil posrebreno palico, znamenje dvornega rediteljstva. Za njim je stopal Herbart grof Turjaški, nameščal je brata Volka Engelbrehta, ki je bil tiste čase tudi vrhovni dedni dvorni maršal v deželi. Isto tako bil je Volk Engelbreht vrhovni dedni dvorni komornik; v tej visoki službi ga je nameščal ta dan Janez Andrej grof Turjaški. Za temi so se razvrstili še drugi zastopniki dednih dvornih poslov, med njimi naj se omenita samo vrhovni dedni dvorni točaj Herbart baron Kacijanar in pa vrhovni dedni trušar Janez Juri grof Hohenwart, katerega potomci še niso izmrli, dasi ne donašajo več jedil na cesarsko mizo. Neposrednje pred cesarjem je stopal deželni glavar; za njim pa vice-maršal grof Leopold Blagaj, ki je nosil v oslabeledih rokah velikanski goli meč.

Pred cerkvenimi vrati je sprejel stari škof s Pedene svetli ta izprevod ter ga spremil v katedralo, kjer se je takoj pričela slovesna božja služba. Po dokončanem svetem obredu se je vse povrnilo v škofji dvorec. Tam so bili v veliki dvorani postavili cesarski prestol, ki je nanj sedel cesar. Okrog njega pa so se zbrali dedni dvorniki. Vsakemu je bilo do pičice skoraj odkazano mesto, kamor se je moral postaviti. Na

cesarjevi desnici je stal deželni maršal z golim mečem; «nekoliko niže» deželni glavar, potem škof s Pedene in drugi deželni prelati, izvzemši zatiškega opata, ki ga je trla huda bolezen. Na levici cesarjevi se je postavil državni kancelar, Janez Joahim grof Sinzendorf, ki se je prvi za besedo oglasil ter — kakor trdi letopisec — z veliko zgovornostjo razložil zbranim stanovom voljo vladarjevo. Za njim je izpregovoril Herbat Turjaški ter naglašal veliko in brezmejno vdanost deželnih stanov do visokega vladarja. Govoril je tako, kakor se o enakih prilikah še dandanes govori. Mogoče je, da se denes še bolj klečeplazi, kakor je bilo tedaj v navadi, ko se je v deželnih stanovih zbudila časih še vedno ponižna želja po samostalnosti in mali nezavisnosti! Sicer pa Herbat Turjaški ni bil odgovoren za besede, ki jih je govoril pred cesarjevim prestolom. Dotični ogovor je bil skoval Volk Engelbreht, in stari vojak se ga je bil z veliko težavo naučil na pamet. Končno je izpregovoril tudi Leopoldus ter je svojim zvestim stanovom zagotavljal s krepko besedo, da jih bode pokrival s svojim visokim cesarskim in knežjim varstvom ter jim tudi branil vse svoboščine in pravice.

Državni kancelar je prebral potem prisego. Prvi je prisegel deželni glavar, za njim škof in drugi prelati. Prisegli so tudi vsi deželni uradi, tajni svetniki, gospodje in vitezi, končno tudi poslanci mest in trgov. Po priseganju se je pri-

čelo poljubljanje roke. Tudi tu je bil deželni glavar prvi, ki je pritisnil poljub na belo cesarjevo roko, potem pa so se ravno tako razvrstili vsi drugi kakor pri priseganju, samo da so bili tu izključeni poslanci mest in trgov. Ali navzlic temu jih je bilo več od 250 glav, katerim se je dodelila sreča, da so smeli poljubiti vladarjeve prste.

Po izvršenem poljubljanju je krenila svetla družba iznova v cerkev, kjer se je zapela zahvalna pesem. Na gradu so zagrmeli topovi in pred škofjim dvorcem nastavljeni mestni brambovci so izstrelili trikrat zaporedoma svoje muskete.

Tako se je izkazala čast Bogu in cesarju. Nastala je potreba, skrbeti tudi za telesno krepilo. Prvi je sedel k mizi vladar sam. Njemu se je pogrnila miza v škofovi palači; bila je to dolga miza, ali pri njej je sedel sam Leopoldus, in dedni dvorniki so mu stregli. Vtisk tega osamljenega obeda je bil nekako teatraličen: v naših časih bi se enaki ceremoniji smejali. Tedaj pa se je umel tak obed sam ob sebi, ker ni bilo nikogar, ki bi bil vreden časti jesti pri isti mizi z vladarjem, ki so se mu ravnokar poklonili deželni stanovi. Leopoldus je s cesarskim ponosom zaužival jedi, ki so mu jih donašali visoki gospodje. Na desnici mu je stal grof Herbart Turjaški z golim mečem, na levici pa Henrik Ljudevit Thurn s posrebreno svojo

palico. Ta dva sta stražila cesarja, prav kakor dva stražnika pred božjim grobom! Pri prvi kupi, ki jo je ponudil točaj Herbart Kacijanar cesarju, so zagrmeli iznova grajski topovi in tudi mestni brambovci so izpraznili svoje puške. V sosednji sobi so igrali godci med jedjo in zbrani so bili tudi najboljši ljubljanski pevci, ki so z lepo ubranim petjem sladili cesarju obed.

Druga gospoda je obedovala v poslopju bratovščine sv. Rešnjega Telesa, poleg škofije. Tjakaj so bili dedni dvorni gospodje povabili svoje prijatelje ter jih bogato pogostili v prostorni dvorani, kjer so se bratovščine udje navadno urili v godbi in petju. Zbralo se je skoraj sto lačnih in žejnih kranjskih plemičev in ti so se gostili do pozne noči ter bili veseli in dobre volje. Če človek pregleduje dolgi imenik teh gostov, ki so nosili izvečine nemška imena, opazi takoj, da je od tedaj skoraj že vse izmrlo in da so preminile ponosne obitelji, ki so nekdanj izsesavale Kranjsko, da ni sluha o njih. In prav je tako! Da so se ti nemški plemiči pomnoževali kakor pesek ob morju, ne govoril bi morda sedaj že nihče več slovenski v slovenski naši deželi!

Cesar je v židani volji dokončal svoj obed. V svoji milosti je poklical k sebi sedaj tega, sedaj onega ter ga počastil s kratkim ogovorom. Hipoma pa se obrne k svojemu državnemu kancelarju ter izpregovori tako glasno, da se je

dobro umelo po dvorani: «Sinzendorf, poglej vendar, so li dospeli moji gostje!»

Spogledali so se gospodje na okrog in zbudilo se je živahno gibanje med bleščečo družbo. Sikali so si na uho, kdo so ti gostje, ki nihče ničesar ne ve o njih. Sinzendorf pa je odhitel iz dvorane. V istem trenutku je mignil Leopoldus deželnemu glavarju, naj pristopi. Z globokim poklonom je pristopil Volk Engelbreht.

«Sporočite še enkrat visokim stanovom», ga je ogovoril cesar milostivo, «da so dosegli našo največjo zadovoljnost. Tako srečnega, kakor denes, se že nismo dolgo čutili!»

Volk Engelbreht je hotel ravno zahvalo izreči za premilostive besede, kar se odpro vrata in v dvorano stopi kancelar Sinzendorf. Ob roki pa je vodil gospo Ano Rozino, ki se je žarila v svoji lepoti, ki jo je povikševala sreča, iz pogledov ji kipeča. Za njima je vstopil tudi vitez Solnce ter obstal pri vratih. Sinzendorf pa je peljal mlado gospo v sredi med strmečo družbo do cesarjevega sedeža. Tam se je zgrudila Ana Rozina na kolena, in rdečica ji je čez in čez zalila zorno lice. V tej svoji sramežljivosti in tesnobi je bila krasnejša od Diane, ki so jo nekdanj opazovale nepoklicane oči v deviški kopelji.

Z dopadenjem se je vpiralo na njo cesarjevo oko, dolgo, skoraj predolgo. Potem pa je

izpregovoril Leopoldus proti Volku Engelbrehtu: «Gospod glavar, podajte gospe Ani Rozini roko, da bode mogla vstati! Naša volja ni, da bi klečala pred nami!»

Volku Engelbrehtu se je podaljšal vidoma bledi obraz. A bil je toliko dvornik, da je jadrno pristopil, trepetajoči Ani Rozini podal roko ter jo dvignil s tisto galantnostjo, s katero bi bil dvignil v enakem slučaju svojo gospo. Če si je potem doma roko umival, o tem nam letopisec ničesar ne pripoveduje.

Tudi Leopoldus se je dvignil s sedeža ter vzel v bele roke mali obrazek gospe Ane Rozine ter ji — prej kot se je družba zavedla od strmenja — pritisnil poljub na rožnato čelo.

«Poljubil sem njeno čednost» — je dejal, potem zveneče ter z ostrim pogledom premeril družbo okrog sebe. «Mnenje naše je tako, da ni samo rojstvo plemenitaštvu izvor, nego tudi — ljubezen. Sinzendorf, pokličí mi tudi viteza Solnca, da poljubi denes roko svojemu cesarskemu gospodu!»

Prihital je vitez Janez in na kolenih poljubil roko, s katere se je denes nanj usipalo toliko milosti.

Cesar je še mnogo govoril ž njim in z drobno Ano Rozino. Končno pa je oba odpustil z največjo milostjo ter izpregovoril ob slovesu: «Mnogo sta ljubila ta dva, zategadelj hočem tudi drugim, ki so obilo grešili, mnogo oprostiti!»

Nekateri so hoteli videti, da je pri teh besedah cesar ostro opazoval deželnega glavarja in brata njegovega Janeza Vajkarda. Prav gotovo pa je tedaj vpiral svoj pogled v polkovnika Aricago, ki je nekje tam v kotu skrival svoj zabuhli in napeti obraz.

Po beli Ljubljani pa se je kakor blisk razširila vest o cesarski milosti, dodeljeni Janezu Solncu in njegovi soprogi.

In ko je visoki vladar zapuščal belo mesto ter po Ljubljanici odjadral proti Vrhniki, da bi došel v Gorico, ni ga imelo mesto hvaležnejšega podložnika, ki bi bil z večjim uverjenjem klical «Vivat Leopoldus!» kot je bil vitez Janez Solnce.

Grajski pisar.

Zgodovinska podoba.

I.

Anno Domini MDLXXXV. V imenu Boga Očeta, Sina in svetega Duha! Te dni sem jaz, Jošt Tolmajnar, po božji milosti in po milosti visokorodnega gospoda, gospoda Ruprehta, škofa brizinskega, grofa v Palaciji grajski pisar ravno tu na Visokem, sklenil, da si snubim čislano devico za ženo in za zakon, sklenjen po zapovedih naše svete matere katoliške cerkve. Sklenil sem, da zapišem, kar se je mojemu življenju pripetilo v taistih časih. Bogu bodi v počaščenje in meni v tolažbo na stara leta. Kar je zapisano, ostane; beseda sama pa odleti kakor ptica, ki je denes na grajski strehi, jutri pa Bog ve kje tam doli, kjer je turški sultan hud gospodar svojim podložnikom.

Osedlal bom konja in v Dobje pojezdim. Tam živi devica, ki se je prikupila mojemu srcu. Naj pride pod streho moje hiše, da bode v veselje moji duši.

Bogu bodi čast, da mi je dodelil zdravo roko in čisto pamet; da mi je dal hoditi po potih, Njemu povšečnih.

To, kar je zapisano, naj mu služi v slavo, ker slabega ni vmes in ne greha. Tisti, ki je to zapisal, je bil Jošt Tolmajnar, hlapec svojega gospoda.»

* * *

V tistih časih je stala sredi Poljanske doline samotna kmetija. V bližini je vrela Sora mimo med travniki in njivami. Na obeh straneh so stali po hribovju še mogočni gozdje, ki jih je sedaj že davno iztrebila sekira. To, kar raste denes, se s tedanjimi gozdi niti primerjati ne dá. Z zelenega Blegaša je prihajal volk, medved je drgnil svojo kosmato kožo ob stare hraste, in vitke košute so kakor pušice švigale po gosti šumi. V tej divji samoti je stala torej kmetska hiša, zložena od velikih hlodov in pokrita s slamo, kakor se vidi še dandanes časih v Loškem pogorju.

Ko se pričinja naša povest, sta tesala pred hišo hlapca smrekov tram, ki naj bi se porabil nekje v gospodarstvu.

Solnce je obsevalo vso dolino in tuintam je sapa zavela, da se je zibalo rumeno žito, ki je v klasju stalo po njivah.

«Že spet je ta vrag tu!» je izpregovoril hlapec Peter in z roko pokazal proti polju. Tovariš je obrnil pogled na mesto, kamor je

pokazal. Ondi pod holmom je mirno in ponosno stopil iz bukovja na plan velikanski jelen in mogočno rogovje se mu je dvigalo nad glavo kakor košata veja. Obstal je pri rumeni pšenici, se ozrl ponosno semtertja, potem položil rogovje po hrbtu in po bliskovo šinil med bogatim žitom proti vodi. Hipno je bil na drugi strani, kjer je izginil v zelenem logu.

«Ravno po naši pšenici ti primezga vsak dan ta hudir!»

«Tam pri vodi bi ga čakal», se zajezi hlapec Miha, «za grmom bi ga lahko počakal in sulico mu zasadil v vamp, da bi nikdar več ne tlačil rumenega žita!»

«Kaj ti pomaga», odgovori Peter; «pridejo loški biriči in te pretepo na klopi, ali te pa še izpostavijo na odru, da se boš sramoval, kakor bi bil umoril rodno mater!»

«Teh loških biričev in hudičev je res preveč! Glej ga, tu zopet jezdari eden! Pravijo, ko nova vera pride v moč, da bode bolje!»

«Kaj bode bolje!» se zasmeha Peter. «Loški škof ne bode nikdar kruha stradal, in vsak jelen bode njegov v naših gozdih, naj je papež v Rimu, ali pa Knafelj naš gospodar.»

«Tu je loški pisar, ki nas pri desetini odira in povsod.»

«Ko bi bila noč, bi mu že zadegal kamen v trebuh, sedaj je pa čas, da snameš klobuk z glave! Da bi imeli dober dan, gospod Jošt!»

In Peter se je topil od same ponižnosti.

Snela sta oba klobuke z glav, pisar pa je ustavil konja ter skočil s sedla. Bil je to mlad človek, oblečen nekako gosposko v žamet. Na klobuku mu je tičalo veliko belo pero, kar je nasprotovalo zapovedim visokih deželnih stanov, ki so se bile tiste dni ravno izdale. Ali služabnik brizinskega škofa se je malo brigal za visoke deželne stanove in njih prepovedi! Veselo se mu je zibalo okrog glave belo pero, in ob boku mu je tičal kratek meč ne toliko v telesno varnost kakor v nepotreben lišp. Bil je bledega obraza in iz oči mu je gledala precejšnja ošabnost, ki je bila za grajskega pisarja na Visokem za tiste čase vsekako nekaj opravičena.

«Ali je oče Primož doma?» je vprašal hlapca.

Oba sta obenem odgovorila: «Doma, gospod Jošt, doma v hiši!»

«Tu drži!» in Jošt Tolmajnar je vrgel povodce hlapcu Mihi v roke ter hitro odšel v leseno kočo.

«Ta ni prišel, da bi se pri vratih samo s cerkveno vodo prekrižal; ta bode odnesel Dobničanu nekaj rajnišev!»

«Če ne denarja, pa vsaj nekaj mernikov žita! Oj, da je noč, in bi jaz stal za tistim jesenom, ko bode gospod Jošt jezdaril mimo!»

Hišni gospodar Primož Dobničan je sedel takrat v nizki, zakajeni hiši. Družčino mu je delal

star berač, Luka z Volče, ki je z veliko slastjo zajemal iz sklede pred sabo.

«Pavija se pravi tisti vasi», je govoril berač Luka neprestano, «in daleč tam na Laškem leži. Imenovali so nas loncknehte in v vrsto smo se postavili ter lahko rečem, da smo imeli sulice daljše od žrdi pri vozech. In s temi smo bodli in stali kakor zid. Zapovedoval nam je gospod Peskara in neki hudič, neki Švicar, ga je sunil v rebra, da je potem moral umreti! Pa vendar smo jih potolkli, in še celo francoskega kralja smo jim ujeli! Res, tako je bilo!»

«Ste ga li obesili na drevo potem?» je vprašal oče Primož radovedno.

«Obesili? Ali se kralji obešajo? Častili smo ga, kar smo ga mogli. In sam gospod Peskara je prišel in se mu je priklonil tako globoko, da se je skoraj z glavo doteknil črne zemlje. Kralji se ne obešajo, oče Primož, četudi imajo vrat, kakor vsi drugi ljudje, ki morajo enkrat umreti!»

«To je pa čudno!» je odgovoril starec.

«V mladosti smo morili, no, sedaj pa skr-bimo za dušo, da se je usmili naš preljubi gospod Jezus Kristus, ki je za nas vse na križu umrl!»

«Kdaj si prišel z lavretanske božje poti?»

«Pred štirimi tedni! Sedaj sem pa zopet na poti k svetemu Volniku na Parskem. Dober in močan svetnik je in proti ozeblinam rad pomaga!»

«Sem tudi že slišal nekaj o tem!» izpregovori hišni gospodar. «No, pa sem prestar, da bi še šel na tako dolg pot!»

«Za svete reči ni človek nikdar prestar! Seve, pot je dolg in veliko se porabi. Mislil sem, da dobim pri Vas kakih deset klobas in pleče od prašička, ki ste ga v postu zaklali, in dvajset jajec in dva hleba kruha in vrečico moke in lonec suhih češenj, da si bodem sladko vodo kuhal med potjo. Sveti Volnik Vam bode to vse stokrat povrnil, ker je bil ta mogočen škof, in je sedaj še mogočnejši svetnik!»

Očetu Primožu se je vidoma podaljšal obraz, ker je rad svoje shrambe trdo zapiral in le nerad je izdajal, kar se je bilo nabralo v omarah in miznicah.

«Gospodinja ti bode že kaj dala!» je izpregovoril počasi, «pa glej, da boš molil za nas!»

«Molil bom pa brez prestanka!» je zatrjeval Luka, «da ne bode živina bolehal, da ne bodo prašički in ne ovce jalove, in da bode vse zdravo, človek in žival, v kar Vam pomози lavrentanska Mati božja in sveti angelci, ki so jo nesli čez sinje in široko, široko morje!»

Stopil je v sobo gospod Jošt Tolmajnar. Pri vratih je pomočil prste v blagoslovljeno vodo ter se prekrižal rekoč: «Hvaljen bodi Jezus Kristus in njegova gospa Porodnica!»

Potem pa je takoj opazil pobožnega berača in romarja Luko z Volče.

«Tukaj si, potepuh!» se je zajezil. «V Kržišah si zberačil kuretine in masla in obetal, da greš na božjo pot v Poreče k svetemu cesarju. Pri Zalogarju pa si vse zopet prodal in si se napil vipavskega vina, da si pod kapom obležal! Če te dobim v roke, te dam prebičati, da se ti bo cedila kri po hudobnem telesu. Poberi se, slepar!»

Luka z Volče je nato silno hitro pobral svoje reči in se izmuznil iz hiše, kar najprej je mogel. V veži pa je za lavretanskega romarja silno grdo zaklel: «Da satan ni privlekel te skute zelene k hiši, sem dobil deset klobas, pleče od prašička, v postu zaklanega, in tudi lonec suhih češenj, da bi si bil kuhal sladko vodo! Da bi ga le sveti Rok potipal, da bi se mu sušili leva roka in desna noga. Amen!»

V tem je bil Jošt Tolmajnar prisedel k mizi. Oče Primož pa je sam v sebi premišljeval, kaj je privedlo k hiši grajskega pisarja, in tudi njemu je srce utripalo, da bi končno ne imel kaj plačevati.

«Kaj je novega pri Vas, oče Primož?» vpraša pisar. «Bo li žito kaj dobro obrodilo? Se li kaj klatijo tod okoli luteranski predikantje? Tisti Juri Knafelj iz Kranja se vlači časih po našem pogorju. Glejte, da mu ne daste mesta pod streho, ker gospodje v Loki, kar te tiče tega, ne trpe šale. Sicer sem pa Vas vedno hvalil na loškem gradu, ker ste pošten

človek in ste zvesti ostali sveti naši kato-
liški veri!»

«Zahvaljujem se Vam, gospod Jošt, in ko
bode jeseni Liska storila telička, ga Vam pri-
pelje moj hlapec na Visoko. Ta teliček bodi
Vaš, čisto Vaš!»

«Pustiva to, oče Primož», je dejal pisar
odločno, «danes nisem prišel radi tega. Kje pa
je Franica, da je nič ne vidim?»

«Pri vodi žanje češulje», je odgovoril sta-
rec, in srce se mu je olajšalo, da pisar ni za-
hteval kaj drugega in da je samo po dekletu
vprašal.

«Pridno dekle je», je govoril mladenič ne-
kako oduševljeno, «in prepričanje moje je tako,
da pošten mož lahko po njej povpraša.»

«Za delo je dobra», je hvalil starec svojo
hčer, «in Kovskar z Bukovega vrha je tudi že
zanjo poprašal. Pa je zahteval dva vola, ali dajal
sem samo enega, in nič ni bilo potem!»

«Pošten človek lahko zanjo popraša! Kako
bi bilo, če bi jo hotel jaz imeti za ženo, oče
Primož?»

Oče Primož se ni preveč začudil pisarje-
vemu vprašanju. Obrnil je obraz proti stropu in
poluglasno sam sebi govoril: «Na Visokem imate
dobro službo; škof Vas je redil in redil Vas
bode še dalje. Če obubožamo, bode škof
zadnji na vrsti; zatorej jo Vam dam, če jo le
hočete!»

«Taka odkritosrčna beseda mi je všeč», je odgovoril pisar. «Nekaj ji boste tudi dali s seboj, da ne pojde praznoroka od hiše!»

«Ne pride prazna na Visoko», je zatrjeval oče Primož, «veste, gospod Jošt, pri Dobničanu se še iztakne nekaj rumenih cekinov, pravih benečanskih cekinov, če se vsakemu zaboječku prevoha do dna.»

«Če Vam je prav, pa si seziva v roke, in prosiva Boga, da naj dá svoj blagoslov!»

«Le prosiva!»

Oba si sežeta zadovoljna v roke. Mnogo sta se še razgovarjala in ugibala o poroki in ženitovanju. Naposled sta bila edina in ko se je pisar poslavljal, je vedel do zadnje merice žita, koliko mu bode nevesta k domu donesla. Z žarečim obrazom je splezal na svojega konjiča in bil silno zadovoljen sam s seboj, ko je odjezdil po ozki in slabi poti proti Visokemu.

Ob bregu tik pota je počivala Franica z Dobja. Težki koš je bila posadila tik sebe v travo in si s predpasnikom brisala razžarjeni obraz. Kakor dve zvezdi so se bliščale oči s tega obraza, in lice je imela, kjer se je kazala roža pri roži.

Raztajalo se je srce pisarju in ravno pred njo je obstal s svojim konjičem. Menil je govoriti ž njo, ali besedo mu je zapiralo, da ni vedel, kaj bi govoril. Končno je izpregovoril: «Hvaljen bodi Jezus in njegova gospa Porodnica!»

Tesno mu je bilo nato; izpodbodel je konja ter odjahal, da se je odtegnil moči bleščečih dekletovih pogledov. Dekle pa je gledalo za njim, temno in sovražno. Ko se je skrila njegova podoba pri ovinku, je stisnila roko v pest in siknila zaničljivo: «Papist!»

II.

«Jaz, Jošt Tolmajnar, pisar milostivega svojega gospoda, pišem dalje. Zapisujem, da živimo v časih, ko je Lucifer vstal s svojega pekla in prišel na našo zemljo. Menih iz Vitenberga je odpadel od pravične vere, in njegovi služabniki prihajajo na nas, kakor kobilice na zeleni travnik. Težko je najpobožnejšemu človeku ostati stanovitnemu, ker se mu ponujajo izkušnjave.

Zategadelj sem si izbral družico, da sva oba stanovitna v veri in ljubezni. Sveti Odrešenik, ti pa glej z zadovoljnostjo na to zvezo in v svoje mogočno varstvo vzemi najvernejšega hlapca Jošta Tolmajnarja.»

* * *

[V tisti dobi se je moral vsakdo, če je kaj imel, bati ponoči in podnevi za svoj imetek. Vlačili so se po pogorju raznovrstni postopači, stari vojaki, stari berači. Vse to je kradlo; posebno kuretina ni bila niti za trenutek varna za stradajoče svoje življenje. Tudi oznanovavci

novih ver so se klatili okrog. Razkolniki so rastle kakor gobe po deževju, in toliko gorečnejše so širili svoje nauke, ker so se dobro redili in pasli o njih. Na večer so silili v pogorske kočje, in tako se je nabrala družba, prerazlična pod eno in isto streho. Z mrakom so prihajali, z zoro odhajali. Vedno so živeli v strahu pred loško «gvardijo», ki je prežala za njimi ter jih lovila po holmih. Divje življenje je bilo in reformacije valovi so pljuskali do najskritejših kotov naše dežele.

Ko je oče Primož stal zvečer tistega dne pred leseno svojo hišo, da bi si ohladil od radosti razburjeno glavo, je ugledal onostran vode tri osebe. Bili sta to dve ženski in v njih družbi mož korenjaške, kakor hrast visoke postave. Nosil je oprtiv obširen koš, ki je moral biti precej napolnjen, ker so bile obramnice prav močno napete. Ta družba je prebredla plitvo vodo, potem pa naravnost krenila proti Dobničanovi hiši. Skoro pri gospodarju se je zgrudila starejša ženska — imela je resast obraz, obkrožen s že skoraj popolnoma sivimi lasmi — na zeleno tratino. Tam se je zvijala, kakor da jo vije božjast.

«Mati Maruša, ali spet vidite?» je zavpila mlajša tovarišica.

«Mati Medudka, kaj Vam govori?» je kričal orjak ter jadrno odložil svoj koš v travo. «Kaj Vam govori?»

«Vprašaj moža, stoječega tam pred hišo — obilo greha mu tare dušo — vprašaj tega moža!»

Starka je govorila, kakor so tedaj govorili luteranski predikantje, katere je brez dvojbe posnemala v svoji govorici — «vprašaj ga, kako pravijo tej gori? Moja duša mi govori, da je to gora Blegaš!»

«Blegaš je, Blegaš», se je oglasil Primož z Dobja, še prej, nego je prišel oni k njemu.

«Mati Maruša, kaj Vam govori?» je ponavljal velikán svoje vprašanje.

«Vidim ga, poslušam ga», je pričela starka slovesno, zagledavši se v večerno nebo, «na zlatem vozu prihaja, in s sveto vodo me škropi in ob njem so vse vojske angelov in arhangelov. In tako govori: vse je zapravljeno, vse je hudobno in popačeno, z vesoljnim potopom zopet pridem na zemljo, in človek in živina bodeta potonila. Ti pa, Maruša, hči Andreja Pogorelca, in Lenarta Meduda čista gospodinja, ti ne boš prej deležna nebeškega kraljevstva, dokler ne bodeš postavila cerkve na gori Blegaš, kjer se bode častilo petero mojih ran!»

V tem se je bila tudi mlajša zameknila. Komaj je utihnila ona, se je oglasila leta: «Gledam jo, in poslušam nebeško Gospo. V modri obleki je in rdeče ima rokave. Pred Bogom kleči in prosi ga, da bi nas ne udaril in ne kaznoval. Delajte pokoro, delajte pokoro!»

Na zemlji ležeč sta ti čudni svetnici zvijali telo, kakor bi trpeli najhujše bolečine. Napele so se jima oči, in pot jima je zalil obraz ter neprestano sta klicali: «Delajte pokoro!» Končno sta pa vendar onemogli in težko sopeč ležali v hladni travi. Tedaj je prišel trenutek za velikana. Pokleknil je in dvigal roke proti nebu tuleč: «Molimo, molimo! Konec sveta se bliža in sodnji dan je prišel! Molimo, preljubi kristjani!»

Oddehnivši se, vpraša s sladkim glasom: «Čegavi smo?» Sam je odgovoril: «Našega milostivega Jezusa smo vsi! To vam pripoveduje Jeronim Stopistran, ki je samega hudiča ugnal v cerkvi, na Koroški Beli, gori na Gorenjskem! Zatorej delajte pokoro, pokoro!»

Jerom Stopistran je izvlekel bič nekje iz svoje obleke in tepel se je ž njim po svojem telesu, da je kar tleskalo in da se je od prahu vse kadilo. Naposled je tudi omagal in vsi trije so ležali brez moči na tratini. Tu in tam je zaječal kdo: «Milostivi naš Jezus!» ali pa: «Sveti Duh, pridi k nam!» ali: «Molite, molite, sodnji dan je prišel!»

Bravec je že ugenil, da je tu nastopil oddelek takoimenovanih «skakačev» ali «tresáčev», ki so tedaj s svojimi nauki pomnoževali zmešnjavo na zmešnjavo, vladajočo na verskem polju. Vsa družina Dobničanova se je zbrala okrog tujcev in opazovala strmeč, kako so ti častili Boga.

«Kaj pa hočejo?» je vprašal hlapec Miha.

«E, kaj», je odgovoril Peter, «novo vero prodajajo, pa bode slaba, ker so babnice vmes!»

«Te še maše ne bodo mogle brati», je pristavil Miha. «Pojdiva! Pri Omejcu na Lajšah bodemo danes podrli hlev, ker je Tonetu z Brda brata ubil. Naprosil je nekaj znancev, da mu pomagajo, ker drugače pravice ne more dobiti. Udarimo tja!»

Hlapca sta takoj odšla. Drugačnega mnenja pa je bila hišna gospodinja, stara ženica. Že izpočetka je točila solze in ihtela: «To je prava pobožnost! To so sveti ljudje! Oj, da bi le hoteli pri nas prenočiti!»

«Mati, takovi ljudje se res ne smejo odganjati», se je oglasil tudi Luka z Volče. Za grmom je tičal in čakal, da je odjezdil visoški pisar. Potem pa je takoj zopet prilezel k hiši in za trdno sklenil, da mora dobiti svoj dar. «Če bi jaz kaj imel», je nadaljeval berač, «bi jim skuhal večerjo in še mesa bi jim priložil, da bi bili vsi siti. Bogu všeč bi to bilo, naj reče kdo, kar hoče!»

«Dobro je, da smo zjutraj jarca zaklali», je odgovorila hišna gospodinja; «jim ima človek vsaj kaj dati!»

«Malo slame nam dajte, drugega nečemo, da ležemo nanjo!»

S temi besedami se je dvignil Jerom Stopistran s trate, in je s sumnjo opazoval Luko,

berača. Očividno ni vedel, kam bi posadil tega moža, in meril ga je od nog do glave, prav kakor bi slutil v njem tekmeца, ki mu je morda s svojo «svetostjo» že prevzel prebivavce te hiše.

«Zdaj te poznam: Jeromen si, in nihče drugi», zavikne Luka. «Lej ga, ali me ne poznaš? Mari nisem bil v cerkvi na Koroški Beli, ko si ti opravljal službo božjo? Mari ga nisem videl tam hudiča v kozlovski koži, ki je bil črn kot oglje in je gledal kot osa? Mari nisem delal križ za križem, ko si ga podil iz cerkve, da je zbežal pred tabo na Belico, ali pa še celo na Stol? Oj, ljudje božji, to je svet in pravičen mož, in veselite se z mano, da ga imate pod streho!»

Ko mu Jerom ni ničesar odgovoril, se obrne Luka k njegovi drugi družbi.

«Sveta Marija!» zakliče, «tu je tudi mati Medudka! Ali še živiš? Ali si že dozidala cerkev na Sveti gori pri Planini? Oj, služabnica božja srečne so oči, da te še gledajo!»

In skrivnostno se obrne k hišni gospodinji ter ji pravi poluglasno: «Maruša Medudka je, tista, ki zida cerkev na Sveti gori pri Planini. Vsak dan je zamaknjena, da gleda obličje našega preljubega Jezusa. Boga hvalite, da hoče v hišo!»

«Le v hišo, da smo na gorkem in na suhem!» je pozval v tistem hipu oče Primož navzočno družbo.

Ni si dala prigovarjati.

Najprvi je silil v hišo Luka z Volče. Ko so drugi vstopili, so ga že opazili na klopi pri peči, po kateri je bil razložil svoje reči. Dolgi Jerom pa je kar sredi hiše odložil svoj koš, iz njega izvlekel umazano prtenino in jo razgrnil po tleh. Mati Maruša je takoj padla na kolena, dvignila roke proti nebu in zamolila: «Bog, ne pozabi te hiše!» Na to pa je kakor snop padla po rjuhi in se v hipu zameknila. Da je lože ležala, ji je potisnila mlajša «svetnica» nekaj cap pod glavo.

«Bode li že zaspala?» je vprašala hišna mati skrbno. «Naj vendar počaka; pripravila vam bodem malo večerje!»

Jerom je odgovoril: «Tako leži na golih tleh vsako noč!»

«A večerjala bode vendar?» vpraša gospodinja iznova.

«Ne vem; sedaj premišljuje, in buditi je ne smem! Pa le skuhajte!»

Na ta odgovor Stopistranov je odhitela mati Dobničanka v vežo. Kmalu se je začulo izpred peči vreščanje in vrenje, kar je kazalo, da se pripravlja dobra večerja.

Ravno v tistem času — v tem se je bilo stemnilo — je slonel ob stari hruški za Dobničanovo hišo človek, zavit v dolgo črno obleko. Na prvi pogled si spoznal v njem novoverskega predikanta, ki je tiste dni v pogorju razširjal

nove nauke. Bil je to Juri Knafelj, mož v cve-toči mladosti. Kakor kip je stal pri deblu in oči je vpiral v nočno temo. Pričakoval je nekoga, ali dolgo časa brez uspeha. Končno se je pri hiši iz sence izvila ženska oseba, se ozrla plaho na vse strani, potem pa prihitela na mesto, kjer je stal predikant.

«Pozdravljam te v imenu Jezusovem», jo je ogovoril leta tiho. «Dolgo sem te čakal, Franica!»

«Nisem utegnila prej priti!» je odgovorila domača hči. «Vse polno jih je v hiši, in morala sem kuhati večerjo!»

«Ali ste vsi stanovitni, kar vas je spoznavcev svetega evangelija?» je vprašal nato predikant. «Kaj se je zgodilo, kar me ni bilo tu od zadnjega časa?»

«Stara Veharica je bolna, in prav težko umira. Hrepeni, da bi ji Vi odprli vir prave vere, gospod Juri!»

«Tako j jutri zjutraj pridem k njej! Zdi se mi, da jokaš!»

In res so se dekletu utrinjale debele solze po obrazu in ihtela je.

«Kaj ti je? Spoznavavci svetega evangelija nimajo skrivnosti pred sabo!»

«Gospod Juri, gospod Juri, omožiti se moram!»

Skoraj glasno je jokala pri teh besedah.

«Ali te silijo doma? Koga naj vzameš?»

«Pisarja z Visokega! Tega papista, nikdar ne! O moj Bog, moj Bog!»

«Govoril sem s svojim očetom in menil je, naj si vzamem v zakon deklico s teh pokrajin, da bode služilo to v izpodbudo vsej občini svetega evangelija, Tebe vzamem!»

Iz srca ji je zahitela kri v obraz, da je cvetela kakor roža. Sklonila se je k tлом in v svoji sreči ni vedela drugega odgovoriti nego: «Gospod Juri, gospod Juri!»

Predikant jo je vzdignil z zemlje in izpregovoril mrzlo: «Pred svetim evangelijem smo vsi enaki! Sedaj pa pojdiva v hišo, morda je ondi kaka duša, v katero bi plodonosno zasejal zrno svetega evangelija!»

Prišedši v hišo sede predikant na klop, kjer je v steni gorela trska. Odpre sveto knjigo in v polumraku prične čitati iz nje, ne meneč se za družbo. A tudi ta se ni brigala zanj.

Govorica je bila potihnila po sobi: vse je težko pričakovalo večerje, in še celo mati Medudka je zastokala časih na trdem svojem ležišču.

Kmalu je postavila hišna mati na mizo veliko skledo, v kateri so se kadili veliki kosovi kuhanega mesa. Prvi je prilezel Luka od peči in takoj je razkoračen sedel na glavnem prostoru, prav kakor bi se bilo vse skuhalo zanj.

Tudi Jerom Stopistran je kaj ročno primahal ter hotel jesti.

Tedaj se je pričela prekladati po tlaku mati Medudka; iz zamaknjenja jo je prebudil

duh mesa. Dvignila se je z ležišča in pričela moliti dolgo molitev; vstala je, ne pogledala ni enega ni drugega in prišla k mizi, prav kakor vsi drugi.

«Saj bode vendar večerjala», je dejal Jeromen hišni gospodinji; «to mora biti bogoljubna hiša, da jo mati Maruša tako časti.»

In materi Dobničanki se je dobro zdelo in čutila je res veliko čast, ki je doletela nje hišo!

Pri vratih je sedel Juri Knafelj s suhim svojim telesom. «Prisedite, gospod Juri, in zajmite tudi!» ga je ogovorila hišna gospodinja. Šele potem je sedel k mizi, ali zdajci je razprostrl knjigo pred sabo in pričel je, ne meneč se za govorico navzočnih ljudi, z oduševljenim glasom čitati poglavje Svetega pisma. In ni se prej doteknil jedi, dokler ni do konca prečital vsega in še potem je vestno molil ter klical «Gospoda», da bi blagoslovil vse, kar bodo snedli služabniki Njegovi ta večer.

«Ta vera ni prava», je izpregovoril berač Luka; «predolge molitve ima. Kratka molitev, ta je dobra! Kako si molil ti, Stopistran! Dejal si: ‚Kristus, pokončaj ga!‘ in mehak je bil vrag in kakor burja je odpihal iz cerkve!»

«Tudi meni se ne zdi ta vera prava», odgovori Jerom; «spleteničijo vse skupaj, na koncu pa nobeden ničesar ne ve! Vera mora prihajati iz ljudstva samega, kakor je prišel premilostivi naš Jezus iz srede ljudstva!»

«Kaj boš ti govoril!» mu je prestrigla Medudka besedo ter z žlico lovila velik zalogaj mesa po skledi. «Meni se prikazuje naš Jezus, ti si pa Jud, in škoda je, da nisi utonil v Rdečem morju! Veliko je poklicanih, a le malo nas je izvoljenih! Ti preveč govoriš in premalo moliš, Jerom!»

«Molčal bodem, mati Medudka, molčal», je zatrjeval Jerom.

Obrnil se je pa proti mlajši «svetnici», sedeči mu ob strani in siknil: «Da smo danes v kaki hosti, bi ji že premllel kosti, da bi ne videla Jezusa, ampak samega hudiča!»

«Mulier taceat in ecclesia!»

To in ničesar drugega ni izpregovoril predikant in kos ovsenjaka je prelomil in si drobil od njega ubogo večerjo. «To se pravi: ženska molči v cerkvi, zato niste poklicane!»

«Mati Maruša, ta pravi, da morate jezik držati za zobmi in da se Vam Kristus ne prikazuje!» se je zasmel berač Luka.

«Kaj, da bi govoriti ne smela?» — in zdajci se je našopirila, kakor jarčica, če se ruje s svojo sorodovinko, in vstala je, suho roko je v pest stisnila in proti predikantu jo je dvigala — «in sam Kristus se mi prikazuje, in mi ukazuje: govori in oznanjaj pokoro!»

Govorila bi bila še in se penila, da se niso tedaj odprla vrata. V sobo pa je stopil mož, precej trebušat, z dobrovoljnim obrazom. Za

njim je vstopila tenka, suha prikazen z mogočno napolnjeno vrečo ob plečih.

«Hej, oče Mrcina je tu!» je zavpil rejeni mož. «Jaka, odlazi na klop pri peči! In ravno večerja je tu! Božja Porodnica me je sama semkaj privedla! Alo, stisnite se malo, da se dobi prostorček za me! Tudi žlico sem, da bodem jedel, ker sem lačen. Benedicite!»

In Matija Mrcina, tedaj slabo plačani župnik v starodavnem Kranju, je udaril s pestjo po mizi, da je na njej vse zaklepetalo.

«Jaka, prisedi še ti!»

In od peči se je odvila suha prikazen kranjskega cerkovnika, ki je naglo potem pri skledi tekmoval s svojim župnikom. «Oče Primož», je govoril ta, «to se Vam čudno zdi, da sem sam prilomastil v hišo kakor volk v ovčjo stajo ponoči po polnoči. Vendar tukaj sem z dovoljenjem cerkvenega vašega oblastva, ki ima v teh prekletih časih še nekaj moči. V Kranju pa se šalijo iz nas, ti peklenski luterani, da niti spati ne moremo mirni!»

«Zato jih bode Bog sodnji dan zavrgel, he, he!» se je oglasil šibki cerkovnik.

«Zid pri cerkvi se nam je podrl, in vem, da so ga ti reformatorji izpodrili! Matija Mrcina pa zidaj potem, če ima kje kaj vzeti! Oče Primož, sedaj pobiram, in nekaj boste dali, za to Vam pa nekaj Vaših grehov s seboj vzamem!»

«Dal bom — duhovni oče, dal bom!» je hitel oče Primož.

«Pohvalim vas potem v Loki na gradu», pravi Mrcina, «kjer beseda župnika Mrcine izda več kakor pri kranjskih faranih!»

Tu je treščil oče Mrcina z roko ob mizo, da je zopet vse zaklepetalo. Ugledal je predikanta.

«Kaj, magister Juri, ali si ti tudi tukaj in seješ ljuliko med pšenico? Vidiš, kako si nespameten! Tu stradaš, tu begaš okrog ponoči in biričev se bojiš! Pa bi lahko v Kranju na gorkem za pečjo tičal; vidiš, kako si nespameten! In vendar vsi Kristusa molimo!»

«Ti ga moliš z mesom, ne z duhom; ti ga moliš s trebuhom, toda ne z dušo!» je odgovoril predikant temno.

«Predobre volje sem danes, da bi se prepiral s teboj. Pojdi Belzebubu v trebuh, ti griza črna!»

Kranjski župnik je jedel nato z veliko slastjo, prav kakor bi predikanta ne bilo navzočnega. V hiši pa se je bila nabrala tačas vsa Dobničanova družina ter se gostila pri drugi mizi z ovsenim sokom, ko so se gostje pri tej mizi mastili z mesom, dasi podnevi ničesar niso delali!

Pri tej priliki je Jerom Stopistran skrivoma in tihotapsko smuknil iz sobe. Stopivšega v vežo je objela tema.

Samo od ognjišča se je malo svetilo in tam pri edinem oknu se je kazalo nočno ob-

nebje, prožeče se nad tiho krajino. V tem oknu je na šibkem drogu čepela hišna kuretina, tiščeč glavice med peroti in sanjajoč o pšenici, ki jo je zobala za dne.

K tej speči družbici se je pritihotapil Jerom in mlademu petelinu je pogladil z roko po perju. Zaspano je revšče izvleklo trudno glavico izmed volnene gorkote in zagazilo ž njo med svetnikove prste. Ti pa so umeli posel svoj preizvrstno, in kakor bi trenil, je bil zasukan vrat, da je krilatega pevca zdajci zapustilo drago življenje in da se je težko truplo zavalilo Jeromu v drugo roko.

Takrat je prihitel nekdo mimo hiše, pred vežo je zakričal: «Loški so tu!» In pred oknom je zopet obstal in iznova zakričal: «Bežite, loški gredo s sulicami in vas iščejo!»

Jerom je prestrašen skočil na prag in vrgel mrtvega petelina v koprive, ki so rastle okrog ogla. Iz hiše sta takoj prihrumeli mati Medudka in nje tovarišica. Ta je bila tudi Jeromov koš optala. Najbrž je bil to njih zaklad, kjer so bile spravljene vse svetinje nove vere. Tudi v nevarnosti niso pozabili tega svojega zaklada, a Jerom je bil vendar toliko nepriljuden, da ni odvzel bremena ženski. Z veliko spretnostjo se je izmuznil pri vežnih vratih na plano in potem po melini navzgor, kjer se je kmalu vsa družba poskrila po grmovju. Tudi predikant je stopil iz hiše, ali le počasi je korakal in niti ozrl se

ni, ko je polagoma odšel v gozd za hišo. Samo župnik Mrcina je ponosno obtičal za mizo, zajemal iz skleda in govoril: «Zdaj vidite, zverine, kje je prava vera! Moja vera je prava!» — in tu je udaril z roko po mizi, da se je vse potreslo. «Da, moja vera, ki je taka, da lahko v hiši ostanem, če pride gosposka.»

Zunaj je nekdo na okno potrkal; čulo se je tudi, kako so s suličnimi ročaji tolkli ob vrata.

«Ali se kaj krivovercev skriva pri vas?» je vprašal hripav glas. «Koga imate notri? Ali imate kaj pijače?»

«Ta veliko vprašuje!» se je zagrohotal župnik za mizo. «Kdo bode tukaj? Jaz sem, oče Mrcina iz Kranja, in pri Dobničanu sem v gosteh!»

«Oj jej! Oj jej!» se je začul glas enega biričev na poti; «oče Mrcina je notri. Le hitro dalje, tu vem, da ni kapljice ostalo, in snedel je gotovo tudi vse! Hajdimo, da pridemo do Tičnika!»

Kmalu so se začuli koraki odhajajoče straže in oče Mrcina se je zibal od smeha za mizo. «Naj stradajo ti hudiči! Kakor jih sovražim, te krivoverce, vendar bi ne hotel, da bi jih mrcvarili. Prasice loške! Pojdite tako daleč, da vas nikdar več ne vidim, brižinskega škofa presiti hlapci!»

In zopet je z roko ob mizo usekal, da se je vsa pretresla.

«Vi mi pa posteljo pripravite», se je obrnil na to k hišni gospodinji; «tu sredi hiše nanosite slame! Dobro sem se najedel, dobro hočem tudi spati. Deo gratias!»

Zunaj pred hišo pa je tisti čas Jerom Stopistran prebrskaval koprive za petelinom. Brskal in brskal je, da so ga pekli vsi prstje. A ničesar ni mogel dobiti in končno je med tihim preklinjanjem zopet odrinil po grmičastem bregu. Izza hruške ga je opazoval naš znanec Luka z Volče in pritiskal je roke k trebuhu, da bi ne bil izbruhnil v glasan smeh. Udušenega petelina pa je bil spravil v svojo malho in sedaj, ko je Stopistran odhajal, je govoril za njim: «Ali misliš, da mi spimo, kadar kradeš? Mi smo tudi dosti sveta videli, čeravno nismo preganjali hudičev po Koroški Beli! Ha, ha!»

III.

«Z žalostnim srcem jemljem, jaz Jošt Tolmajnar, pero v svojo roko in zapisujem, da me je gospod Bog udaril s svojo močjo. In zdaj sem v stiskah in veliko trpim, ker je tako uga-jalo zapovedniku mojemu, blagorojenemu gospodu Janezu Krištofu Herbertu iz Hohenburga. Kdor služi, ne delaj ničesar brez vednosti svojega gospoda. Po vsej pravici se je razsrdil za-povednik moj, ko sem se vendar hotel oženiti brez njegove vednosti, brez privoljenja njegovega.

Hlapec tvoj ti bode pokoren, gospod, in z vdanostjo bode prenašal zasluženo kazen.

Drugo je, kar mi napravlja še večje bolečine v teh stiske polnih dneh! Kaj naj počnem z visokorojeno to žensko? Nisem učen: ne, kako je besedo zasukati, da ji bode prijetno zvenela na uho; ne, kako je pred njo klobuk sneti z glave, in tudi ne, kako naj se prikloni telo, da ji bode všeč. Mislil sem, da je pobožno moje življenje. Pa tukaj vidim, da sem velik grešnik. Drugače bi ne prihajala taka pokora name. Jezus zveličani, smiluj se služabnika Svojega Jošta Tolmajnarja! Iz globočine svojega srca vpijem k tebi tako! Amen.»

* * *

Ko je Jošt Tolmajnar tisto popoldne prijezdil do Visokega, se ni malo začudil, opazivši pred dvorcem tolpo orožnikov. Konji so se pasli po zelenem travniku in teptali travo, jezdeci pa so ležali tik pota na hrbtu ter zrl v jasno nebo. Načelnik njih je tičal še v sedlu in skokoma pridiral naproti pisarju, ko je ta komaj prekorlačil ozki most. Z veliko plašljivostjo je spoznal Jošt v njem svojega gospoda, loškega oskrbnika Janeza Hohenburga. Hotel je zlesti s konja, ali oni mu je z roko namignil, da ostani, kjer je.

«Za Boga, kje tičiš, amice?» je izpregovoril oskrbnik. «Ali meniš, da čas kradem in da se

mi ljubi ravno tebe čakati, dokler ne prilezeš odkod kakor polž!»

Pisarček se je takega resnega odgovora zelo prestrašil; gnetel je klobuček v roki in to tako nerodno, da se je prelomilo belo pero, ki mu je služilo v največji lišp.

«In Visoko ti lahko odnesó! Če kmetje še kradejo, kakor so nekdej, nimaš ga zrna v žitnici!»

«Milost Vaša» — in Jošt Tolmajnar — v svojem strahu ni vedel drugega odgovoriti — «ženil sem se, in zategadelj sem moral od doma!»

Oskrbnik je zategnil uzdo, da se je konj spel pod njim. «Ha, ha!» je izpregovoril nato z naglasom, ki je pisarju pretresel srce in drob, «ha, v teh časih, ko nam hudič jemlje sveto našo vero, utegneš laziti za ženskami! Tepec, glej, da veruješ v pravega Boga in da te pri desetini preveč ne osleparijo! Toda o tem kak drug dan! Sedaj jezdi z menoj, da ti povem, kar ti imam povedati!»

Pisar Tolmajnar je prijezdil k svojemu ostremu gospodarju in ob njegovi strani je jezdil po belem poti proti belemu dvoru. Ves je bil oblit s potom, od nog do glave je tičal v moči in pred pogledom mu je vse mrgolelo, da so se mešala drevesa in poslopja z oblaki večnega neba.

«Torej poslušaj!» je pričel Janez s Hohenburga, «odgovoren si mi za vse, in če se kaj

pregrešiš, bodeš čutil težo moje jeze. Bolje bi bilo zate, da se tedaj podre najvišji stolp loškega grada nate!»

Jošt Tolmajnar se je ponižno priklanjal in z roko si je brisal debele srage, ki so se mu nabirale po čelu. «Vse storim, kar zapoveste, gospod milostivi!» je zdihnil v veliki svoji stiski.

«To tudi pričakujem!» je odgovoril oni osorno; «saj me poznaš! Sedaj poslušaj! Premilostivi naš škof in vladar, katerega nam Bog ohrani še dolgo vrsto let» — tu je snel Janez s Hohenburga klobuk z glave — «se je spomnil mene, najnevrednejšega hlapca svojega in mi je poslal nekaj pod streho loškega grada, kar mi ni napravljalo posebne radosti.

Ženska je to, visokega stanu, in priporočam ti, da govoriš o njej z največjo spoštljivostjo, dasi je krivoverka!»

«Luteranka!» je zaječal Jošt.

«No, kaj je to?» je odgovoril oni. «Če je drago sorodnici prevzvišenega škofa in vladarja našega, da želi imeti novo vero, to je vse kaj drugega, kakor če bi, na primer, hotel ti biti luteranski predikant. To moraš menda vendar umeti! Kaj?»

«Umevam, gospod milostivi, popolnoma umevam!»

«No, prav! Sedaj je tukaj, in sedaj moramo gledati, da izpolnimo svoje dolžnosti! Ukazi so taki, da ostane tu na Visokem. Ti pa

pazi, da je ne iztakne kakšen predikant, in da pojde vsako nedeljo v cerkev! Poleg tega takisto nikdar ne pozabi, da je sorodnica škofa tvojega in da ji imaš izkazovati največje spoštovanje!»

«Največje spoštovanje!» je govoril pisar zdihujoč za njim.

«Če te kdo vpraša, kako ji je ime, reci, da je to grofica Suzana in da drugega ničesar ne veš! Ali si vse umel?»

«Sem, gospod milostivi!»

«Moja pa bode skrb, da iz Loke dobiš vse potrebno. Z Bogom, amice!»

Že prej je bil z roko mignil jezdecem, da so posedli na konje.

Sedaj ga je obkročila vsa četa in ž njo je oddirjal po poti proti Loki. Jošt Tolmajnar pa je ostal na mestu, prava živa podoba bede in zapuščenosti!

V nekaki nezavesti je prihajal grajski pisar tisti večer pred visoške hleve.

V dvorcu so gorele že luči po vseh zgorjenjih prostorih in v vsem poslopju je vladala živahnost, prav kakor v časih, ko je škof prišel na jesenski lov ter s svojim obilnim spremstvom tu nočeval. Oddal je hlapcu konja in molčé odšel proti veži.

Na stopnicah sta sedela oborožena grajska hlapca in eden je ravno izpregovoril: «To bode dolgočasno stražiti to žensko! Da bi le kaj pi-jače bilo!»

«Saj ga poznaš, tega pasjega oskrbnika», je odgovoril drugi; «vse bi rad sam pognal in požrl. Na Laško se bodem vpisal, tam bode kaka vojska in tam se dobro živi!»

Jošt Tolmajnar je stopil v vežo. Na velikem in prostornem ognjišču je gorel ogenj v mogočnih plamenih ter švigal okrog trebušnega kotla, ki je na težki verigi visel od stropa. Mina, kuharica iz loškega grada, je vrtila s potnim obrazom pišče, da se je pravilno peklo nad žerjavico, in deklam je ukazovala, da so prestavljale lonce, donašale vode in drva cepile. Ugledavši našega pisarja je Mina takoj oblastno zavpila nanj: «Pod to streho pa res ni nič! Ni jajec, ni masti in še moke ni! Moj Bog, kaj bi počeli, če bi prišla Njega presvetlost, premilostivi škof, in bi hotel tu nočiti in jesti! V zemljo bi se morali pogrezniti, če bi ne hoteli mu skuhati samega fižola, kakor ga kuhate svojim svinjam! Nisem vedela, da tako slabo gospodarite, gospod Jošt! Da nismo zasačili pod streho grahaste kokoši, ki jo sedaj tu vrtim na ražnju, ne vem, kaj bi bila jedla premilostiva grofica Suzana!

«Kdo je znal, da pridete!» je odgovoril Jošt zamolklo. «Vitez Hohenburg mi ni pisal, ne poročil. Kje naj vzamem mesa in kje drugih potrebščin? Na Visokem je revščina, mati Mina! Tudi mi je vitez Hohenburg, predobri naš gospod, pravil, da ste vse s seboj pripeljali.»

«Kaj» — in mati Mina je tu za naše čase precej robato zaklela — «kaj Vi mislite, da nam v Loki na gradu vsega ostaja? Kmetom recite, pa Vam navlečejo skupaj; mi pa moramo vse kupovati in drago plačevati! Glej, da lonca ne prevrneš, burklja poljanska!»

Zadnje besede so veljale dekli, ki se je pri ognjišču nerodno sukala. «Že vem, da bom pa le jaz morala vse prebiti zavoljo te luteranske grofice!»

Še bi se bila jezila kuharica Mina, ali prav takrat je prihitela po stopnicah s prvega nadstropja nizdolu mlada gosposka ženska. Bila je to, tako je mislil Jošt Tolmajnar, nekaka hišna pri grofici Suzani. V tistem času pa se je zelo ošabno nosila in silno osorno je vprašala: «Ali boste že vendar kaj scmarile?»

«Kaj hočemo pripraviti, kadar nimamo ničesar v roke vzeti!» je odgovorila kuharica Mina ravno tako osorno.

«Tiho!»

In tu je debelo kuharico tako ostro pogledala, da se je tej takoj vsaka beseda zaprla. Potem pa je ugledala Jošta Tolmajnarja.

«Kdo ste Vi?»

Ubogemu pisarju je šinila kri čez belo lice, ko je čutil pogled mladega dekleta.

«Jošt Tolmajnar, grajski pisar tu na Visokem!» je odgovoril ponižno.

«Grofica Suzana je že povpraševala po Vas, ali nikjer Vas ni bilo!»

«Gospod vitez Hohenburg je imel z mano opraviti, in Mati božja ve, da bi bil drugače že prej doma!»

«Gospod vitez Hohenburg!» se je zasmejala pikro hišna. «Pognali bi ga bili, da bi bil tekel tja do Rima! Matere božje mi pa ne častite, ker grofica Suzana tega neče! Mi smo spoznavavci svetega evangelija! Sedaj pa stopajte za mano, mladi Vi krivoverec! Ha!»

Sfrfotala je po stopnicah navzgor. Jošt Tolmajnar je korakal za njo in hipoma ga je navdala čudna srčnost. Čutil je, da ima vendar s samimi luteranci opraviti, in toliko je vedel, da ne bode pustil, da bi ga zaničevale te tujke in spoznavavke krivega preroka!

Stopila sta v tisto sobo, ki je bila pripravljena za prevzvišenega škofa samega, če je hotel nočevati na Visokem. Ali danes pa so bile ta krasni prostor zasedle te ženske, in postelja, ki je služila do sedaj blagoslovljenemu nasledniku apostolov, je imela danes objeti grešno telo mlade luteranke! Pisarju je hotela zastati kri v srcu. Ozrl se je po stenah, kjer je viselo nekaj v železje zavitih podob brižinskih škofov, in videlo se mu je, kakor bi ga ironično opazovali ti stari obrazi izmed starih, okajenih okvirov. Z globokim poklonom je obtičal pri vratih. Mlada njegova spremljevalka pa je veselo

vzkliknila: «Tu je naš strah, Suzana! Glej ga, sovražnika svetega evangelija! Ta nama ima z oboroženo roko zapirati pot do nebes! Ha, ha!»

Jošt Tolmajnar je dvignil oko. Ondi v visokem stolu je sedela bogato napravljena ženska. Kaj tako krasnega naš pisar do tistega dne še ni bil ugledal. Okrog rožnatega obraza so se ji usipali na ramo rumeni nemški lasje v toliki obilici, da se je bilo čuditi, ker nje glavica ni opešala pod tem lepim bremenom! Obleka se ji je tesno oprijemala telesa, tako da so se povsod kazale bohotne oblike njegove. Grofica Suzana je imela tedaj komaj dvajset let in je cvetela v pomladi svoje lepote! Tistikrat pa je bila razjarjena, in z belo roko je časih udarila po mizj pred sabo.

Pisarja niti pogledala ni. «Lepa ječa bode to, Agata!» je izpregovorila rezko. «In jaz samo ne umejem, kako je grof Herbert pripustil, da so me služabniki babilonskega mašnika privedli semkaj! Toda močno se motijo, meneči, da nas bodo s takimi silami odtrgali od svetega evangelija!»

«Nikdar ne!» je pritrdila ona žarovito.

Postavila se je tik pisarja ter dejala: «Nikdar ne! Mi ostanemo spoznavavci svetega evangelija, akotudi se Njega presvetlost v Freisingenu radi tega razpoči!»

«Krivoverci so od nekdanj z veliko trdovratnostjo zagovarjali krive svoje nauke», je odgo-

voril Jošt Tolmajnar tiho ali odločno. In še je dostavil: «Krivoverec se predrugači šele tedaj, ko ga satan trga s svojo pestjo!»

«Kdo je krivoverec?» je vprašala grofica Suzana razburjeno in se dvignila s stola.

Pisar se je globoko poklonil: «Z vso spoštljivostjo, ki mi je naložena v dolžnost, trdim, da je vsakdo krivoverec, ki lazi za tistim menihom, odpadnikom od prave svete vere!»

«Ti lažeš, hlapec umazani!» je odgovorila grofica razljučena. «Vi vsi ste krivoverci, ko vendar molite les in kamen, kar je vse mrtvo! Da veš, prase babilonsko!»

Jošt se je zopet globoko priklonil. «Kakor ukazujete, milost Vaša, ali vendar ni tako. Da mi je smeti z Vami govoriti, kakor mi ni, bi izpregovoril pač drugače!»

«Kako bi govorili potem?» je vprašala Agata.

«Potem bi Vas privezal tam spodaj k orehu na dvorišču in dvema hlapcema bi ukazal, da bi Vas tepla do krvi, dokler bi na kolenih ne klicali na pomoč božje naše Porodnice, ki kraljuje nad nami v nebesih! Tako bi delal jaz tedaj!»

«Čemu se prepiramo ž njim?» je rekla grofica Suzana. «Mi se ne bojimo niti njega, niti njegovih hlapcev! Čula sem, da oznanjuje v tem pogorju častitljivi magister Juri sveti evangelij. Glej, da mi ga privedeš tu sem, ker nečem ostati brez tolažbe svoje vere!»

«Z vso spoštljivostjo do Vas», je izpregovoril pisar in se zopet globoko poklonil, «omešnjam, da se resnično klati ta predikant po hribih tod okoli. Pa če ga zalezem, bodisi na Visokem ali v zelenem gozdu, ga izročim svojim hlapcem, da ga vlečejo v Loko. In če se izlepa ne vda, tedaj bije zadnja ura grešnemu njegovemu življenju, kakor gotovo nam je sveta Devica porodila Odrešenika sveta!»

«Ali jaz hočem, da pride predikant Juri semkaj!»

In grofici Suzani so se kar iskre utrinjale iz oči.

«Kakor ukazujete, milost Vaša, ali jaz ga vržem v železje, ker mi je tako zapovedano. Tudi mi je vitez Hohenburg govoril drugače!»

«Kaj ti je govoril ta Hohenburg?»

«Da imate vsako nedeljo in vsak praznik hoditi k službi božji; da se imate tam spodobno vesti, in da ne bodete v pohujšanje srenji, ki jo itak na vseh straneh zapeljujejo odpadniki!»

«V cerkev k papistom?» je odgovorila zaničljivo Suzana. «Če me hlapci s silo vlečejo tja, drugače ne, ljubi prijatelj moj!»

«Gospod s Hohenburga je tako zapovedal. In če bode treba hlapcev, jih imamo tudi!»

«Oj, ta kača!» se je jezila Agata. Grofica je pa vstala in se postavila tik Jošta Tolmajnarja. Pomirila se je in na pisarjev blede obraz je vprla oko. Kakor zabodena riba je zatrepetal

Jošt in mraz mu je obvezal vse telo. Ko se je ozrl proti njej, se je srečal z nje bleščečim pogledom. Bilo mu je, kakor da se razprostira pred njim neizkončna livada, kjer je cvetela vijolica pri vijolici. In zdelo se mu je tudi, kakor bi ga objemala vonjava bohotne jutrove dežele. Ubogi Tolmajnar, kako hitro te bode zapustila vsa razsodnost! Takim očem nasproti je nemo-goče vsako bojevanje! In to je gotovo opazila tudi grofica Suzana.

«Revež!» je rekla mehko. «Kolika škoda, da tičiš tako globoko v zmotah in da preganjaš kakor nekdanj Savel spoznavavce prave vere. Poglej, Agata, poglej!»

Pristopila je tudi Agata.

«Poglej», je govorila ona dalje, «ta nesrečnež nas mori in davi, ali vendar nosi na čelu znamenje svetega evangelija! Tukaj na čelu je poteza, o kateri nam je pravil gospod Melanhton, da diči tudi čelo našemu zapovedniku v Vitenbergu!»

«Znamenje svetega evangelija!» je vzkliknila Agata. «Res, tu se mu žari na čelu. Bog si ga je izbral in gotovo bode še mučenik za resnice evangelija božjega!»

«Da! Evo znamenja, ki ga nosijo samo izvoljenci!»

In grofica Suzana je volne svoje prste pisarju položila na čelo in počasi in mehko potegnila po progi, o kateri do tedaj ubogi

naš pisar še ničesar ni vedel. Zapuščale so nesrečneža zadnje moči! V meglo se mu je vse zavilo, in pomešali so se temni obrazi na steni z zlatimi lasmi, ki so obkrožali dekletov obraz. Iz te megle pa sta mu svetili dve zvezdi, bleščeči in žareči, goreči dekletovi očesi! Že ga je pograbilo valovje življenja ter ga zasukalo v peneči svoj vrtinec, iz katerega ni rešitve!

«In sedaj pojdite v imenu Jezusovem», je izpregovorila grofica sladko, «in nikar ne pozabite, da nosite pečat izvoljencev!»

«Lehko noč, gospod Tolmajnar!» je dejala tudi Agata, «in ne pozabite, da ste poklicani med mučenike svetega evangelija!»

Jošt Tolmajnar se je z veliko nerodnostjo priklonil in odtaval iz sobe. Zunaj na hodniku je obstal, a za njim je prišla tudi megla, ki ga je že v sobi objemala. Storil si je znamenje svetega križa, toda megla se ni hotela razpršiti in še vedno je čutil na čelu, kakor bi ga žgalo razbeljeno železo, tam, kamor mu je bila položila grofica Suzana bele svoje prste. Lezel je po stopnicah nizdolu, ali megla se je vlekla ž njim. V njej se mu je za trenutke pokazala podoba Franice z Dobja, vendar se je takoj zopet pričela izgubljati in končno se je popolnoma raztopila. Namesto nje pa je stopil na povišje ostro obrisani obraz nemške grofice, in nje oči so mu pošiljale najslajše pozdrave. Da bi se odtegnil tej zapeljivi izkušnji, je planil

kakor besen iz veže mimo ognjišča, kjer je še vedno zapovedovala mati Mina. Na zelenem travniku pa se je vrgel v hladno travo in ječe si tiščal razbeljeno glavo v mehko zemljo.

A ondukaj v dvorcu pa je tedaj tekala drobna Agata po sobi in od smeha je tleskala z rokami klicaje: «Tepec! Tepec!»

In grofica Suzana je pristavila: «Ta naju bode kratkočasil v tej pustinji! Če bi se ne bojevala za sveti evangelij, takoj bi vse storila, kar zahteva Njega škofovska visokost. Niti en dan bi ne ostala tukaj! Toda za sveti evangelij rada trpim!»

«Ali si videla, Suzana, kako je zvijal gorski obraz, ko si mu s prstom pometala po čelu? Oj, ta tepec! Ta tepec!»

Obe sta se smejali; a Jošt Tolmajnar je še vedno zdihoval v rosní travi in brez uspeha poizkušal umiriti razdivjane valove trpečega svojega srca.

IV.

«Jošt Tolmajnar, grajski pisar, pišem. Ta tuja ženska mi je zmedla srce, da v velikih bolečinah omahujem. Kličem h Gospodu, da bi se usmilil hlapca svojega. Pa Gospod ne sliši mene in tudi ne vidi mojega srca.

Nje beseda se je prijela duše moje, in noč in dan ne mislim na drugo, le nje podoba mi je

v spominu! Nimam tolažbe ni v molitvi, in brez pomoči me pušča našega Odrešenika sveta Mati. Agata, čemu si prišla v ta kraj! Zavaljo tebe omahuje še celo sveta vera v meni, in že pripravljajo za me prostor v peklju, kjer mi bode trpeti vse večne čase.

Porodnica božja, reši me obupa, reši me, kar je najhuje, reši me odpadništva!»

* * *

V nedeljo pred Malo Gospojnico tistega leta je loški kapelan Vrban Wurtzer prav zgodaj vstal. Bilo mu je maševati pri podružnici sv. Volnika, in ker mu dohodki mestne kaplanije niso donašali toliko, da bi si bil držal svojega konjiča, se je odpravil peš po slabem poti proti Visokemu. Takrat se je bila oglasila prav zgodnja jesen. Že je rumenelo listje po gozdih in iz grmov so žvižgali kosi na samotno mimo-idočega kapelana Vrbana. Urezal si je bil grčevo palico v gošči in nanjo je opiral težko telo, če je moral preskočiti lužino sredi blatnega pota.

Blizu Zminca, na mestu, kjer je gosto olšje rastlo na obeh straneh ozkega pota, je srečal gospoda Vrbana človek, ki je tudi sam korakal po stezi proti Loki, tako da je zdajci stal pred Vrbanom, ki je na vse drugo mislil, nego da se bode srečal v tej samoti z Jernejem Knafljem, očetom, predikantom iz Kranja! Leta je bil precej

močne postave in istotako kakor gospod Vrban se je bil oborožil z debelo grčavko.

Gledala sta si nekaj časa iz oči v oči in če bi bili imeli strupeni pogledi moč usmrčenja, bi bila oba v enem in tistem trenutku obležala mrtva na mestu!

Potem pa se je prvi oglasil Vrban Wurtzer: «Hej, Bartel, a todi laziš, kakor smrdljivi dehor, če krade jajca! Si li bil pri sinu, slepar ti?»

«Stopi s poti, služabnik hudičev!» je zavpil predikant. «Mudi se mi!»

«Pojdi v pekel! Obiskal si svojega sina. Ta ti še premalo greha dela po pogorju; zagadaj si moral še ti blizu s svojimi sivimi lasmi!»

«Umekni se, ako ne, ti zapoje moja palica po hrbtu, in zgodilo se ti bode, kakor grešnikom, po našem Odrešeniku iz templja iztiranim! Mrhovina babilonska!»

«Hej, Bartel, ali ti tako hočeš? Si li pozabil, kako sem namahal tvojega sogrešnika Kupljenika, ko sem ga srečal na Železniški cesti? Mati Božja, ti mi pa pomagaj!»

Že je zavihtel grčavko, da je zažvižgalo po zraku. In gotovo bi bila zaropotala predikantu na sivo glavo, da ni ta, nevarnost opazivši, spretno skočil v stran, tako da je Vrbanov udarec šinil na zemljo in v blato, ki se je razpršilo na vse strani. Ali ravno tako spretno je zavihtel predikant svojo grčavko in z močjo jo položil

kaplanu na koščeno ramo, da je kar od bolesti zaječal.

«Pa bodeš vendar ležal v blatu, predikant sleparski!» je zavpil leta srdit.

Oba sta sekala nato s palicama proti sebi in odskakovala kakor petelina, boreča se med sabo. Pljuskala sta po luži, da so jima uma-zane kaplje obškropile črno obleko čez in čez. Na pomirje nista mislila niti trenutek, in z bo-jem jima je rastlel gnev do skrajne meje.

Končno se je pa vendar posrečilo kaplanu, da je svojega nasprotnika, ki je pričel poprej pešati, treščil z močnim udarcem po glavi.

«Ali si jo vendar izkupil, Bartel s Kranja?» se je zaveselil gospod Vrban. «Sedaj bodeva pa malo kosti štela!»

Predikant je brez zavesti obležal na mestu, kaplan Wurtzer pa mu je nekaj časa prav pridno mlatil po hrbtu. Ko je z zadovoljnostjo odšel, se ni predikant več genil; kakor hlod je ležal v blatu. Dolgo potem, ko je bil zmagovavec papist odšel, se je prebudil Knafelj. Vlekel se je k bližnji vodi, molil psalm in tožil milemu Bogu, kako ga sovražniki preganjajo. Umil si je obraz, počasi vstal in odlezel po stezi, pojoč slavo Bogu in svetemu evangeliju, dasi ga je vse telo bolelo in koža jako ščemela.

Tem veselejši je korakal dalje Vrban Wurtzer.

Dobil je marsikak udarec in bolela ga je marsikatera kost, ali na vse je pozabil in srečen

svoje zmage je premeril stezo do znožja sv. Volniškega hriba s pravimi pomladanskimi čustvi. Na holmu je bila že zbrana množica, ki je čakala njegove maše.

«Ali je gospoda z Visocega že tukaj?» je vprašal kaplan cerkovnika. In ko mu je leta odgovoril, da še ne, je sedel na zid in dejal: «Pa čakajmo!»

Dolgo ni bilo treba čakati. Prikazala se je kmalu družba z Visocega. Grofica Suzana in njena družica sta sedeli na konjih. Spremljal ju je grajski pisar in nekaj oboroženih hlapcev, noseč na ramah dolge sulice.

Počasi se je pomikala ta četa po bregu navzgor. Grofica se je živo razgovarjala s Tolmajnarjem. Živahno je izpregovorila: «Samo Vam na ljubo, gospod pisar, sem prišla v cerkev k papistom!» je pritrjevala Agata in pri tem tako ljubko pogledala po pisarju, da je temu razrahljala srce. Dospeli so do njive, kjer se je pozno proso zibalo v polnem latju.

Povprašala je grofica: «Čegava je ta njiva?»

«Kaplana Wurtzerja», je odgovoril pisar.

«Tistega, ki pretepa spoznavavce svetega evangelija!» je vzkliknila Agata.

«Ravno tistega!» —

«Izpusti!» je viknila Agata nato hlapcu, ki ji je vodil konja po hribu navzgor. In izpodbodla je konja ter z divjim skokom planila v proso. Za njo pa je jezdila tudi grofica Suzana,

in konjska kopita so mela proso in v tla teptala slamo in latje.

Kaplan Wurtzer pa je sedel na debeli plošči cerkvenega obzidja in se je smejal, da se mu je treslo telo in z rokami je tleskal po tolstih stegnih.

«Ha, ha! Le mendrajte! Saj ne gre meni za zrno! To je vse pisarjevo na Visokem, in plačana je že najemščina. Le mendrajte, zverine luteranske!»

Nato se obrne proti cerkveniku: «Pozvoni, Tinče, pozvoni, naj se prične sveto opravilo!»

Odšel je v cerkev, in za njim se je udrla množica in takoj zasedla vse prostore. Pred cerkvenimi vrati je prosil Jošt Tolmajnar nežno svojo gospodo, naj bi se spodobno vedla v hramu božjem, da se ne bode jezil preblagorodni gospod vitez Hohenburg.

«Samo Vam na ljubo!» je žvrgolela Agata.

«Samo Vam na ljubo, gospod Tolmajnar!» je odgovorila Suzana še slaje.

Smejoč sta odšli v cerkev.

Pisar pa se je naslonil ob zid in zrl v dol, kjer so se vlačile jesenske megle. Tudi v srcu mu je vladala jesen, in čutil je življenja težo toliko bolj, ker so ga tedaj že pretresale dvojbe o tem, kje se nahaja verska resnica.

V cerkvici je bil pričel kaplan svojo propoved. Motili sta ga grofica in nje tovarišica prav zelo. O spodobnem vedenju ni bilo govora. Imeli sta svoj prostor in tam sta počenjali

vsakovrstne nespodobnosti. Skoraj glasno sta delali svoje opazke in nista zrli proti oltarju, ampak le bolj po množici. To pa ni posebno motilo gospoda Vrbana. Stopivši na leco, se je priklonil proti oltarju, in potem tudi proti mestu, kjer je sedela grofica Suzana.

Obrnivši se proti množici je izpregovoril: «Tukaj je sorodnica škofa mojega, tam na onem svetu jo bode pa satan trgal. Tako se bode vse poravnalo!»

Potem je vprašal zbrane poslušavce: «Kako se imate, ste li veliko pridelali letos?»

«Malo, prav malo!» je odgovarjala množica.

In Juri izpod hriba je še klavrno pristavil: «Meni je poginila tista lisasta krava, ko se je lani, pri zadnji maši, po bregu pred cerkvijo pasla!»

«Oves nam je pozebel!» so se oglašali posestniki z Bukovega vrha.

Oni z Gabriške gore pa so pristavili: «Ovce so jalove, in toča nam je pobila.»

To je dalo Mici z Delnic povod, da je s tenkim glasom potožila: «Nam je voda mlin vzela, hov! hov!»

«Hov! Res, hov! Slabo se vam godi! Ali pa veste tudi, zakaj?» je vprašal gospod.

«Ne vemo!» je odgovorila množica.

«Ne vemo!» jih je oponašal gospod Vrban. «Ne vemo! Kako je to sedaj nedolžno vse! Jaz vam pa povem resnico! Koliko mi plačate zanjo? Ha, ha!»

«Siromaki smo, gospod oče!» so izpregovorili nekateri poslušavci.

«Slabo se vam godi!» je grmel kaplan nato. «Jaz vam pa pravim: godilo se vam bode še slabše! In veste, zakaj?»

«Zakaj?» je vprašala množica.

«Zakaj? Zato, ker ne poznate več Jezusa Kristusa, Odrešenika svojega, od katerega imate vse: svoje otroke, svojo živino, svoja polja, gozde in vse. Pod svojo streho pa ga ne sprejemate več in mati Njegova, sveta devica Marija, koliko je v časti pri vas? Toliko ne, kolikor je izkazujete najraztrganejši beračici, ki prihaja s Tolminskega k vam, da vam krade in odjemlje, kar ji pride pod prste. Taki ste vi, vi vsi, bodisi z Loga, bodisi z Bukovega Vrha, s Sorpata, ali pa tudi z Gabriške gore. Že ga gledam hudiča, kako vas bode sodnji dan vse, vse — tudi vas, pregrešne ženske, ki niste na svetu za drugo, nego da bi kaj dobrega požrle, ali pa kakega moškega zapeljale — metal pod svoje stope in delal blato iz vas!»

Beseda ni padala na kamen. Že so se otajala poslušavcem srca in tu in tam se je začulo ihtenje.

«Še premalo se vam slabo godi», je nadaljeval kaplan; «kar se vam godi, to še vse nič ni, kakor se je godilo našemu preljubemu Gospodu Jezusu Kristusu. Živina vam bode cepala, in kuga, lakota, to vse boste priklicali v deželo!

Ker vi ste zverine samega satana in prej ne bode te mirovali, da boste božjega Očeta na tronu tako razkačili, da pošlje vse svoje vojske na vas! In takrat bode težko živeti med vami: mati bode umirala sredi svojih otrok, in smrt bode pokosila očeta v najboljših letih. In otroci, kar jih imate najrajši, bodo umrli najprej!»

Tu se je ihtenje izpremenilo v glasno jokanje.

«Le tulite», je vpil Wurtzer, «in pokoro delajte! Dokler ste pa taki, ne bode bolje!»

«Kaj naj storimo?» so vprašali nekateri poslušavci iz množice.

«Tudi to vam hočem povedati. Spoštujte Boga Očeta, Sina in sv. Duha! Spoštujte Mater božjo, vse svetnike in angele, zato so ti v nebesih! Pa to še ni vse: spoštujte tudi božje mašnike, ki so služabniki pravega Boga! Najprvo je pa: ne plazite se za tistimi luteranskimi predikanti, ki vam kradejo dušo iz živega telesa!»

«Saj se ne bodemo», je ihtela Mica z Delnic.

«Bojte se posebno tistega predikanta Jurija! Ta je, ki vam živino mori po hlevih; ta je, ki vam s točo pokončuje žito po njivah, in ta je, ki vam prinaša bolezen v hišo! Molite, da vas Bog reši tega grešnika, in spoštujte mašnike božje, ki vas prav učé in vam želé le dobro!»

«Ti lažeš!» je zazvenel v tistem trenutku mogočen glas po malem hramu božjem. Odrinil je množico v stran in postavil se je pred ka-

plana, ki ni znal, kaj bi počel v prvem hipu. Bil je mladi predikant Juri z bledim svojim licem. Z desnico je dvignil sveto knjigo ter jo pokazal zbrani množici. «Ti lažeš!» je kričal, «in glej, da izgineš iz svetišča Gospodovega!»

Ali gospod Vrban se ni dal preplašiti. «Glejte ga, ta je, ki vam prinaša kugo in lakoto v dolino, in sedaj je prišel še v našo sveto cerkev in več hoče biti, kakor je mašnik katoliški. Ali naj tukaj ostane? Ali je pobegniti meni, ki sem jih izmed vas toliko krstil in jih sprejel v cerkev božjo?»

Tako je bila družba v plamenu.

«Iz cerkve ž njim! Izpred božjega obličja s tem nestvorom! Ubijmo ga!»

Predikant se ni genil s svojega mesta ter je izpregovoril odločno: «Vi ste slepi! Prišel sem vam resnico oznanjat, a vi me hočete kamenjati, kakor so kamenjali prvega mučenika, sv. Štefana!»

«Kaj bodeš ti nam govoril?» se je oglasil Luka iz Podgozda, in koščeno roko mu je položil na ramo. Kolikor mi hočemo imeti resnice, je dobimo pri gospodu Vrbanu. A ni res tako, možje?»

«Res je, res je!»

Posebno ženstvo je prav živahno kričalo. Predikant se ni zbal te razburjenosti. Bil je še tako predrzen, da je stopil proti oltarju, prav kakor bi hotel z njega vreči svete posode.

«Boga samega hoče napasti!» je kričal kaplan Vrban. «Pomagajte!»

In kakor besen je planil s svoje lece. Ni mu bilo treba hiteti. Že je razljučena množica obsula predikanta in siloma ga je vlekla iz svetišča.

«Predvčerajšnjim si nočil pri meni», je vpil pogorski kmet, «a drugo jutro mi je izvrgla krava mrtvo tele! To si mi ti naredil, ti!»

To rekši je usekal predikanta s pestjo po obrazu, da je bil takoj ves krvav.

«In pri nas je bil tudi», je kričala suha ženica; «moja Špelica je bila prav hudo bolna in drugo jutro, komaj je ta črnuh odšel, je precej umrla. Drugače bi pa bila ozdravela. Le ga, možje božji!»

Zopet se je dvignilo nekaj pesti, ki so vse padale po predikantu.

«Okrog moje hiše je tudi lazil», se je oglašil Luka iz Podgozda, «in še tisto noč mi je sapa podrla staro hruško na streho, da mi je vse polomila. Udarimo ga, da ga potem vrag več ne prinese v naše kraje!»

Tako so ga tepeži iztirali iz svetišča. Grofica Suzana s svojim spremstvom se je odmknila takoj, ko je nastal prvi vrišč. Dasi je bil spoznavavec svetega evangelija v veliki nevarnosti, je vendar hitro sedla na konja in krenila po hribu nizdolu.

Pozabila je še celo na oborožene svoje hlapce, tako se ji je mudilo.

V tem so bili predikanta pritirali pred staro lipo, ki je razprostirala vejevje skoraj nad cerkvenim vhodom. Vpili so in kričali nanj, in najsirovejši so ga neprestano topli. Juri Knafelj pa je bil pravi predikant in ni čudo, da se je zaradi tega krutega ravnanja razjarila njegova duša. Pričetkom je molil in klical Gospoda. Zanašal se je na visoke deželne stanove in menil, da se mu ničesar zgoditi ne more. Zategadelj je pričel psovati napadovavce svoje.

«Prekleti bodite», je zavpil, «vi in vse, kar je vaše! Plazite se za babilonsko svinjo, služabnike svetega evangelija pa pobijate. Prekleti bodite!»

«Že spet preklinja», je zavpila Mica z Delnic, «jojmene! Pri nas ima svinja mlade, da bi jih le ne uklel!»

«Kaj ste vi?» je kričal predikant. «Hlapci ste črnega hudiča, in ta vas bode spravil v peklenško svoje brezdno! Mi, oznanjevalci evangelija, bomo pa povišani do angelov in arhangelov! Aleluja!»

S tem ni utolažil svojih obilih nasprotnikov.

«Kaj me bijete, če vam oznanjujem resnico? Izvedelo se bode pri deželnih stanovih in poslali bodo svoje konjike k vam, da bode jok in škripanje z zobmi. Toda Gospod vas udari z močno Svojo roko in pogine vam živina v hlevih, posuši se vam žito na polju, in vaši otroci do tretjega kolena bodo težko nosili pre-

kletstvo tega dne. Mi bodemo pa poveličani, ker tako piše Gospod v sveti svoji knjigi. Aleluja!»

«Kaj se bodeš trgal tu, prekleti nejeverec! Teleta si mi že uklel in snedel. Sedaj mi hočeš pa še kravo in otroke!»

Tako se je zajezil Luka iz Podgozda. In pograbil je po helebardi ter jo iztrgal bližnjemu grajskemu hlapcu. Ž njo pa je smrtonosno udaril z vso močjo magistru Juriju po glavi, da se je ta hipoma zgrudil na zemljo.

Nato se je množica, nevajena takšnih prizorov, hitro razšla, in predikant je ležal zapuščen pod staro lipo, katere vejevje je pregibal oster jug, ki je jemal s sabo rumeno listje in ga odnašal proti severu. Časih je solnce pretrgalo goste oblake in obsevalo krvavo čelo odpadniku, ki je umiral pred starodavnim drevesom. Muhe in drug mrčes so mu posedale po ranah, iz katerih je kipelo mlado življenje smrti v naročaj.

Končno se je prebudil in z motnim očesom se je ozrl po okolici. «Žejen sem!» je zastokal.

«Tu je voda, gospod Juri!»

«Ti si, Franica? Gospod mi je dejal, lezi in smrti izroči svoje telo za vero, ki sem te učil. Prekleta bodi roka, katera me je smrtonosno zadela!»

Edino dekle je bilo ostalo pri njem. Od studenca je prinesla vode in dala mu piti, da si je ohladil pekoča usta. Ovila mu je glavo z

mokro prtenino, in nje solze so se spojile z njegovo krvjo.

«Umiram!» je zdihnil, «in za sveti evangelij še ničesar storil nisem. Moj Bog, kako si me zapustil! Ali jo slišiš, kako buči, trobento sodnjega dne, da se kar hribi majo?»

«Jug buči po dolini in gozde majel!»

«Jug, Franica, to ni jug, to je glas božji. In že se, poglej, primika hrib k hribu, ali mene ne starejo v svoji sredi. A jo vidiš ondi, kako posega božja roka proti meni?»

«Solnčni žarki so, gospod Juri, ki padajo iz oblakov na Bukov vrh!»

«Solnčni žarki, Franica? Si li slepa? To je bleščeča roka Očeta božjega, in odnesla me bode po jasnem zraku v raj svetega evangelija. Gospod nas poveliča, a sovražnike Svoje potepta v prah, da so uničeni popolnoma!»

Razbistrilo se mu je nekoliko oko. «Franica, umiram! In mlad sem še, in umreti mi ni lahko!»

Te besede je govoril zamolklo. Potem pa je pritiskal biblijo na usta, tako da se je sveta knjiga pordečila od krvi, ki jo je moral prelitati zanjo.

«Biblia sacra! Preklet bodi rod, ki te neče sprejeti! Že korakajo vojske nebeške, in njim na čelu je sveti angel Mihael, in meč se mu sveti v rokah. In v sredo svojo me kličejo in jaz jim hitim naproti. Aleluja!»

Spel se je kvišku, pritisnil roko na razbito čepinjo ter zdihnil: «Žejen sem! Zemlja poka pred mano, in iz nje švigajo plameni. Jaz pa umiram v imenu Gospodovem! Aleluja!»

Nagnil je glavo k zemlji in umrl!

V.

Zima je gospodarila v deželi. Z belim svojim prtom je objemala hrib in dol. V trdo železje je zakovala bistre potoke in z rezkim mrazom je pregnala ptice pevke.

V tistih mrzlih dneh je vitez Hohenburg nekega jutra prav zgodaj prijezdil v Poljane. Hlapci njegovi so bili po pogorju nalovili nekaj odpadnikov, in te je hotel prevzeti in odpeljati na loški grad. Poprej pa je nameraval drugi srenji v strašilo sam svojo sodbo izreči in jo takoj tudi brez vsake apelacije izvršiti. Grajski hlapci so bili na cesti pred mostičkom, ki se je sredi vasi nahajal prav tam, kjer se še danes nahaja, odkidali sneg ter tako pripravili obširen prostor, kamor so bili segnali tolpo ubogih grešnikov. Od tega prostora so bili odkidali široko gaz do potoka, ki ga je pokrivala tanka ledena skorja.

Tukaj nahajamo tisto jutro stare svoje znance.

Najprej je tičal v tolpi naš nesrečni Jerom Stopistran. A bil je v silno slabem položaju.

Mraz in glad sta mu bila ugonobila vse moči. Raztrgal si je bil obleko, in prsti so mu preglo-dali obuvalo. Moralo ga je hudo zebsti, ker je neprestano odskakoval od zemlje, kakor bi stal na razbeljenem železu. Zaklada svojega, koša, ni imel več, najbrž so mu ga bili odvzeli biriči, ko jim je Jerom prišel v pest. Tudi mati Medudka in mlajša nje tovarišica sta se nahajali med jetniki. Starka ni kazala nikake bojazni. Časih je izpregovorila poluglasno: «Saj so Kri-stusa tudi sodili!» Tem glasnejša pa je bila nje tovarišica; ta je neprestano solze točila in vpila: «Sežgali nas vendar ne bodo!» Istotako vidimo v družbi berača Luka. Ta se ni mogel načuditi, kako je prišel semkaj. «To je pa res čudno», je kričal, «da mene, lavretanskega romarja, vri-vajo med take razbojnike in tatove! Pritožim se do papeža v Rimu, gotovo pa do loškega škofa!»

«Videl bodeš, da se nismo zmotili», mu je odgovoril porogljivo eden izmed stražnikov; «če se ne motim, si sedaj na najboljšem poti, po katerem se pride do vešal ali pa do kolesa!»

Med jetniki je bila končno tudi Franica z Dobja. Mirna je stala sredi teh potepuhov in niti skrivala se ni, ko je med navzočniki ugle-dala starega svojega očeta, ki je bil v strahu za otroka svojega prihitel v Poljane. Samo ob sebi se umeje, da je bila vas tisto jutro polna

radovednežev. Odrastlo in mlado, vse je pritis-kalo na mesto, kjer je imel vitez Hohenburg izreči svojo sodbo.

Niso dolgo čakali nanj. Komaj se je bilo solnce prikazalo na jasnem jutranjem obnebju, že je bil loški oskrbnik v Poljanah. Ž njim so prijezdile tudi ženske z Visokega in grajski pisar. Prve so prišle bolj iz radovednosti, ker je tedaj ženski spol rad gledal, če se je mučilo kako človeško bitje, ustvarjeno za veselje in prostost. Hohenburg se je prijel brez odloga tožnega svojega dela.

«Pripeljite mi najprej tistega suhega dol-ginal» je ukazal hlapcem. «Vidi se mi, da ima več greha, kakor ga kaže na obrazu!»

Biriči so pritirali pred njega Jeroma Sto-pistrana.

«Kaj počenjaš ti todi?» ga je vprašal oskrb-nik osorno, «in pod čegavo graščino spadaš?»

«Kaj počenjam, milost Vaša?» je odgovoril Stopistran lehkodušno. «Malo kradem, malo molim, kakor nanaša vreme, milost Vaša!»

«Kaj pa veruješ?»

«Vse, kar ukazuje milost Vaša!»

«To je pretkan slepar», je izpregovoril oskrbnik proti pisarju, «in sedaj ne vem, ali mu jih dam nabrisati po podplatih, ali naj ga postavim v vodo!»

«Kar bode, bode dobro», se je smejal Je-rom; «potlej se bodem vsaj malo pogrel. Sicer

bodem živel toliko časa, dokler bode hotela smrt ali pa gosposka!»

«Odpeljite ga kam v stran!» se je zajezil oskrbnik, «in naštejte mu dvanajst gorkih! Potem pa v Loko ž njim! Ne bode mu škodilo, če ga malo položimo na iztezalnico!»

Takoj sta dva biriča pograbila Jeroma, ki je lehkodušno kričal: «Vse je dobro, kar se dobi zastonj! Če je pa kaj gorkega, to mi je v mrzli zimi še najljubše!»

Odpeljali so ga v vežo sosedne hiše, položili ga na stol ter mu odšteli gorko plačilo.

Hohenburg je opazil tedaj Franico z Dobja.

«Kje ste ulovili to?»

«Pri svetem Volniku», je odgovoril hlapec; «zmivala je ubitega luterana. Pripovedovali so nam, da sta se hotela vzeti. Zategadelj smo jo uklenili in pripeljali, da jo milost Vaša po praviici kaznuje!»

«Usmilite se je!» je zaječal stari Dobničan. «Z materjo sva stara in edino to imava!»

«Kako lepe lase ima!» je izpregovorila Agata.

In grofica Suzana je pristavila: «Nikar je ne tepite!»

Tudi vitezu Hohenburgu se je omečilo srce, ko je gledal milobni in blede obraz dekletov.

«Jeli poprej rada molila?» je vprašal očeta.

«Čez vse mere rada», je odgovoril leta, «in spomladi sta se z materjo obljubili k lavrentanski kapelici.»

«Odrežite ji lase», je razsodil vitez, «in potem ji bodi za sedaj odpuščeno!»

Razrešili so ji kiti in z ostrim nožem ji odrezali bujni lišp mlade glave.

«V treh tednih se ima spokoriti in pristopiti k svetemu obhajilu. Saj se bodeš vendar poboljšala?» je vprašal vitez.

Gledala je nekaj časa po sneženi okolici in potem odgovorila: «Ne vem.»

«Česa ne veš! Jaz pa vem, da se bodeš poboljšala, že staremu svojemu očetu na ljubo!»

Tako je tarnal starec in hitro jo je odpeljal z nevarnega mesta, da bi še dalje ne izpregovorila kake neprevidnosti. Prišla sta mimo pisarja.

«Gospod Tolmajnar», se je opravičeval Dobničan, «ne zamerite mi! Zdaj, sevé, iz vse ženitve ne bode nič! Ne zamerite tega moji hiši! Otroci so šiba božja človeku, če jih ima!»

Pričel je na glas moliti in tako odgnal svojo hčer po poti proti Dobju.

Grajski oskrbnik si dá nato predse pripeljati mater Medudko.

«Čemu si vklenjena?» jo vpraša osorno.

«Ker pričujem za Kristusa!» je odgovorila starka.

«Videli so jo v družbi s predikantom», se je oglasil birič, «in ta je tista, ki uči, da plešimo, kadar molimo v cerkvi.»

«Vi ste sami grešniki», se je razžarila Maruša, «in Boga in Kristusa ne poznate! Pilatje

ste in sodbo izrekate o pravičnikih. Sodnji dan bodete pa nam stregli, in mi bodemo od Gospoda Jezusa poklicani na desno Njegovo stran!»

«Ta ženska ima prevročo kri», se je zasmel vitez, «postavite jo v vodo, da se ohladi!»

«Za svojega Zveličarja bodem trpela! O dobri moj Jezus! Tvoja mučenica bodem in zaradi Tvojega imena me preganjajo!»

Ko so jo hoteli prijeti, je odhitela sama proti vodi in zagazila do kolen v hladno valovje ter ni čutila ni mraza ni bolečine, dasi ji je tanki led rezal v meso, in se je potok rdečil od nje krvi.

V tem so bili Jeroma Stopistrana zopet pripeljali k družbi.

Ugledavši tovarišico svojo sredi potoka se je zasmel glasno ter ji zaklical: «Marušica, pri tebi je denes nekako slabo zakurjeno, meni so pa pogreli pečico, da vse gori po njej!»

Zbrana množica se je zagrohotala, in berač Luka je izpregovoril:

«To ti je hudič!»

Vitez Hohenburg pa ni sodil tako. Ves razkačen je ukazal hlapcem, naj tudi Stopistrana tirajo v vodo.

«Tako kosilo imam rad», je dejal ta zadovoljno, stoječ sredi Ločilnice. «Prej mi je bilo vroče, sedaj se pa hladim! Tako je prav za poštenega in krščanskega človeka!»

«Kaj je s tabo», se je obrnil nato oskrbnik k Luki, beraču; «kaj očitajo tebi?»

«Hvala za vprašanje, gospod visoki!» je odgovoril leta ponižno, «in sam sveti Ahacij in Marija Lavretanska in vsi svetniki, karkoli jih je v nebesih, naj Vas blagoslové za to vprašanje!»

«Kradel je, milost Vaša», je izpregovoril eden izmed biričev, «in lahko se mu dokaže, da je v družbi z onim v vodi kradel ovce iz ovčnjakov po pogorju!»

«Da bi ti jezik segnil, duša peklenska!» se je zatogotil Luka. «Orožje nosiš, pa je nisi videl vojske. Jaz pa sem bil na Laškem, ko smo lovili francoskega kralja. To ti povem, da bodeš vedel, s kom imaš opraviti. Da bi kradel po pogorju, saj vendar živim ob milodarih in božjih potih! Pravičnik je na svetu, da se preganja, milost Vaša! In če so le vsi podložniki loške graščine tako čistega duha, kakor sem jaz, potem prevzvišeni naš gospod in škof lahko spi in v sladkih sanjah!»

«Ha!» se je vmešal tu Stopistran od vode sem, «ha, kako vendar laže ta lavretanski romar! Ali se ne spominjaš več, kako je bilo pri Kovščaku na Bukovem vrhu? Zlezal si v hlev in pograbil si po pikašici, in za volno si jo tiščal toliko časa, da je nisem zaklal in umoril. Kako, da si to pozabil, saj še ni dolgo tega? Skupaj jedla, skupaj na vešalih visela!»

«Oj, ti Judež, ti Iškarijot, ti sin hudičev! Jaz te ne poznam, ker te do denes nikoli videl nisem! Da bi se ti odreklo večno zveličanje! Le čakaj, Stopistran Jerom, tega ti ne odpustim in še takrat ne, ko bova skupaj stala pred sodbo božjo! Spravljaš me v nesrečo in sebe v pogubljenje. In vendar veš, kako sem pošten, pravičen in bogaboječ!»

«Kako naj to vem», mu je odgovoril Stopistran, «če te ne poznam, če te nikoli videl nisem? Vraga, ta krop je pa vroč!»

Čutil je dolgin, kako mu je premirala noga, in vzdignil jo je iz vode, da je bil videti, kakor štoklja, sredi mlakuže na eni nogi stoječa. Takoj ga je pričel vojak s helebardo tolči po mečih.

«Tukaj je pa dosti in hitre postrežbe!» se je zasmel Jerom ter zopet vteknil nogo v ledeno vodo. «Ti se mi smeješ, Kržišnik! Pa ni bilo zmerom tako. Tisti večer, saj veš, kdaj je bilo, sem se smejal pa jaz v tvoji kašči in iz zaboja sem ti pšenico kradel. In iz pšenice smo izgrebli pehar svetlih srebrnjakov ter prav od srca smo se smejali! Takrat si bil ti v vodi, denes sem jaz. Prav škoda, da so mi ti biriči nekaj tistih srebrnjakov zopet vzeli; pri njih se zglesi, morda jih dobiš nazaj!»

«Ti si kradel pri meni?» je vpil Kržišnik. «Moj denar, moj denar! Povrnite ga mi, drugače sem revež, sem berač!»

«Grajski hlapci ga imajo!» se je rogal Jerom.

«Kaj lažeš?» so vpili hlapci. «Pri tebi nismo dobili ni beliča!»

«No, pa lažem», je odgovoril Jerom; «ali tiste srebrnjake vam puščam na duši, nepoštenjaki vi! In tista dva beneška cekina, ki sem ju lansko leto dobil od zatiškega opata, ko sem mu življenje rešil, tista dva beneška cekina tudi imejte!»

«Milost Vaša», so govorili hlapci, «niti besede ne izpregovori resnice!»

«Preiskalo se bode», je dejal Hohenburg, «in potem se izve resnica. Če ta potepuh v vodi le količkaj odpre usta, ga udari s helebardo, da se mu usujejo vsi zobje iz čeljusti! Sedaj pa tudi tega — tu je pokazal na berača — malo postavite na hlad! Vidi se mi, da je vreden najostrejše kazni!»

«Ali sem prav slišal?» se je začudil Luka. «Ali sem prav slišal, visoki gospod? Jaz naj grem v vodo?»

«Ne bode ti škodilo!» je odgovoril oskrbnik.

«Torej tudi mene v vodo pošiljate?» je kričal berač. «Ta je lepa! In rimski papež nima vernejšega služabnika od mene, in v vsej dolini ga ni pobožnejšega človeka od mene! In v vodo naj grem med luterane in tatove? Pa gremo, če se dandanes deli taka pravica na loškem gradu!»

Odpravil se je po gazi proti vodi. Tik brega je še postal in se iznova obrnil k oskrbniku: «Milost Vaša, ali je to zadnja beseda?»

«Zadnja moja!»

«Ali se ne da nič izprositi?»

«Nič!»

«No, dobro», je tulil berač, «in če se prehladim, da ne bodem mogel več stopiti na noge, kdo me bode redil potlej? To rečem Vam, in vi, zbrani ljudje, poslušajte me, če se prehladim, če si nakopljem bolezen, bodem obhodil vse pravice, kar jih je na svetu, in prvi moj pot bode h gospodu vicedomu v Ljubljano, da mu potožim, kako nas loška graščina zatira, dasi smo dobri in katoliški kristjani!»

«V vodo ž njim!» je ukazal Hohenburg. «Predolgo že ga poslušamo!»

«Le v vodo!» je vpil berač. «Saj grem, saj rad grem, če vidim, kaki ljudje smejo ostati na suhem! Oj, ti prekleta pravica ti! Koliko sem premolil v svojem življenju in koliko svetih podob sem obiskal! Na stara leta pa me pošiljajo v ledeno vodo! In Vi, gospod loški oskrbnik, Vi, ki ste služabnik katoliškega škofa, Vi ste tukaj v družbi luteranskih žensk, in častite jih, kakor niste nikdar častili Marije, božje Device! Nas, prave kristjane, pošiljate pa v vodo, ali je to spodobno? Če bi to vedel škof, gotovo Vam vzame službo, in po vsej pravici. Sedaj pa rad grem v vodo!»

To izpregovorivši je prav previdno zlezel v vodo.

Množica, ki je vse to opazovala, se je pri tem kratkočasila prav dobro, kar za tiste sirove čase ni bilo čuda. Morda bi tudi dandanes ne bilo mnogo drugače! Ženski z Visokega sta se pa vendar naveličali gledanja; posedli sta na konja in odjahali iz vasi. Vitez Hohenburg jima je zadovoljno izpregovoril pri odhodu: «Vidite, svetla grofica, kako mi peremo črno luteranstvo! Mnogokrat prav dobro koristi takšno pranje! Če bi drugod enako postopali, bi kmalu izginili tisti suhi predikantje, in ljudstvo bi se spa-metovalo!»

Agata je s svojim konjem obstala tik grajskega pisarja, se sklonila k njemu ter mu rekla: «Denes imate veselje, gospod pisar! Če jih gledam te reveže v potoku, sem skoraj sama prepričana, da je Vaša vera močnejša in boljša. Vsaj za te ljudi tukaj!»

To rekši je oddirjala za grofico Suzano. Pisar pa je zrl z motnimi pogledi za njo in ob tistem trenutku bi se bil odpovedal vsaki veri, da je to zahtevala ženska, ki je ravno govorila ž njim.

Ves ta čas je Maruša Medudka mirno stala na svojem mestu sredi vode. Končno pa je vendar omagala tako, da so jo pričele zapuščati moči in da so še bolj opešale slabotne nje duševne sile. Razprostrla je roke proti nebu in

vpila: «Kristus se mi približuje, kralj David pa pleše pred njim! Hosana na višavah!»

Niso je več nosile noge in omahnila je in opotekla se s svojim telesom ter telebila v potok, da je voda zapljusnila na vse strani.

«Dosti bodi! Poberite jih iz vode! Naj se v kaki koči nekoliko ogrejejo, potem jih spravite v Loko v varen zapor!»

Tako je ukazal vitez Hohenburg. Obrnivši se k zbrani množici pa je izpregovoril: «Mi sodimo ostro, ali pravično! Varujte se krivih naukov, da se vam ne zgodi prav tako!»

Zlezal je na sedlo in poklical pisarja na svojo stran.

«Ti si mi odgovoren, Tolmajnar, da se mi vsa tolpa v Loko pripelje!»

Ostro ga je pogledal in še dejal: «Nekako bled si v obraz! Ženitev se ti je izkazila! Čemu pa tudi laziš za luterankami? Pripoveduje se mi, da si nekako mlačen in da zanemarjaš službo božjo. Pazi, da ne bodeš ljudstvu v slab zgled; ker to ti povem, če pri tebi opazim kaj, kar bi dišalo po reformatorjih, te izpokorim in če treba z razbeljenim železom. Hvaljen bodi Jezus Kristus!»

Ukazal je dvema hlapcema, da sta ga spremila.

Jošt Tolmajnar pa je obstal na mestu in v mislih pogreznjen je pozabil na svojo okolico. Biriči so v tem onemogle grešnike iz potoka

vlačili in prav grdo kleli. Množica je tiho opazovala čudni ta prizor. Kaznjenci so tudi vsi molčali in le Jeromova mlajša tovarišica je neprestano zdihovala: «Da bi me le na grmadi ne sežgali!»

Tako je v tistih časih sodil loške graščine oskrbnik, in sicer sodil, kakor se je izrazil sam, ostro in pravično!

VI.

Zapisujem Jošt Tolmajnar še tole: Letos sta prišli semkaj na Visoko dve ženski. Prvo so imenovali Suzano; porodila se je iz starega, imenitnega pokolenja. Druga pa je bila rodu nižje vrste in je prvi morala streči, kakor streže dekla svoji gospodinji. Imenovali smo jo Agato in mojim očem se je nad vse prikupila. Čudna so pota našega Gospoda, ki je dodelil, da se je srce moje odprlo luteranki, in da se je duša moja razvnela zanjo, ki je bila odpadla od svete vere. Za vse pa bodi hvala našemu Gospodu in Bogu!

Zgodilo se je takole:

Nekega dne je opazila previsokorodna grofica Suzana osti, s katerimi v tej pokrajini navadno preprostejše ljudstvo zabada ribe, če lazijo za pašo po čisti strugi. Odgovoril sem spodobno in ponižno, da mislim in da sem prepričan, da bi visokorojeni gospe gotovo ne ugajalo to

delo. Predrznil sem se še celo in sem razložil, da bi se mehko srce preblagorodne gospe (takoj izpočetka smo imeli vero, da ni omožena; izvedeli pa smo, da jo je gospod Bog zvezal s krasnim, pobožnim gospodom možem) težko privadilo, če bi morala gledati zabodeno in trepetajočo žival. S prav veliko nespodobnostjo je tu služabnica Agata izpregovorila in trdila, da bi, če bi le mogla, moje srce zabodla na dolgo sulico. «Prav nič bi se mi ne smililo!» je govorila z velikim smehom, «in naj bi še tako trepetalo!» Jaz, Jošt Tolmajnar, sem se hotel po vsej pravici razkačiti na to žensko. Opazil pa sem, da se je premilostiva in preblagorodna gospa (gospod Jezus, odpusti ji nje luteranstvo!) blagovolila smejati, in smejal sem se tudi jaz. Tedaj sem prvič omenjeni služabnici pogledal v lepo oko, in v greh si štejem, da mi je takoj v tistem hipu prav močno bilo všeč nje oko, ki je polno pregrešnosti in zapeljivosti.

Ko je visokočastiti gospod (scilicet vitez s Hohenburga) slišal, česa želi gospa in grofica, je izpregovoril s trdim glasom. Dober, ali oster gospod je, in meni je trd gospodar. Božja zapoved pa mi je, da ga častim in ga vpletam v svojo molitev. Za vse, dobro in hudo, bodi hvala gospodu našemu Jezusu Kristusu! Kdo je več trpel na svetu od Njega?

Takole je izpregovoril: «Stori, kar ti ukaže presvetla gospa!» Vzel sem hlapca, ki je

imel za takšen posel spretno roko. Marsikakega tolstega sulca in neštevilno vitkih lipanov mi je že bila zabodla njegova roka! Dobro so ga poznali v kuhinji gospoda viteza Hohenburga in z veseljem ga sprejemali, kadar je prišel na loško graščino. Nikdar ni došel prazen, in zategadelj ga je še celo visokočastiti gospod oskrbnik prav čislal, kakor zvestega in pridnega hlapca.

Tudi tisti dan se je izkazoval z veliko umetnostjo in marsikatera riba je zatrepetala pod njegovim železom.

Ravno pri taisti priliki je bilo. Preblagorodna gospoda se je izprehajala po zeleni senožeti. Skozi vrbovje smo prežali, če bi ne ugledali ribe kje v strugi. Jaz, Jošt Tolmajnar, sem ostal spoštljivo nekaj korakov za njimi. Duši moji se je takrat razodela vsa lepota omenjenega dekleta. Krasnejša se mi je dozdevala od previsokorodne gospe Suzane. Govoril sem torej sam sebi, kaka sreča bi bila izbrati si tako družico za vse življenje in živeti ž njo v zakonski ljubezni kakor tudi v zakonski zvestobi. K temu nam pomagaj Bog!

Videla je morda mojo tesnobo. Prišla je k meni, me ogovorila in s svojimi pogledi je napadala ubogo mojo dušo. Ali sem se mogel ubraniti takim naskokom? Kaj je luteranstvo? Kdo ve, ali molí svojega Gospoda in Boga v pravem duhu, s pravo pobožno voljo? Toliko

vem, da bodem odsle molil svojega Boga med bridkimi bolečinami, med grenkim trpljenjem!

«Gospod pisar», me je vprašala, «gospod Jošt Tolmajnar, kako ste zašli semkaj, v to puščavo? Ali od Vas ne vodijo pota v Nemčijo, kjer se ljudem, kakor ste Vi, gospod Jošt Tolmajnar, prav dobro godi? Ali hočete tukaj umreti?»

Globoko se mi je povесila glava in žalost in toga sta gospodovali nad mano.

«Gospod Jošt», je klicala Agata, «vidite tu na senožeti pozno, jesensko cvetko! Kako je prišla sem? Zima jo gotovo pokonča. Taki ste Vi, zima tega kraja Vas pokonča! Nate in ohranite jo meni v spomin!»

Sklonila se je, utrgala pozni cvet in s svojo belo roko ga mi je ponudila.

Ravno v tistem trenutku je zabodel hlapec veliko ribo in z močjo jo je vrgel iz hladnega bivališča na suho, kjer ji ni bilo rešitve. Ali naj jaz, Jošt Tolmajnar, naglašam še posebej, kako zelo se mi je tista uboga riba, ko se je vila v smrti, smilila in smilila?

— — — Grof Herbert je prišel po preljubo svojo gospo Suzano. Presvetli gospod in škof ji je vse odpustil, in zopet jo je poklical na bleščeči svoj dvor. Odpovedala se je zmotam in istotako je nje služabnica preklicala vse, kar je kdaj verovala proti sveti naši katoliški cerkvi. Jaz, Jošt Tolmajnar, sem se očistil na to vseh

hudobnih naklepov, ki sem jih koval v namenu, da bi si pridobil za ženico nemškega dekleta z rumenimi lasmi in z ustnicami, ki so rdečejše od češnjavega sadu, kadar dozori po Bukovega vrha zelenih strminah. Tako je preljubi naš gospod Jezus Kristus nam dodelil milost, da se je vse lepo poravnalo, da so se izpokorili grešniki in grešnice, in da smo vsi ostali zvesti otroci prave svoje vere. O presladki Jezus, dodeli nam o smrti uri, da bodemo tako spravljeni s Tabo, kakor smo denes pri tej veseli priliki!

— — — Prosil sem visokočastitega gospoda, gospoda viteza s Hohenburga, da me blagovoli izpustiti iz službe na Visokem. Te prošnje mi ni odrekel, ali vendar je kazal ostro svoje začudenje. «Preobjedel si se kruha!» mi je opomnil grajajoč. «Kam hočeš?» Ponižno sem odgovoril, ker ni dobro in ne koristno, dražiti visokih oseb, ki zapovedujejo nam. «Prebiral sem marsikatero knjigo, milost Vaša», tako sem izpregovoril, «in znano mi je obilo starih listin! In sedaj mi je pretesno v tej ozki dolini, in rad bi napotil svoje korake v svet, da bi še kaj več videl in še kaj več izkusil.» Temno je gledal gospod s Hohenburga na služabnika svojega Jošta Tolmajnarja «Med svet te žene duša», me je pokaral; «pazi, da ni to izkušnja samega peklenškega satana! Česa pogrešaš tu?» — «Ničesar», sem odgovoril še ponižneje, «ali za

vedno tukaj ne morem ostati!» — «Kam se hočeš obrniti?» je blagovolil vprašati. «V Germanijo», sem si upal odgovoriti odločno. Dolgo časa ni izpregovoril milostivi gospod, in pogled njegovega očesa je počival na meni ter mi s strahom obsenčil trepetajočo dušo. «V Germanijo!» je še izpregovoril. «Naj ti je odprta steza do tja! Glej, da si tam ne pridobiš večnega pogubljenja!»

«Jaz, Jošt Tolmajnar, upam pa v imenu svojega Boga, da mi v Germaniji zacvete zveličanje tako na zemlji kakor v nebesih. Pravijo, da tam sije solnce mileje, in da zori po holmih rumeno grozdje. Ko bodem gledal v sreči te kraje, bodem dajal slavo Bogu Očetu, Sinu in sv. Duhu. Zapisal sem vse to, da se ne pozabi in da poznejši rodovi izvedo, da sem bil Jošt Tolmajnar deležen velike sreče, ko sem vse to pisal in zapisal. Počeščenje bodi Njemu, ki nas je ustvaril in ki smo mu samo prah v znožju svetih Njegovih nebes. Amen.»

* * *

Drugo jutro potem — oskrbnik Hohenburg je bil odjezdil že prejšnji dan — se je odpravljala z Visokega grofica Suzana. Ko so že prišli skoraj do mosta, je obrnil grof Herbert konja in izpregovoril: «Zadnjikrat, preljuba Suzana, se ozri po kraju, kjer si živela v svojem prenanstvu!»

Tudi Suzana in Agata sta zadržali svoja konja.

«Kako bi bilo», je vzkliknila zadnja, «če bi morali vso zimo tukaj ostati? Zase vem, da bi bila umrla!»

«In pisar Jošt?» je vprašala prva porogljivo. «Ta bi te bil gotovo kratkočasil! Ne veš, Herbert, kako zaljubljeno jo je pogledaval vsak dan. Že sem pričakovala, da bode stopil predme ter mi govoril: ‚Preblagorodna gospa, dajte mi v zakon pokorno svojo služabnico Agato.‘»

«Dajte mir ubogemu človeku!» je opomnil grof. «Trudil se je, da vama olajša življenje! Slabo mu dajeta hvalo, če ga sedaj zasme-hujeta!»

«Revež je v resnici», je pristavila Agata, «in če pomislim, da ima sedaj ostati na Visokem sam, in sicer v pesteh tega škrbastega volka Hohenburga, se mi smili do srca!»

«Hvaležen sem najbolj tebi, Agata», je odgovoril nato grof, «da si zatajila v sebi vse posvetne želje ter z mojo Suzano šla proste volje v zapuščeno to krajino. Ko sem Njegovi Presvetlosti pravil o tem, ga je genila tako živa rodbinska ljubezen in prav močno presunila. Takoj je ukazal, naj se pokliče Suzana na dvor, in žar Njegove milosti jo obseva sedaj bolj nego kdaj poprej. Odrinimo v imenu božjem!»

Odjahali so proti Loki. Na mestu, ki se še dandanes imenuje «Hudi pot», je pričakoval

družbe pisar Jošt Tolmajnar. Divji kraj je to in še v naših časih je pot ondi za promet precej nevaren. Globoko v strugi napravlja ravno pod potom reka peneče svoje vrtince. Od roba je odkrušil čas mogočne skale, in te leže v vodi, ki se z velikim šumom preriva skozi nje.

Ko je dospela družba do njega, je snel pisar klobuk z glave ter izpregovoril z globokim poklonom: «Štel sem si v dolžnost, visoko gospodo opozoriti na nevarnost tega kraja. Priporoča se prav počasi jezdit todi mimo! Brezдно je globoko, in smrti ne odide, kdor pade tu doli.»

Revež! Prišel je semkaj, da bi še enkrat videl zorni obraz izvoljenega dekleta! Kako krasna se mu je videla v tistem trenutku! Nje oprava se mu ni zdela slabša od one, ki je ovijala grofici Suzani mehke ude.

«Pridna služabnica je svoje gospe», si je mislil Jošt, «in obdarovala jo je s svojo obleko!»

«Veseli me», je dejala grofica milostno, «da še sedaj, gospod pisar, skrbite za naše blagostanje!»

«Priporočil Vas bodem prevzvišenemu gospodu in škofu», je dodal grof Herbert dobrotno.

«Morda Vas pokliče na svoj dvor, gospod Tolmajnar», se je smejala Agata. «Lehko mi verujete, da ima Njega Presvetlost na svojem dvoru dosti slabših mož, nego ste Vi. Potem se vidimo vsak dan!»

Tako se je igrala z njegovim srcem. Pisarju pa je zalila kri blede lice in živahno je odgovoril: «To bi bila zame velika sreča. Že zbog Vaših oči, gospodična Agata, ki jih bodem tako težko, tako težko pozabil!»

Tu ga je premagala strast, stopil je bliže k dekletu ter izkušal poseči po nje drobni roki. Ali ostro ga je pokaral grof Herbert: «Konec naj je temu prikriivanju, gospod pisar! Ostanite v mejah svojega rojstva! To pa je moja sestra!»

Nekaj časa je stal pisar na mestu, prav kakor da se mu je hipoma zabodel oster nož v prsi. Nato pa mu je tema pokrila pogled, in pričelo se mu je vrteti v razburjenih možganih.

«Vaša sestra!» je zaječal. «In ne samo služabnica visokorodne gospe?»

Kakor v pijanosti je taval po ledenem poti in prišel je bliže in bliže k prepadu.

«Pazite, pisar, da ne padete!» ga je svaril grof, in ženski sta v grozi zakoprneli.

Bilo je že prepozno.

«Vaša sestra!» je zdihnil še enkrat.

Izgubil je tla pod nogo, pograbil z rokami po zraku, potem pa z divjim vzklikom izginil v brezdno, v smrt. Čulo se je, kako je tlesnilo telo ob kamen in kako je potem treščilo v vodo.

Družba je okamenela.

«Kaj hočemo?» je izpregovoril grof Herbert. «Tepec, sam si je zakrivil vse!»

Hlapcu se je ukazal vrniti na Visoko in ponesti tja vest o nesrečni smrti pisarjevi.

«Za vaju ni ta pogled», je dejal grof ženskima, «in končno je pisarjev še obilo na svetul! Da nas je morala usoda vreči v to žalostno dolino! Urno odtod!»

Pognali so in kakor sapa drvili iz kraja.

Ondi pod potem pa je ležal pisar, in razbito glavo mu je pralo mrzlo valovje. Zakopali so ga in njegovo mesto oddali drugemu. V rob, kjer je umrl, pa so zasekali velik križ, ki ga lahko vidiš še današnje dni, če se ti zljubi laziti po robidovju pod «Hudim potem!» Ženske so sedaj kakor nekdej naša poguba! Pisar je že dolgo počival v tesnem grobu; rumenolasa Agata pa je uživala radosti življenja v nemških solnčnatih pokrajinah. Tako je bilo, tako bode tudi — vprihodnje!

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000179457

CORISS 7

